RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945. Första kammaren. Nr 16.

Lördagen den 14 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 259, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag), m. m.; och

nr 260, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till yrkesundervisningen.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Filip Malmqvist i Huskvarna från skyldighet att erlägga viss stämpelavgift.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i 1, 2 och 9 kap. vattenlagen; samt

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen;

nr 134, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid; samt

nr 135, i anledning av väckt motion om bidrag ur kyrkofonden till bestridande av kostnaderna för ombyggnad av prästgården i Kvikkjokks kapellförsamling.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 256, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Berlings* motion, nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 259 och 260.

Herr *Holmberg* väckte en motion, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Motionen bordlades.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till ett mellan Storbritannien, Amerikas förenta stater m. fl. länder träffat, den 5 augusti 1944 i London undertecknat internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handelssjöfarten och med anledning av nämnda proposition väckta motioner;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kapitalinvesteringar i telegrafverkets fond för budgetåret 1945/46;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nyanskaffning av ånglok;

nr 57, i anledning av av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar m. m.;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Kalmar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för stationsmästaren F. E. Pettersson från utgivande av visst skadeståndsbelopp;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 61, i anledning av Kungl .Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förvaltning stående fastigheter i Degerfors köping;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av lokaler för högsta domstolen och Svea hovrätt;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarets fonder, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om befrielse från ersättningsskyldighet;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett tekniskt gymnasium i Hälsingborg;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift; samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å tertiärlån m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden;

nr 28, i anledning av väckt motion om skattefrihet för gåvor till hemvärnet och dess underavdelningar; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 20, angående användande av riksbankens vinst för år 1944;

nr 21, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 696) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst; samt

nr 22, i anledning av väckta motioner om beredande av pensionsrätt åt underläkare vid vissa sjukhus;

första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 28, beträffande väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni

1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

nr 29, i anledning av väckta motioner angående visst tillägg till lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar; samt

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, dels ock en i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens nionde huvudtitel;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kroonegendomar m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjurssjukdomar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 17, i anledning av väckt motion angående utredning rörande möjligheten att för semesterhemsändamål frigöra lämpliga byggnader på av kronan ägda egendomar m. m.;

nr 18, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna i 2 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder m. m.; samt

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslagsfrågor;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående framställning inom landet av läkemedlet penicillin; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om åtgärder för uppgörande av riktlinjer för reglering och planläggning av bebyggelsen i Bohusläns fiskelägen;

nr 5, i anledning av väckt motion om utredning angående ändringar i den nuvarande länsindelningen; samt

nr 6, i anledning av väckt motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 11 april 1945.

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade kanslisten hos kammaren Erik Berggren för fullgörande av beredskapstjänstgöring tjänstledighet, räknat från och med den 5 innevarande månad, tills vidare; och antogo herrar deputerade till vikarie för Berggren från och med innevarande dag tills vidare studeranden Olof Nilsson.

År och dag som ovan.

In fidem
G. H. Berggren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 17 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 261, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna m. m.;

nr 262, angående inrättande av en luftfartsstyrelse samt fastställande av stat för luftfartsfonden m. m.;

nr 263, angående ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen;

nr 265, angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45; samt

nr 267, angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överingenjörsbefattning vid försvarets fabriksverk m. m.; och

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förrådsfond m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 259, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag), m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 260, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till yrkesundervisningen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Holmbergs* motion, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8 och 52—69, bevillningsutskottets betänkanden nr 28 och 29, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 18—22, första lagutskottets utlåtande nr 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 27—31, jordbruksutskottets memorial nr 14 och utlåtanden nr 15—19, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 ävensom kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3, 5 och 6.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets utlåtanden nr 54 och 8 skulle i nu angiven ordning uppföras näst efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 19 näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 29.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 261—263, 265—267.

Herr *Wagnsson* väckte en motion, nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Motionen bordlades.

Interpellation om lämnande av en redogörelse för det utrikespolitiska läget m. m.

Herr **Ström** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Det kan näppeligen vara överensstämmande med parlamentarisk demokrati och nutida åskådningssätt att den svenska riksdagen i så ringa utsträckning hålles à jour med utrikespolitiken och regeringens göranden och låtanden i hithörande frågor. Nu har mer än halva riksdagstiden förgått utan att riksdagen erhållit någon som helst orientering eller några meddelanden om regeringens ställning till en rad aktuella problem, som förevarit eller nu föreligga. Svenska folket måste få den uppfattningen att den hemliga diplomatien ej blott fortlever som i tider före demokratiens genombrott utan t. o. m. ytterligare skärpts. Tilltron till folkrepresentationen och indirekt även till regeringen måste taga skada hos folkets breda lager genom ett dylikt åsidosättande av riksdagen. Föregripande av riksdagen genom viktiga beslut av regeringen har i andra, även oss närliggande land visat sig mycket olycksdigert. Man behöver icke hysa något misstroende mot regeringen därför att man hävdar riksdagens rätt till informationer och möjlighet att säga sin mening. Regeringen som i dessa allvarliga tider behöver riksdagens och folkets fulla stöd i sin gärning på utrikespolitikens område vinner detta bäst genom samråd med riksdagen, icke genom att riksdagen vandrar i mörker och icke beredes tillfälle till samråd.

I anslutning till vad sålunda framförts hemställes om kammarens benägna tillstånd att till hans excellens utrikesministern få framföra följande spörsmål:

1) Kan man förvänta att riksdagen snarast erhåller en redogörelse för det utrikespolitiska läget;

2) Kan man för framtiden förvänta ett mera regelbundet samarbete i utrikespolitiska frågor mellan regeringen och riksdagen och därigenom med svenska folket?

3) Kan man från regeringens sida förvänta ett initiativ till den gamla hemliga diplomatiens förvandling till en mera öppen sådan i analogi med förhållandena i Amerikas förenta stater, i det brittiska samväldet m. fl. länder?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om bättre skydd åt svensk natur m. m.

Ordet lämnades ånyo till herr **Ström**, som nu anförde: Herr talman! Många stora värden äro i vår tid hotade. Vi göra stora tekniska och industriella framsteg, vi sträva oss sakta fram till sociala landvinningar, vi gå särskilt bättre klädda än förr. Vi ha fått bättre landsvägar och gator, och vi komma mycket fortare fram tack vare snabbare kommunikationsmedel. Vi kunna resa och se oss omkring i vårt land. Vi ha fått filmen. Vi ha kanske också inhämtat något litet mer kunskaper än fordomsdags, ehuru överblicken över kulturlivet och allmänbildningen i fråga om viktiga livsområden alltjämt är mycket klen och blir mindre ju mer specialiseringen växer.

Men dessa framsteg till trots — de äro i synnerhet av teknisk natur — ha vi dess värre många försämringar att peka på. Jag skall blott nämna en enda: vår oförmåga att lösa bostadsfrågan. Större delen av vårt folk bor i kyffen, sovstäder, barnen ha inga verkliga bostäder och hyrorna äro i regel obegripligt höga. Sedan hyra, försäkringar och skatter äro betalda, blir icke mycket över vare sig för fattiga eller rika.

I allt detta ha vi dock haft två oskattbara värden, som varit hela folkets gemensamma rikedom, fyllda av skönhet, minnen, traditioner, glädjeämnen av obeskrivlig styrka, skänkande generation efter generation andlig hälsa och bestående upplevelser. Dessa två rikets och folkets klenoder äro dels den säreget storslagna, omväxlande och rika svenska naturen med dess flora och fauna, dess säregna naturminnesmärken, dels de oskattbara kulturminnen som bevarats i våra äldre stadsdelar och deras byggnader, stads- såväl som landsbygdsarkitektur, särskilt byggnadsminnesmärken. Väl har ofantligt mycket förstörts av oförstånd och egennytta, väl ha nya tiders landvinningar i onödan gått fram över gammal kultur. Likväl ha vi intill sena dagar förmått bevara mycket av dessa oersättliga historiska, traditionella, glädjeskänkande minnesmärken från framfarna generationer.

Men nu ser det ut som om den hänsynslösa anda, som vi sett spegla sig där ute i världen, även på allvar skulle, ehuru vi undgått kriget, skrida till den stora förstörelsens verk även hos oss. Vi ha länge varit på väg dit.

I fråga om den svenska naturens förstörelse ser det ut som om även de sista ståtliga vattenfallen skulle gå sin undergång till mötes — Nämforsens delvisa skonande bör dock tacksamt inregistreras. Våra för landskapet så livande ek- och bokdungar, ja många gamla jätteekar ha redan skattat åt förgängelsen. Våra ovanligt vackra stränder hålla på att ödeläggas genom en samverkan av egoism, tanklöshet och brutalitet. Våra fiskevatten med dess skönhetsvärden berövas allt mer gemene man. Vår faunas vackraste delar drivas bort eller utrotas. Tänk blott på det enfaldiga beslutet häromåret att premiera fågeläggsjakten. Några mindre sluga specialister hade fått för sig att fågeläggen skulle rädda vår hushållning. Och vips var man färdig att nappa på detta abderitiska projekt. Även den dummaste tanke synes kunna imponera på oss i dessa tider.

Ett verkligt strålande exempel på hur hänsynslöst vi handskas med även de ädlaste klenoder i vår svenska natur är behandlingen av Smålands Taberg, själva den märkliga bergklacken. Detta naturminne lever i saga och sång, i historia och tradition genom seklerna från hedenhös till våra dagar. Detta berg är intimt förknippat med Smålands hävder, med hela Sydsveriges historia och naturtradition. Lika fullt har det tillåtits utan att någon myndighet ingripit att främmande gruvintressen fått under hela kriget exploatera detta berg, urholka det, förstöra det, medan malmen exporteras. Detta sällsynta naturminnesmärke står nu som en ruin likt andra ruiner efter krigets våld. Av ekonomisk vinningslystnad, av rädsla att stöta oss med utländska intressen, av slö försagdhet ha vi låtit det gå därhän. Smålands arbetare, bönder och borgare ha protesterat. Men förgäves. Oss tycks mammon regera.

Lämna vi, herr talman, våra snart förstörda naturminnesmärken och övergå

Interpellation om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

till kulturminnesmärkena, så möter oss där samma förskräckliga syn. En del av våra städer håller på att förstöras av mastodonthus, främmande för svensk stil och mer liknande boningar för gamla ensamma troll än för människor. Gamla historiska byggnader, broar och stadsdelar, ofta av utsökt skönhet och efter krigets härjningar i Europa unika och besittande ett även stort ekonomiskt värde såsom dragnaglar i turismen, ödeläggas.

Stockholm, rikets huvudstad och en av Europas klenoder som stad genom sitt läge, sin bebyggelse och sin forna sköna arkitektur, har i årtionden utan nödtvång förstörts lika mycket genom statens som genom stadens åtgärder. Stockholms skönhet och levande historia äro snart en saga blott.

Nu hotar ett dråpslag. Bilismens och teknikens förenade, starka krafter, förmälda med snålhetens, ha för avsikt att förlägga en (inom kort) miljonstads hela trafik genom den ömtåliga och historiskt märkliga gamla stadens nålsöga. Genom en rad av broar, än snedvridna, än puckelryggiga, än väldiga betonggolv över Stockholms forsande strömmar, hotas hela rikshuvudstadens centrum, historiska minnen och förnämligaste byggnadsklenoder. Över forsarna lägges betong, över stränderna järn. I Tessins slott sticker man liksom in en brogaffel, och när trafiken vuxit under ett tiotal år och en stor cirkulationsplats blir nödvändig på Skeppsbron vid Logården-Lejonbacken, får slottets norra flygel sannolikt helt eller delvis maka åt sig. Sammaledes torde, om bron lägges som föreslagits, bli fallet efter några år med delar av Kungsträdgården. Båda dessa, Slottet och Kungsträdgården, ägas av staten. Föres den stora trafiken nu ytterligare ned genom Gamla staden över nya broar, torde inom tjugu år hela denna stadsdel vara ödelagd av autostrador och tillfartsleder. Även Riddarholmen torde bli starkt hotad.

Är nu hela detta fälttåg mot landets historiska centrum nödvändigt, herr talman? Ingalunda! Genom att i dessa trafikens svårigheter nedlägga pengarna på tunnlar kunna enkla och förnuftiga lösningar ernås. Det kan se ut som om man sparade ett par tiotal miljoner genom att bygga broåbäken framför slottet, riksdagen och Blasieholmen, men i verkligheten och i längden förlora både staten och staden ännu flera miljoner genom skenlösningar, som måste med dyra pengar göras om i framtiden.

Nu vet man, herr talman, icke vad Stockholms stad kommer att göra. Men flertalet nämnder och styrelser har, ehuru ofta med klena majoriteter, beklagligen gått på broförslagen, som utdömts av en enhällig kulturmedveten sakkunskap, liksom av gatukontoret med dess tekniska sakkunskap. Här har i sanning riket stora värden att bevaka. Det är av yttersta vikt att de statliga organ, som äro satta att bevaka rikets intressen, söka ernå samverkan med staden och genom förberedande samråd med stadens myndigheter söka finna en lösning, som icke är dikterad blott av hänsyn till ekonomien och kraven på kortaste vägen direkt till porten, d. v. s. av bekvämlighet, utan av högre och större intressen.

I anslutning till vad sålunda framförts får jag vördsamt hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet såsom den främste vårdaren av våra historiska och konstnärliga intressen få framställa följande spörsmål:

1) Kan man från herr statsrådets eller regeringens sida förvänta något initiativ till bättre skydd åt svensk natur och svenska naturminnesmärken?

2) Kan man från herr statsrådets sida förvänta åtgärder till ökat skydd av historiska platser och stadsdelar?

3) Kan det tänkas att statens organ söka samråd med huvudstadens för en lycklig lösning av förbindelselederna genom rikshuvudstadens centrala, histo-

Interpellation om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)
riska, traditionella och särpräglade platser i avsikt att ernå en lösning, som bevarar Stockholms natur och historiska stadsdelar?

4) Kan i ovan berörda frågor en samverkan tänkas ske mellan ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet, resp. kommunikationsdepartementet?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.28 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 april förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Herlitz interpellation angående behovet av en höstriksdag under innevarande år, erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Herr Herlitz har frågat, om det är regeringens avsikt att riksdagen skall sammanträda instundande höst och, om så är, vilka ärenden det är som enligt regeringens uppfattning nödvändiggöra en höstriksdag.

Riksdagsarbetets utökning med höstsammankomster under krigsåren har berott på särskilda omständigheter. Det har ansetts angeläget att under denna tid icke allt för stora mellanrum uppkomme i den direkta kontakten mellan regeringen och riksdagen. Mängden av ärenden har också, särskilt under de första krigsåren, krävt en utökning av tiden för riksdagens samvaro. Försöket 1942 att tillgodose det förstnämnda intresset genom en sammankomst enbart för information syntes icke motsvara önskemålen inom riksdagen i fråga om en utökad kontakt. Det ansågs därför riktigast att de följande åren föranstalta sessioner av samma art som under åren 1939—1941, så mycket mera som arbetsuppgifter ingalunda saknades.

Det är regeringens avsikt att även i år hemställa till herrar talmän att kalla riksdagens kamrar till en höstsession. Motiven äro desamma som tidigare. Behovet av god kontakt har icke minskats, och arbetsuppgifter finnas. Från statsdepartementen har anmälts ett trettiotal ärenden, som lämpligen kunna föreläggas riksdagen till hösten. Beträffande flera av dessa ärenden är det önskvärt, att beslut kunna fattas i år. Jag nämner uppbördsreformen, straffverkställigheten, förbättrad kontroll över bostadsföreningar, utrikesförvaltningens omorganisation i enlighet med efterkrigsförhållandena, fortsatt utbyggande av de militära förvaltningsbyggnaderna på Ladugårdsgärde, lag om fortsatt tjänstgöring vid försvarsväsendet i samband med den förstärkta försvarsberedskapens avveckling, förlossningsvården och abortfrågan.

Av det sagda torde framgå att god anledning till ett sammankallande av riksdagen till en höstsession även i år föreligger.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag framför mitt vördsamma tack till hans excellens statsministern för det svar han har lämnat, och jag är övertygad om

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)

att många av kammarens ledamöter med mig äro tacksamma för att vi nu ha fått ett auktoritativt besked, hur det blir med höstriksdagen. För litet var av oss är det ju angeläget att kunna ordna i förväg med enskilda sysslor, så att de inte kollidera med riksdagsarbetet. Jag vill tillägga, att ur den synpunkten vore det önskvärt, att regeringen så snart som möjligt kunde bli på det klara med den exakta tidpunkten för höstriksdagens början och att denna gåves till känna.

Jag vet däremot inte, hur stor tillfredsställelsen är med svarets innehåll. För min del har jag utgått från att en s. k. höstriksdag är en nödfallsutväg, som bör tillgripas bara då så är oundgängligen nödvändigt för behandling av frågor, som inte kunna uppskjutas till ett senare tillfälle. Jag tillåter mig att säga, att statsministern i någon mån överraskade mig genom en motivering, som tycks innebära ett avståndstagande från denna av mig i interpellationen utvecklade tankegång. Han säger inte, att höstriksdagen skall bli av, endast då den är oundgängligen nödvändig, utan han åberopar för det första behovet av kontakt mellan regering och riksdag och anför för det andra, att »arbetsuppgifter finnas» — som orden falla — i det att ett trettiotal ärenden »lämpligen kunna föreläggas riksdagen till hösten»; »beträffande flera av dessa ärenden är det önskvärt, att beslut kunna fattas i år».

Det första skälet, angående kontakten mellan regering och riksdag, förefaller mig inte fullt övertygande. Det kan ju hända, att ett sådant behov av direkt kontakt inställer sig, men därför behöva vi ju inte någon arbetsriksdag i vanlig mening. Vi ha ju riksdagen förpuppad, och den kan kallas in under enklare förhållanden, allenast för etablerandet av denna kontakt. Det är för resten inte säkert, att det där behovet av kontakt bäst tillgodoses genom den på förhand planerade höstriksdagen. Det kan ju hända, att det inställer sig under sommaren lika väl som under hösten.

Nu har ju hans excellens i detta sammanhang erinrat om det missnöje, som yppade sig inom riksdagen med experimentet med en s. k. informationsriksdag på hösten 1942. Det var kanske en smula av ett argumentum ad hominem, då han erinrade om detta missnöje, eftersom jag hörde till dem, som på den punkten reagerade. Men jag vet inte, om statsministern därvidlag i allo rätt har tolkat den missbelåtenhet, som vid det tillfället gjorde sig gällande. Jag för min del — och jag tror det gällde många — önskade inte en höstriksdag för dess egen skull, utan resonemanget var, att en viss fråga — prisstoppet — var av den stora betydelse, att den bort avgöras av riksdagen, och att just för det ändamålet var en höstriksdag nödvändig, om prisstoppet skulle genomföras då.

Det andra argumentet var alla de väntade frågorna. Jag skall inte diskutera de särskilda frågor, som här nämndes, och försöka bedöma, i vad mån de kunna erkännas vara fullgoda skäl för inkallande av en höstriksdag. Därom kunna naturligtvis alltid råda delade meningar. Men om man nu försöker göra sig en föreställning om hur kammarens ledamöter ha reagerat inför statsministerns uppräkning av ärendena, så framstå nog ganska klart och åskådligt de omständigheter, som år efter år driva fram höstriksdagen. Här sitter en grupp av kammarens ledamöter, som är varmt intresserad av skattereformen. Där säger man sig: för att få den saken klar måste vi naturligtvis ha en höstriksdag. Andra äro ivriga att få t. ex. frågan om förlossningsvården löst, och så sälla de sig också till dem, som önska en höstriksdag. Så samlar den ena frågan efter den andra sina anhängare, och så ha vi snart ett flertal, som låt vara med helt olika motiveringar tycker, att det nog är bra, att det blir en höstriksdag.

Detta är egentligen en ganska förrädisk förskjutning i våra tänkesätt. Förr var det just ingen — även då det gällde viktiga och mycket angelägna frågor — som överhuvud taget tänkte sig möjligheten att få dem avgjorda på hösten.

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)

Man fick finna sig i dröjsmål. Nu ha vi kommit in på nya banor, nu glida vi på det sluttande planet och komma mer och mer in i den föreställningen, att höstriksdag är något normalt. Jag får säga, att hans excellens statsministern har givit denna föreställning ett utomordentligt kraftigt stöd genom sin deklaration, som indirekt så bestämt tar avstånd från den av mig urgerade synpunkten, att höstriksdag skall hållas endast då den är oundgängligen nödvändig. Tror Ers Excellens, att vi någonsin komma in i ett läge, där inte arbetsuppgifterna äro sådana, att på dem passar den beskrivning, Ers Excellens nu har givit? Skola vi sålunda inte räkna med att så här kommer det att bli för jämnan?

Skälen för betänksamhet mot den nya ordningen ha ju blivit så ofta framlagda, att det inte är någon mening i att upprepa dem. Jag erinrar bara kort om den växande svårigheten för riksdagsmännen att sköta enskilda sysslor. Olusten på denna punkt ökas — det måste här med bestämdhet utsägas — av höstsessionens splittring och planlösa organisation. Jag talar inte för egen räkning, ty jag är så gott som stockholmare, men jag tänker på landsortsborna. De få gå här i veckor och månader för halv maskin så att säga — kvarts maskin är kanske ännu bättre sagt. Då riksdagens ledamöter under denna tid avkopplas från sina sysslor i hemorten, är det sålunda för att gå dag ut och dag in nästan sysslolösa i Stockholm. Det måste sägas öppet ifrån. Många dra förstås en annan konsekvens : de konstatera meningslösheten i att gå här i Stockholm, och de handla, som om ingenting hade hänt, och sköta sina sysslor i hemorten. Men det är ur andra synpunkter inte heller någon lycklig ordning

Man åberopar nu den ökade arbetsbördan för riksdagen. Hans excellens gjorde det inte direkt eller åtminstone mycket försiktigt. Han pekade på att den särskilt hade gjort sig gällande i början av kriget. Hur skola vi bedöma dess betydelse för riksdagens arbetsformer? Det må vara tillåtet att erinra om att en kommitté av riksdagsmän, som behandlade denna sak i fjol, enhälligt kom till den uppfattningen, att den nuvarande tiden borde räcka för riksdagens arbetsbörda. Jag tror inte, att man är berättigad att jäva den uppfattningen, förrän man har prövat på en något snabbare arbetstakt vid riksdagen. Det må tillåtas att erinra om att vi — såvitt jag kommer ihåg — ännu inte ha haft något arbetsplenum på en lördag.

Men om nu arbetsmängden befinnes vara för stor, måste vi gå fram andra vägar än denna som består i att så här liksom viljelöst glida in på de improviserade formernas väg. Vi måste då skapa ordnade former för ett riksdagsarbete, som omfattar även en del av hösten. För ett år sedan diskuterades ju livligt två linjer för detta: den sammanhängande linjen med en riksdag, som började någon gång på hösten och sedan fortsatte över julen, och den splittrade linjen, som skulle innebära ett fastslående ungefär av det nuvarande höstriksdagssystemet. Jag tror det var en ganska allmän mening, att skall det göras någonting, då skall man gå på den sammanhängande linjen och inte på den splittrade. Men det system eller den brist på system, som vi ha nu, har alla den splittrade linjens nackdelar och åtskilliga därtill, nämligen alla de nackdelar, som följa av planlöshet och improvisation. Är det fastslaget på förhand, att vi skola ha riksdag på hösten, kan vårt riksdagsarbete ordnas med hänsyn därtill, men nu går det ju så till år för år, att vi börja riksdagen utan att riktigt veta, hur det skall bli; så småningom kommer sedan den ena antydningen efter den andra, och vid någon tidpunkt — förr eller senare, vanligtvis ganska sent på riksdagen — få vi veta, hur det blir. Under sådana förhållande har naturligtvis vårriksdagen fått en föga ändamålsenlig planläggning. Det tör hända, att vi ha belastats med frågor, som komma att vålla, att vårt arbete drar ut på tiden, men som lika väl kunde ha skjutits till höstriksdagen och givit den ett mera allsidigt sammansatt arbetsprogram.

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)

Herr talman! Jag tycker för min del, att det är bekymmersamt, att det skall vara så vanskligt att finna rationella former för vårt riksdagsliv. Vår självstyrelse, vår demokrati, vårt fria statsskick o. s. v. äro omtyckta ämnen för festtal, men de ha inte blivit föremål för omsorger, som sikta till en utveckling av formerna i överensstämmelse med tidens krav.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag har med avsikt underlåtit att ta upp den av interpellanten i motiveringen berörda frågan, hur man mera principiellt skall se på riksdagsarbetets uppdelning. Jag tyckte inte, att den frågan hade att göra med frågan om vi skola ha en höstriksdag i år. Skulle jag deklarera någon mening i den mera principiella frågan, så ville jag säga, att jag tills vidare icke är övertygad om att det är riktigt att uppdela riksdagen på två sessioner under normala förhållanden. Vad jag har velat särskilt framhäva här är de särskilda skälen till ett höstsammanträde under krigstiden. Om man observerar läggningen av mitt svar, skall man finna, att jag satte kontakten mellan regering och riksdag före ärendena till höstriksdagen. Jag kan nämligen inte underlåta att betrakta det som ganska orimligt, om under dessa tider riksdagen skulle vara borta från huvudstaden halva delen av året. Därför har det från min synpunkt varit angeläget att finna någon form för att riksdagen, även sedan den har slutat sitt arbete någon gång i början av sommaren, skall kunna träda i kontakt med regeringen igen. Vi försökte som sagt 1942 med en enklare form. Jag förstod, att den tyckte man inte om i riksdagen. Då återstår ingenting annat än att välja arbetsriksdag.

Jag har heller inte i mitt interpellationssvar tagit upp frågan om vilka ärenden, som nödvändiggöra en höstriksdag. Jag vill inte påstå, att någon av de frågor, som jag här har berört, med nödvändighet kräver ett avgörande i höst. Jag har sagt, att ett sådant är önskvärt, och eftersom ändå ur den första synpunkten riksdagen borde sammanträda har man velat ta upp dessa frågor till behandling då.

I det sammanhanget får jag kanske säga interpellanten, att naturligtvis har man inom regeringen, när frågan om en höstsession kom upp, också undersökt, huruvida en del av de förslag, som skulle föreläggas den nu pågående sessionen, kunde anstå till hösten. Det visade sig emellertid, att man inom departementen icke ansåg sig kunna mer än i ett par tre fall, som voro tämligen betydelselösa, vänta med propositionernas framläggande. Endast i ett avseende har det skett en förskjutning i behandlingen av en betydelsefull fråga. Det är, att regeringen, sedan man kommit överens om att föreslå en höstsession, har beslutat att uppskjuta framläggandet av beredskapsstaten till höstsessionen.

Jag slutar med att ytterligare stryka under, att jag inte har velat ta ståndpunkt till det framtida organiserandet av riksdagsarbetet, utan nöjt mig med att direkt besvara de frågor, som interpellanten har framställt.

Beträffande interpellantens önskemål att snart få veta den exakta tidpunkten för en höstsessions början, kan jag inte svara någonting i dag. Det kan under de närmaste månaderna inträffa händelser, som nödvändiggöra ett snabbt sammankallande av riksdagen. Skulle inte detta ske, tror jag, att man kan utgå från att regeringen försöker välja ungefär samma tidpunkt som för sammankallandet av höstsessionen i fjol.

Herr **Olsson, Karl Johan:** Herr talman! Jag begärde ordet, därför att det föreföll mig, som om den ärade interpellanten förde talan även för den s. k. landsorten. Jag tyckte då, att det kunde vara lämpligt att säga, att landsortens representanter kanske inte i allo godkänna det betraktelsesätt han anlade på denna fråga. Interpellanten uppehöll sig inte bara vid den aktuella situa-

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)

tion, som råder i år, utan han talade mera i allmänhet om höstriksdagens lämplighet. Ur den synpunkten finns det anledning för oss landsortsbor att blanda oss i resonemanget.

Herr Herlitz sade, att höstriksdag endast bör förekomma, om det är oundgängligen nödvändigt. Det är ingen, som har någon avvikande mening på den punkten. Frågan är emellertid, vilken betydelse interpellanten vill inlägga i orden »oundgängligen nödvändigt». Det är detta det ytterst kommer an på. Om det anses vara rimligt, att riksdagen skall vara samlad hela våren och långt in på sommaren, då kan det enligt herr Herlitz' mening praktiskt taget aldrig — utom i sådana här sällsynta undantagsfall — bli tal om en höstsession. I den frågan ha vi landsortsbor nog en annan uppfattning än stockholmarna. Vi ha också andra erfarenheter av de långa vårriksdagarna. För en stockholmare spelar det praktiskt taget ingen roll, hur länge riksdagen pågår. Stockholmarna kunna vara samlade till riksdag ända in i juli — och till och med i augusti månad — utan att det blir några särskilt stora olägenheter för dem. De kunna åka spårvagn till riksdagshuset och vara här de timmar det förekommer ett plenum eller ett utskottssammanträde och vända tillbaka så fort detta sammanträde är över. De kunna också utebli från sammanträdena, om det befinns lämpligt, och ingen frågar efter det. En landsortsbo har det ställt på ett annat sätt. Han måste bo i Stockholm under riksdagstiden. Han har sitt hem, sin familj, sina uppdrag och sitt arbete på en ort, som kan ligga en dagsresa eller längre från Stockholm. Det ställer sig åtskilligt annorlunda för honom med dessa långa riksdagar. Jag tror inte, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag säger, att den allmänna meningen bland landsortsborna i riksdagen är, att de långa sammanhängande riksdagarna äro ett oting. Om det kan ordnas så, att riksdagarna förkortas och vi kunna något så när hålla oss inom den ram, som man skulle vilja kalla normal, då är det ingen av oss, som ber om en höstriksdag. Men om ärendena bli så många, att det med en sammanhängande session blir nödvändigt att vistas här uppe i Stockholm till midsommar, efter midsommar och långt in i juli, då måste vi säga oss, att det ur alla synpunkter är mycket mer ändamålsenligt att dela upp denna session på en förkortad vårriksdag och en kort höstriksdag. Det som för oss — det gäller både bönder, arbetare och andra — medför de största olägenheterna är dessa långa sammanhängande riksdagar. Det är de, som bereda oss de största svårigheterna.

Jag vill gärna framhålla detta, herr talman, på det att ingen skall tro, att landsortsborna äro med om den ordning, som förekommit vissa år, att man försökt göra ifrån sig alltsammans på en gång utan att ta någon hänsyn till när riksdagen slutar. Om man inte kan komma tillbaka till en rimlig ordning i det avseendet, måste det vara mest ändamålsenligt att dela upp riksdagssessionen.

Herr **Undén:** Herr talman! Jag är egentligen förekommen genom statsministerns replik till herr Herlitz. Jag begärde ordet i anledning av herr Herlitz' yttrande, att han inte var övertygad om hållbarheten av det främsta skäl, som statsministern anförde för en höstsession, nämligen behovet av kontakt mellan regering och riksdag. Det förefaller mig, som om herr Herlitz' tankegång här var underligt världsfrämmande. Hur kan man föreställa sig, att ett land, som gör anspråk på att ha parlamentarisk regim, inte skulle ha någon riksdagssession under ett för landet så viktigt skede av kriget, ett skede, då krigstillståndet kommer att avvecklas och då det mycket väl kan påkallas beslut och åtgärder av den ena eller andra arten av de svenska statsmakterna.

Nu har ju dessutom erfarenheten visat, att en verklig kontakt inte etableras

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)
genom sammankallande av riksdagen till ett par dagars debatt, utan det är önskvärt, att riksdagen har ett arbetsmaterial, som möjliggör en session av inte alltför kort varaktighet, just med hänsyn till behovet av kontakt.

Då man alltså anser, att detta skäl i och för sig är avgörande för frågan, tycker jag det är alldeles rimligt och riktigt, när regeringen menar, att skall det bli en höstsession, så böra också sådana förslag läggas fram, som lämpligen kunna behandlas vid den tidpunkten. Att här resonera precis som om det gällde den djupaste fred och fullt normala förhållanden är även enligt min mening fullständigt orimligt.

Herr **Herlitz:** Herr talman! Först några ord till herr K. J. Olsson! Jag skall be att få stryka under, att då jag djärvdes i någon mån tala å landsortsrepresentanternas vägnar — för mig personligen är en höstriksdag närmast en angenäm anordning — så var det, herr Olsson, icke för att dra upp den stora frågan om riksdagssessionens längd, utan just för att stryka under, hur dessa planlöst anordnade och med halv maskin arbetande höstriksdagar kännas för landsortsrepresentanterna.

Vidare ber jag, herr talman, att få säga några ord i anledning av vad hans excellens och nu senast herr Undén yttrade. Herr Undén hade fattat mitt anförande så, att jag ställde mig likgiltig till frågan om en kontakt mellan regering och riksdag. Så var det inte min avsikt att uttrycka mig, och jag hoppas, att inte orden ha fallit så. Vad jag ville säga — och nu upprepa som svar till hans excellens statsministern — var bara, att om en sådan kontakt anses nödvändig, och det tror jag gärna att den blir, så inser jag inte, varför den skall påkalla detta över månader utdragna utskottsarbete. På detta svarade herr Undén: det går inte att etablera den där kontakten under några dagar, det behövs litet längre tid till det. Jag undrar, om vi inte där hemfalla åt en illusion. Mitt intryck under den senaste höstriksdagen var t. ex., att talet om den kontakt, som vanns under den där långa tidrymden, var en illusion av den anledningen att just inga människor voro anträffbara i Stockholm. Kontakten var mera ett sken än en verklighet. Däremot kunde, föreställer jag mig, en intensiv och värdefull kontakt uppnås vid en riksdag, som sammanträdde låt oss säga under någon vecka för intensivare överläggningar just om de politiska frågorna, men utan att ta på sig ett sådant här arbetsprogram.

Jag begagnar också tillfället att med tacksamhet konstatera, att hans excellens i fråga om den principiella synen på ämnet är mindre avlägsen från mina betraktelsesätt än jag kanske i förstone föreställde mig.

Herr **Linderot:** Herr talman! Då debatten kommit att röra sig om vissa allmänna synpunkter på riksdagsarbetet, har jag begärt ordet för att framhålla ett par synpunkter som ingen tidigare talare har berört.

Vad rör frågan om långa sammanhängande riksdagar, som pågå från den 10 januari till fram i juli månad, är nog den allmänna uppfattningen bäst tolkad av herr K. J. Olsson, då han säger att dessa riksdagar äro ett oting. Å andra sidan tror jag att herr statsministern gav uttryck för en allmän mening, då han såsom ett av de skäl, som talade för hans ståndpunkt beträffande frågan om höstriksdagar, angav att det särskilt i dessa tider är önskvärt, att kontakten mellan regering och riksdag inte avbrytes under alltför långa perioder. Den långa intervallen mellan exempelvis juli och januari kan kanske ur allmän synpunkt vara olämplig.

Herr Herlitz har i allmänhet, tycker jag, anfört mycket bra synpunkter på frågan om riksdagsarbetet, då han vid vid skilda tillfällen har tagit till orda

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)

i den saken i kammaren. Han har i stort sett gått i bräschen för en rationalisering av riksdagsarbetet. Och därmed kommer jag till det som gav mig anledning att begära ordet. När det nu i denna debatt gives tillfälle därtill, har jag velat passa på att säga några ord till förmån för en rationalisering av riksdagsarbetet. Det är den enda vägen att undvika det missnöje, som på olika sätt tar sig uttryck. Missnöjet beror dels på att det är för långa riksdagar, dels också på att det blir två sessioner varje år. Man bör enligt min mening ha två sessioner årligen just ur den synpunkt, som herr statsministern har företrätt, då han talat om önskvärdheten av att det inte blir för långa intervaller i kontakten mellan regering och riksdag. Men de två sessionerna borde i något så när normala fall kunna inskränkas till fyra, fem veckor per session. En session på en à en och en halv månad på våren och en session på cirka en och en halv månad på hösten skulle vara tillräckligt, om riksdagsarbetet rationaliserades.

Om de ärade ledamöterna se på dagens föredragningslista, som dock är en lista med viktiga och stora ärenden, framgår det av den, att vi skola behandla en proposition från Kungl. Maj:t angående tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar. Vad begripa vi egentligen av det? Rakt ingenting! Varför skall det fordras kungl. proposition och remisser, utskottsbehandling och utlåtande, bordläggning och debatter i riksdagen, för att en tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar skall kunna ske? Eller för att taga en sådan fråga som den, huruvida man här i landet bör försöka framställa läkemedlet penicillin, vilket ärende också står på dagens föredragningslista. Är det verkligen nödvändigt att riksdagen in pleno behandlar sådana angelägenheter? Eller frågan om planläggning av bebyggelsen i Bohusläns fiskelägen! Kan inte landshövding Jacobsson i Göteborg eller någon annan myndighet på Västkusten sköta den saken? Inte begripa vi i största allmänhet som sitta här i riksdagen, hur man skall bära sig åt med fiskelägena i Bohuslän. Jag tar dessa exempel på rak arm för att visa, att man borde rationalisera riksdagens arbete genom en omläggning av förvaltningen inom statsapparaten på så sätt, att småsaker och underordnade eller lokala angelägenheter finge skötas av underordnade myndigheter och icke med hela den väldiga apparat, som riksdagen och regeringen tillsammans utgöra.

Det var för att framhålla den synpunkten, som jag här begärde ordet, och jag tror att för dem det vederbör kunde det kanske vara nyttigt att ta en liten överläggning, om det inte nu, när krigsförhållandena snart upphört och möjligheter till ett mera lugnt arbete föreligga, vore på tiden att lägga om riksdagsarbetet. Vid den tid, då nuvarande ordning för riksdagens arbete fastställdes, var statsmakten en ringa del av samhällslivet. Nu är däremot staten och vad därtill hörer någonting oerhört dominerande och blir för varje dag som går allt mer dominerande. Då kan inte riksdagsarbetet få fortgå som om ingenting skulle ha inträffat från 1865 till 1945. Det är kärnfrågan, och jag tror att alla, som här i debatten uttalat missnöje med den nuvarande ordningen, borde ägna sin uppmärksamhet åt denna fråga. Gör man det, löses säkerligen hela detta problem på ett bättre sätt.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Herr K. J. Olsson och även en senare talare framhävde önskvärdheten av korta sessioner på våren och hösten. Men de ärade talarna ha glömt en mycket viktig och betydelsefull sak i riksdagsarbetet, nämligen budgetens uppgörande. Inkomst- och utgiftsstat skall fastställas, på vilken sedan de skattesatser, som riksdagen har att besluta om, skola grundas. Budgeten skall enligt gällande bestämmelser vara färdigställd av riksdagen före den 1 juli, liksom de skatter, som skola uttagas i sam-

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)
manhang med den allmänna debiteringen på hösten, då skola vara fastställda. Man får inte förbigå, att anslagsfrågorna måste behandlas om möjligt i ett sammanhang. Det system med tilläggsstater — inte en utan två och till och med tre någon gång, tror jag — som har utvecklats under de senaste åren bör man snarast möjligt komma ifrån, ty det försvårar riksdagens möjlighet till överblick av statsutgifterna och statsfinanserna överhuvud taget. Dessa tilläggsstater, som fastställas, anvisa ju heller inte någon täckning av det utgiftsbelopp, som de sluta på. Vill man från riksdagen sida ha ett ordentligt grepp på finansfrågornas och budgetarbetets behandling, måste man ta sikte på en rationalisering, som gör det möjligt för riksdagen att inom därför fastställda tider slutföra budgetarbetet.

Det var också av den anledningen, som sakkunniga tillkallades för två år sedan för att omarbeta riksdagens arbetsformer. Det är att djupt beklaga, att det förslag, som då framlades och som hade många betydelsefulla uppslag, stoppades i regeringen och aldrig kom under riksdagens behandling. Hade detta förslag förelagts riksdagen i form av en proposition, hade ytterligare uppslag i motioner till riksdagen kunnat framföras såsom bidrag till en lösning av frågan om riksdagens egna arbetsformer. Det bästa uppslag, som de sakkunniga hade och som skulle ha rationaliserat arbetet på ett mycket förtjänstfullt sätt inte blott med hänsyn till budgetarbetet utan även med avseende på arbetets effektivisering överhuvud taget, var förslaget att börja den ordinarie riksdagen t. ex. omkring den 1 december. Det är lätt att inse, vad det skulle betyda att vid den tidpunkten få börja riksdagen. Motionstiden skulle då gå ut före julen, och tryckningen av alla motioner och dylikt skulle ske efter den tiden. Utskotten skulle vara valda, då riksdagen strax efter nyåret sammanträdde, och det effektiva arbetet kunde börja. Som det nu är, förflyter hela januari och en del av februari, innan ett ordentligt riksdagsarbete kommer i gång; nu fördröjes det genom valen av utskott och motionstiden, tolv dagar, varjämte tryckningen av motionerna etc. tar sin tid. Jag tror att det är nödvändigt att frågan om riksdagens arbetsformer tages upp på nytt. En omprövning av frågan måste äga rum i syfte att på ett bättre sätt få arbetet rationaliserat, och jag vill framhålla önskvärdheten av att detta sker så snart som möjligt.

Jag delar herr Herlitz' uppfattning att den session på hösten, som i år kommer att inkallas, är synnerligen besvärlig både för enskilda företagare och de enskilda ledamöter av riksdagen, som ha kommunala uppdrag i hemorten, ty det är för dem den mest arbetstyngda tiden under hela året. Jag delar också herr Herlitz' uppfattning, att arbetsfördelningen mellan riksdagens utskott under en höstsession är allt annat än tillfredsställande.

Jag har med det sagda endast velat framföra min syn på saken, och jag vill begagna tillfället att uttala det önskemålet — jag riktar mig direkt till hans excellens herr statsministern — att regeringen måtte ånyo upptaga frågan om riksdagens arbetsformer till övervägande för att få fram ett förslag till en bättre ordning i riksdagsarbetet.

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! Den här debatten ger belägg för ett gammalt känt faktum, nämligen att ingenting är svårare än att reformera sig själv. I över trettio år har jag suttit här i riksdagen och åhört denna eviga jämmer om riksdagsarbetet och hur otillfredsställande det är. Det har sagts att det måste bli en annan ordning, men sällan har jag hört två lika meningar om hur det bör ske.

När jag hörde herr Herlitz fundera över behovet av en höstsession, tänkte jag, att om herr statsministern hade svarat, att regeringen icke hade för avsikt att ha någon session i höst, skulle det ha blivit ett förfärligt oväsen här i kam-

Ang. behovet av en höstriksdag under innevarande år. (Forts.)

maren. Alla skulle ha kastat sig över statsministern och frågat: »Är det möjligt att regeringen är så ansvarslös, att den under denna tid inte ens tänker ha riksdagen inpå sig?» Jag föreställer mig att det inte är många i kammaren som inte känna med sig, att underliga händelser måste inträffa, om icke ett sammankallande av riksdagen skulle få lov att ske i höst eller kanske ännu tidigare, även om man nu förutsatte att det icke skulle ske.

Jag skulle vilja säga: ordna om möjligt så, att vi slippa att gå och slå dank i sex veckor eller två månader på hösten och vintersidan, och se till att vi få litet arbete att utföra! Först då känna vi att vi fylla en uppgift, och det är därför synnerligen välbetänkt, att det finns några verkliga arbetsuppgifter under den tid riksdagsledamöterna äro inom räckhåll för regeringen.

Dessutom skulle jag vilja säga, att om jag under årens lopp har märkt någon enighet i uppfattningarna om riksdagsarbetets organisation, är det att alla äro ledsna åt att gå här långt in på sommaren. Då är man uttröttad och utledsen på dessa ting, och de sista arbetsplena bli oftast ett hastverk, där många gånger viktiga frågor klubbas igenom utan att man har tillfälle att ägna dem tillbörlig uppmärksamhet. Jag tror att den leda, som man förmärker när sommardagarna komma och det börjar lida mot midsommar och kanske ett långt stycke därefter, är så allmän, att man nog föredrar de olägenheter som följa med en höstsession. Men det är alls icke önskvärt att behöva gå här till fram i juli månad och likväl nödgas återkomma på hösten. Därför tycker jag att det är välbetänkt — jag säger det ännu en gång — att man till hösten uppskjuter de ärenden, som kunna behandlas då, och släpper hem oss så tidigt på försommaren, att vi inte behöva gå här och våndas efter träget arbete under en lång vinter och vår.

Vad i övrigt beträffar den rationalisering av riksdagsarbetet, som senast har dryftats inom den särskilda kommittén, vill jag säga, att jag har inte så synnerligen stort hopp om att de förslag, som av kommittén framlades, skulle medföra någon större förbättring. Kanhända skulle det bli bättre i någon liten mån, men inte råder förslaget bot mot den längre arbetstid som riksdagen nu behöver jämfört med vad som behövdes för 30, 40 år sedan.

Jag tror således att det är ofrånkomligt att ha en höstsession, men det bör inte ske förrän pinan blir så stor inom riksdagen själv, att det går att få någorlunda enighet på den punkten.

Häri instämde herr *Tjällgren*.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 268, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet; och

nr 269, med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 261, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna m. m.;

nr 262, angående inrättande av en luftfartsstyrelse samt fastställande av stat för luftfartsfonden m. m.;

nr 263, angående ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen; samt

nr 265, angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 267, angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Wagnssons* motion, nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Ang. Sveriges anslutning till den internationella sjöfartspoolen.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till ett mellan Storbritannien, Amerikas Förenta Stater m. fl. länder träffat, den 5 augusti 1944 i London undertecknat internationellt avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handelssjöfarten och med anledning av nämnda proposition väckta motioner.

Genom en den 9 mars 1945 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 249, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet samt därvid fogad text till ett den 5 augusti 1944 mellan Storbritannien, Amerikas Förenta Stater m. fl. länder träffat avtal rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handelssjöfarten, äskat riksdagens godkännande av Sveriges anslutning till nämnda avtal.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta, sinsemellan likalydande motioner, nämligen nr 340 i första kammaren av herr *Berg, Robert,* och nr 528 i andra kammaren av herrar *Lindberg* och *Lövgren,* vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Trafikkommissionens sjöfartsdelegation måtte utökas med minst en representant för de ombordanställda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av Sveriges anslutning till det i propositionen omförmälda, den 5 augusti 1944 i London undertecknade internationella avtalet rörande principerna för fortsättandet av den samfällda kontrollen över handelssjöfarten,

B) att motionerna I: 340 och II: 528 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Herlitz:** Herr talman! Det är ett mycket ovanligt tillfälle som vi stå inför, då en av Kungl. Maj:t ingången traktat har förelagts riksdagen till godkännande. Då så är förhållandet, lägger man med stort intresse märke till utrikesutskottets uttalande därom, att denna traktat »i enlighet med grundlagens föreskrifter» har förelagts riksdagen. Detta utskottets uttalande innebär, såvitt jag förstår, i hovsam form en mycket bestämd gensaga mot ett uttalande i den kungl. propositionen, enligt vilket traktaten icke har framlagts, därför att grundlagen kräver det; »då tiden och omständigheterna i övrigt medgiva», att Kungl. Maj:ts godkännande »underställes riksdagens prövning, torde så med hänsyn till ärendets natur böra ske».

Ang. Sveriges anslutning till den internationella sjöfartspoolen. (Forts.)

Jag har frågat mig, hur departementschefen vid avfattandet av detta uttalande har resonerat. Departementschefen måste väl med regeringsformen för ögonen ha menat, att denna fråga hör till de i § 12 regeringsformen beskrivna frågor, som äro »av större vikt» — det är ju otvivelaktigt att det är en fråga av större vikt — utan att ändå angå fråga, »som riksdagen enligt denna regeringsform äger allena eller med Konungen avgöra». Han har tänkt på att om traktaten har den sålunda i regeringsformen beskrivna karaktären, kan undantag göras från kravet på riksdagens samtycke till traktaten. Det är därför han har uttryckt sig på det sätt han gjort.

Om jag nu accepterar departementschefens utgångspunkt, att frågan hör till denna kategori, må jag ändå säga, att jag i hans uttalande inte alls känner igen de av regeringsformen angivna kriterierna för avgörande om riksdagen behöver höras eller inte. Regeringsformen säger nämligen: »Skulle i något fall rikets intresse kräva, att överenskommelse, som är av större vikt men ej angår fråga, som riksdagen äger avgöra, varder avslutad utan riksdagens godkännande, må det ske etc.» Det är någonting helt annat än att säga, att eftersom »tiden och omständigheterna medgiva» att vi lägga fram överenskommelsen för riksdagen, à la bonne heure, då må det ske. Jag vill till yttermera visso framhålla, att då detta stadgande om undantag från riksdagens makt över traktaterna infördes, betonades med mycket stor skärpa, att det var ett undantagsstadgande, som endast i särskilda fall skulle tillämpas.

Men jag vill ytterligare säga, att den utgångspunkt, departementschefen måste ha haft för sitt resonemang, är felaktig. Förevarande traktat hör inte till denna kategori, utan till de traktater, som angå »fråga, som riksdagen enligt denna regeringsform äger allena eller med Konungen avgöra». Vid sådant förhållande får under inga omständigheter riksdagens samtycke eftergivas. Det är tydligt att detta ämne faller inom området för riksdagens beslutande makt, ty hur skall eljest det i traktaten avsedda arrangemanget med den svenska handelsflottans disponerande för vissa internationella ändamål kunna genomföras? Därtill kräves otvivelaktigt tvång mot redarna, i varje fall möjlighet till tvång såsom utgångspunkt för s. k. frivilliga överenskommelser med dem. Såvitt jag vet, har inte Kungl. Maj:t någon fullmakt som berättigar till sådana ingripanden mot redare, ty man har väl inte i det sammanhanget tänkt på förfogandelagen? Den är ju så avfattad, att den talar om att det »inom riket eller inom visst område av riket» gäller att »tillgodose behovet av förnödenhet, som är av vikt för befolkningen eller produktionen, eller för att bereda tillgång till förnödenhet, som är behövlig för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna». På det föreliggande fallet, då svenskt tonnage skall ställas till förfogande för världens återuppbyggnad o. s. v., äro de reglerna uppenbarligen icke tillämpliga. Därtill kommer att, såvitt jag förstått, förfogandelagen upphör att gälla vid den tidpunkt, då den här traktaten skall tillämpas. Lagen gäller nämligen endast under av krig föranledda utomordentliga förhållanden.

Hur man än vänder på saken, är departementschefens uttalande svårt att förstå. Man skulle i stället ha väntat ett uttalande om att traktaten i enlighet med grundlagens bud förelades riksdagen.

Frågan, hur departementschefen i ett särskilt fall har uttryckt sig, kan synas vara av mindre vikt, men vi ha verkligen beretts så få tillfällen under de gångna åren att diskutera principfrågor med avseende på riksdagens makt över traktater, att jag har funnit mig föranlåten att gripa detta tillfälle. Jag har naturligtvis, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Ang. Sveriges anslutning till den internationella sjöfartspoolen. (Forts.)

Herr **Undén:** Herr talman! I anledning av herr Herlitz' yttrande vill jag först konstatera, att utskottet för sin del har fastslagit sin uppfattning, att detta var ett sådant fall, då ett internationellt avtal enligt regeringsformen paragraf 12 borde underställas riksdagen. Jag kan ge herr Herlitz rätt i att formuleringen i departementschefens yttrande är en smula vårdslös, då den ger uttryck åt att det helt och hållet var en opportunitetsfråga, huruvida avtalet skulle föreläggas riksdagen eller inte. Huvudsaken är emellertid att avtalet i alla fall har underställts riksdagen.

Vad beträffar de olika kategorierna i paragraf 12, har jag för min del ansett, att detta avtal hör till dem som äro av större vikt och alltså borde underställas riksdagen, såvida inte det undantagsfallet föreligger, att, såsom det heter i grundlagen, rikets intresse kräver att överenskommelse avslutas utan riksdagens godkännande. Utskottet har inte för sin del haft anledning att ingå på frågan, vilken av de avtalskategorier, som omtalas i paragraf 12, här är för handen. Men jag vill påpeka att själva tillkomsten av denna traktat har skett under samtidiga förhandlingar med redarna och deras representanter, varigenom ett system av frivilliga avtal till största delen redan slutits, när denna överenskommelse kommer till stånd. Något tvångsförfarande torde alltså knappast komma att behövas för att bringa fartygen under den kontroll som förutsättes i traktaten. Det är visserligen inte otänkbart, att tvångsförfarandet skall behöva anlitas, men då sannolikt endast i fråga om sådana mindre båtar, som inte äro representerade av redarföreningen och om vilka inte frivilliga överenskommelser med redarna ha träffats. I fråga om sådana mindre fartyg blir det ju inte tal om annat än att de komma att gå i fraktfart för Sverige, och då torde väl gällande lagstiftning om rekvisition få anses vara tillämplig och giva regeringen den befogenhet till tvångsförfarande, som i sista hand skulle kunna i några enstaka fall erfordras.

Det har ju under kriget och bl. a. i samband med denna överenskommelse ingåtts andra avtal, som kanske också kunde sägas vara av större vikt, men som icke förelagts riksdagen; jag tänker särskilt på det betalningsavtal med England, som ingåtts samtidigt med här ifrågavarande avtal. Det är klart att den undantagsbestämmelse, som innefattas i regeringsformens 12 §, andra stycket, alltid kommer att prövas i första hand av regeringen. Den har tydligen funnit, att rikets intressen krävt, att nyssnämnda avtal avslutats utan riksdagens godkännande. Överhuvud taget ha ju under kriget många viktiga avtal icke underställts riksdagen. Enligt min mening är det inte möjligt för oss att uttala några generella omdömen, huruvida i en del fall ett underställande hade kunnat ske utan några egentliga olägenheter. Den prövningen har som sagt i första hand legat hos regeringen, och frågan kan endast i efterhand prövas av riksdagens vederbörande utskott.

Jag ber alltså få understryka, att det ju är i och för sig tillfredsställande, att det nu föreliggande viktiga avtalet har underställts riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående anslag till ersättningar för vissa beslagtagna fartyg m. m.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis och, där så erfordrades, momentvis.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3. *Anslag till riksarkivet.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 311 800 kronor.

Vidare hade chefen för finansdepartementet under rubriken »För flera huvudtitlar gemensamma frågor» under punkt 2 till behandling upptagit frågan om löneställningen för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid statens arkiv, bibliotek och museer.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Å. Holmbäck* m. fl. (I: 244) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Hallén* m. fl. (II: 138), vari hemställts, att riksdagen i vederbörliga stater måtte uppföra vissa i motionerna uppräknade befattningar vid arkivstaten, vid nationalmuseum och livrustkammaren, vid kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken samt vid riksantikvarieämbetet och statens historiska museum i de lönegrader, som i motionerna angivits;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* m. fl. (I: 147) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ebon Andersson* m. fl. (II: 166), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att från och med budgetåret 1945/46 på riksarkivets lönestat uppföra en biblioteksassistenttjänst i lönegraden A 11;

dels ock en inom andra kammaren av herr *S. Cruse* väckt motion (II: 395), vari hemställts, att riksdagen ville vidtaga sådan ändring i Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, att två manliga bokbindare vid riksarkivet placerades i Eo 7: 10.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 244 och II: 138,

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av utskottet under punkten angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas från och med budgetåret 1945/46;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 315 200 kronor;

II. att motionerna I: 147 och II: 166 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen II: 395 måtte anses besvarad med vad utskottet förut under punkten anfört.

Herr **Holmbäck:** Herr talman! Den nu föredragna punkten rör framför allt löneställningen för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid de s. k. lärda verken, d. v. s. vid biblioteken och arkiven, vid nationalmuseum och livrustkammaren, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum. På detta område har det rått en livlig diskussion, och den vikt man på tjänstemannahåll fäster vid detta spörsmål visar sig bland annat i att man för några dagar sedan givit ut av trycket det betänkande angående löneställningen för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid statens arkiv, bibliotek och museer, vilket avgavs till finansministern den 22 december 1942 men hittills icke i dess helhet varit publicerat.

Den kungl. propositionen har begärt, att för förste arkivarierna och med dem jämställda tjänstemän skulle bestämmas lönegrad 26 och för andre arkivarierna och med dem jämställda tjänstemän lönegraden 22. I den motion, som jag jämte ett antal av kammarens övriga ledamöter haft tillfälle att väcka, ha vi hemställt om placering av förste arkivarierna och dem jämställda i 27 lönegraden och av andre arkivarierna och dem jämställda i 23 lönegraden. Utskottet har i det sistnämnda hänseendet behjärtat motionen och har alltså föreslagit lönegraden 23 för andre arkivarier, andre bibliotekarier o. s. v. Däremot har utskottet beträffande förste arkivarierna och förste bibliotekarierna och med dem jämställda stannat vid lönegraden 26. »Utskottet har», heter det, »funnit detta ställningstagande motiverat av att för förste arkivarier m. fl. för närvarande gälla lägre kompetensfordringar (normalt filosofie eller annan licentiatexamen) än för läroverkslektorer (normalt filosofisk eller annan doktorsgrad). Huruvida det kan befinnas erforderligt att höja kompetenskraven för erhållande av förstnämnda tjänster till samma nivå, som gäller för lektorsbefattningarna, torde enligt utskottets mening böra göras till föremål för en närmare undersökning. Skulle det härvid visa sig att en dylik höjning av kompetensfordringarna befinnes befogad, torde frågan om lönegradsplaceringen böra upptagas till förnyad prövning.»

Vad jag med detta anförande vill säga är endast, herr talman, att jag hoppas att den utredning, som statsutskottet sålunda föreslagit, också måtte få äga rum inom en nära framtid. Det rör sig här om ett antal mycket högt kvalificerade tjänstemän, av vilka de flesta redan äro filosofie doktorer — det är blott ett fåtal som ej äro det. Det kanske då kan vara lämpligt att ta steget fullt ut och stadga doktorskompetens för dessa tjänstemän, så att vederbörande tvingas att redan vid början av sin bana avlägga de prov, som erfordras för det filosofiska doktoratet.

Jag skall inte gå närmare in på saken. Jag vill bara sluta med att säga, att om man efter en dylik prövning också kunde komma fram till att i pensionshänseende med läroverkslektorerna jämställa även dem av dessa tjänstemän, som avgå under det närmaste året eller som ha avgått, så tror jag att det skulle vara en gärd av rättvisa.

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag skall med några korta ord be att få yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan och framhålla, att det som här föreslås är en kompromiss, som träffats inom utskottet och som tagit hänsyn till den långa förhandsdebatt i detta ärende, där man framför allt har fäst sig vid kompetensfrågan. Utskottet har ansett sig nödsakat att även fästa vikt vid denna kompetensfråga, vilket ju herr Holmbäck nyss har framhållit. Det har funnit sig kunna gå med på en förbättring av löneställningen för andre arkivarier och likställda, men med hänsyn till att förste arkivarierna i kompetenshänseende inte äro jämställda med t. ex. lektorer vid läroverken har man i fråga om dem tills vidare ej ansett sig kunna gå längre. Det har antytts, att möjligtvis en lösning i framtiden på ett eller annat sätt där kan åstadkommas.

Jag skall för övrigt inte ingå i någon debatt med herr Holmbäck, vilket jag inte heller tror att han själv anser nödvändigt, utan ber att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 4—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Anslag till nordiska museet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till nordiska museet för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 208 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Björck* m. fl. (I: 149) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Gustafson* i Dädesjö m. fl. (II: 263), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning angående nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden och vidtaga de åtgärder, vartill denna utredning kunde föranleda, samt att anslaget för kommande budgetår till nordiska museet måtte ökas från föreslagna 208 000 kronor med 42 000 kronor till 250 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 149 och II: 263, såsom Bidrag till nordiska museet för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 208 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Emil Petersson* och *Malmborg* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort i anledning av motionerna I: 149 och II: 263 förorda, att en allsidig utredning verkställdes angående nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden, och alltså hemställa, att riksdagen måtte

a) såsom Bidrag till nordiska museet för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 208 000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 149 och II: 263 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

Herr **Björck:** Herr talman! Som motionär i den föreliggande frågan ber jag att få säga, att vi hade väntat något större förståelse för våra önskemål från

Anslag till nordiska museet. (Forts.)

statsutskottets och särskilt dess andra avdelnings sida än vad utlåtandet ger vid handen. Vi hade väntat detta på grund av ett uttalande av nordiska museets och Skansens styresmän i samband med anslagsäskandena år 1940, som alltjämt är aktuellt och som vi ha citerat i vår motion. Styresmännen säga där följande: »Institutionen — d. v. s. nordiska museet — kan, särskilt under nuvarande konjunkturer, inte bygga sin ekonomi helt på Skansen. Skansens bidrag till museets drift kan svårligen ökas, utan att Skansens karaktär av kulturell anstalt löper fara att förvanskas.» Det är detta uttalande, avgivet av dem som stå såsom ansvariga för nordiska museet och Skansen, som vi hoppades skulle i någon mån beaktas av utskottet. Ty de anslagsbeviljande myndigheterna, i detta fall riksdagen, måste ju bära sin del av ansvaret, om Skansen, på grund av att den skall finansiera nordiska museet, ej kan upprätthålla sin karaktär av kulturell anstalt, utan blir ett affärsföretag som i första hand måste inrikta sig på att förtjäna pengar.

Vi äro här, tänker jag mig, alla glada, ja stolta, över att i vårt land ha en institution som Skansen, som torde vara något enastående i Europa. Även vi riksdagsmän, som ju ha förmånen av fri entré till Skansen, gå gärna dit en ledig eftermiddag för att njuta av vad som där bjudes och för att erinras om gångna tider. Men just därför bör det vara oss angeläget att Skansen får behålla sin ursprungliga karaktär av en hela landets bygdegård, såsom dess skapare, Artur Hazelius, tänkt sig densamma.

Nu synas omständigheterna vad beträffar Skansens ekonomi tvinga dess ledning att tillåta, att ett nöjesliv där får utveckla sig, som blivit föremål för mycken kritik och väckt starka betänkligheter, framför allt hos personer som lärt sig betrakta Skansen som den nationella hembygdsgården, där den moderna dansen och särskilt då jazzen med sin skrällande musik icke hör hemma.

Jag vill gärna tro, att Skansens ledning själv inte är särskilt glad över denna utveckling, men man synes ej ha någon annan utväg, om debet och kredit skall gå ihop. Enligt föreliggande siffror från nordiska museets och Skansens räkenskaper för åren 1942 och 1943 har Skansens bidrag till nordiska museet nämnda år uppgått till cirka 425 000 kronor årligen. Statens anslag till museet har dessa år utgjort 208 000 kronor årligen. Lägges härtill anslaget från Stockholms stad, som utgår med cirka 80 000 kronor, komma vi upp till en summa av över 700 000 kronor, som nordiska museet årligen förbrukar. Dessa siffror förefalla, jämförda med driftskostnadernas storlek vid vissa andra liknande institutioner, t. ex. naturhistoriska riksmuseet, som till omfattningen torde vara närmast att jämföra med nordiska museet, vara mycket höga. Men det är ju möjligt — därom kan jag ej uttala mig — att nordiska museets underhåll och drift kräver så stora årliga belopp. Är så förhållandet, borde statens bidrag ökas, så att Skansen ej behövde pressas över sin förmåga för att finansiera museet. År 1939/40 var statens bidrag till nordiska museet 250 000 kronor, men är nu sänkt till 208 000 kronor, alltså med inemot 50 000 kronor. Skansens bidrag till nordiska museet har däremot ökats, och de sista åren har det varit närmare 75 000 kronor högre än år 1939. Trots det uttalande, som gjordes av nordiska museets och Skansens styresmän år 1940, har Skansens bidrag till nordiska museet alltså ökats, samtidigt som statens bidrag minskats. Jag tycker att det är litet egendomligt, att man icke tar större hänsyn till vad styresmännen då anförde.

Om man nu ser Skansen såsom en institution för sig, vilket den ju också i viss mån är, synes av det senaste årets räkenskaper framgå, att Skansens ansvar för nordiska museets ekonomi, även i andra avseenden än det jag nyss berört, verkar hämmande och ofördelaktigt på Skansens utveckling. När man, som jag har gjort, studerar de sista årsredogörelserna, lägger man märke till

Anslag till nordiska museet. (Forts.)

att vissa nyanskaffningar och kompletteringar av byggnader liksom en del önskvärda fastighetsförvärv endast kunnat ske i mån av och tack vare frivilliga bidrag från intresserade mecenater, bolag etc. Enligt årsboken 1945 ha tvenne insamlingar just avslutats, under det att tvenne pågå, dels för komplettering av Bergsmansgården och dels för att kunna förvärva fastigheten Novilla på Djurgården. Man måste ju säga, att det för en nationell institution av Skansens storleksordning, som årligen ger ett överskott på över 400 000 kronor, bör kännas förödmjukande att genom tiggeri hos enskilda anskaffa nödiga medel för institutionens fortbestånd och utveckling. Det är knappast staten värdigt, att Skansen, som vi betrakta såsom en nationell egendom och allas vår gemensamma hembygdsgård, skall om jag så får säga undernäras på sätt som här sker.

Reservanterna i utskottet yrka bifall till den utredning, som i motionen föreslås. Trots att jag alltjämt är av den meningen, att anslaget borde höjas med det belopp, som vi ha föreslagit i motionen, alltså 42 000 kronor, vill jag för enighetens skull instämma med reservanterna och yrkar således, herr talman, bifall till den reservation, som är fogad till denna punkt av utskottets utlåtande och vari begäres utredning angående nordiska museets och Skansens ekonomiska förhållanden.

I detta anförande instämde herr *Linderot.*

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag tror att vi alla uppskatta det intresse, som den ärade motionären lagt i dagen för nordiska museets verksamhet och för att denna verksamhet skall finansieras på lämpligast möjliga sätt.

Emellertid förefalla de farhågor, som motionären utvecklat, skäligen överdrivna. Han har ju själv medgivit, att staten och Stockholms stad tillsammans med mycket betydande belopp bidraga till nordiska museets verksamhet. Det han tycks vända sig emot är, att ett ännu större belopp tages från Skansens inkomster. Men det är ju något som man sedan mycket länge har räknat med, att Skansen jämte sin egenskap av friluftsmuseum också skall ha egenskapen att såsom attraktion för den stora allmänheten utgöra en inkomstkälla, som skall kunna skapa en av de ekonomiska grundvalarna för dess egen och nordiska museets kulturhistoriska verksamhet. För min del kan jag icke se något osunt i en sådan princip. Den innebär att det kunnat ordnas på ett så lyckligt och ovanligt sätt, att en kulturell institution av detta slag i viss mån uppträder såsom självförsörjande. Det är någonting som man nog inte kan finna många motstycken till. I och för sig borde detta alltså vara en enbart glädjande företeelse.

Det är särskilt ett inslag i den verksamhet, som skaffar Skansen inkomster, som väckt bekymmer i herr Björcks och hans medmotionärers hjärtan; herr Björck är bekymrad över att man dansar på Skansen. Han tycks inte ha så mycket emot att man där bedriver s. k. gammaldans eller »kulturell dans»; man har åtminstone icke av motionen kunnat inhämta, att han vänder sig däremot. Men han har, på grundval av vad en tidning i Östergötland och en tidskrift i västra Sverige skrivit, opponerat sig mot den stora dansbaneanläggningen, där mera moderna danser förekomma. Den ifrågavarande tidningen säger: »Skansen har tyvärr en baksida: den enorma dansbaneanläggningen, varifrån negerjazzens oljud stiger mot ryggåsstugor och fäbodvallar.» Och tidskriften talar bland annat om »s. k. swingpjattar på Skansens dansbana». — Jag måste för min del erkänna, herr talman, att då jag aldrig har befunnit mig i närheten av denna dansbana, utan vid mina promenader på Skansen endast observerat den dansbana, som befinner sig i Skansens centrum och där,

Anslag till nordiska museet. (Forts.)

så vitt jag kunnat finna, ej har försiggått annat än gammaldags dans, så kan jag icke uppträda såsom vittne i den här affären. Men jag tror i alla fall på grundval av den ganska svaga bevisning, som herr Björck förebragt i sin motion, att spörsmålet knappast kan vara av sådana proportioner som äro ägnade att öva ett sakligt inflytande på denna ekonomiska fråga.

Det verkar som om motiveringen i motionen gick ut på att staten borde högst betydligt höja sina anslag till nordiska museet, så att Skansen skall kunna avstå från en del inkomster, och man föreställer sig då tydligen att Skansens inkomster skulle i väsentlig mån sänkas genom att man minskar på den moderna dansen där. På detta finns det dock ej några kalkyler, och det förefaller därför egendomligt, att man framför en sådan motivering i samband med ett krav på en anslagshöjning.

Motionärerna ha därjämte påyrkat en utredning av nordiska museets och Skansens affärer. Jag har icke kunnat finna — och ej heller utskottet i övrigt — någon särskild anledning till en sådan utredning. Det förhållandet, som motionären framhöll, att det finns enskilda donatorer, villiga att med vissa summor bidraga till Skansens behjärtansvärda kulturändamål, tycker jag inte är någonting som de svenska statsmakterna behöva sätta sig ner och sörja över. Herr Björck säger, att det inte är svenska staten värdigt, att Skansen uppmanar enskilda att hjälpa till. Jag för min del måste även här säga, att det rätt ovanliga förhållande, som i detta fall råder, är ganska glädjande. Annars brukar det vara så, att om enskilda donatorer ha framträtt på ett område och staten sedan ingriper, torka donationskällorna tämligen omedelbart in, därför att de enskilda mena, att detta har nu staten tagit om hand. Om det trots statens och kommunens bidrag fortfarande finns enskilda vänner till detta företag, som äro villiga att lämna ekonomisk hjälp, så kan jag för min del icke finna något olämpligt eller nedslående däri.

Överhuvud taget synes oss i utskottet detta utredningskrav vara mycket litet motiverat. Vi ha emellertid ej velat med tystnad förbigå de farhågor, som motionärerna framhållit, och ha därför skrivit: »Med anledning av vad i nämnda motioner anförts vill utskottet framhålla, att utskottet utgår ifrån att museets ledning alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på ett vidmakthållande av Skansens kulturtraditioner.» Denna förvissning om att museets ledning icke tillåter några otillbörliga avvikelser från dess förnämliga kulturtraditioner, innebär först och främst, att vi verkligen tro på museets ledning i detta fall, och vi ha dessutom velat i viss mån förplikta den att i framtiden vidmakthålla dessa traditioner. Skulle det verkligen förekomma några mera stötande uppvisningar av modern dans på Skansen, överdrivna former av jitterbug e. d. — vilket jag för min del ej hört talas om — så är jag förvissad om att museets ledning kommer att sätta stopp för detta. Överhuvud taget förefalla herr Björcks farhågor vara överdrivna och framförda i oträngt mål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Björck:** Herr talman! Om min vän herr Pauli skall citera mig, borde han citera vad jag har sagt antingen i motionen eller i mitt anförande nyss. Det har han inte gjort. Jag har inte sagt, att jag är bekymrad över att man dansar på Skansen. Det är den moderna dansen, jazzen, som vi ha vänt oss mot. Gammaldansen hör enligt min mening hemma på Skansen; sådan må man gärna dansa på bägge banorna där uppe. Men den moderna jazzen har ingen hemortsrätt på en hembygdsgård.

Det tråkiga är också, vilket Samfundet för hembygdsvård och dess sekreterare, dr Nihlén, vitsordat, att man nu börjar yrka på att få införa modern

Anslag till nordiska museet. (Forts.)

dans på våra hembygdsgårdar runt om i landet. Och när man blir avrådd från att göra något sådant, förklarar man, att den moderna dansen ju är tillåten på Skansen.

Jag skulle inte säga någonting, om det bara var en eller annan kväll i veckan som gammaldansen på Skansen byttes ut mot jazz — låt de unga för all del också dansa jazz någon gång — men nu dansas ju jazz på en jättebana varenda kväll i veckan under hela den varma årstiden, något som vem som helst kan finna av programmet, och det har gjort att en mängd människor, inte minst här i Stockholm, äro bekymrade inför denna utveckling.

Denna motion är emellertid inte min idé, herr Pauli, utan jag har blivit anmodad att ta upp saken av en samarbetskommitté av ideellt och religiöst intresserade människor, som fått mottaga skrivelser i denna sak från såväl Stockholm som landsorten och som bakom sig ha föreningar med bortåt en halv miljon medlemmar. Man har frågat mig: kan ingenting göras för att skapa en bättre ordning på Skansen? Med anledning därav började jag studera förhållandena, och det var då icke blott detta nöjesliv på Skansen, utan en hel del av de ekonomiska omständigheterna i samband med nordiska museet och Skansen, som föreföllo mig något egendomliga.

Jag vidhåller alltjämt, trots att herr Pauli säger att vi inte behöva gråta för att Skansen får in litet pengar, att denna institution, som ändå ger ett årligt överskott på mer än 400 000 kronor, inte skall behöva tigga hundralappar av rika personer för att bli i stånd att fortsätta arbetet på att utbygga och fullständiga vissa av gårdarna och samlingarna där uppe. Det förklaras gång på gång i årsberättelserna, att man önskat att få göra det och att få göra det, men att det ej varit möjligt, därför att man ännu ej fått in de nödvändiga medlen. Ett följande år heter det sedan, att nu har man fått in hundra kronor från den och den direktören och hundra kronor från den och den mecenaten etc., och därför har man kunnat bli färdig med saken. Det är detta, herr Pauli, som jag tycker knappast är staten värdigt: att en institution på det sättet måste tigga för att hålla uppe sin standard och för att kunna utveckla sig.

Jag har med förvåning tagit del av dessa förhållanden, som jag anser borde föranleda en utredning, och jag hade där väntat stöd från herr Paulis sida i stället för motsatsen, eftersom han ju tidigare har varit medlem av en sakkunnigkommitté för våra arkiv och museer.

Emellertid vill jag hoppas, att vår framstöt här ändå skall ge statsutskottet en tankeställare, så att man till ett kommande år inte är lika avvisande när det gäller anslag till nordiska museet och Skansen. En utredning av förhållandena där anse jag och många med mig välbetänkt.

Herr **Linderot:** Herr talman! Jag har fattat det såsom det väsentliga, att man befriar Skansen från vissa utgifter till museet, som göra att Skansen måste taga så mycket betalt för besök, dels i form av inträde till området och dels i form av inträde till alla möjliga olika inrättningar inom området. Dessa avgifter anser jag absolut vara för höga.

Det är av detta skäl jag här stött herr Björcks tankegång, och det var det som föranledde mitt instämmande i hans anförande. Däremot tror jag, att herr Björck gör saken en mycket stor otjänst om han gör det hela till en diskussion om jitterbug och jazz, ty det är absolut oväsentligt. Själv är jag svag i jitterbug och skulle absolut inte intressera mig något särskilt för huruvida man en eller annan gång dansade en sådan dans på Skansen eller inte. Det är inte det det här är fråga om, utan det är fråga om att man skall låta Skansens inkomster komma Skansen till godo, så att en ännu bredare publik kan besöka Skansen. Publiken i Stockholm och även i vissa fall den från landsorten, som

Anslag till nordiska museet. (Forts.)

reser till Stockholm, bör kunna besöka Skansen utan kännbara ekonomiska uppoffringar.

Detta är orsaken till att jag stödjer herr Björck, och jag tycker, att utskottet kunnat låta utreda denna ekonomiska del av frågan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkerna 31—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till domkapitlen och stiftsnämnderna.

Punkten 37.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angivna ändringar i avlöningsstaten för domkapitlen och stiftsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels ock till Domkapitlen och stiftsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 317 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *K. F. Söderdahl* och *R. Bergh* (I: 70) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Svedman* (II: 123), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att stiftssekreteraren vid domkapitlet i Visby och stiftsjägmästaren vid stiftsnämnden därstädes från och med den 1 juli 1945 skulle placeras i 27 lönegraden av den till civila avlöningsreglementet hörande löneplan A;

dels ock en inom första kammaren av herr *C. P. Wahlmark* väckt motion (I: 150), vari hemställts, att riksdagen ville under åttonde huvudtiteln anvisa erforderliga medel i syfte att uppflytta en av de hos domkapitlet i Uppsala varande tvenne kontorsbiträdesbefattningarna i lönegrad Eo 4 till kanslibiträdesbefattning i lönegrad Eo 7.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten angivna ändringar i avlöningsstaten för domkapitlen och stiftsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

b) till Domkapitlen och stiftsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 317 000 kronor;

II. att motionerna I: 70 och II: 123 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 150 måtte anses besvarad med vad utskottet förut under punkten anfört.

I motiveringen hade utskottet beträffande den i motionen I: 150 berörda frågan uttalat, att utskottet ansåge, att goda skäl onekligen blivit anförda för uppflyttning av en av kontorsbiträdesbefattningarna i lönegraden Eo 4 vid domkapitlet i Uppsala till kanslibiträdesbefattning i lönegraden Eo 7, samt att utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t i samband med prövningen av domkapitlets anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 skulle taga denna fråga under förnyad prövning.

Anslag till domkapitlen och stiftsnämnderna. (Forts.)

Herr **Bergh, Ragnar:** Herr talman! Stiftssekreterartjänsterna i riket äro i regel placerade i 27 lönegraden. Det finns dock fyra undantag, nämligen tjänsterna i Uppsala, Lund och Luleå, som äro placerade i 28, och tjänsten i Visby, som är placerad i 24 lönegraden.

Det har länge väckt en viss uppmärksamhet, att tjänsten i Visby är så pass oförmånligt placerad i jämförelse med de andra, och från domkapitlet i Visby ha upprepade framställningar gjorts om att denna tjänst skulle placeras något högre. Motsvarande framställning har också gjorts i fråga om befattningen som stiftsjägmästare. Ett av de tidigare argumenten emot en sådan uppflyttning tycks man nu ha övergivit. Man har sagt, att arbetet där skulle vara mindre omfattande än vid andra stifts domkapitelsexpeditioner. Detta skulle vara det väsentliga argumentet mot en uppflyttning i högre lönegrad. Det argumentet är nu som sagt övergivet, såvitt man kan se, och det är rätt naturligt, att så skett, ty det kan ju inte gärna vara hållbart. Det kräves ju inte mindre kompetens av innehavaren av stiftssekreterartjänsten i Visby än av innehavarna av motsvarande tjänster vid andra domkapitel. Hänsyn till variationerna i fråga om arbetsmängden har tagits genom att man gjort inskränkningar i personaluppsättningen i övrigt. Man har på Gotland ingen stiftsnotarie, vilket däremot är fallet i flertalet andra domkapitel. Det är vidare att märka, att stiftssekreterartjänsten i Stockholm med en, såvitt jag vet, ungefär motsvarande arbetsmängd har placerats i 27 lönegraden.

När domkapitlet i Visby i fjol gjort framställning om en uppflyttning av stiftssekreterar- och stiftsjägmästartjänsterna, fick allmänna lönenämnden tillfälle att yttra sig över framställningen. Allmänna lönenämnden förordade för sin del, att stiftssekreteraren placerades i 26 lönegraden.

Föredragande departementschefen har vid behandlingen av denna framställning förklarat, att frågan inte borde betraktas isolerad, utan då jämte dessa bägge tjänster även åtskilliga andra tjänster på Gotland vore placerade i lägre lönegrad än på andra håll, borde frågan ses i det vidare sammanhang, som lönegradsplaceringen av även dessa övriga tjänster utgjorde. Denna linje har utskottet följt och föreslagit avslag på de motioner, som väckts på denna punkt.

Ehuru jag är motionär i denna fråga, måste jag medge, att resonemanget från departementschefens och från utskottets sida är oantastligt. Att jag begärt ordet beror på att jag skulle vilja göra en vördsam vädjan till vederbörande statsråd att taga upp denna sak och göra en utredning om lönegradsplaceringen för vissa tjänstemän på Gotland. Här är det inte bara fråga om rättvisa åt de tjänstemän det gäller, utan det förefaller mig även vara ett statsintresse, att tjänsterna i denna del av landet göras lika lockande som i andra delar av landet.

Med hänvisning därtill ber jag, herr talman, att få rikta en vördsam hemställan till vederbörande statsråd, att han måtte ägna denna fråga uppmärksamhet, så att en rättelse kan ske nästa år.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Wahlmark:** Herr talman! Med den välvilliga skrivning, som utskottet fogat till avstyrkandet av min motion i denna kammare nr 150, som gäller uppflyttning av en kontorsbiträdesbefattning å stiftsjägmästarexpeditionen i högre lönegrad, nämligen till en kanslibiträdesbefattning, kanske utskottet förväntar, att jag skall känna mig tillfredsställd och således inte heller taga till orda i denna fråga.

Jag vill förklara, att jag känner mig mycket tillfredsställd över den skrivning, som utskottet fogat till utlåtandet, men jag tycker samtidigt att logiskt

Anslag till domkapitlen och stiftsnämnderna. (Forts.)

bort följa ett tillstyrkande av motionen. Som ärendet nu ligger till, skall jag emellertid inte framkomma med något yrkande, utan jag skall endast göra några korta kommentarer till vad som förekommit och vad som kan väntas förekomma efter det att ärendet går vidare.

Domkapitlet i Uppsala har mycket kraftigt hävdat behovet av att få en kvalificerad befattningshavare på denna tjänst. När det nu finns tillgång till en sådan har man begärt att få denna befattningshavare uppflyttad från kontorsbiträdesställning till befattningen som kanslibiträde. En dylik framställning har tidigare gjorts, nämligen av stiftsnämnden, jag tror 1934, vilken emellertid inte föranledde till någon åtgärd.

Den framställning, som domkapitlet sålunda gjort, har varit föremål för remissyttrande av olika myndigheter, däribland av statskontoret och allmänna lönenämnden, vilka varit ense om att behovet av denna kvalificerade arbetskraft å stiftsjägmästarexpeditionen är fullt motiverat. Statskontoret har emellertid sagt, när det gått igenom handlingarna, att då det finns en kanslibiträdestjänst vid domkapitlet i Uppsala, skulle man mycket väl kunna överföra detta biträde från domkapitelsexpeditionen till stiftsjägmästarexpeditionen. Såvitt jag kan förstå är detta betraktelsesätt synnerligen verklighetsfrämmande. Det är åtminstone inte rationellt att gå till väga på det sättet, att man på denna post placerar en befattningshavare, föga insatt i det arbete, som åvilar en innehavare av den tjänst det här är fråga om, medan man skickar över den mycket kvalificerade befattningshavaren, som nu finns på stiftsjägmästarexpeditionen, till domkapitelsexpeditionen. Jag vill även framhålla, att det icke kan vara honnett handlat mot en befattningshavare, som väl kvalificerat sig och visat sig utmärkt skickad för de uppgifter, som för närvarande åligga henne, att bli flyttad till en annan expedition, där hon skulle få mindre och enklare arbetsuppgifter sig förelagda. Det skulle ju innebära en degradering som belöning för många års välförtjänt arbete.

Allmänna lönenämnden har inte endast gått till handlingarna och därefter bedömt ärendet, utan allmänna lönenämnden har på ort och ställe sökt göra sig underrättad om arbetsuppgifterna för detta biträde och därunder funnit, att den motivering, som domkapitlet framfört för sitt förslag, är välgrundad, varför allmänna lönenämnden enhälligt tillstyrkt, att befattningshavaren skulle få flyttas upp i den avsedda lönegraden.

Departementschefen har ansett sig för närvarande icke kunna understödja domkapitlets förslag — om det är beroende på statskontorets utlåtande eller inte har jag mig icke bekant. Skulle emellertid så vara fallet, är jag dock förvissad om att departementet vid en närmare undersökning skulle komma till samma uppfattning som allmänna lönenämnden och nästkommande år framkomma med förslag, som innebär, att denna befattningshavare flyttas upp till en kanslibiträdestjänst.

Då statsrådet nu är närvarande skulle jag vilja göra en hemställan till honom, att — utan att ett fördröjande av detta ärende sker — en översyn av arbetsförhållandena vid kanslierna i våra domkapitel måtte äga rum. Som det nu är kan jag icke finna tillfredsställande att samtliga skrivbiträden och kontorsbiträden befinna sig i extra ordinarie löneställning. Skulle det samtidigt befinnas att arbetskraft på domkapitelsexpeditionerna kan överföras till stiftsjägmästarexpeditionerna så bör detta givetvis ske.

Som jag nämnt, ämnar jag inte framkomma med något yrkande, men jag har velat göra denna hemställan till statsrådet, som jag hoppas kommer att beaktas vid den fortsatta behandlingen av detta ärende.

Herr **Pauli:** Herr talman! De två föregående ärade talarna ha inte ställt några yrkanden om bifall till sina respektive motioner utan nöjt sig med att

Anslag till domkapitlen och stiftsnämnderna. (Forts.)

vända sig direkt till vederbörande statsråd, vilket jag tycker är ett mycket riktigt tillvägagångssätt.

Utskottets ställningstagande i dessa båda frågor måste anses ganska förklarligt. När det gäller befattningen i Visby, är det ju onekligen ett ganska trassligt problem med alla dessa olika statstjänster på Gotland, som man tycker kunde behöva bedömas i ett sammanhang. Att på en enskild motion taga ut en av dessa och behandla den på ett särskilt sätt har utskottet inte vågat sig på, men utskottet har säkerligen inte det minsta emot den hemställan, som herr Bergh riktade till statsrådet om att snarast möjligt få frågan utredd. Utskottet är nämligen övertygat om att den nuvarande löneställningen för ifrågavarande befattningshavare, som ligger tre lönegrader under motsvarande tjänster på andra håll i landet, är otillfredsställande.

Beträffande herr Wahlmarks motion har herr Wahlmark själv erkänt, att utskottet intagit en mycket positiv ståndpunkt, när utskottet sagt, att det »förutsätter, att Kungl. Maj:t i samband med prövningen av domkapitlets anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 tager denna fråga under förnyad prövning». Här hade emellertid motionären det mycket starka argumentet att peka på, att lönenämnden undersökt saken och ställt sig på samma sida som motionären. Utskottet har också ansett, att det finns mycket starka skäl för att ifrågavarande tjänst förändras till en kanslibiträdestjänst, men har inte heller här velat gå direkt på motionen, utan har förutsatt, att vederbörande statsråd gör något åt saken nästa år.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Söderdahl:** Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag har endast begärt ordet för att understryka de synpunkter, som framförts av herr Ragnar Bergh, och även jag skall inskränka mig till att ställa en varm vädjan till departementschefen, att han måtte utreda frågan om dessa tjänster i Visby.

Jag vill tacka utskottet för den välvilliga behandlingen av motionen. Man tycks ändå ha kommit till insikt om att någonting bör göras för att Gotland skall komma ur detta besvärliga läge med avseende på sina tjänstemän.

Jag har intet yrkande, utan jag ber endast att få instämma i herr Berghs anförande.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Med anledning av den vädjan, som riktats till mig från två skilda håll, ber jag att få säga ett par ord.

Vad först beträffar herr Berghs vädjan om uppflyttning av vissa tjänster i Visby domkapitel i högre lönegrad, ber jag få konstatera, att jag under den föreliggande punkten i åttonde huvudtiteln yttrat mig på följande sätt: »Domkapitlets förslag har emellertid uppenbarligen en vidare räckvidd och berör i själva verket frågan om lönegradsplaceringen även av andra tjänster hos myndigheter på Gotland. Den kan därför svårligen bedömas isolerad för sig utan bör upptagas till prövning i detta vidare sammanhang.»

Vad jag här säger är inte bara ett konstaterande av vissa sammanhang, utan det är tillika ett löfte om att den utredning, som här anses nödvändig, också skall företagas.

Vad sedan herr Wahlmarks önskemål beträffar, finner jag i likhet med utskottet, att det föreligger verkliga skäl för den uttredning, som påyrkas, och självklart kommer jag att snarast möjligt effektuera det önskemål, som utskottet på denna punkt uttalat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 38—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59.

Lades till handlingarna.

Punkterna 60—64.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till Uppsala universitet.

Punkten 65.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m., som föranledas av vad departementschefen anfört, dels besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1945/46, erhålla ändrad lydelse på sätt av departementschefen angivits, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer och lärare m. fl., som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 2 040 300 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels de ovan under punkten 3:o) omförmälda, likalydande motionerna I: 244 och II: 138, såvitt dessa avsåge Uppsala universitet;

dels en inom första kammaren av herr *Å. Holmbäck* väckt motion (I: 245), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att uppflytta museiassistenterna vid universitetens i Uppsala och Lund botaniska och zoologiska museer till lönegrad A 23;

dels ock en inom första kammaren av herr *Å. Holmbäck* väckt motion (I: 246), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta upprättandet av en professur i musikvetenskap vid universitetet i Uppsala från den 1 juli 1945.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 244 och II: 138,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m., som föranleddes av vad utskottet i det föregående anfört;

b) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1945/46, i vissa angivna delar erhålla den lydelse, som under punkten angivits;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer och lärare m. fl., som föranleddes av vad utskottet i det föregående anfört;

d) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 2 045 500 kronor;

II. att motionen I: 245 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 246 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Holmbäck:** Herr talman! Under föreliggande punkt behandlas bland annat en av mig väckt motion om inrättande vid universitetet i Uppsala av

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

en professur i musikvetenskap. Denna har begärts av humanistiska sektionen i Uppsala. Universitetskanslern har uttalat, att det finns starka skäl att inrätta professuren, och vid det sammanträde, som ägde rum vid Uppsala universitet inför ecklesiastikministern för någon månad sedan, framhölls med stor skärpa önskvärdheten av att denna professur skulle komma till stånd.

När jag väckte motionen hade jag givetvis inte så stora förhoppningar om att den skulle kunna leda till ett positivt beslut redan i år. Det har visserligen inträffat, att en professur inrättats på grundval av en enskild motion, men det ingår inte så att säga i riksdagens vanor att på den vägen inrätta lärarbefattningar.

Utskottet har emellertid ställt sig välvilligt till själva tanken. Det har uttalat, »att vägande skäl kunna anföras för inrättande av en professur i musikvetenskap och att en sådan synes böra komma till stånd så snart omständigheterna det medgiva».

Må det därför tillåtas mig att uttala den förhoppningen, att vi nästa år, efter proposition från Kungl. Maj:t i ärendet, måtte kunna komma fram till ett positivt beslut i frågan. Jag tror, att det vore synnerligen önskligt ur många synpunkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 66—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—82.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83.

Lades till handlingarna.

Punkterna 84 och 85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 86.

Lades till handlingarna.

Punkterna 87—93.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95—117.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 118 och 119.

Lades till handlingarna.

Anslag till skolöverstyrelsen.

Punkten 120.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen skulle upptagas ytterligare en befattning som byråsekreterare i lönegraden A 21 samt en befattning såsom kamrerare i lönegraden A 20 ävensom att därur skulle avföras en befattning som kansliskrivare i lönegraden A 11, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46, dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 789 400 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* m. fl. (I: 29) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Allard* m. fl. (II: 84), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att förste gymnastikkonsulentbefattningen skulle uppföras i lönegraden A 30 med tjänstebeteckningen gymnastikråd, dels att den icke ordinarie andre gymnastikkonsulentbefattningen jämte en nyinrättad liknande befattning skulle uppföras såsom ordinarie gymnastikkonsulentbefattningar hos skolöverstyrelsen med lönegrad A 24;

dels en inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* väckt motion (I: 154);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 94) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ebon Andersson* (II: 165);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Anna Sjöström-Bengtsson* m. fl. (I: 155) och den andra inom andra kammaren av fröken *Hildur Nygren* m. fl. (II: 244);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärda Svenson* och fru *Anna Sjöström-Bengtsson* (I: 71) och den andra inom andra kammaren av fru *Ruth Gustafson* m. fl. (II: 127).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 155 och II: 244 samt med avslag å motionerna I: 29 och II: 84,

a) besluta, att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen skulle upptagas ytterligare en befattning som byråsekreterare i lönegraden A 21 samt en befattning som kamrerare i lönegraden A 20 ävensom att därur skulle avföras en befattning som kansliskrivare i lönegraden A 11;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 792 400 kronor;

II. att motionerna I: 94 och II: 165 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 154 samt motionerna I: 71 och II: 127 måtte anses besvarade med vad utskottet under punkten anfört.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Pauli*, *Ragnar Bergh*, *Malmborg* i Skövde och *Hoppe* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 29 och II: 84 ävensom motionerna I: 155 och II: 244,

a) besluta, att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen skulle upptagas en befattning som gymnastikråd i lönegraden A 30, en befattning som gymnastikkonsulent i lönegraden A 24, ytterligare en befattning som byråsekreterare i lönegraden A 21 samt en befattning såsom kamrerare i lönegra-

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

den A 20 ävensom att därur skulle avföras en befattning som kansliskrivare i lönegraden A 11, en befattning som förste gymnastikkonsulent i lönegraden Eo 26 och en befattning som andre gymnastikkonsulent i lönegraden Eo 21;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 791 900 kronor;

II. att motionerna — — — föranleda;

III. att motionen — — — anfört.

Herr **Pauli:** Herr talman! Vid denna punkt ha jag och tre andra utskottsledamöter tillåtit oss anteckna en reservation, som till en viss del innebär ett bifall till motionen nr 84 i andra kammaren och motsvarande motion i första kammaren.

Denna motion rör gymnastikkonsulenterna hos skolöverstyrelsen. Vi ha med vår reservation velat understryka, att gymnastikroteln inom skolöverstyrelsen sedan länge utgör en mycket viktig del av detta ämbetsverk. Man har under senare år allt mera velat lägga ökad vikt vid den fysiska fostran såsom ett betydelsefullt moment i uppfostran överhuvud taget. Under sådana förhållanden måste man anse det ganska egendomligt, att denna viktiga avdelning alltjämt skötes av icke ordinarie tjänstemän. De ha allesammans karaktären av konsulenter utan ordinarie ställning. De äro placerade i lönegraderna Eo 26 och Eo 21. Härtill kommer, att särskilt förste konsulenten under de många år han innehaft detta ämbete haft en oerhörd arbetsbörda inom olika områden sig pålagd och dessutom visat ett överflödande initiativ och ett utomordentligt intresse för främjandet av denna verksamhet. Om man anlägger denna personliga synpunkt, måste man säga, att det sannerligen inte vore för mycket begärt, om svenska staten i någon mån honorerade kapten Berg von Lindes utomordentliga insatser för den svenska gymnastiken i våra skolor och andra undervisningsanstalter genom att innan han avgår ge honom en ordinarie ställning. Någon större ekonomisk insats behöver staten inte göra, så länge kapten Berg von Linde kvarstår. Att han uppflyttas till ordinarie kommer knappast att kosta staten någonting alls. Naturligtvis kommer frågan i ett annat läge, när han får en efterträdare, men då åberopa vi det nyssnämnda skälet, att tillräcklig tid nu måste anses ha gått för att man skall kunna konstatera, att vad vi föreslå är någonting som inte längre kan anses stå under prov, utan som bör anses vara definitivt uppvisat såsom väl motiverat. Därför finnes det inte några skäl att inte nu göra befattningshavaren till ordinarie.

Vad nu har sagts om förste konsulenten gäller i hög grad även om andre konsulenten. Denna har mycket omfattande uppgifter, som hon sköter på ett synnerligen lovvärt sätt. Motionärernas förslag att utan vidare inrätta ännu en gymnastikkonsulentbefattning ha däremot vi reservanter inte funnit tillräckligt grundat, varför vi avvisat detta.

Vi ha velat framhålla dessa synpunkter, och vi ha framställt ett yrkande om de ändringar i den kungl. propositionen, som betingas därav. Tyvärr ha vi inte fått någon större anslutning inom utskottet, vilket är förklarligt med hänsyn till att statsutskottet alltid är mycket betänksamt, när det gäller att på enskild motion inrätta statstjänster eller förändra dem till ordinarie. Jag förstår denna betänksamhet, men jag har inte desto mindre velat understryka vårt önskemål och därför tillsammans med mina kamrater avgivit en reservation. Skulle den inte vinna denna kammares och andra kammarens bifall, hoppas jag i alla fall, att frågan skall ha fallit framåt och att regeringen, i

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)
första hand departementschefen, till ett annat år behjärtar vad jag nu har tillåtit mig anföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och tre övriga ledamöter undertecknade reservationen.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag har inte mycket att anföra gentemot herr Pauli, därför att jag rent sakligt torde vara ganska överens med honom. När det gällde musikprofessuren, hade jag samma inställning som han, och där blev utskottsutlåtandet skrivet som jag ville, på ett sådant sätt att till och med ifrågavarande motionär har förklarat sig, såvitt jag uppfattade honom rätt, ganska belåten med den saken.

Att man inte kunde komma så långt beträffande gymnastikrådsbefattningen beror på att den frågan ur utskottets synpunkt var litet kinkigare än frågan om professuren. Nu hade detta kanske inte behövt hindra utskottet att gå så långt här som i den andra av mig berörda frågan, men herr Pauli erkände ju själv, att det kunde vara svårt för statsutskottet att på motionsvis framställda yrkanden tillstyrka en så pass omfattande utbyggnad av skolöverstyrelsens gymnastikrotel. Det är ju också det enda skäl som utskottet anför. Utskottet har således genom att avstyrka på denna grundval gjort i sak vad herr Pauli innerst inne vill, nämligen se till att frågan såvitt på utskottet ankommer måste falla framåt. Det är emellertid den gamla säkra gången att, när det gäller så stora omorganisationer som här, låta Kungl. Maj:t se på frågan ytterligare och framlägga förslag, sedan alla omständigheter ha tagits i betraktande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag vill endast med anledning av herr Oscar Olssons anförande i korthet säga, att det här inte är fråga om någon »omfattande utbyggnad», vilket han antydde. Det är endast fråga om att omvandla två för närvarande extra ordinarie befattningar till ordinarie befattningar i något högre lönegrad. Det är alls inte någon utbyggnad, utan endast en konsolidering av redan förefintliga tjänster.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 120, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen,

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 121.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 122.

Lades till handlingarna.

Punkterna 123—129.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkten 131.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 132.

Lades till handlingarna.

Punkterna 133—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 144.

Anslag till fortbildningskurser i hygien för lärare m. fl.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 45 500 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten lämnat en redogörelse för Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, varefter utskottet anfört:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår utgå kostnaderna för de mindre kurserna i enlighet med sexualundervisningssakkunnigas förslag från ett föreläsningsarvode av 60 kronor per timme för läkare och 40 kronor per timme för lärare. Dessa arvoden måste enligt utskottets mening anses vara väl högt tilltagna, särskilt i betraktande av att under nästa budgetår en tryckt handledning i sexualundervisning kommer att föreligga. Utskottet har därför funnit sig böra förorda, att arvodena undergå någon justering nedåt, och vill i sådant avseende föreslå ett arvode till läkare av 50 kronor per timme och till lärare av 30 kronor per timme. Med hänsyn härtill synes förevarande anslag kunna minskas med i runt tal 1 500 kronor.

I övrigt föranleder Kungl. Maj:ts här ifrågavarande förslag icke någon erinran från utskottets sida.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 44 000 kronor.»

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson, Pauli, Sven Larsson, Gustaf Karlsson, Johan Eric Ericson, Törnkvist, Bergström* och *Viklund,* vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Såsom av — — — för lärare. Ehuru dessa arvoden kunna förefalla relativt

Anslag till fortbildningskurser i hygien för lärare m. fl. (Forts.)
höga har utskottet likväl icke ansett sig böra nu förorda en sänkning av ifrågavarande arvoden, emot vilkas storlek fjolårets riksdag icke gjorde någon erinran. Det torde enligt utskottets mening böra ankomma på Kungl. Maj:t, att med beaktande av de erfarenheter, som kunna vinnas under nästa budgetår, taga i övervägande huruvida en nedsättning av arvodena må befinnas befogad. Utskottet, som biträder vad Kungl. Maj:t under denna punkt föreslagit, får alltså hemställa, att riksdagen må till Fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 45 500 kronor.»

Herr **Olsson, Oscar:** Här har utskottet nu gått emot Kungl. Maj:t på, såvitt jag kan förstå, inte bara svaga grunder, utan på alldeles för svaga grunder. Det är en så liten summa, ett så litet belopp det här rör sig om, att jag tycker, att det skulle ha behövts mycket starka skäl för att frångå Kungl. Maj:ts förslag. Att utskottet har gått den väg utskottet har gått beror på, som jag skulle vilja uttrycka det, att denna sak är något som sticker folk i ögonen. För all del, det är naturligtvis ett skäl, men det är inte ett sådant skäl som enligt min mening bör tillmätas avgörande betydelse.

Vad gäller frågan? Den gäller populärt sett ovanligt stora föreläsararvoden vid kurser. Det är fråga om fortbildningskurser i hygien för lärare, skolläkare och skolsköterskor. Alla äro överens om att dessa kurser äro synnerligen nödvändiga. Det är något nytt, som man inte har experimenterat med så värst länge, inte mer än ett år. Det har inte alltid visat sig så enkelt att få föreläsare, trots de höga arvodena — 60 kronor per föreläsning för läkare och 40 kronor för överlärare, vilka senare ha den pedagogiska delen av kurserna om hand. Nu ha visserligen vi som stå som reservanter sagt ifrån, att vi anse dessa arvoden väl högt tilltagna. Men trots det ha vi inte kunnat finna, att riksdagen bör frångå Kungl. Maj:ts förslag, utan man bör låta Kungl. Maj:t ytterligare överväga saken. Vi utgingo från att fjolårets riksdag inte riktade någon anmärkning mot dessa anslag. Därför var det helt naturligt, att skolöverläkaren, när han träffade avtal med föreläsare för nästa budgetår, tillämpade vad som gällde i fjol och vad riksdagen hade godkänt. Däremot anse vi, att det bör »ankomma på Kungl. Maj:t att med beaktande av de erfarenheter, som kunna vinnas under nästa budgetår, taga i övervägande, huruvida en nedsättning av arvodena må befinnas befogad».

Vad arvodenas storlek beträffar, i synnerhet när det gäller läkarna, är att märka, att läkarna visst inte alltid ha en nettobehållning av 60 kronor per föreläsning. De äro borta från sin praktik föreläsningsdagen och resdagarna, och om, såsom ofta är fallet, deras privatpraktik måste skötas under tiden, få de själva betala härför. Då det är av synnerligen stor vikt att till dessa kurser få de lämpligaste personer, som stå till förfogande, kanske herrarna inte finna det så underligt, att vi reservanter inte vilja taga på vårt ansvar att lägga hinder i vägen härför.

Beträffande lärarna sades visserligen, och med fog, att för dem föreligga icke sådana ekonomiska hinder, ty de ha i vanliga fall ändå sin lön. Men när det gäller så obetydliga summor, som det här är fråga om, summor utan någon som helst statsfinansiell betydelse — det argumentet kan ju inte användas — ansågo vi reservanter inte lämpligt att klyva på dessa båda kategorier, utan vi önska låta Kungl. Maj:t överväga saken under det kommande året och framlägga förslag för nästa års riksdag.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottspunkten fogade reservationen av mig m. fl.

Anslag till fortbildningskurser i hygien för lärare m. fl. (Forts.)

Herr **Bergh, Ragnar:** Herr talman! Frågan har inte så stor ekonomisk betydelse. Det är inte mer än 1 500 kronor det rör sig om. För att få ett begrepp om hur det ställer sig för enskilda föreläsare, bör man lägga märke till att kurserna ofta äro organiserade så, att läkarna föreläsa tre timmar om dagen och lärarna likaledes tre timmar per dag. Det arvode, som är ifrågasatt i propositionen, utgör således i dylika fall per dag för läkarna 180 kronor och för lärarna 120 kronor, och det av utskottet föreslagna arvodet är 150 resp. 90 kronor om dagen. Nu har herr Oscar Olsson, som står för reservanternas linje, anfört bland annat, att eftersom riksdagen i fjol lämnade det av Kungl. Maj:t föreslagna arvodet utan erinran, borde riksdagen i år godtaga samma arvode som i fjol.

Jag tror inte, att det är fullt riktigt att jämföra förhållandena i år och förhållandena i fjol. Det föreligger den skillnaden, att medan man i fjol hade att göra med oplöjd mark, är situationen i det avseendet något bättre i år. Nu finnes en handledning för lärarna, vilket gör, att arbetet för dessa föreläsare måste bli mindre betungande. Vidare måste man säga, att ett dagarvode för läkare på 150 kronor och för lärare på 90 kronor inte kan betraktas som ett lågt arvode. När frågan behandlades inom statsutskottets andra avdelning, fäste jag för min del avgörande vikt vid huruvida lärarna skulle behöva avstå lön under föreläsningsdagarna. Det upplystes då av skolöverläkaren, att så inte var fallet, utan för det avdrag, som lärarna till äventyrs skulle få vidkännas, skulle de bli kompenserade. Lärarna få alltså 90 kronor per föreläsningsdag utöver sin ordinarie lön. För läkarna kan ju situationen bli ogynnsammare, därför att de inte få någon motsvarande kompensation i de fall de måste avstå från sin privatpraktik. Detta är också en av orsakerna till att arvodena till dem satts något högre. Utskottet har alltså kommit till den meningen, att de arvoden, som här föreslås i utlåtandet, inte kunna anses låga, utan att det tvärtom är en ganska god betalning som bjudes.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar,* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 144, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositio-

Anslag till fortbildningskurser i hygien för lärare m. fl. (Forts.)

nen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Oscar,* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 50.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m.

Punkten 146.

Under punkten 148 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *R. Persson* i Vinberg och *W. Sundström* i Skövde väckt motion (II: 240), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att punkt 148 under åttonde huvudtiteln i 1945 års statsverksproposition angående ett reservationsanslag å 110 000 kronor för budgetåret 1945/46 såsom bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter icke måtte bifallas samt att värntjänstutbildning från och med höstterminen 1945 ej skulle anordnas vid ifrågavarande läroanstalter.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Med anledning av vad i motionen II: 240 anförts får utskottet framhålla att värntjänstutbildningen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter pågått alltsedan läsåret 1940/41. Emot denna utbildning har viss kritik riktats såväl från skolhåll som från föräldrahåll. Med den erfarenhet rörande värntjänstövningarna, som hittills vunnits, torde det enligt utskottets mening numera låta sig göra att fastställa övningarnas värde ur försvars- och beredskapssynpunkt. Utskottet anser det därför önskvärt, att en dylik undersökning genom Kungl. Maj:ts försorg kommer till stånd, i samband varmed även torde böra övervägas, huruvida den nuvarande tidpunkten för övningarnas bedrivande kan anses ur olika synpunkter vara den lämpligaste samt huruvida utbildningsprogrammet är i alla avseenden ändamålsenligt upplagt. Med vad sålunda anförts torde motionen II: 240 få anses besvarad.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må såsom Bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor;

b) att motionen II: 240 må anses besvarad med vad utskottet här ovan anfört.»

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Andersson, Mårtensson* och *Viklund,* fru *Alvén* samt herr *Hoppe,* vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 240 och förty hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 240, avslå Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Andersson, Karl:** Herr talman! Vid denna punkt har väckts en motion i andra kammaren av herrar Persson och Sundström, vari har yrkats avslag

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
på Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har med anledning av motionen gjort ett uttalande, vari utskottet anbefallt en undersökning, som skulle taga sikte även på värdet av denna i skolorna sedan år 1940 pågående värntjänstutbildning.

Det kanske kan synas överflödigt att, sedan utskottet så välvilligt har behandlat motionen och i sitt yttrande kunnat säga, att utskottet anser den därmed besvarad, det likväl har antecknats en reservation vid denna punkt. Reservanterna ha emellertid ansett, att det här är ett tillfälle att spara ett anslag på 110 000 kronor utan att några olägenheter därigenom kunde uppstå. Reservanterna ha vidare velat ge uttryck åt den opinion, som finnes ute i landet för ett avskaffande av värntjänsten. Denna opinion växer sig allt starkare. Det går knappast en vecka, utan att ideella och andra organisationer genom uttalande ge till känna, att svenska folket inte önskar denna utbildning på skolstadiet. Man önskar med andra ord inte, att svenska barn och svensk ungdom skola hålla på med militära övningar under sin skoltid. Reservanterna ha också genom sin reservation och genom att uppträda för reservationen även här i kammaren velat ge en möjlighet åt denna opinion att komma till uttryck i riksdagen.

Reservanterna äro också övertygade om att man mycket väl genom att avslå anslagsäskandet och låta utbildningen upphöra från och med den 1 juli i år skulle kunna utan olägenheter undanröja den ordning, som riksdagen införde år 1940. Den infördes, som vi alla veta, under trycket av de då rådande allmänna förhållandena i världen. Det förefaller underligt, att det kan gå ganska lätt att utan utredning få riksdagen med på ett mer eller mindre välgrundat beslut om en viss ordning, men så snart det gäller att avskaffa en sådan ordning eller kanske undanröja en begången dumhet, då fordras det alltid en utredning för att komma till ett beslut. Nu är jag för min del ganska övertygad om att en sådan av utskottets majoritet anbefalld utredning inte kan komma att leda till mer än en sak, nämligen att vi ett kommande år få värntjänsten avskaffad. Med utskottets förslag blir det således ett nådår, vilket emellertid vi reservanter anse vara obehövligt. De krafter, som äro tagna i anspråk för denna utbildning i skolorna — det är ju när det speciellt gäller den militära utbildningen vissa militärer, underofficerare, furirer och likställda — ha sina anställningar. De komma inte att bli sysslolösa eller överflödiga eller på något sätt bli lidande genom en inskränkning. De falla helt enkelt tillbaka på sin ordinarie anställning, och det kan således inte uppstå några svårigheter för dem.

Jag skall inte upptaga tiden med en utförligare motivering för reservanternas ståndpunkt. Värdet ur militär synpunkt av denna utbildning torde väl numera knappast ens behöva diskuteras. Att den genomfördes berodde säkerligen på en överskattning av de förmåner, om jag så får uttrycka det, som skulle vinnas genom denna anordning. Sedan vi nyktrat till på detta område, torde nog alla och envar erkänna, att utbildningen inte kan tillmätas någon effekt eller något värde ur försvarssynpunkt eller militär synpunkt. Däremot har det vittnats, framför allt från lärarhåll i de ifrågavarande skolorna, att utbildningen ställt till åtskilligt trassel. Vidare tager den bort en vecka av sommarlovet, som eleverna så väl behöva.

Allt detta lagt tillsammans medför, att vi nu borde vara mogna för att avskaffa värntjänsten. Jag ber följaktligen, herr talman, att få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen, vilken innebär ett avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Fru **Sjöström-Bengtsson:** Herr talman! När statsutskottet säger, att skolornas värntjänst har varit utsatt för viss kritik både från föräldrar och från lärare,

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

är det så sant som det är sagt. Till och med gymnastiklärare, som leda dessa övningar, ha vid olika tillfällen och i olika sammanhang gjort gällande, att övningarna ur försvarssynpunkt äro tämligen värdelösa.

Men förutom kritiken från de båda håll, som jag här har nämnt, kommer kritik också från ett tredje håll, från ungdomen själv. Den, som varit i tillfälle att höra ungdomar resonera om denna sak, får ovillkorligen den uppfattningen, att enligt deras mening övningarna inte ge annat utbyte än det friluftsliv, som beredes de unga genom värntjänstövningarna. Men inte heller denna synpunkt håller streck, då man betänker, att dagarna för värntjänsten tagas av ungdomens sommarlov. De dagarna hade de säkert var för sig kunnat använda på ett ur friluftssynpunkt betydligt bättre sätt än de göra, när de deltaga i värntjänstövningarna. För övrigt tror jag, att behovet av friluftsliv fylles genom de friluftsdagar, som nu regelbundet återkomma varje läsår i våra skolor, i synnerhet som man på senare tid har börjat mer och mer föra ihop friluftsdagarna till rätt långa, sammanhängande lov.

Nej, skall man tänka sig, att ungdomen i våra skolor skall ha någon sorts värntjänst, då vill jag förorda, att denna sker som motionärerna ha påpekat i form av lovdagar under läsåret, för att eleverna då så är erforderligt skola hjälpa till med skördearbete eller annat arbete för folkförsörjningen, som är nödvändigt och beroende av tillgång på arbetskraft. Det är en värntjänst av ett helt annat och ett långt större värde än den vi nu ha att behandla. När värntjänsten år 1940 återinfördes i våra skolor, mottogs den med mycket blandade känslor i hela landet. Opinionsmöten anordnades, vid vilka i synnerhet föräldrarna gjorde gällande, att det inte lämpade sig att införa vapenövningar i våra skolor.

Jag vill också, herr talman, innan jag slutar mitt anförande, bestämt hävda, att övningar i vapnens bruk inte ha hemortsrätt i skolan, i varje fall inte i den svenska skolan.

Jag ber att få instämma i herr Karl Anderssons bifallsyrkande till reservationen.

Herr **Pauli:** Herr talman! De två talare, som hittills haft ordet, ha till stor del anlagt principiella synpunkter på frågan av samma slag som anfördes, när värntjänsten infördes för några år sedan. Fru Sjöström-Bengtsson erinrade om dessa synpunkter. Jag tror inte att det är vidare fruktbart att nu till ny diskussion upptaga just dessa principiella argument, eftersom frågan gäller, huruvida man skall företaga den utredning som utskottet begärt eller om man inte skall företaga den. Reservanternas ståndpunkt är den, att man skall förkasta utskottets förslag och avslå Kungl. Maj:ts proposition utan att närmare undersöka saken. En sådan ståndpunkt kan dock inte anses vidare starkt grundad.

Herr Karl Andersson nämnde i sitt anförande, att när man införde värntjänsten, ansåg man inte att det behövdes någon utredning, men att man nu, när det blir fråga om att avskaffa den, anser sig ej kunna göra detta utan utredning. Min ärade kollega herr Karl Andersson har emellertid på den punkten råkat ut för ett minnesfel. Det förhåller sig nämligen så, att statsmakternas beslut om införande av värntjänstutbildning verkligen grundade sig på en utredning. Men den utredning som utskottet nu påkallar är av sådant slag, att reservanterna från sina utgångspunkter egentligen inte borde ha någonting att invända mot den. Vad som driver dem till att framställa sitt yrkande är tydligen en viss otålighet att göra slag i saken; de bry sig inte om att undersöka hur erfarenheten gestaltat sig.

Ser man på motiveringen i motionen, finner man dock att den inte är så kategorisk. Den gör åtskilliga medgivanden i rent principiella avseenden. Den hän-

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
visar t. ex. till att »civilförsvaret kallar ungdomen», att »skytteföreningarna animera till övningar», att »hemvärnet lockar med sitt friluftsliv». Detta låter ju inte såsom något principiellt avvisande av detta slags övningar i ungdomsåren, det vill säga de år, som för många innebära en fortsatt skolgång. Man accepterar t. ex. hemvärnet, som dock har ett rent militärt syfte, men man avvisar värntjänsten, som jämte sitt militära syfte i hög grad har ett syfte som sammanfaller med friluftsdagarnas. Det är övningar i orientering, camping och sådant, som säkert kan spela en nyttig roll i uppfostran, varjämte de kunna vara nyttiga även ur militära synpunkter.

Jag har inte anfört detta såsom någon direkt apologi för värntjänstens bibehållande, utan jag har blott velat framhålla, att det kan finnas skäl att se på saken från olika sidor. Vad som blir av det största intresset vid den begärda undersökningen, är att i den mån det är möjligt söka få klarhet om i vilken utsträckning värntjänsten kan anses ha haft ett militärt värde. Detta är givetvis ingen lätt sak att fastställa, men nog bör det vara möjligt att få fram någon belysning av frågan. Vidare bör undersökningen sikta på de olägenheter, som motionärerna mycket starkt framhållit i sin motivering i fråga om värntjänstens inverkan på skollivet, och på de praktiska olägenheter, som den anses medföra för skolungdomen. Även på den punkten är det tacknämligt att få ett närmare besked. När undersökningen verkställts och resultatet framlagts, då får man träffa avgörande i frågan, huruvida man med hänsyn till gjorda erfarenheter skall bibehålla värntjänsten längre eller kortare tid, eller om man skall anse sig kunna avskaffa den. Utskottet har för sin del icke i förväg intagit någon ställning till detta spörsmål, utan har ställt sig avvaktande, tills undersökningens resultat föreligger. Jag tycker, att det föreligger så starka skäl för att företaga denna undersökning, att reservationen knappast kan anses vägande. Även herr Karl Andersson erkände, att utskottets behandling av motionen ur motionärernas synpunkt måste betraktas såsom välvillig, och då han medgivit detta, kanske han i verkligheten inte kan anses mena så allvarligt med sitt yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Jag ber, herr talman, att på grundval av vad jag nu anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr **Sjödahl:** Herr talman! Denna värntjänstutbildning, som infördes för några år sedan, kom — såsom vi alla ha klart för oss — till stånd i ett ögonblick, då det svenska folket ville på allt sätt visa, att intet åsidosattes för att stärka vårt folks försvarsvilja och försvarsberedskap. Den tillkom under ett starkt yttre tryck, och det är ju rätt naturligt, att vad som tillkom under sådana omständigheter inte kunde i alla avseenden bli lika övervägt som om man i lugn och ro kunnat behandla frågan.

Dessa reflexioner framkallas av en speciell sida av värntjänsten, som jag ville fästa kammarens uppmärksamhet på. Utskottet har här begärt eller i varje fall funnit det önskvärt, att värntjänstens värde ur försvars- och beredskapssynpunkt granskades. Jag vill livligt hoppas, att det sålunda från statsutskottets sida uttalade önskemålet av den närmast ansvarige regeringsmedlemmen uppfattas såsom en begäran om en verklig utredning om saken.

Men när nu värntjänsten, som jag hoppas, kommer att granskas ur försvars- och beredskapssynpunkt, vill jag fästa uppmärksamheten på en grupp, som omfattas av värntjänstutbildningen, nämligen ungdomen vid landets seminarier. Skolöverstyrelsen har framhållit, att värntjänsten vid seminarierna när-

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
mast är avsedd såsom ett led i lärarutbildningen och i mindre grad är avsedd såsom personlig värntjänstutbildning. En av de huvudsakliga uppgifterna för utbildningen skulle vara ledande av folkskolans friluftsverksamhet. Granskar man närmare detta program, synes det uppenbart, att det här inte är fråga om övningarnas värde ur vad utskottet kallar försvars- och beredskapssynpunkt. Utan här är i stället fråga om att utöka en utbildning, som redan är intagen i kursplanen för landets seminarier. Anlägger man den synpunkt som utskottet anfört på värntjänsten, böra de övningar som äro föreskrivna för seminariernas ungdom omedelbart kunna strykas ur värntjänstprogrammet. Praktiskt taget allt som finns i detta program, både såvitt angår den teoretiska och den praktiska utbildningen, är redan upptaget i de gällande kursplanerna för seminarierna. Det blir en repetition av vissa kursmoment under svagare former. Jag säger svagare former, därför att dessa övningar, som man säger skola avse att utbilda blivande lärare i att leda ungdomens friluftsverksamhet och tävlingsverksamhet i olika avseenden, anordnas under en tid, då inga folkskolebarn finnas till förfogande. Barnen äro då lössläppta på ferier. Då anordnar man denna extrakurs för att utbilda blivande lärare i att handleda en ungdom, som för tillfället är obefintlig! Det förefaller mig som om detta möjligen kan kallas för värntjänst, men det är inte rimligt att det skall gå under beteckningen utbildning av blivande lärare för handledning av ungdomen i dess friluftsverksamhet. Är det så, att de nuvarande kurserna vid seminarierna i detta avseende äro otillräckliga, bör man rimligen undersöka kursplanerna och lägga om dem, så att det kommer med, som bör vara med vid utbildningen av handledare för landets skolbarn. Jag tror emellertid att en granskning skall visa, att det i kursplanerna redan i allt väsentligt finnes vad som erfordras i det avseendet.

Jag vill i detta sammanhang påpeka ytterligare en sak. Vid en undersökning av seminaristernas ålder vid ett seminarium på västkusten har det visat sig, att medelåldern under de fem sista åren varit $23^1/_2$ år, noga taget 23,6 år. Vad säger oss den siffran? Den säger, att en stor del av seminaristerna redan före inträdet vid seminariet fullgjort sin värnplikt. Detta gäller nästan alla studenter vid seminarierna — och avsikten är ju, att studentavdelningarna under följande år skola bli så många, att de omfatta inemot hälften av alla dem som utbildas vid seminarierna — och det gäller även en stor del av dem som komma in i de fyraåriga avdelningarna. Vidare är det många som fullgöra sin värnplikt under seminarietiden. Jag skulle tro, att det är ytterst få som gå ut från seminarierna och tjänstgöra som lärare utan att ha fullgjort sin värnplikt. Man kan då fråga sig: vad tjänar denna värntjänstutbildning egentligen till? Ur militär synpunkt tjänar den helt naturligt inte till något! Det är ju rätt meningslöst att anordna kurser för dessa värnpliktiga officerare, underofficerare, furirer, korpraler och meniga för att lära dem att slå upp tält, orientera o. s. v., då de lärt sig allt detta under den ettåriga eller längre värnpliktstjänstgöringen och under de nästan vart år återkommande, flera månader långa beredskapsinkallelserna.

Jag vill ävenledes påpeka, att det för seminarieungdomen förefaller egendomligt, att den skall åläggas denna värntjänst med de kostnader som den för med sig, medan däremot universitets- och högskoleungdomen, som befinner sig i ungefär samma ålder, inte behöver deltaga i sådan värntjänst alls, helt naturligt av det skälet att universitetsungdomen redan före inträdet vid universitetet fullgjort sin värnplikt eller under universitetstiden fullgör den.

Med hänsyn till att värntjänsten såsom ett led i lärarnas utbildning med gällande kursplaner är onödig, med hänsyn till att den för flertalet seminarister kommer efter värnpliktstjänstgöringen — ungefär som jästen som man

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
kastar efter degen in i ugnen — och med hänsyn till att den fördyrar undervisningen för den ofta fattiga ungdom som det här är fråga om, vilken sällan bor i seminariestaden och måste stanna kvar en vecka efter vårterminens slut — med hänsyn till allt detta anser jag mig böra här i första kammaren understödja den framställning som seminariernas elevförbund ingivit till Konungen och som nu torde vara på remiss hos olika myndigheter. Jag skulle vilja anhålla, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet — med hänsyn till att värntjänsten för seminariernas ungdom äger rum på försommaren — ville tillse, att därest den utredning som statsutskottet nu begär kommer att leda till det resultatet att värntjänsten bör avskaffas, i varje fall för seminariernas ungdom, förslag därom kan framläggas för riksdagen i god tid före försommaren 1946.

Efter att ha anfört dessa synpunkter på en viss del av värntjänsten kan jag, herr talman, icke framställa annat yrkande än om bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Linderot:** Herr talman! Såvitt jag förstår har det inte anförts något egentligt skäl för utskottets begäran om en utredning. Varje människa som är utrustad med sunt bondförstånd — man behöver inte vara militärexpert utan bara som sagt ha sunt bondförstånd — måste ju förstå, att det ur militära synpunkter och för försvaret av landet vid en militärkonflikt är fullkomligt betydelselöst med dessa övningar för skolungdomen. Bara av detta skäl tycker jag att utskottet bort kunna gå på motionärernas linje. Även med uppbjudande av all tänkbar välvilja för utskottets ståndpunkt kan jag inte finna att det skulle ha någon betydelse för försvaret att fortsätta med dessa övningar. Fru Sjöström-Bengtsson har principiellt vänt sig emot att skolungdomen skulle övas i militära ting. Jag vet inte om det är nödvändigt att diskutera denna principiella ståndpunkt. Jag är inte pacifist i detta ords vedertagna betydelse, långt därifrån, men jag har den uppfattningen, att det inte är vare sig praktiskt eller lämpligt, att man förbinder militärövningar med de vanliga medborgerliga skolövningarna. Skolungdomen har egentligen inte till uppgift att försvara landet, och om sådana utomordentliga förhållanden skulle inträffa, att även barnen på ett eller annat sätt måste deltaga i värjandet av landet, sker detta under förhållanden, som inte i förväg kunna förberedas med dessa värntjänstövningar. Såvitt jag kan förstå förhåller det sig så, att man vill bedriva något slags psykologisk skolning i »knekteri» för skolungdomarna. Detta bör man vända sig emot. Det har ingenting med försvar och försvarsvilja eller försvarsförmåga att göra.

Jag vill anföra ytterligare en synpunkt. Vi veta ju inte när det blir fred i Europa i detta ords verkliga mening. Detta kan ju dröja länge ännu, och det är väl det, som påverkat ståndpunktstagandet för dem som anslutit sig till utskottet och sålunda utgå från att värntjänstövningarna ha en viss betydelse för försvaret. Men utan att man hyser någon bestämd uppfattning om när riktiga fredsförhållanden komma att inträda — vi hysa ju alla den förhoppningen att så snarast skall ske — kan det väl inte anses otillbörligt att uttrycka det önskemålet att det från Sverige, som förskonats från krigets ohyggligheter, göres en eller annan opinionsyttring eller åtminstone något som kan tolkas såsom en opinionsyttring för fredligare förhållanden för människorna än krigets hantverk. Det vore kanske inte alldeles onyttigt om det gjordes något mot krigstänkandet. Vi ha börjat att vid ståndpunktstaganden av olika slag endast tänka i krigets kategorier. Jag är övertygad om att därest majoriteten av kammaren följer utskottet, beror detta inte på att majoriteten anser att »knekteriet» bland skolungdomen har något principiellt värde, utan

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
det beror helt enkelt på krigstänkande, jag skulle kunna säga krigsvanetänkande. Allt, som har med krig att göra, anser man sig böra befrämja. Det skulle inte vara ur vägen, att man i detta fall — jag vill ånyo framhålla, att jag, även om jag ser värntjänsten ur militär synpunkt, inte anser den ha något värde — gjorde en liten opinionsyttring till förmån för fredstänkandet, till förmån för ett tänkande i fredens kategorier. Jag tror att det skulle vara nyttigt. Skulle så illa vara, att Sverige ändå skulle dragas in i krig, tror jag inte att vi lida någon skada av att vi redan nu tänkt litet i vad jag kallade fredens kategorier. I varje fall kommer inte vår förmåga att försvara landet att hänga på det ur militär synpunkt värdelösa »knekteri» som kallas för skolungdomens värntjänst.

Ja, herr förste vice talman, detta var bara ett strå till stacken till förmån för reservationen, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Jag har ingen anledning att motsätta mig de önskemål om en utredning, som utskottet uttalat. Vi ha ju haft dessa värntjänstövningar sedan läsåret 1941/42. Det finns grundad anledning att samla de erfarenheter, man under de gångna åren gjort, för att rationalisera och justera det program, varefter värntjänstövningarna bedrivas; därför har jag som sagt inte någon anledning att beklaga mig över utskottets behandling av denna sak. Jag skall emellertid be att få säga några ord om de yrkanden på avslag, som samtidigt ha ställts under denna punkt, och jag skall först då något dröja vid motionen.

Jag vill först och främst uttala min tillfredsställelse över att motionen inte går på en klart pacifistisk linje. Vi finna i denna motion intet utslag av den eviga pacifismen, med dess förhoppningar om den eviga fredens omedelbara inträde. Motionen följer i stället mera praktiska linjer. Hur äro då dessa praktiska linjer beskaffade? Ja, motionären framhåller först och främst att en olägenhet med dessa värntjänstövningar är, att elever, som äro bosatta på annan ort än läroverksorten, måste företaga resor till skolan och att detta kostar pengar för samhället och för den enskilde. Men det är ju allmänt bekant, att de elever, som så önska, kunna slippa deltaga i dessa värntjänstövningar, om de kunna hänvisa till att de äro upptagna av skördearbete; jag har praktisk erfarenhet av att denna utväg under de senaste åren i mycket stor utsträckning har begagnats. Om den saken säger motionären, att detta har kunnat ske under de senaste åren, därför att det rått brist på arbetskraft på grund av de många inkallelserna. Men ni, mina damer och herrar, som ha haft någon kontakt med landsbygden, veta väl ändå, att det under skördetiden nästan överallt i landet råder en permanent brist på arbetskraft, och det torde vara fullständigt klart att det även efter kriget kommer att finnas behov av att ungdomar deltaga i skördearbetet.

Den opinion i denna fråga, som finnes ute i landet och som mobiliserats icke minst under de senaste veckorna, går kanske mer på de rent pacifistiska linjerna, och någon liten genklang av de pacifistiska tonerna ha vi nog hört även under denna debatt, ehuru jag får medge, att dessa tongångar varit i stort sett mycket försynta och försiktiga.

Herr Andersson i Rixö påminde om läget 1940. Läget 1940 hade emellertid kanske inte så mycket med denna sak att skaffa, eftersom den proposition, enligt vilken värntjänsten genomfördes, först framlades år 1941. Men i varje fall syntes herr Andersson i Rixö mena, att det var ett exceptionellt läge, som motiverat och mer eller mindre i panikens tecken framkallat exceptionella åtgärder. Skola vi våga se alltför optimistiskt på dagens läge? Jag tror att det är för tidigt att blåsa signalen »faran över», och jag tror också att ett bifall

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
till reservationen på många håll här i landet skulle fattas som en sådan signal. Det är inte minst ur denna synpunkt, jag tycker det vore beklagligt, ifall reservanternas yrkande skulle vinna riksdagens bifall.

Herr Andersson i Rixö anmärkte också på att dessa värntjänstövningar skulle ha införts utan någon egentlig utredning. Detta är dock, såsom redan herr Pauli anmärkt, ett fullständigt misstag. Jag har här i min hand en utredning — den heter Betänkande och förslag angående värntjänstutbildning för skolungdom. Denna utredning utgavs 1940 och den omfattar icke mindre än 158 sidor. Dessutom har skolöverstyrelsen, med den ordentlighet som utmärker detta verk, givit ut ett par handböcker dels för den manliga och dels för den kvinnliga skolungdomens värntjänstutbildning, så nog ha vi fått tillräckligt med utredning om hur denna värntjänstutbildning skall vara beskaffad.

Herr Andersson i Rixö framhöll också, att värntjänstutbildningen inte kan ha något nämnvärt värde ur militär synpunkt, och på den punkten fick han instämmanden både av fru Sjöström-Bengtsson och av herr Linderot, som i denna sak voro rörande eniga.

Då det gäller den frågan, får man först och främst göra en viss distinktion. Det är klart att värntjänstutbildningen för den kvinnliga ungdomen inte kan ha något militärt värde alls, eftersom det militära inslaget där är så gott som obefintligt, medan däremot dess utbildning har och kan få ett utomordentligt värde ur vissa allmänna medborgerliga synpunkter och kanske framför allt ur civilförsvarets synpunkt.

Vad den manliga ungdomens värntjänstutbildning beträffar har den i alla fall vissa militära inslag, som kunna göra denna ungdom skickad att gå in i hemvärnet och kanske också göra den intresserad av att gå in i skytteföreningarna. De kunna överhuvud taget vara ägnade att ge denna ungdom ett ökat intresse för Sveriges försvar; och så långt ha vi väl ändå inte kommit ifrån det krig, som ännu pågår, att vi inte kunna betrakta detta intresse för försvaret såsom en god sak, hur mycket vi än för övrigt kunna vara benägna att tänka i fredens kategorier. Om det nu skulle vara så, att denna värntjänstutbildning inte hade något större värde ur militär synpunkt, tycker jag verkligen att såväl herr Andersson i Rixö som fru Sjöström-Bengtsson och herr Linderot skulle kunna stilla sitt blodiga svärd, då de nu äro ute för att bekämpa militarismen.

Vad jag framför allt vill understryka i detta sammanhang är en sak, som jag redan har berört, nämligen värntjänstutbildningens värde ur civilförsvarets synpunkt. Kungl. Maj:t har också tagit konsekvensen av denna ståndpunkt, då Kungl. Maj:t i ett cirkulär har fastställt, att den, som har genomgått värntjänstutbildning vid olika svenska läroanstalter, icke skall behöva inkallas till fullgörande av civilförsvarsutbildning. Man har alltså dragit konsekvenserna av vad denna värntjänstutbildning ger just på civilförsvarets område.

Herr Linderot varnade oss för att tänka i krigets kategorier. Det är självklart, att vi under den tid, vari vi nu leva, måste tänka både i krigets och i fredens kategorier. Och det kunna vi väl ändå vara ense om, att hur mycket vi än besjälas av höga ideal, måste vi ändå handla efter omständigheterna, handla med tanke på fakta och realiteter. Till de fakta och de realiteter, som vi måste tänka på, hör också den omständigheten, att vi för närvarande ha krig här i världen och att vi inte veta, om icke detta krig kan beröra även vårt hus.

Herr **Andersson, Karl:** Herr talman! Herr Pauli anförde att reservationen hade uppehållit sig vid principiella skäl och ståndpunkter, som inte nu längre kunde vara aktuella. Jag kan nog ge herr Pauli rätt såtillvida, att större delen av Sveriges befolkning principiellt torde stå ganska enig i denna fråga;

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

vi ha nog redan kommit dithän, att saken knappast längre behöver diskuteras ur principiell synpunkt.

Jag vill i detta sammanhang omnämna ett förhållande, som ju är allmänt känt. Vi hade — jag säger »vi hade» — ett land här i Europa, som var ett föregångsland i detta avseende, men ett land, där man sträckte sig ofantligt mycket längre, i det att man redan på småskolestadiet började behandla barnen med militär uppfostran och drill. I dag och för den närmaste framtiden är ett av de allra största problemen för Europa, hur detta folk skall kunna uppfostras och få en annan inställning. Jag vill bara — utan att på något sätt dra en jämförelse mellan svensk värntjänst och denna uppfostran, vilken, som jag nämnde, har försiggått i ett annat land — nämna detta exempel som symptomatiskt för vart ett folk kan komma, om det griper alltför långt i sina försök att mata barnen med vissa föreställningar.

Herr Pauli nämnde vidare, att utskottet inte hade intagit någon förhandsställning till frågan, utan således ville ha en förutsättningslös utredning om värntjänsten. Ja, jag måste nog tillstå, att jag närmast hade uppfattat statsutskottets inställning så, att utskottet var tämligen förvissat om, att komme en sådan utredning till stånd, vore det detsamma som att värntjänsten upphörde. Jag lever nog fortfarande kvar i den tron att också utskottets majoritet har denna inställning.

Jag nämnde tidigare, att den väsentliga anledningen till vår reservation var att här i kammaren och i riksdagen få ge ett uttryck åt den opinion, som finns i landet, och att ge kammarens ledamöter tillfälle att också här ge uttryck åt denna opinion genom att rösta för reservationen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Häri instämde herr *Näsström.*

Herr **Lindén:** Herr talman! Jag har i denna fråga en sådan ståndpunkt, att jag kommer att ansluta mig till det uttalande, som statsutskottet har gjort. Att jag har stannat vid den uppfattningen beror på att jag har svårt att dela den mening, som i motionen och av åtskilliga talesmän för denna har förts till torgs här i kammaren genom att man så starkt strukit under att värntjänsten skulle vara överskattad eller till och med värdelös ur försvarssynpunkt.

För mig framstår icke frågan om skolans värntjänst i första hand som ett led i vår försvarsberedskap, åtminstone icke i den direkta försvarsberedskapen, utan enligt min mening är värntjänsten en åtgärd från samhällets sida att lägga en stabil och hygglig grund för en fysisk beredskap, en fysisk folkberedskap, som i sin tur kan ur sig föda olika möjligheter till gagn för militärt försvar och andlig beredskap.

Om man försöker klara ut, varpå det beror att denna värntjänstfråga har kommit upp till diskussion i riksdagen, tror jag att man skulle kunna gallra ut vissa bestämda motiv. Allmänheten reagerar för det första mot tidpunkten för övningarna, har det sagts. För mig står det alldeles klart, och jag vill också såsom skolman understryka, att det inte kan bereda vare sig föräldrar eller lärare något särskilt nöje att tvingas avbryta sina ferier en vecka för tidigt, men det är ju en sak som utskottet i sitt utlåtande varit inne på. Utskottet har nämligen begärt en undersökning om möjligheten att få fram en annan tidpunkt.

Man har vidare gjort invändning mot skjutövningarna. Jag tillhör för min del den riktning, som anser, att det är ganska otillbörligt att för de lägre åldrarna föra in skjutövningar såsom ett undervisningsämne. Men å andra sidan har jag svårt att jaga upp mig till någon särskilt stark reaktion emot skjutöv-

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
ningar på ett högre åldersstadium, och framför allt inte, när skjutövningarna ha karaktären av frivilliga sådana. Jag tror också att själva namnet i och för sig numera är ganska olyckligt. Det innebar säkerligen år 1940 en stor propagandatillgång, men det förefaller mig, som om man nu år 1945 skulle kunna byta ut detta namn mot något annat mera lämpligt.

Om jag skulle försöka att gissa fram det verkliga skälet till den i ganska stor utsträckning förekommande impopularitet, som belastar värntjänsten, skulle jag vilja säga, att den mindre beror på någon av förut nämnda orsaker, än på — tillåt mig säga det, herr talman — den korpralsmentalitet, som kommit att prägla värntjänstutbildningen i det praktiska arbetet. Trots alla utredningar voro vi nog inte beredda att genomföra värntjänstutbildningen sådan, som vi hoppades den skulle bli, och vi voro inte heller beredda att ur denna utrednings tankegångar så att säga plocka fram det värdefullaste. Bl. a. ha vi under de gångna åren fått använda arbetskraft, som kanske varit för mycket militärisk och för litet pedagogisk, som har varit för mycket speciellt inriktad på försvarsändamål och för litet inriktad på den fysiska beredskap, som värntjänsten skulle bibringa svenska medborgare. Om man kunde få till stånd en ändring därvidlag, och om den undersökning, som herr statsrådet har lovat skall komma att verkställas, toge sikte på möjligheterna att få fram en bättre handledning i värntjänstövningarna och en omredigering av utbildningsprogrammet men med starkt understrykande av huvuduppgiften att skapa en fysisk folkberedskap, som kunde bli grunden för en självständig och effektiv försvarsberedskap, tror jag att också styrkan av denna reaktion emot värntjänsten skulle avtaga.

För min del vill jag således helt och odelat ansluta mig till den uppfattning, till vilken statsutskottet kommit i sitt utlåtande, och jag skulle vilja säga, att jag tror, att många människor här i landet — även inom det parti jag tillhör — skulle betrakta det såsom en olycka, om man i denna diskussion ginge så långt, att man kastade ut barnet med badvattnet.

Herr **Fahlander:** Herr talman! När de tidigare vid läroverken bedrivna vapenövningarna för rätt många år sedan avskaffades, voro alla säkerligen överens om meningslösheten med själva arrangemanget. Av de flesta anföranden här i dag har man också fått den uppfattningen, att denna åsikt om meningslösheten med dessa vapenövningar kvarstår. Införandet igen, år 1941, skedde mera i panikens tecken, d. v. s. såsom ett led i de åtgärder man då var angelägen om att vidtaga i syfte att stärka svenska folkets försvarsvilja. Den, som kraftigast blåst ut innehållet i dessa övningar här i dag, är herr Sjödahl, och logiskt skulle väl han ha yrkat bifall till reservationen, eftersom väl han om någon har visat, att det för seminariernas del är fullständigt meningslöst att ha dessa värntjänstövningar. Detta har också tydligt framgått av övriga talares anföranden.

Jag vet inte, om jag förstått herr ecklesiastikministern rätt, men jag fattade hans anförande så, att han ansåg, att det dock funnes en möjlighet för elever, som äro bosatta på annan ort än läroverksorten, att utbyta dessa värntjänstövningar mot deltagande i skördearbete, men så föllo sig hans ord, och den möjligheten har väl också utnyttjats av rätt många. För folkskolans vidkommande finns det en kungörelse, som medger ledighet från skolarbetet under viss tid för att möjliggöra deltagande i dylikt skördearbete, men meningen är väl inte, att man skall bibehålla denna värntjänstövning för att bereda en del av eleverna möjlighet att ta ut den tiden för skördearbete? Jag saknar kännedom om huruvida det för läroverkselevernas del finns någon motsvarande kungörelse, som lämnar besked om ledighet från undervisningen

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
för att deltaga i skördearbete. Jag kanske har missförstått herr ecklesiastikministern på denna punkt, men jag finner det i varje fall meningslöst att av detta skäl bibehålla denna värntjänstutbildning.

Herr statsrådet talade också om att ifrågavarande värntjänstövningar skulle kunna få eleverna att gå in i den frivilliga skytterörelsen och att göra dem intresserade för vårt försvar överhuvud taget. Jag har med rätt stort intresse följt denna fråga, därför att jag själv haft två barn, som varit med under dessa år i samtliga dessa värntjänstövningar, och jag har talat med deras kamrater och med personer i andra delar av landet och därvid funnit, att om man tror att dessa övningar skapa ett positivt intresse för den frivilliga skytterörelsen och för försvaret, har man tagit grundligt miste. Jag tror att man hos många av deltagarna i dessa övningar skapar animositet helt enkelt emot saken, beroende på att övningarna försiggå vid en sådan tidpunkt och medföra så stora olägenheter för eleverna, att intresset helt enkelt inte kan vidmakthållas.

Herr Lindén talade om att det åtminstone kan utgöra ett fullgott skäl för dessa värntjänstövningars bibehållande, att de fysiskt stärka de ungdomar, som deltaga i dem. För min del får jag säga, att jag verkligen aldrig har fattat betydelsen av att ha dubbla anordningar för detta ändamål. Vi ha ju skolungdomens friluftsdagar, vilkas viktigaste uppgift skulle vara just att stärka de ungas fysik. Varför skall man då parallellt med dessa friluftsdagar, i det syfte som herr Linder här talat om, skapa en ny institution, en ny form av övningar för att vidmakthålla ungdomens fysiska spänst eller öka den ytterligare. Dessa värntjänstövningar förefalla mig innebära en onödig dubblering, som jag för övrigt rent principiellt anser vara en produkt av ett betydligt sydligare klimat än vårt och som mycket illa lämpar sig för våra skolförhållanden.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I herr Fahlanders yttrande instämde herrar *Rosander, Johan Bärg, Dahlström, Forslund, Birger Andersson* och *Lindblom.*

Herr statsrådet **Andrén:** Jag ber att få säga ett par ord med anledning av den siste ärade talarens anförande. Jag vill först och främst uttala den förhoppningen, att de många instämmanden, som den siste ärade talaren fick, icke inneburit instämmande i en missuppfattning, som inte bara de, utan även den ärade talaren själv borde vara medveten om att han begått.

Det är naturligtvis icke på det sättet, att jag har velat motivera värntjänsten därmed, att den kan utbytas mot skördearbete — min motivering för värntjänsten har en helt annan bredd och karaktär — utan när jag talade om skördearbetet, gjorde jag det därför att motionären tagit upp denna sak och velat bagatellisera dess betydelse, då det gällde att låta läroverksungdom, som inte bor på läroverksorten, komma i åtnjutande av den ledighet, som kunde vara motiverad.

Herr **Linderot:** Herr förste vice talman! Efter det onekligen rätt skickliga försvar för propositionen, som statsrådet Andrén här har presterat, verkar det, som om en viss dysterhet lägrat sig över motståndarfronten. Jag tycker emellertid att det inte är nödvändigt att för den skull se saken mörkt.

Det är nämligen egentligen två skilda saker, som vi tala om. Styrkan i statsrådet Andréns anförande var omtanken om svensk värnkraft i tider som dessa, och ett påpekande för oss att ännu är det för tidigt att blåsa signalen »faran över». Men därom äro vi eniga med ecklesiastikministern. Oenigheten

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
gäller alltså egentligen inte detta, utan den gäller frågan, huruvida dessa värntjänstövningar för skolungdom ur militär synpunkt ha något kvalitativt värde för försvaret av landet, varvid vi mena, att de sakna sådant värde. Då bortfaller alltså den sidan av diskussionen, huruvida man skall blåsa »faran över» eller icke.

Herr Lindén hade en rätt märklig motivering för att gå på utskottets linje. Han sade, att dessa värntjänstövningar behövas såsom grundval för skolungdomens fysiska fostran. Jag tror inte att exercis I kan ge någon grundval för skolungdomens fysiska fostran. Om det å ena sidan framhålles, att i programmet ingå även övningar i orientering och annat, således övningar, som egentligen mera äro att betrakta som vanliga fysiska övningar av allmän karaktär och inte såsom speciellt militärt betonade, kan det också å andra sidan påpekas, att det ju finns en mängd andra anordningar för sådan fysisk fostran, och det återstår ju då, herr Lindén, att visa att just denna värntjänst skulle vara grundvalen för den allmänna fysiska fostran av ungdomen, som alla äro eniga om att anse såsom behövlig och som ingen polemiserat mot herr Lindén för att han förordar. Men jag har inte funnit något hållbart skäl anföras för denna anordning, att det årligen till skolorna komma några stycken korpraler och furirer, som exercera med dessa ungdomar, vilket kanske medför, såsom herr Fahlander sade, att ungdomarna egentligen bli ganska ilskna på allt vad försvarsväsende heter, eftersom de ännu inte ha kommit i den åldern, att de äro på det klara med hur oerhört nödvändigt det är att perfekt kunna göra höger om och vänster om och kunna hälsa på befäl och sådant där.

Det är således egentligen två skilda saker som här diskuteras, och utskottet och dess talesmän och — det vågar jag väl säga — även statsrådet Andrén försvara denna värntjänst med argument, som i och för sig äro utomordentligt lämpliga när det gäller andra saker, men inte den här värntjänsten.

Jag har, herr förste vice talman, velat göra dessa små kommenterar till diskussionen för att, som sagt, skingra varje tvivel, som kan framkalla vacklan inom motståndarfronten, och i hopp om att kammaren verkligen här skall följa reservationens linje.

Herr **Arrhén:** Herr talman! Det har under debatten här förekommit, att man jämfört den gamla tidens vapenövningar med vår tids värntjänst. Det förefaller mig emellertid, som om den parallell, som man här drar upp, i själva verket icke existerade. Det är helt olika tidsbakgrunder för dessa två företeelser. Den värntjänst, som vi i dag resonera om, måste man tyvärr se mot bakgrunden av en helt annan samhällstyp än den vi tidigare ha känt till: det krigsorganiserade samhället, och även om det blir fred i världen, tror jag, att man med hänsyn till dagens erfarenheter har anledning att frukta, att tvånget att bibehålla ett krigsorganiserat samhälle ändå kommer att kvarstå. Jag kan därför inte finna annat än att ett arrangemang sådant som värntjänsten kan vara motiverat, om man ser det mot den trista bakgrund, som tidsläget erbjuder.

Emellertid är jag, herr talman, inte främmande för den kritik, som under dagens lopp framförts av olika talare. Jag skulle till och med vilja sträcka mig så långt, att jag skulle kunna ifrågasätta det rent militära värdet av den utbildning, som ges under värntjänstdagarna. Men jag vill instämma i vad som nyss sades från regeringsbänken, att vi ha någonting, som heter civilförsvaret och skyldighet att taga hänsyn till därmed sammanhängande problem. Jag skulle finna det lyckligt, om värntjänsten lades om på något sätt, så att den kunde inpassas i civilförsvarssystemet.

Jag vill också livligt instämma i de synpunkter, som här framförts av herr Lindén, när han betonade vikten av, att den anda, som borde prägla dessa

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

värntjänstövningar, bleve sådan, att den inte går i kadaverdisciplinens tecken, utan allt mera får en prägel av friluftslivets förhållanden och allmänt sportsmanship.

Det sista leder mig över till ett annat påpekande. Man har här försökt att draga paralleller med den tyska militära drillen såsom den bl. a. tagit sig uttryck hos t. ex. Hitlerjugend och på andra håll. Men förhållandena äro ju inte alls jämförliga. Jag skulle däremot kunna erinra om att värntjänstövningar äro infogade i det engelska skolsystemet och att de där äro av ungefär den natur, som jag här försökt antyda. Man behöver ej där misstänka någon speciell böjelse för att hårdraga de korpralsmässiga synpunkterna.

Slutsatsen av detta, herr talman, blir från min sida den, att jag inte kan finna annat än att utskottets ståndpunkt här är den riktiga. Man begär en utredning för att kunna bedöma problemet ur de synpunkter, som kunna ifrågakomma. Man förutsätter alltså att vissa omläggningar kunna tänkas.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **Sjöström-Bengtsson:** Herr talman! Det är ingalunda min pacifistiska inställning som förestavar min ståndpunkt i denna fråga — min pacifistiska inställning har jag tyvärr för länge sedan fått övergiva — utan det är bara min övertygelse, att övningar i vapnens bruk icke höra hemma i den svenska skolan. Sådana övningar ha sin plats och sin tid, men jag anser inte att den tiden sammanfaller med skoltiden.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **Wagnsson:** Herr talman! Jag är något överraskad av de hårda attacker som här ha riktats mot värntjänstövningarnas bibehållande. Som framgår av utskottsutlåtandet, har utskottet förordat en undersökning, huruvida den nuvarande tidpunkten för övningarnas bedrivande kan ur olika synpunkter anses vara den lämpligaste och om övningarna i alla avseenden äro ändamålsenligt upplagda. Det kan ur många synpunkter anses befogat, att man gör en sådan utredning, men därifrån och till kravet på övningarnas omedelbara avskaffande är steget ganska långt. Även om det militära värdet av övningarna skulle vara ringa, är det väl ändå otvivelaktigt så, som bland annat ecklesiastikministern nyss yttrade, att man i vida kretsar skulle betrakta ett beslut i enlighet med den här föreliggande reservationen, som om den uppfattningen vunne utbredning, att faran för vårt lands vidkommande nu kunde betraktas som övervunnen.

Det förefaller mig också, som om åtskilliga av dem som deltagit i denna debatt — däribland även skolmän och till och med skolmän i chefsställning — inte hade riktigt klart för sig, vad dessa övningar i själva verket innebära. I de anvisningar rörande den kvinnliga och manliga ungdomens värntjänstutbildning, som av skolöverstyrelsen utgivits, lämnas ju en ingående redogörelse för hur man tänker sig att dessa övningar skola anordnas. Jag skall naturligtvis inte trötta med några utdrag ur dessa häften — de äro ju lätt tillgängliga för envar av kammarens ledamöter — men jag vill särskilt erinra den kvinnliga talaren därom, att vad det är fråga om för den kvinnliga ungdomen, är övningar i luftskydd, olycksfallsvård och livräddning i vatten och på is, badregler, hemsjukvård, lägertjänst, lägerarbeten, matlagning i tältläger, dagordningar vid ett tredagarsläger, inomhusförläggning o. s. v., vidare observation och rapporttjänst, terrängövningar och orientering, avståndsmätning och avståndsbedömning, iakttagelseövningar på stället och under förflyttning, terränglekar, kartläsning, kompassövningar, kompassens missvisning, något om flaggans och fanans handhavande och vård, en kort översikt av Sve-

Anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

riges krigsmakt, uppgifter angående Svenska röda korset och lottaorganisationerna o. s. v. Detta är alltså de väsentliga ämnena i den kvinnliga värntjänsten, och de måste ju ur alla synpunkter anses skänka värdefull kunskap och övning. Att man utan föregående utredning omedelbart skulle anse sig beredd att avskaffa den finner jag föga välbetänkt.

De manliga värntjänstövningarna innehålla givetvis vissa rent militära moment. Där förekommer befäls- och instruktörstjänst och övningar i pluton, skjututbildning, observation, avståndsbestämning, rapporttjänst, handgranatkastning och fälttjänst, men dessutom ingå här också dessa orienteringsövningar och övningar i luftskydd, olycksfallsvård och även något om flaggans och fanans handhavande och vård och om Sveriges rent militära organisation.

Jag tror alltså inte att någon kan med skäl hävda, att dessa övningar innehålla något för ungdomen i dessa åldrar — det rör sig ju om läroverksungdom — olämpligt moment, och jag kan därför inte förstå, att man nu sätter i gång med denna demonstration. Allt tal om den tyska ungdomens systematiska militarisering är i detta sammanhang meningslöst.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till dem som yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl,* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 146, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Karl,* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;
Nej — 55.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 147.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 148 och 149.

Lades till handlingarna.

Punkerna 150 och 151.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till fortbildningskurser för folkskollärare m. fl.

Punkten 152.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *B. Elmgren* (I: 255) och den andra inom andra kammaren av fröken *Hildur Nygren* (II: 401), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om och till 1946 års riksdag inkomma med förslag till kurser i danska och norska för folkskolans lärare.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* m. fl. (I: 95) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ebon Andersson* m. fl. (II: 163), hemställts, att riksdagen för budgetåret 1945/46 måtte anvisa ett anslag av 3 500 kronor för anordnande av en kurs för utbildning av lärare för hörselsvaga barn att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 255 och II: 401 samt I: 95 och II: 163 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Wagnsson:** Herr talman! Jag har tillsammans med ett par andra ledamöter av denna kammare och av andra kammaren väckt en motion om anslag till utbildningskurser för lärare för hörselsvaga och dövstumma. Det rör sig här om ett anslag på 3 500 kronor. Anslaget avser utbildning av lärare i labiologi, d. v. s. läran om att från läpparna avläsa vad en person säger. Sådan undervisning är av stort värde för barn med nedsatt hörsel och även för vuxna dövstumma och lomhörda.

Det råder en påtaglig brist på lärare i labiologi. Under åren 1926, 1929 och 1931 anordnades kurser för sådan utbildning av lärare, men det är nu 14 år sedan någon sådan kurs hölls. Under tiden ha förfrågningar inkommit från såväl enskilda lärare och lokala myndigheter som från dövstumsorganisationer och organisationer för döva, huruvida sådana kurser skulle komma att anordnas. Skolöverstyrelsen har intygat, att dessa kurser ha stor betydelse och att det föreligger stort behov av särskilt utbildade lärare i labiologi, och överstyrelsen har därför i ett par år för sin del tillstyrkt en av föreningen för dövas väl gjord begäran om statsanslag för sådana kurser.

Nu har statsutskottet i sitt yttrande behandlat denna motion ganska välvilligt. Utskottet säger: »Utskottet har för egen del funnit goda skäl tala för att en sådan kurs inom en nära framtid kommer till stånd. Då utskottet emellertid utgår från att departementschefen har sin uppmärksamhet riktad på frågan och vidtager de åtgärder, som kunna befinnas påkallade, har utskottet icke ansett erforderligt att föreslå riksdagen att redan för nästa budgetår anslå för ändamålet erforderliga medel.»

Ja, herr talman, när statsutskottet gör ett så välvilligt uttalande, så bör ju en väluppfostrad motionär helst lyfta på hatten, buga sig och tacka och vara belåten. Men jag är ändå ganska missnöjd med utskottets inställning, bland annat därför att, den, om jag skall tillmäta frågan en viss principiell innebörd, vittnar om att utskottet också i frågor av så liten räckvidd, att de varken ha någon principiell betydelse eller medföra några svåröverskådliga kon-

Anslag till fortbildningskurser för folkskollärare m. fl. (Forts.)

sekvenser, numera i regel vägrar att på initiativ från en riksdagsledamots sida gå utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Här behövs ingen vidare utredning; utredningen ligger fullt klar för kammaren. Det är alldeles påtagligt, att det råder en uppenbar brist på lärare. Det rör sig om ett anslag på 3 500 kronor. Nog tycker man att utskottet skulle ha kunnat kosta på sig något mer än ett vänligt uppmuntrande ord och vågat sig på att tillstyrka motionen.

Jag beklagar livligt utskottets ställning, inte minst därför att följderna gå ut över de döva och lomhörda, både vuxna och barn. Jag förstår att det är rätt meningslöst att mot ett enhälligt utskott ställa något yrkande, men jag har i alla fall velat ge uttryck åt min uppfattning och vill också vädja till ecklesiastikministern att ett följande år med välvilja behandla den framställning, som jag är övertygad om att skolöverstyrelsen kommer att göra i ärendet.

Herr **Pauli:** Herr talman! Herr Wagnsson föreföll i början ganska belåten med utskottets välvilliga uttalande och ansåg att det hade varit väluppfostrat från hans sida att med tacksamhet inkassera denna välvilja. Men sedan övergick han till att bli mindre väluppfostrad och överhopade utskottet med diverse förebråelser för att vi inte hade bifallit motionen, när motionen var så pass blygsam i fråga om beloppet och så pass väl motiverad och önskemålen så pass utredda. Han blev allt allvarligare i tonen, och till sist beklagade han i hög grad, att utskottet på detta sätt visat sig hänsynslöst mot de döva och lomhörda. Det var med andra ord ett crescendo i missnöje, som jag tycker är litet dåligt motiverat.

Vad har utskottet sagt? Utskottet har sagt, att det finns goda skäl för att en sådan kurs inom en nära framtid kommer till stånd, och utskottet har observerat, att övererstyrelsen framhållit att det med hänsyn till den långa tid som förflutit, sedan en kurs av detta slag sist anordnades, föreligger brist på lärare. Utskottet önskar precis som motionären, att denna brist på lärare för hörselsvaga barn skall hävas så snart som möjligt. Men herr Wagnsson, som är gammal i gården här i riksdagen och i utskotten, vet ju, hur det går till i sådana här fall. Det kan inom en utskottsavdelning och ett utskott finnas somliga ledamöter, som till fullo behjärta en motion av detta slag och vilja bifalla motionen. Det kan finnas andra ledamöter, som inte äro så värst intresserade och som vilja blankt avslå motionen. Om man då vill gynna motionens önskemål, strävar man efter att få fram en formulering i motiveringen, som kan ha den effekten på Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t bättrar sig till ett följande år och gör någonting i saken — vilket man kan förvänta i ett fall, där kostnaderna äro så små som här. Det är detta som skett. Herr Wagnsson skär utskottet över en kam, men han borde i stället tänkt på hur detta maskineri arbetar, och att det i detta fall arbetat fram ett för honom ganska gynnsamt resultat. Jag tycker alltså att han borde ha fullföljt sin ursprungliga avsikt och uppträtt väluppfostrat mot utskottet.

Nu ber jag att å utskottets vägnar få förena mig i motionärens, herr Wagnssons, hemställan till departementschefen att uppmärksamma det synnerligen väl motiverade önskemål, som här föreligger och de ringa kostnader det skulle medföra för staten att redan nästa år anordna en sådan kurs. Jag hoppas att detta icke skall vara talat för döva öron.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wagnsson:** Jag tackar herr Pauli för den undervisning han bestått mig. Det finns bara den skillnaden mellan herr Pauli och mig i denna fråga, att

Anslag till fortbildningskurser för folkskollärare m. fl. (Forts.)

jag anser, att när man har skrivit att det finns goda skäl för att en sådan kurs *inom en nära framtid* kommer till stånd, bör man också bevilja det anslag, som erfordras för att den verkligen skall komma till stånd. I all synnerhet när framställningen tidigare ett par gånger lämnats obeaktad.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 153.

Lades till handlingarna.

Punkten 154.

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m.

Mom. I.

I detta moment hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag,

a) medgiva, att det finge ankomma på Kungl. Maj:t att, där i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, besluta om utgående av statsbidrag till kommunala och enskilda undervisningsanstalter, till vilka statsbidrag utginge, utan hinder därav att någon mindre avvikelse från de av riksdagen för statsbidragets utgående fastställda grunderna och villkoren ägt rum;

b) till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 136 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Oscar Olsson,* som ansett, att i stället för viss del av utskottets yttrande bort intagas ett uttalande av den lydelse, reservationen visade. I det föreslagna uttalandet hade bland annat anförts, att utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle återföra folkskolan till att bliva undervisningsskola i stället för betygs- och examensskola samt i samband därmed åtminstone tills vidare förbjuda hemläxor i folkskolan.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! I anslutning till herr Wagnssons sista uttalande vill jag ge till känna, att jag på en hel del punkter helst hade velat bifalla väckta motioner, men jag har följt herr Paulis principer i alla de fall, där jag funnit att det inte ligger fara i dröjsmål. När jag nu tar till orda för en av allt att döma rent formellt synnerligen utsiktslös reservation, så beror det på att jag i detta fall tvärtom anser att det är ytterst stor fara i dröjsmål, och den ståndpunkten kan jag stödja på uttalanden av både den förutvarande och den nuvarande ecklesiastikministern, yttranden som borde vara alla pedagoger bekanta.

Förre ecklesiastikministern sade i sina direktiv till skolutredningen många utomordentligt goda och bra saker, av vilka jag hittills många gånger har citerat en, som har gjort att jag betydligt längre än de flesta andra i mitt parti ställt mig ganska sympatisk till skolutredningen. Det är emellertid inte det uttalandet jag nu skall taga till utgångspunkt för mitt resonemang, utan det är ett annat uttalande, som också tillhör de mest vägande som gjorts i dessa direktiv. Där påpekade dåvarande ecklesiastikministern, att vad vi måste göra för att möta de kommande påfrestningarna är att inrikta oss på att tillvarataga och utveckla vårt folks andliga resurser. Det är till dessa vi främst måste lita i framtiden, och då ligger det närmast till hands att förbättra ungdomens andliga och fysiska fostran och utbildning genom att främja undervisningsväsendet. Det gäller här att inte försitta någon tid.

I detta yttrande instämde vid förra riksdagen helt och odelat den nuvarande ecklesiastikministern och inte minst i den sista satsen. Jag är fullt överens

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

med dåvarande ecklesiastikministern, att demokratiens beredskap framför allt kräver en uppfostran av det uppväxande släktet till kroppsligen och andligen starka, friska och lyckliga medborgare, som med, jag kan gärna säga obändig arbetsglädje ta itu med de oerhörda svårigheter och de oerhörda möjligheter som ligga och vänta i morgondagens värld.

Då är det emellertid att komma ihåg, att grundvalen för en sådan uppfostran ligger i barnskolan och måste läggas där. Här är det väl värt att tillämpa ordstävet, att barnet är mannens fader. Men hur är det i våra barnskolor? Ha vi där den arbetslust och arbetsglädje, de goda arbetsvanor och den initiativkraft som behövas i demokratiens samhälle? Vi hade dem inte 1940, och vi ha dem i betydligt mindre utsträckning nu på grund av det förfall som sedan 1940 i många hänseenden har utmärkt vårt skolväsende. 1940 skulle det väl knappast ha fallit en sådan kulturman som Harald Beijer in att helt totalt kalla den svenska skolan för en atavism och säga att det mest förhärskande draget är olusten hos barnen och lärarna. Jag tror inte heller — för att ta en annan kulturpersonlighet på detta område — att författarinnan Elly Jannes då skulle ha förklarat, att den enda möjliga vägen tycks vara att upphäva skoltvånget, så att lärarna bli tvungna att sköta skolan så, att ungdomarna icke kunna hållas ifrån skolan. I våra dagar väcka sådana uttalanden inget löje inom kulturella kretsar. Professor Cassel gjorde det på sin tid, men hans uttalanden äro ju egentligen blyga mot sådana uttalanden som de nu av mig citerade.

Vad är anledningen till att skolan under de senaste fem åren har så märkbart gått tillbaka från en ståndpunkt, som visst inte var något att berömma sig av, den heller? Ja, den orsak som man mest skyller på, är de stora klasserna, och visst betyda de alldeles oerhört mycket. När den nuvarande ecklesiastikministern under remissdebatten hörde på mina anmärkningar, förbisåg han helt och hållet mina anmärkningar på andra områden och tog bara fasta på anmärkningen om de stora klasserna. Han svarade då korrekt och riktigt, att mot de stora klasserna är ingenting att göra på en lång tid. Det behövs flera lokaler och flera lärare, och det tar lång tid att ordna detta.

Jag antydde redan då, att det inte duger för den ansvarige chefen för Sveriges undervisningsväsen att skylla på en sådan sak som att det inte går att få bort de stora klasserna förrän lärarbehovet blir bättre fyllt och förrän lokalerna bli tillräckliga. I synnerhet duger det inte, när ecklesiastikministern så helt och fullt instämde med sin föregångare, att det här gäller att icke försitta någon tid. Ja, det är just det, det gäller, och om den ena vägen inte är framkomlig, hade det därför varit mera välbetänkt att fundera något på andra utvägar. Orsaken till den svenska folkskolans tillbakagång under bortåt två årtionden är i stor utsträckning helt enkelt den dubbla anknytningen. Herr ecklesiastikministern kan visserligen svara, att han icke kan göra något åt den dubbla anknytningen. Nej, inte direkt, men den främste ansvarige för barnens undervisning i vårt land kan tillse, att vi få bort några av de skadeverkningar, som den dubbla anknytningen fört med sig. Den dubbla anknytningen har, såsom jag redan tidigare sagt, medfört, att läroverkens undervisningsmetoder erövrat folkskolan — där de ha ännu mindre att göra än inom läroverken — genom att i folkskolan införa ett system av betygsraseri i samband med hårda examina så gott som i varannan klass, i vissa fall till och med i varje klass. I synnerhet i storstäderna har detta system haft mycket förödande verkningar icke hos ett fåtal, utan en mångfald elever. Målsmännen runt om i landet äro förtvivlade över de följder som detta system medfört. Även i tätorterna ute i landet, där det finns läroverk, i vilka folkskolans elever söka inträde, har samma problem uppkommit. Också där finner man läkare, som med verklig indignation resa sig mot det betygs- och examensraseri som uppstått i skolorna.

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

Men betygsraseriet är väl inte så farligt, invänder man. Jag skall då tala om för herrarna något som herrarna i allmänhet inte veta. År 1940 utkom en förordning på sammanlagt sju tätskrivna sidor rörande betygssättningen i folkskolan — herrarna kunna återfinna den i vår samling av skolförordningar. I detta aktstycke sökte skolmyndigheterna med stor intensitet klarlägga betygens betydelse ifrån 0, 0,5 o. s. v. upp till 3. Det understrykes, hur viktigt det är att hålla reda på de olika betygsgraderna och att inpränta hos barnen och framför allt föräldrarna, hur oerhört mycket betygen betyda. Man framhåller också angelägenheten av att lärarna erhålla en verkligt god handledning för sin betygssättning. — Som lärare är jag nästan generad, då jag tänker på vilken omfattande handledning man tycks behöva. — Det talas vidare om den frekvens, i vilken de olika betygen borde utdelas. Man utgick, visserligen med en viss reservation, ifrån att det vanliga vore, att i en klass med 30 elever en tredjedel av barnen vore normalt begåvade och borde ha Ba, en tredjedel mindre än normalt begåvade och borde ha lägre betyg, samt att den återstående tredjedelen vore mer än normalt begåvade barn, som borde ha högre betyg. Lärarna borde dock, underströks det, iakttaga stor försiktighet i fråga om de högsta och lägsta betygen. A och C borde inte förekomma i varje klass, och det kunde anses normalt med blott två a eller BC i en klass på 30 elever.

Är det verkligen vettigt att i ett västerländskt kultursamhälle utfärda dylika betygsbestämmelser för småbarnsskolan? De ledande skolmyndigheterna lägga uppenbarligen all vikt och betydelse vid betygen i stället för undervisningen.

Men, säger någon, betyg och undervisning stå väl i visst samband med varandra? Inte särskilt mycket, ty undervisning är enligt min mening något annat än läxförhör. Det är just på denna punkt som folkskolan har gått så oerhört tillbaka, då vi fått dessa dagliga betygssättningar vid läxförhören, varigenom hemläxorna ha erhållit en betydligt mer framträdande plats än i forna dagar.

Jag sade, att det är examina i var och varannan klass. Ifrån småskolan skola barnen efter två år flyttas upp i folkskolan. Småskollärarinnorna ha tyvärr blivit ännu mer ambitiösa än förr i tiden och äro mycket angelägna om att deras barn skola komma med goda betyg till den folkskollärare, som tar emot dem. Folkskolläraren i sin tur har två år på sig, innan barnen skola undergå en hård examen för inträde i läroverk från fjärde klassen i folkskolan till första klassen i den femåriga realskolan. Folkskolläraren måste ligga i för att bevara sitt anseende vid inträdesprövningarna. De barn, som bli kuggade vid prövningarna från fjärde klassen, försöka ofta pröva in i läroverket från folkskolans femte klass. Då går även det året i stor utsträckning åt till examensförberedelser och drill. Från folkskolans sjätte klass kunna barnen sedan pröva in i den fyraåriga realskolans första klass. I samband därmed ha väl landsbygdens barn sin värsta drill och sitt examenstryck.

Normala barn behöva inte lida av detta system, förklarar man. Nej, kanske inte så mycket som de högst begåvade och de undermåligaste barnen. Jag har exempel på att det ifrån folkskolor här i Stockholm till en försöksskola kommit barn, med bland de högsta intelligenskvoterna, som varit helt fördärvade på grund av trycket i folkskolan, icke på grund av dåliga lärare utan på grund av systemet, men som på någon månad kunnat rätas upp igen, sedan de blivit fria från de konstiga och konstlade s. k. undervisningsmetoder som lärarna äro tvungna att tillämpa på grund av den dubbla anknytningen och i synnerhet på grund av de allt större klasserna.

Men har jag några bevis för att detta inte blott är enstaka fall? För att klarlägga den saken vill jag fästa herrarnas uppmärksamhet på vad herr Wahlund yttrade här i kammaren under remissdebatten. Han påpekade, att barn i folkskoleåldern normalt behöva 11,5 timmars sömn per dygn, men att statistiska

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

undersökningar, verkställda av våra främsta skolläkarexperter, visa, att barnen få en timme mindre sömn per dygn än vad de behöva. Herr Wahlund framhöll vidare, att fritiden för barnen i skolåldern blott är 3,3 timmar om dagen. Är det rimligt, frågade han, att svenska folkets barn under sin uppväxttid i stor utsträckning skola få en timme för litet sömn och blott ha en fritid av 3,3 timmar per dygn? Nej, det är givetvis orimligt. Barnen måste få den sovtid, som läkarna — det är ju läkarna och inte lärarna som äro de sakkunniga på detta område — anse vara nödvändig. Barnen måste också ha större fritid än de tre timmar och några minuter om dagen som de nu ha.

Varifrån skall då denna ökade tid till ledighet och sömn tagas? Där stöta vi på hemläxorna, och dem får man inte röra vid. Tag gärna sovtiden, tag gärna barnens lediga tid, men rör bara inte vid tiden för läxläsningen, tycks man resonera. Det är ganska naturligt, att både överlärare och folkskolinspektörer, som stå under trycket av detta system, tillämpa helt andra metoder än vad de borde göra. Jag blev verkligen angenämt överraskad, när jag hörde, att en djursholmslärare, som blivit folkskolinspektör i Dalarna, vid ett lärarmöte förklarat, att en pojke gör mycket bättre nytta även för sin uppfostran genom att bära in ved och vatten till sin fattiga mor och hjälpa henne än genom att sitta och läsa på sina läxor. Tänk, att man skall behöva bli förvånad över att det verkligen finns en sådan folkskolinspektör! Det borde väl i stället vara det naturliga i ett vettigt samhälle.

Nu invänder man, att det är utopi och galenskap att försöka lätta arbetsbördan i folkskolan genom att, såsom herr Wahlund föreslår, vid sidan av hemläxornas avskaffande beskära kurserna. Det är emellertid olika uppfattningar om den saken. För några dagar sedan sammanträdde här i Stockholm en kvinnoriksdag. Under den pedagogiska diskussion, som hölls i samband därmed, talade alla inledarna just för denna princip. En lärarinna i Göteborg, som har tillämpat läxfrihetens och den individualiserade undervisningens princip, redogjorde för sina erfarenheter. Hon tillhör, såvitt jag vet, de mest ansedda lärarinnorna i Göteborg, och det har aldrig förekommit någon anmärkning mot resultatet av hennes läxfria undervisning.

Den individualiserade undervisningen är egentligen något ganska naturligt för oss, som voro med år 1927. I 1927 års socialdemokratiska partimotion i skolfrågan hävdades nämligen, att undervisningen borde individualiseras, och detta krav framfördes med sådan skärpa, att riksdagen fattade beslut i överensstämmelse därmed. Skolöverstyrelsen lät då göra en undersökning bland folkskolinspektörerna. Det befanns därvid, att av de 58 folkskolinspektörerna voro 25 positivt inställda för individualiserad undervisning, vilket praktiskt taget är detsamma som hemläxornas slopande. 33 folkskolinspektörer, d. v. s. mer än hälften av samtliga, voro ganska sympatiskt inställda, medan de övriga hade anmärkningar att göra. Vad blev emellertid resultatet? Jo, under mellantiden hade vi fått en ny ecklesiastikminister, och han ville göra en ny undersökning; han tyckte väl att man vid den första undersökningen hade kommit till alltför revolutionerande siffror. Resultatet blev att skolöverstyrelsen visserligen följde riksdagens beslut så långt, att skolöverstyrelsen ansåg, att man icke skulle lägga hinder i vägen för sådana folkskollärare, som ville försöka metoden med individualiserad undervisning, men man skulle inte ge några positiva maningar till sådana försök. Herrarna kanske förstå, vilket slutresultatet blev. Då det från den högsta skolmyndighetens sida icke med minsta ton av gillande sades något om dylika försök, glömde man så småningom ute i skolorna bort, att lärarna hade denna rätt. Jag har själv träffat på många tiotal lärare från olika delar av Sverige, som icke ha haft reda på att de ha rätt att bedriva individualiserad undervisning. Vad som har inträffat under

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

de senaste två årtiondena har därför varit en ganska naturlig »utveckling» — jag vågar väl inte använda ordet reaktion?

Det fanns emellertid under åren efter 1927 skolor som skaffade sig berömmelse inom lärarkåren över hela Sverige på grund av att de genomförde anordningar för individualiserad undervisning. De försök härmed, som gjordes bl. a. i skolor i Lidingö och Göteborg — den senare staden har ju alltid varit särskilt framstegsvänlig — samt i Hälsingborg, väckte stor uppmärksamhet. Även här i Stockholm har det funnits åtskilliga lärare som gått denna väg liksom också på andra håll ute i landet.

Har man då inte uppnått goda resultat på denna väg? Jo, utomordentligt goda resultat. Men, för att ta Lidingö som exempel, utgick där i fjol en ukas från skolstyrelsen med överlärarens benägna medverkan att lärarna äro skyldiga att ge hemläxor i varje ämne och varje dag i veckan utom till måndagarna, då det visst är förbjudet. Så länge överlärare Helger stod i spetsen för Lidingö skolor, var det inte tal om att tvinga lärarna att gå den ena eller andra vägen. Men nu genera sig inte skolmyndigheterna för att komma med ett sådant här dekret. Även från Solna finns det exempel på en liknande ukas från överläraren rörande skyldigheten för lärarna att varje vecka ge hemskrivningar och hemräkningar samt att rätta dem. Det är inte underligt att sådana utvecklingstendenser göra sig allt bredare då man från högsta håll inom vårt undervisningsväsens ledning icke håller reda på utvecklingen.

Är det emellertid bara sådana stollar som rektor Honorine Hermelin, överlärare Nils Helger, lektor Oscar Olsson o. s. v. som gå in för dessa principer? Nej, detta system har haft företrädare högt upp på skilda håll, fastän jag inte vet, om det har det nu för tiden. Jag undrar, om inte Stockholms förste folkskolinspektör hörde till dem. Jag har åtminstone för mig, att han gick bra i par med undervisningsrådet Nils Hänninger, som också har hävdat denna undervisningsprincip. Han har skrivit en bok, »Ny skola — och gammal», som borde vara obligatorisk i fråga om den moderna skolans metodik vid seminarierna, men som är ganska litet känd där. Nils Hänninger har, såvitt jag vet, ett obrutet gott anseende till och med i skolöverstyrelsen den dag som i dag är. Men sådant där får man ganska litet reda på ute i skolvärlden, åtminstone får man det inte genom de högsta skolmyndigheternas försorg.

Vad beträffar herr Wahlunds propå att beskära kurserna är det ingen konst att göra detta i folkskolorna. 1918 års undervisningsplan är helt enkelt utomordentlig, uppgjord enligt de principer som voro moderna år 1918, och dem har man i varje fall inte vågat sig på ens 1944. Denna undervisningsplan har till upphovsman en socialdemokratisk folkskollärare, men trots detta har den, åtminstone officiellt, ett mycket högt anseende bland alla här i landet som ha med skolan att göra. Kursplanerna äro uppgjorda så elastiskt, att folkskollärarna, om de få sköta dem själva, kunna lägga sin undervisning på ett sådant sätt, att de uppnå synnerligen goda resultat, egentligen mycket bättre än vad som nu är möjligt, även om inte det Knutssonska kunskapsinnehållet blir lika stort — jag tänker på sådana lärare som inte ha speciell respekt för frågesportstävlingar. Det är särkerligen ingen svårighet för skolmyndigheterna här i Sverige att med en gång skapa drägliga förhållanden för barnen i skolorna och samtidigt som man tillgodoser de krav, som den medicinska sakkunskapen ställer, bereda möjlighet för arbetsglädje och initiativrikedom i klasserna.

I min reservation har jag gjort en vördsam anhållan till herr ecklesiastikministern, att han måtte beakta denna sak och använda den makt, som Kungl. Maj:t har i fråga om administrativ lagstiftning. Då herr ecklesiastikministern tycks vara överens med mig om att det icke är någon tid att försitta, hemställer

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

jag, att han på denna väg måtte lätta det tryck, för att inte säga den hets, som för närvarande på grund av orsaker, som jag kanske väl länge har frestat kammarens tålamod med att redogöra för, faktiskt råder i våra skolor. Jag anhåller således, att herr ecklesiastikministern måtte ta dessa synpunkter till riktlinje för de förbättringar i detta avseende som under det närmaste året kunna hinna genomföras.

Herr **Pauli:** Herr talman! Den föregående talaren ursäktade sig i viss mån för att han tagit kammarens tid i anspråk under en halvtimme för något som han i början av sitt anförande kallade för en utsiktslös reservation. Jag kan inte annat än instämma med honom i att det knappast kan vara ett rationellt utnyttjande av kammarens arbetstid.

Ganska många av de närvarande ledamöterna känna sig säkerligen förbryllade av herr Oscar Olssons reservation. Vad anknyter den egentligen till? Finns det någon motion som har givit en utgångspunkt för reservationen? Nej. Finns det någon utgångspunkt i propositionen? Nej. Inte heller i utskottsutlåtandet. Reservationen anknyter endast i största allmänhet till propositionen. Den är avsedd att ersätta följande rader i utskottets utlåtande: »Vad departementschefen i övrigt under ifrågavarande punkt anfört föranleder icke någon er inran från utskottets sida.» Herr Oscar Olsson har helt enkelt begagnat tillfället att i detta utlåtande över åttonde huvudtiteln få in en ny replik i den personliga duell, som han inledde med departementschefen under årets remissdebatt. Han hoppas väl få nöjet att erhålla en ripost från departementschefen, och så kan han kanske få tillfälle att utdela en ny liten stöt. Rent arbetstekniskt anser jag dock att detta icke är rätta sättet att begagna vår behandling av åttonde huvudtiteln.

Herr Oscar Olsson får ursäkta att jag gör denna lilla protest. Han måste själv — det har han också sagt — vara medveten om att kammaren icke ett ögonblick kan reflektera på att bifalla en sådan ändring i motiveringen som han här har ifrågasatt. Han skriver i slutet av sin reservation — han kallar det för en vördsam hemställan till departementschefen: »Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i fråga om de här påtalade missförhållandena återför folkskolan till att bliva undervisningsskola i stället för betygs- och examensskola samt i samband därmed åtminstone tills vidare förbjuder hemläxor i folkskolan.» Nog är det mycket begärt, att Kungl. Maj:t skall begagna sin administrativa befogenhet för att på en enkel hemställan av en reservant i statsutskottet göra så pass vittgående ingripanden i vårt skolväsen.

Jag skall inte upptaga någon sakdiskussion om de dystra svartmålningar av vår folkskolas nuvarande läge som herr Oscar Olsson har gjort och om hans tal om »hets och drill», vilket jag för min del inte kan anse vara annat än grova överdrifter. Jag har talat med åtskilliga representanter för våra folkskolor som absolut icke äro överens med honom om denna svartmålning. Men att ingå på sådana detaljer vore att ytterligare föröda kammarens tid, varför jag avstår från vidare utläggningar på den punkten.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat påpeka, att herr Oscar Olssons ändringsyrkande är ett synnerligen ovanligt inslag i utskottsbehandlingen av en kungl. proposition. Det har inte varit föremål för någon diskussion vare sig inom avdelningen eller vid något utskottsplenum, utan är helt enkelt ett personligt post scriptum som reservanten fogat till utskottets utlåtande. Jag slutar därför med att yrka bifall till utskottets motivering på denna punkt.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Den siste ärade talaren antydde, att herr Oscar Olsson med sitt anförande i dag egentligen icke avsett annat än

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

att få en fortsättning på den debatt, som så lyckligt började vid remissen av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 1. Om detta nu är riktigt, får väl kammaren ursäkta, att jag med några ord berör herr Oscar Olssons senaste anförande.

Jag var tyvärr inte i tillfälle att höra hela hans yttrande, men när jag kom in i kammaren, hörde jag, att herr Oscar Olsson försökte locka mig till en, jag skall inte säga dumhet, men oförsiktighet. Herr Oscar Olsson kom nämligen in på anknytningsfrågan och ville tydligen, att jag skulle yttra mig i denna sak. Jag kan försäkra herr Oscar Olsson, att så pass klok är jag i alla fall, att jag icke tänker yttra mig i denna fråga, förrän en fullständig utredning föreligger. På den punkten kan jag således tyvärr icke gå herr Oscar Olsson till mötes.

Naturligtvis snuddade herr Oscar Olsson också vid riktiga tankar under sina utflykter, jag höll på att säga i den pedagogiska stratosfären; några praktiska syften kan han ju knappast tänkas uppnå med det resonemang som han förde i dag. Han betonade under en av dessa utflykter bl. a., att det i alla fall består ett visst sammanhang mellan undervisning och betyg. Ja, såvitt jag förstår, består det här ett mycket intimt sammanhang. I varje fall bör det göra det, ty betygen skola icke vara något annat än ett exakt och adekvat uttryck för undervisningsresultaten. Naturligtvis syndas det häremot på många håll, men i alla fall kan det icke förnekas, att betygen som regel äro ett sådant uttryck. Om herr Oscar Olsson hade studerat vissa undersökningar, som ha blivit gjorda under de senaste åren, skulle han också ha funnit att det består en högst egendomlig och intressant korrelation mellan betyg och kommande karriär. Det är alldeles märkvärdigt, hur väl betygen tala om vad en människa är värd. Detta gäller kanske alldeles särskilt studentbetygen.

Herr Oscar Olsson var också inne på frågan om hemläxorna — det närmaste syftet med hela reservationen är väl egentligen att få bort hemläxorna. När jag hörde herr Oscar Olsson tala om denna sak och när han kom in på problemet om hur skolungdomen begagnar sin tid, så dök ett ungdomsminne upp för mig. Jag kom ihåg, hurusom vi år efter år fingo göra upp en statistik över hur lång tid vi använde för läxläsning under en vecka, och jag kommer också ihåg, huru vi den dag, då dessa uppgifter skulle lämnas, under den sista rasten sutto och diktade fritt, att så och så många minuter hade vi använt på ett ämne, så och så många på ett annat. Vi närde naturligtvis en stilla förhoppning att någon skulle kunna ta denna statistik på allvar, men vi voro naturligt nog en smula skeptiska på den punkten. Nu märker jag till min stora glädje, att det i alla fall finns en troskyldig människa, som tar denna statistik på allvar. Det kan säkerligen vara till glädje för många skolungdomar.

Men om vi nu skulle titta något på de praktiska konsekvenserna av ett realiserande av herr Oscar Olssons tanke att läxorna skulle slopas, hur ter sig saken då? Jo, då först skulle väl skolan bli den verkliga pluggskolan, om allting, som måste läras in, skall läras in under undervisningstimmarna. Det skulle bli en odrägligt tråkig skola. Och dessutom skulle ungdomen förlora den enligt mitt förmenande utomordentligt nyttiga färdigheten att läsa själv och lära sig något själv.

En annan konsekvens av ett realiserande av herr Oscar Olssons tanke vore, att bildningsnivån här i landet skulle avsevärt sjunka. Ty det kan man väl ändå inte komma ifrån, att om man tar bort läxorna för ungdomen, så kommer den att lära sig ofantligt mycket mindre än den nu gör. Det finns ingen möjlighet att komma ifrån den slutsatsen. Och då vill jag tillägga, att jag

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

inte vill vara med om att sänka bildningsnivån hos det svenska folket. Jag kommer icke, så länge jag innehar det ämbete jag nu har, att falla offer för herr Oscar Olssons förslag på denna punkt.

Därmed är det inte förnekat att det ej, särskilt i gymnasiets sista klasser, kan föreligga ett ganska allvarligt tryck på den svenska ungdomen. Dessa gymnasister ha ganska många och ganska svåra läxor, och deras tid är strängt upptagen. Men de äro i en ålder, då ungdomen ofta är intresserad och då den också har kraft att läsa och lära. Jag tror därför inte att skadeverkningarna ha varit så synnerligen allvarliga. Det är dock möjligt att man måste tänka på detta problem och allvarligt överväga, om inte kursplanerna för gymnasiets sista år kunna i någon mån lättas.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag är mycket tacksam för att ecklesiastikministern inte följde herr Paulis maning att intaga en så överlägsen attityd gentemot mig, att han vägrade att alls ingå i något svaromål. Det må nu vara en sak för sig, att herr Pauli anser att mitt anförande nyss bara var en ny replik i årets remissdebatt, vilket närmast är en antydan om vad herr Pauli förstår av allvaret i denna fråga. Att kammaren inte skulle kunna bifalla den föreliggande reservationen, borde ju, ifall man logiskt ville fullfölja herr Paulis tankegång, bero på att något formellt hinder skulle föreligga i det hänseendet. Jag hade ingen tanke på att min reservation skulle bifallas av kammaren, det är sant. Men, herr talman, nu ber jag i alla fall att få yrka bifall till min reservation för att herr Pauli skall få se, att det går att få proposition framställd på den.

Det är ingenting som hindrar en riksdagsman, han må vara en hur löjlig personage som helst i en kammarkamrats ögon, att få sina synpunkter framförda både i det utskott, där han är ledamot, och i kammaren. Det är hans sak, om han anser den sak som han kämpar för, vara värd den löjliga situation, i vilken han sätter sig i någon eller några kammarledamöters ögon.

Så går jag då över till vad som är det allvarliga, nämligen till ecklesiastikministerns anförande. Vad han yttrade om ett försök från min sida att »locka» honom, överraskade mig. Jag trodde sanningen att säga att ecklesiastikministern kunde mer i skolfrågan än han har visat sig kunna. Det var för mig en fullkomlig överraskning att ecklesiastikministern på detta tvärsäkra sätt bedömde inte bara de moderna skolmetoderna överhuvud, utan också den engelska skolutredningen, som har behandlats med en sådan vördnad av den svenska skolutredningen, inte minst i fråga om synpunkterna beträffande betyg och examina. Det är en smula farligt att vara nationell på det sättet, att man inte bryr sig om att ta reda på något annat än det som på ett visst område är nationellt. Man *kan* råka ut för otrevliga situationer i så fall.

Ecklesiastikministern drog sig inte för att säga, att betygen äro det »exakta och adekvata uttrycket för undervisningens resultat». Den frågan har här i Sverige tagits upp till behandling synnerligen omsorgsfullt av undervisningsrådet Hänninger, som anfört utomordentligt belysande resultat för löjligheten i påståendena om någon säkerhet i fråga om betygen. Ser man på den engelska utredningen om examensbetygen, så finner man detsamma — jag får bekänna att jag aldrig har älskat betygsraseri och examina, men inte ens i mina gladaste fantasier har jag kunnat komma på så många föraktliga och nedvärderande uttryck som vad denna engelska kommitté, bestående huvudsakligen av läroverkslärare, har åstadkommit beträffande dessa ting. Och kommittén slutar sin vidräkning med att säga något, som av vår ecklesiastikminister måste anses som ren galenskap, nämligen att beträffande kunskapsstandarden äro till och med under nuvarande förhållanden, när man alltså har betyg och examina, två

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

till synes lika examensbetyg sådana, att man med dem menar mycket olika saker och ting. Och kommittén tillägger, att en illusorisk enhetlig standard kan köpas för dyrt. Tänk! Det begriper man i det landet!

Vad beträffar påståendet, att omdömet om undervisningsresultatet utan hemläxor skulle vara fria diktningar, som man inte kan ta på allvar, om jag nu förstod ecklesiatstikministern rätt, så tror jag att detta tillhör samma slag av mera oövertänkta omdömen som de föregående. Han ansåg att slutresultatet av hemläxornas avskaffande skulle bli att allting måste läsas in i folkskolan, varigenom folkskolan skulle bli en veritabel pluggskola. Då skulle barnen inte lära sig någonting själva.

Det är alldeles häpnadsväckande för en person, som har sysslat med arbetsskolor, att höra en sådan uppfattning om arbetsskolan som att man där skulle läsa mycket mindre — raka motsatsen är det verkliga förhållandet. Bildningsnivån skulle alltså sjunka säger man. Tänk, vilken oerhört låg bildningsnivå speciellt det amerikanska folket då måste stå på jämfört med det svenska! Ty i reformskolorna saknar man hemläxor och flyttningar och betyg mellan klasserna.

Jag skulle verkligen vilja inbjuda ecklesiastikministern att gå och titta på även de fattigaste och enklaste skolor, som finnas här i Sverige och som tillämpa dessa metoder. I verkligheten är det så, att eleverna i dessa arbetsskolor läsa mycket mer böcker än vad man gör i läxskolorna, ty det ha de tid till. Det är också så, att barnen där många gånger arbeta mycket mer hemma än barnen i läxskolan. Vid ett tillfälle, då barnen skulle skriva uppsatser om jämförelser mellan den egna skolan och den skola de hade gått i förut, intygade allesammans, att de nu hade det verkligt bra — nu kommer antagligen ecklesiastikministern att tolka detta på sitt eget sätt — därför att de sluppo hemläxor, när de kommo hem, och kunde använda dagen till vad de ville. Men åtskilliga tillade: »Vad det är roligt att ta hemläxor, när man inte är tvungen!» En liten tös skrev, att hennes mor en gång helt förbluffad frågade: »Har du hemläxa?» — »Nej», svarade flickan, »men mamma kan inte begripa, hur roligt det är att göra läxor när man inte är tvungen!»

Sådana uttalanden skulle ecklesiastikministern kunna få från de skolor jag här talat om — i Göteborg inte minst, men även på en del håll här i Stockholm i vanliga folkskolor, som ha gått över till dessa metoder. Och jag tror att ecklesiastikministern skulle leta förgäves efter någon nivåskillnad, om han jämförde bildningsresultatet i de läxfria folkskoleklasserna och i dem, som ha läxor.

Vidare var det kanske också en smula oförsiktigt av ecklesiastikministern att på slutet tala om gymnasierna. Det är inte den saken, som det har varit fråga om i mitt anförande. Det har varit fråga om en mycket viktigare del av skolan, nämligen den grundläggande skolan för folkets egna barn.

Jag ber, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till min reservation.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Man kan naturligtvis som herr Pauli diskutera, huruvida herr Oscar Olssons reservation ur arbetsteknisk synpunkt bort anföras just under denna punkt eller icke. Jag för min del anser nog att han haft större anledning att framföra sina åsikter under en annan punkt, men det må väl vara hans ensak, var han tycker att det är lämpligast att göra det. Och *var* han framför dem, är väl inte heller det väsentliga. Det väsentliga är väl, huruvida de synpunkter, som herr Oscar Olsson lägger på frågan i sin reservation, kunna anses riktiga och motiverade eller icke. Och såvitt jag förstår, är det inget fel på de synpunkter, som herr Oscar Olsson anför beträffande undervisningens organisation i skolan.

Det verkar egentligen rätt kufiskt, när man hör herr statsrådet och chefen

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

för ecklesiastikdepartementet uttrycka sina farhågor för att ett genomförande av herr Oscar Olssons synpunkter skulle betyda en sänkning av den allmänna bildningsnivån i Sverige. Det skulle ju vara förskräckligt, om så verkligen vore fallet, ty vi ha tyvärr inte så värst mycket att pruta på. Vår bildningsnivå ligger ganska långt under bildningsnivån i flera andra länder, som numera äro betydligt före oss när det gäller skolväsendet. Hur det är beställt med bildningsnivån hos oss, brukar rätt tydligt visa sig vid de undersökningar, som ibland företagas bland nyinryckta värnpliktiga. Deras kunskaper bruka genomsnittligt visa sig vara ganska skrala, och det är sällsynt att bland dem påträffa någon, som efter genomgången svensk folkskola är i stånd att något så när hyfsat skriva sitt eget språk.

Det finns faktiskt mycket litet att pruta på, och det skulle alltså vara mycket ledsamt, om effekten av vad herr Oscar Olsson här vill skulle bli den som ecklesiastikministern förutsätter. Min uppfattning är emellertid att effekten måste bli den rakt motsatta. Den arbetsform i skolan, som herr Oscar Olsson pläderar för, skulle inte bara, som herr Oscar Olsson själv framhållit, betyda att man gjorde slut på det nu rådande pluggsystemet. Den skulle, såvitt jag förstår och i den mån jag har kunnat iakttaga arbetsskolan, också leda därtill — och det är inte det minst viktiga — att eleverna lärde sig att bättre utnyttja kunskapsstoffet än för närvarande med de metoder som i allmänhet användas. Nu är det bara fråga om att slå i sig ett visst mått av kunskaper, men det är inte fråga om huruvida man sedan kan använda dessa kunskaper. Arbetsskolan lär eleverna att tillämpa kunskaperna, att verkligen använda dem praktiskt, och det skulle sannerligen inte skada, om våra skolor i allmänhet kunde förmedla också den kunskapen till eleverna.

Jag skulle vilja i all vördnadsfullhet tillråda herr ecklesiastikministern att acceptera herr Oscar Olssons inbjudan att besöka några av arbetsskolorna i landet — åtminstone den närmaste, den som finns på Söder i Stockholm. Ty det skulle ju inte skada, om landets ecklesiastikminister i egenskap av högste chef för undervisningsväsendet i riket kände till dessa skolor och deras metoder och slapp att göra sådana grova misstag i sina uttalanden om dem som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i denna debatt.

Herr **Pauli:** Herr talman! Herr Oscar Olsson förklarade att jag, då jag ur parlamentarisk-teknisk synpunkt vågat anmärka på hans sätt att taga upp denna fråga, därmed visat att jag inte alls förstår allvaret i frågan. Detta är en felaktig slutsats. Jag avböjde att yttra mig angående sakinnehållet och sade endast, att vad herr Olsson ville framlägga överhuvud taget var framlagt på ett överdrivet sätt. Jag vill i detta sammanhang säga beträffande det, som utgör en av huvudpunkterna i hans framställning, nämligen kritiken av de alltför stora klassavdelningarna, att därvidlag finns det inga meningsskiljaktigheter alls mellan honom och hans utskottskamrater. Vi ha upprepade gånger från statsutskottets sida uttalat önskemål om att klassavdelningarna skola göras mindre, så snart det överhuvud taget är ekonomiskt möjligt.

Men om herr Oscar Olsson är så uppfylld av apostoliskt allvar i denna fråga, så kan man undra: varför väcker han då inte en motion, vari han kan utveckla sina synpunkter på ett betydligt mer uttömmande sätt, än vad han här har kunnat göra, och låta dem leda fram till vissa yrkanden, som överhuvud taget kunde realiseras, vilket den föreliggande reservationen näppeligen kan göra? Och varför låter han inte sina utskottskamrater få tillfälle att diskutera denna motion med honom i stället för att på sistone häkta på denna extra reservation på utskottsutlåtandet? Det är denna procedur, som jag har tillåtit

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

mig att rikta anmärkningar mot. Jag tycker att den avviker från vad vi bruka anse såsom en sund och klok parlamentarisk praxis.

Herr **Wiklund:** Herr talman! Då jag aldrig i denna kammare brukat tillåta mig att ta till orda i pedagogiska frågor, så är det inte därför, att jag kan sägas vara fullständig analfabet på området, ty jag har dock tjänstgjort som läroverkslärare i sex år och undervisat i moderna språk. Då emellertid herr Oscar Olsson här vill göra gällande, att läxläsning skulle vara någonting enbart av ondo, vill jag på grund av personliga erfarenheter inlägga en gensaga gentemot detta påstående.

Med de modifikationer, som nu finnas i fråga om undervisningsplanen, då man ju, såvitt jag vet, aldrig har några läxor på måndagarna, och med den hänsyn man även i övrigt tar till elevernas tid när det gäller deras arbete hemma, tror jag inte att man utan vidare skulle kunna slopa hemläxorna. Ungdomen är inte sådan, att man utan vidare kan frångå en månghundraårig tradition på detta område. Och min personliga erfarenhet är att hemläxor behövas i viss utsträckning. Jag skall här närmast gå till det praktiska livets område. Hur skulle man kunna tänka sig att en elev i en handelsskola skulle kunna lära sig stenografi och bli en perfekt stenograf, om han inte hade läxor och övade sig hemma? Hur skulle en kvinnlig elev bli en perfekt maskinskriverska, om hon inte övade sig hemma i maskinskrivning?

Jag tror att det måhända ligger något i strävandena att mildra bördorna i fråga om hemläxorna, men min bestämda uppfattning är, att man inte utan vidare kan slopa dem.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Beträffande den sista anmärkningen, som ju var en rent saklig anmärkning, ber jag att få säga, att på den svarade herr Engberg här i kammaren i ett av sina sista anföranden i skolfrågan. Han undrade, varför inte sådana läxor, som voro nödvändiga ur ren övningssynpunkt, kunde förläggas till arbetsplatsen på arbetstiden, gärna så att skoltiden bleve någon halvtimme eller timme längre på dagen än för närvarande. Varför skall skolbarnet ha arbete på övertid jämt och ständigt, när det naturliga för varje vuxen arbetare är att kräva, att arbetet skall utföras på den med de nödiga verktygen och maskinerna försedda arbetsplatsen och under den ledning, som där är till finnandes? Det är ju på det sättet man har löst denna fråga överallt i de amerikanska skolorna. Lärarna skola vara på arbetsplatsen, när eleverna utföra det även enligt min mening nödvändiga övningsarbetet, den drill som behövs i åtskilliga ämnen, inte bara i stenografi, utan också exempelvis i levande språk.

Anmärkningen är således inte så befogad som herr Wiklund ville göra gällande.

Herr **Arrhén:** Herr talman! I den diskussion, som uppstått beträffande den läxfria skolan, skulle jag vilja säga några ord.

Efter vad jag har mig bekant, är den amerikanska skoldiskussionens största bekymmer just nu, att man har att taga ställning till det något spräckliga resultatet av de metoder, man där hittills använt sig av. Man är alltså ängslig över att undersökningarna givit för handen, att kunskapsresultatet är, minst sagt, betänkligt.

Jag skulle också vilja tillägga, att arbetsskolan, sådan som den bedrivits här i Sverige, inte ens av sina egna målsmän uppfattats som någonting annat

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

än en för ett begränsat klientel lämplig skolform. Under den tid, då jag gick mitt provår, hade vi en målsman för denna undervisningsform som föredragshållare hos oss. Jag var intresserad av dessa metoder, såsom man ju alltid blir av någonting nytt, som kommer fram, och jag frågade honom, om han trodde, att detta var någonting att ställa in i ett större sammanhang. Jag fick emellertid av hans utsago den uppfattningen, att han i varje fall inte kunde tänka sig något sådant. Jag har träffat andra lärare, som varit positivt inställda till denna skolform, men som i detta stycke också ha varit av samma mening.

Jag skulle möjligen ytterligare kunna bidraga till diskussionen, när det gäller detta problem, med något ur min erfarenhet som lärare, visserligen i en annan skolform än den som herr Oscar Olsson i dag närmast åsyftar. Jag har frågat mina elever om dessa ting. Jag vill i parentes meddela herr Olsson, att jag söker tillämpa ett mycket fritt umgänge mellan lärare och elever, och därvidlag är jag väl att anse såsom en anhängare av de s. k. moderna metoderna, i den mån de nu inte äro eviga. Jag har alltså bett mina elever att allvarligen betänka vad saken innebär och att sedan ge ett hederligt svar på hur de trodde, att undervisningsresultatet skulle bli, om jag icke gav dem några läxor, och vidare om de skulle kunna tänka sig en sådan skolform generellt tillämpad. — »Tror ni», har jag frågat, »att ni skulle kunna få ut ett bättre resultat av er skolgång under sådana omständigheter?» De ha allvarligen kliat sig i huvudet och givit till svar: »Det tror vi nog inte! Vi känner oss själva så pass, att vi inte skulle våga oss på ett sådant vågstycke!»

Detta är kanske nedslående. Men behöver man utbrista i lamentationer över ungdomens brist på ansvarskänsla o. s. v.? Jag tror för min del, att svaret är ett sunt uttryck för kännedomen om människans rätta och sanna natur, som man från de vuxnas sida inte alls behöver klandra.

Jag frågar mig också, hur man skall kunna tänka sig att i praktiken kunna bedriva en undervisning under de former, som herr Olsson här föreslår. Man förutsätter alltså, att lärdomen skulle inhämtas och inläras på lärorummet. På en kort lektion — jag har 40 eller säg generöst 45 minuter till mitt förfogande — skall jag alltså klargöra vissa grundläggande sammanhang, vissa principer i det ämne, som jag har till behandling, och därutöver skulle eleverna inom denna korta tid lära sig ämnet så, att det, som de måste kunna, verkligen sitter fast.

Detta förefaller mig vara en fullkomligt orimlig tanke. Det är därför som vi under nuvarande förhållanden infoga läxorna som ett led i studiearbetet. Däremot kan jag bättre förstå herr Oscar Olssons kritik, i den mån den gäller lärarnas handhavande av de s. k. förhören. Där är jag personligen av den meningen, att man inte skall förlora sig i knappologier. Där skall man vara generös och endast förvissa sig om att eleven förstår det sammanhang, som kunskapsstoffet för tillfället berör, och att han kan vissa centrala ting. När det exempelvis gäller det ämne, jag företräder, historia, måste vissa centrala sammanhang och därmed förknippade tidsbestämningar inläras.

Man har klagat över ungdomens arbetsbörda. Jag instämmer i vad som här nyss sades av statsrådet Andrén. Det kan verkligen övervägas, huruvida inte möjligheter finnas att lätta på arbetsbördan i vissa avseenden. Men då komma vi in på ett område, som ligger vid sidan av det, herr Olsson här fört på tal, nämligen folkskolan. Jag frågar mig emellertid: om man jämför den skolungdom, som jag närmast måste tänka på, med annan ungdom, är då skolungdomens arbetsbörda så förfärligt mycket större än den arbetsbörda, som motsvarande åldersgrupper ha, vilka äro sysselsatta i arbetslivet, som stå

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

bakom verktygen i våra industrier eller gå bakom redskapen ute på åker och äng? Jag tror egentligen inte, att jämförelsen skulle bli så beklämmande. Jag tror, att en hel del av kritiken skjuter rätt väsentligt över målet.

Herr talman! Jag ber att få tillstyrka utskottets förslag.

Herr **Sandberg:** Herr talman! Det är kanske inte alldeles ur vägen, att även en representant för den svenska folkskolan ber att få göra sig hörd i den debatt, som här pågår. Det har under de riksdagar jag har haft tillfälle att bevista synts mig, som om diskussionen även när det gäller folkskolan skulle i ganska hög grad bli en disputation mellan lektorerna i denna kammare. Det har jag kanske i och för sig ingenting emot. Jag vill emellertid framföra några synpunkter på det spörsmål, som här föreligger, från den observationspunkt, som jag möjligen har kunnat skaffa mig genom det arbete jag har varit i tillfälle att utföra inom skolan.

Först vill jag säga, att jag i min tidiga ungdom, då sinnet är känsligt och man är lätt att påverka, har tagit mycket starka intryck av herr Oscar Olssons verkliga vilja att uträtta någonting på folkbildningens område i detta land, kanske inte begränsat bara till folkskolan, ty han har nedlagt ett utomordentligt betydelsefullt arbete vid sidan om det som gällt folkskolan. Jag kan därför inte annat än beundra honom denna dag, det måste jag erkänna i denna församling, för den strålande optimism och den entusiasm, som ännu behärska hans inställning till dessa frågor — därmed ingalunda sagt, att jag anser mig kunna följa honom i många av de förslag, som han med sin ännu obrutna vitalitet producerar, understundom med en ganska glänsande fart. Men jag kan å andra sidan inte annat än reagera en liten smula mot herr Paulis attityd i dessa debatter: att alltid ta en liten smula överlägset på dessa problem och då speciellt koncentrera detta sitt missnöje på herr Oscar Olssons personlighet. Nu ser jag herr Pauli ruska på huvudet — han tycker kanske att jag fördelar håvorna en liten smula orättvist. Jag tror emellertid, att det bästa i herr Oscar Olssons optimism och kanske en liten smula av det kritiska hos herr Pauli i de ögonblick, då han är som bäst, kan vara den gyllene medelvägen även i dessa spörsmål.

Nu tror jag för min del, att herr Oscar Olsson inte har anledning att alltid vara så oerhört pessimistisk, när han betraktar resultaten av skolan. Jag tror i själva verket, att om han var i tillfälle att studera arbetet därute i de många små folkskolorna, kanske inte minst ute på den svenska landsbygden, skulle han många gånger finna, att där praktiseras en del av det, som herr Oscar Olsson här gör sig till talesman för. Det sker kanske inte alltid just i den form, som herr Oscar Olsson vill pressa in detta material i. Man skulle måhända kunna våga göra den paradoxen, att herr Oscar Olsson vill avskaffa ett system, som han känner som ett slags tvångströja för den svenska folkskolan, för att i stället kanske skapa motsatsen. Man får akta sig för sådant. Risken föreligger alltid, när man skall gå över från ett system till ett annat ganska snabbt — om det nu är meningen.

Jag tror också för min del, att allt detta i ganska hög grad är ett lärarproblem. Den ene läraren kan komma till rätta med en undervisning av den art, som herr Oscar Olsson är en advokat för i dessa förhandlingar, medan den andre läraren där skulle komma till korta och utan tvivel behöva stödet av de möjligheter, som ligga i examensskolan.

Jag skulle i detta sammanhang också gärna vilja reagera en liten smula mot allt detta, som nu skall flöda över den svenska folkskolan. Vad vi skulle behöva ett litet tag synes mig, med de erfarenheter jag har på området, vara en smula arbetsro. Här kastas det ena efter det andra in. Man hinner faktiskt

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

inte smälta det ena uppslaget, förrän något nytt tas upp, som skall praktiseras. Det blir ett slags oro, ett slags hets och — jag vill gärna erkänna det — ett slags osäkerhet hos oss, som äro sysselsatta inom folkskolan, inför allt detta. Det är klart, att skolan skall stå i kontakt med det levande livet omkring sig. Den kan inte isoleras, utan den måste ta impulser från allt detta, som brusar fram omkring oss, men det kan bli för mycket, det måste rationaliseras, det måste bildlikt talat läggas på is, innan man utan vidare söker inkorporera det med skolan.

Däremot har jag personligen ingenting emot att det kanske å andra sidan lossades en liten smula på alla de stränga former, inom vilka skolan har att arbeta. Jag skulle gärna i ett annat sammanhang vilja bli i tillfälle att hävda den uppfattningen, att friheten för den enskilde läraren kunde vara en liten smula större än vad den nu är, givetvis i alla fall inom vissa former. Till en viss gräns skulle läraren dock få lägga sin undervisning efter de metoder, som skulle passa hans personliga psyke bäst.

Herr talman! Jag vill inte nämnvärt förlänga denna debatt, men det har synts mig, som jag sade i början, tillåtet, att även en representant för den svenska folkskolan finge i all enkelhet framföra några synpunkter. Jag har kanske icke givit något positivt bidrag till denna debatt. Den har kanske i huvudsak rört sig på det negativa planet, men jag har velat ta sikte på något därutöver. Det skulle vara mig kärt, om herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet möjligen i särskilt den senare delen av mitt anförande hade funnit något litet korn, som, om det såddes i lämplig jordmån, skulle kunna växa upp till en planta, som prydde sin plats i den pedagogiska örtagården.

I detta anförande instämde herrar *Norman* och *Söderkvist*.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag är mycket glad över de båda sista inläggen, inte minst på grund av deras sakliga ton och den nära överensstämmelsen mellan den siste talarens och mina åsikter. Hans vädjan till ecklesiastikministern skulle jag hjärtligt vilja instämma i. Det mest positiva, som har kommit fram under denna debatt, är herr Sandbergs förklaring, att det viktigaste under alla förhållanden — jag skulle vilja säga vid alla tillfällen, under alla tider — är, att lärarna få största möjliga frihet, vilket betyder oändligt mycket mer frihet än de nu ha. Ingen skulle bli gladare än jag, om detta, som är kärnpunkten i herr Sandbergs anförande, kunde tillmötesgås av ecklesiastikministern, med den makt och myndighet han har över undervisningens högsta ämbetsverk här i landet. De mindre väsentliga synpunkter, i vilka herr Sandberg avvek från mig, finner jag inte alls någon anledning att ta upp till behandling. Det är verkligen ingenting att bråka om — inte ens hans synpunkt om en viss examensskolas betydelse, sådan han utformade den.

Jag var emellertid också mycket tacksam för herr Arrhéns sakliga uppläggning, byggd på hans rika personliga erfarenheter. De flesta lärare få naturligtvis huvudsakligen hålla sig till detta. Men när herr Arrhén talade om att undervisningsresultatet måste bli mindre värt utan hemläxor, vill jag ändå fästa uppmärksamheten på att så är inte förhållandet i folkskolan. Jag skall också anföra en stor pedagog i Sverige, vilkens gärning ganska nära sammanfaller med herr Arrhéns, nämligen lektor Sven Lönborg. Jag fäster uppmärksamheten på att, såvitt jag har mig bekant, har det aldrig varit någon anmärkning mot hans undervisningsresultat, fastän han aldrig brydde sig om huruvida hans elever hade läst hemläxorna eller ej. De fingo gärna sitta med läxböckerna öppna. Censorerna hade inte heller några anmärkningar att göra mot resultaten av undervisningen.

Om förbud mot hemläxor i folkskolan m. m. (Forts.)

Man får således ta litet hänsyn till att även om ens egna erfarenheter äro de allra bästa beträffande de resultat man uppnår, så är det inte därför säkert, att inte andra vägar med kanske lika goda resultat kunde användas.

Vad anmärkningen mot arbetsskolan beträffar, så beklagar jag, att herr Arrhén där inte har kunnat tänka sig någon annan form för historieundervisningen än begränsningen inom 45 minuter för en viss del av ämnet, som då skall klaras upp och som man då skall nå resultat i. Den egentliga arbetsskolan räknar ju inte med de enskilda timmarna, utan med arbetsuppgifter, som gå över ett större antal timmar, och jag är säker på att herr Arrhén försökt det också. Jag är till och med, utan att närmare känna honom, säker på resultaten inte ha blivit så dåliga vid sådana försök.

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag ville bara med anledning av herr Sandbergs uttalande säga några ord till försvar för min egen ringa person.

Herr Sandberg tyckte det var synd, att jag skulle vara så överlägset kritisk mot herr Oscar Olsson. Jag har framfört den kritiken huvudsakligen ur det allmänna riksdagsarbetets synpunkt, och att vi nu ha ägnat en och en halv timme här i kammaren åt en fråga, som egentligen inte har med huvudtiteln att göra, tycker jag gör denna kritik ganska berättigad, man må sedan kalla den »överlägsen» eller icke.

Vad beträffar min personliga uppfattning om min ärade utskottsvän herr Oscar Olsson, kan jag fullständigt instämma i vad herr Sandberg sade. Även jag har i min ungdom — redan som gymnasist, då jag hade herr Oscar Olsson som provårslärare, provkandidat som det kallades, och senare, när jag sett honom verksam i studiecirkelarbetet — haft anledning att hysa all möjlig beundran och aktning för hans insatser. Men jag kan ju tyvärr inte följa herr Sandbergs exempel och varje gång jag håller ett kritiskt anförande mot herr Oscar Olsson inleda det med några erinringar om detta.

Herr Sandberg frågade dessutom, varför jag skall behöva koncentrera mig på herr Oscar Olsson. Men det ligger ju i sakens natur. Han är ensam reservant. Vem skulle jag annars koncentrera mig på?

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt med godkännande av därtill hörande delar av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Oscar Olsson vid punkten först avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden.

Mom. II.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Gillström* m. fl. (I: 65) och den andra inom andra kammaren av herr *L. Jonsson* i Haverö m. fl. (II: 100), hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i samband med utredningen rörande förhållandet mellan staten och skoldistrikten m. m. jämväl måtte utredas frågan om slopande av domkapitel såsom instans för handläggning av ärenden angående folkskoleväsendet.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 65 och II: 100 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson, Pauli, Sven Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Nässström, Törnkvist, Berg-*

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden. (Forts.)

ström, *Wallentheim, Viklund* och *Åkerström* ansett, att utskottets yttrande angående motionerna I: 65 och II: 100 bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under mom. II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 65 och II: 100, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående frågan om mellaninstanserna i ärenden rörande folkskoleväsendet och vad därmed stode i samband.

Herr **Pauli:** Herr talman! Vi äro här en hel rad reservanter, som med anledning av en motion ha tagit upp tanken på en närmare utredning angående mellaninstanserna i folkskoleväsendet. Vi ha konstaterat, att det råder ganska delade meningar angående denna fråga, och vi ha menat, att då somliga anse, att man fortfarande bör ha mellaninstanser, andra att man bör centralisera ärendena till skolöverstyrelsen, och åter andra, att man visserligen bör ha mellaninstanser, men att dessa inte böra vara av samma slag som för närvarande, så är det mest rationella att göra en utredning om hela detta problemkomplex. Denna utredning skulle alltså å ena sidan ta upp principfrågan, huruvida man överhuvud taget skall bevara någon form av mellaninstanser eller om man skall anse, att man kan reda sig med dels skolstyrelser och inspektörer, dels skolöverstyrelsen. Vidare skulle utredningen, om man stannar vid att ha kvar någon form av mellaninstanser, undersöka, huruvida dessa böra vara just de nuvarande eller andra.

Vad motionärerna särskilt ha pekat på är frågan, huruvida domkapitlen till sin sammansättning och sin utgestaltning i övrigt äro sådana, att de utgöra en verkligt ändamålsenlig mellaninstans i detta avseende. Utskottsmajoriteten har förmenat, att det sedan den senaste domkapitelsreformen inte har framkommit några erfarenheter, som ha varit ägnade att väcka tvivel på domkapitlens lämplighet härvidlag. Jag tillåter mig då att erinra om att det verkligen har framkommit vissa erfarenheter, delvis ganska färska, som ha kunnat väcka sådana tvivel. Jag vill erinra om den i pressen mycket diskuterade fråga, som har aktualiserats t. ex. genom Västerås domkapitel, vilket med en tydligen alldeles felaktig tolkning av en kungl. kungörelse har skickat en cirkulärinstruktion till stiftets skoldistrikt och föreskrivit, att för konfirmationsläsning viss tid skall reserveras på schemat — jag tror det är två timmar varje vecka — och en del sådana saker. Den kungl. kungörelsen innebar dock aldrig något annat än att för konfirmationsundervisning skulle vissa enskilda elever kunna få fritt från skolan i fall, där särskilda omständigheter så påkalla. Här har man gått vida utöver kungörelsens mening och helt enkelt lagt in denna frivilliga undervisning, som icke ingår i folkskolans kurs, på vissa timmar i veckoschemat.

Jag anför detta såsom ett exempel på hur egendomligt ett domkapitel, i detta fall märkvärdigt nog under medverkan från statens folkskolinspektörer, kan uppträda som mellaninstans. Det lär inte saknas motstycken i andra stift.

Vi ha emellertid från reservanternas sida icke velat ge några direktiv för utredningen. Vi ha rekommenderat en, som man brukar kalla det, fullt förutsättningslös utredning av frågan: skall det finnas mellaninstanser, och hurudana böra de i så fall vara? Jag har svårt att förstå, att riksdagen skulle vilja motsätta sig, att man ordentligt klarar upp denna fråga. Den har nu varit diskuterad ganska länge, och mycket skiftande meningar ha framkommit.

Jag anser därför, herr talman, att det föreligger goda skäl för vårt yrkande, och jag ber att få yrka bifall till den reservation, som har undertecknats av herr Oscar Olsson, mig själv och en rad andra utskottsledamöter.

I herr Paulis yttrande instämde herr *Wagnsson.*

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden. (Forts.)

Herr **Petersson, Emil:** Herr talman! Domkapitlen omorganiserades som bekant så sent som 1936. De fingo då lekmannainslag och tillfördes sakkunskap på folkundervisningens område. I förbigående kan nämnas, att en del riksdagsmän tillhöra domkapitlen antingen valda av församlingarna eller utsedda av Kungl. Maj:t. Omorganisationen innebar ju, att domkapitlen liksom dittills skulle handlägga vissa ärenden, som röra folkskolundervisningen. Nu föreslås i ett par likalydande motioner, att denna mellaninstans skall slopas och att i stället handläggningen av de ärenden, som domkapitlen förut haft, skall övergå till skolöverstyrelsen. Detta förut mycket arbetsbetungade ämbetsverk skulle i så fall behöva utöka sin personal och kanske också skaffa sig större lokalutrymme, vilket medför kostnader för statsverket utan att motsvarande fördelar därmed skulle vinnas.

Centralisering är icke alltid en önskvärd utveckling. Den betyder i många fall byråkratisering och ökad tidsutdräkt för ärendenas behandling. På många andra områden ha vi ju mellaninstanser, och goda skäl tala för att i fortsättningen som hittills låta domkapitlen vara instans för vissa skolärenden. Domkapitlen äro förtrogna med förhållandena inom sina stift och ha kontakt med folkskolinspektörerna, som ju anlitas vid beredningen av skolärendena. Domkapitlen ha också inom sig expertis på skolfrågor, och man behöver inte vänta lång tid på besluten. Inga klagomål ha heller försports över domkapitlens sätt att handlägga skolärenden. Det har tvärtom från många håll betygats, att de fyllt sin uppgift i detta avseende mycket väl. Herr Pauli nämnde Västerås. Då vill jag erinra om att det förfaringssätt, som där tillämpas, har tillkommit i samråd med folkskolinspektörerna. Är någon missbelåten, går det ju an att överklaga, så får man se, vilken tolkning som blir den slutgiltiga.

Utskottets majoritet har ansett, att det under nuvarande förhållanden inte kan vara välbetänkt att slopa den mellaninstans, som domkapitlen utgöra. Det kan inte heller vara riktigt att i oträngt mål be om en utredning.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr **Bergh, Ragnar:** Jag skulle, herr talman, vilja rikta den anmärkningen mot reservationen, att den, såvitt jag förstår, står i ett rätt olämpligt förhållande till den motion, som har givit anledning till utskottets utlåtande och reservationen. Herr Petersson har nyss omtalat — eller kanske det var herr Pauli — att motionen i sin motivering talar för en ökad centralisering av skolärendena till skolöverstyrelsen och att motionen under hänvisning till denna motivering yrkar en utredning, icke förutsättningslös, utan om domkapitlens slopande som administrativ mellaninstans för folkskoleärendena. Det var motionen. Se vi sedan på reservationen, så lämnar man där visserligen, som herr Pauli redan har anfört, i motiveringen frågan öppen, om domkapitlen skola slopas eller inte, och man begär på den punkten en utredning om mellaninstanser i folkskoleväsendet, inte bara administrativa utan även andra — man menar då den funktion, som länsstyrelserna här för närvarande utöva. Det förefaller mig emellertid litet egendomligt, att man på det sättet knyter an kravet på en utredning till refererandet av en motion, som direkt går ut på slopandet av domkapitlens roll på detta område. Det förefaller mig, eftersom man är oviss om huruvida man bör gå på den linjen eller inte, att det hade varit naturligare, om man hade kommit till det resultatet, att motionen borde avslås.

Men det finns en sak till att beakta i detta sammanhang. Jag röjer kanske inga hemligheter, om jag säger, att när vi diskuterade denna motion inom utskottets andra avdelning, hade även reservanterna den uppfattningen, att centrali-

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden. (Forts.)

seringen redan drivits väl långt och att man inte ville medverka till en ökad centralisering. Vill man inte det, är den naturliga följden, att man vill bevara mellaninstanserna i någon form. Det rent logiska slutet av det resonemanget skulle, såvitt jag förstår, vara att man icke velat ha utredningen förutsättningslös i fråga om mellaninstansernas vara eller icke vara, utan begärt en utredning, hur mellaninstanserna skola organiseras.

Jag tillhör dem, som anse att mellaninstanserna i stället böra utvecklas, och jag bygger den uppfattningen på att centraliseringen är en fara för skolväsendet självt såtillvida att en långt driven centralisering av skolväsendets administration kan bidraga till att fjärma det direkta målsmanna- och bygdeintresset från folkskolans uppgifter. Jag anser för min del att här lika väl som i fråga om annan administration bör man sträva efter att centralt fastställa vissa allmänna riktlinjer, medan tillämpningen av de regler, man kommit till, förlägges så nära tillämpningsområdet som möjligt. Jag medger att den tendens, som man är inne på när det gäller skolväsendet, förekommer även inom vår förvaltning i övrigt och att vi under de senaste decennierna i detta avseende ha upplevt en utveckling, som är anmärkningsvärd men som man ur det folkliga styrelseskickets synpunkt inte kan vara glad åt.

Jag lämnar därhän, huruvida bakom denna motion ligger något slag av känslotänkande, där man betraktar domkapitlen såsom a priori olämpliga att syssla med undervisningsfrågor. Man har talat om att skolväsendet har sekulariserats undan för undan och att man för den skull bör taga steget fullt ut och frigöra domkapitlen från befattning med skolärendena. För min del är jag mycket litet imponerad av sådana synpunkter. För mig är det väsentliga, vilka ändamål som man har att tjäna och vilka resultat man kan åstadkomma. Jag tycker nog att till det vittnesbörd, som herr Petersson nyss lämnade om sitt intryck av domkapitlens funktion, får man lägga att man också tacksamt får erkänna, att vårt skolväsen alldeles säkert inte skulle ha varit vad det är, om inte domkapitlen hade uträttat vad de gjort. De äldre ledamöterna i denna kammare erinra sig säkerligen en man på norrlandsbänken som hette Olof Bergqvist. Vi, som på nära håll följt den mannens verksamhet när det gällt folkundervisningen, vilja inte utan vidare säga, att domkapitlen böra bort från skolväsendet, därför att de äro domkapitel. Motsvarande vittnesbörd kunna säkert hämtas från andra domkapitel.

Jag har med det nu sagda velat motivera mitt omdöme, att reservationen inte står i riktigt naturligt samband med den motion, som har givit anledning till den.

Beträffande utskottets utlåtande skulle jag vilja säga, att dess kläm ansluter sig på ett mera logiskt sätt till motionen. Det säges i detta utskottsutlåtande, att man inte vill vara med om någon ytterligare centralisering, och eftersom motionen går ut på ett slopande av en mellaninstans, blir det logiska slutet för utskottet att yrka avslag på motionen.

Jag skall härtill som en personlig bekännelse säga, att jag gärna skulle ha sett, att utskottsutlåtandet haft en något annorlunda formulerad motivering. Jag tror att åtskilliga skäl tala för att mellaninstanserna förstärkas, men jag tror inte att man kan bygga en anhållan i den riktningen på grundval av en motion som går ut på ett direkt slopande av dem. Skulle däremot ett annat år en motion väckas, som tar upp mellaninstansproblemet i dess helhet och frågan om skolans administration i dess olika faser och olika grader, skulle jag för min del inte motsätta mig det.

Sådan situationen nu är, anser jag att utskottsutlåtandet bäst ansluter sig till den föreliggande motionen och mera direkt besvarar den. För den skull ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden. (Forts.)

Herr **Ericson, Johan Eric:** Herr talman! Den fråga, som genom de föreliggande motionerna åter har aktualiserats, är av gammalt datum. Jag vill i detta sammanhang endast påminna om några drag i ärendets tidigare utvecklingshistoria. Utredning angående domkapitlens organisation verkställdes sålunda åren 1914—1918. Det grundläggande i det då utarbetade förslaget var att domkapitlet skulle uppdelas i en kyrkoavdelning för de kyrkliga ärendena och en skolavdelning för skolärendena. Till förslaget var emellertid fogad en reservation, vari redan då yrkades på skolärendenas fullständiga skiljande från den kyrkliga administrationen och upprättande av särskilda distriktsstyrelser för folkskoleväsendet. Utredningen resulterade dock ej i någon förändring av domkapitlens organisation, varför frågan under årens lopp gång på gång har återkommit både å kyrkomöten och i riksdagen. Vid 1927 års riksdag förelåg en motion, vari hemställdes, att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig över- eller omarbetning av de förslag till tidsenliga mellaninstanser för folkskoleväsendet i de nuvarande domkapitlens ställe, som kunde förefinnas, snarast för riksdagen framlägga förslag till inrättande av dylika mellaninstanser». Motionen blev emellertid ej bifallen. Sedan har frågan ånyo i olika sammanhang varit på tal.

År 1934 tillkallades åter sakkunniga för att verkställa förnyad utredning och avgiva förslag angående domkapitlens omorganisation. Av vikt är att observera, vad departementschefen då anförde till statsrådsprotokollet. Han säger bl. a.: »Vidkommande domkapitlens befattning med folkskoleärendena hava tid efter annan framkommit förslag om dessa ärendens överflyttande till särskilda mellaninstanser. Då det emellertid synes ovisst, om eller när sådana kunna komma att inrättas, torde folkskoleärendenas behandling i domkapitlen böra under en eller annan form tills vidare kunna så ordnas, att deras överförande till annan myndighet må kunna ske utan något mera kännbart ingrepp i kapitlens blivande organisation.» Departementschefen synes sålunda ha genom utredningen velat åstadkomma ett provisorium. De sakkunniga se saken på samma sätt. Som bekant föranledde förslaget en lagändring, varigenom en särskild föredragande i skolärenden tillkom inom domkapitlen. I utredningen framhålles också bl. a. den förändring av domkapitlens förhållande till skolan, som förorsakats av utvecklingen och genom tillkomsten av ny lagstiftning. De sakkunniga framhålla härom bl. a., att genom skolärendenas överflyttning till den borgerliga kommunen och genom att kyrkoherden upphört att vara självskriven ordförande i skolråd och skolstyrelse har domkapitlens ställning i förhållande till folkskolan blivit en annan. De sakkunniga framhöllo emellertid i likhet med departementschefen, att om en förändring skulle vidtagas, skulle den ske på det sättet, att det sedan bleve lätt att överföra skolärendena till någon annan myndighet.

Domkapitlens befattning med ärendena rörande folkskoleväsendet synes inte vara mera betydande. Utlåtande skall årligen avgivas till skolöverstyrelsen på grundval av folkskolinspektörernas berättelser. Enligt folkskolestadgan skola domkapitlen hålla sin hand, som det heter, däröver, att reglemente och ordningsstadga stå i överensstämmelse med folkskolestadgan och andra skolförfattningar. Vidare skola yttranden avgivas i vissa ärenden. Domkapitlen tjänstgöra även som besvärsinstans beträffande klagomål över lärarval.

Domkapitlens befattning med skolärendena är således inte omfattande men kan i vissa sammanhang givetvis ha sin stora betydelse. Att avskaffa domkapitlen och inte ersätta dem med andra mera tidsenliga mellaninstanser torde knappast vara att rekommendera. I varje fall ber jag att få instämma i de synpunkter, som framfördes av herr Bergh. Det är inte önskvärt med ytterligare centralisering och ökning av skolbyråkratien. Alla, som syssla med

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden. (Forts.)

skolfrågor, torde vara ense om att byråkratiseringen redan gått för långt till förfång för kommunal självstyrelse och en förnuftig arbetsordning. Därför behövas alldeles säkert lämpliga mellaninstanser. Den omstöpning av vår skolorganisation, som vi vänta skall äga rum inom de närmaste åren och som kommer att betyda en omfattande utveckling och förändring av folkskolan, får nog anses vara motiv nog för en förändring av nu rådande förhållanden.

En utredning av frågan synes därför befogad av följande skäl. Skapandet av tidsenliga mellaninstanser för folkskoleväsendet är ett gammalt önskemål. För det andra betraktades den nuvarande anordningen redan vid tillkomsten såsom ett slags provisorium. Den väntade utvecklingen och förändringen av skolorganisationen ger för det tredje ytterligare stöd åt kravet på effektiva mellaninstanser. Man kan slutligen säga, att genom skapandet av lämpliga mellaninstanser kan det bli möjligt att beskära byråkratien på detta område.

Utan att dela de meningar som framföras i reservationen, när man har ifrågasatt, om mellaninstanser överhuvud taget äro lämpliga, vill jag dock instämma i de synpunkter, som i övrigt där ha framförts, då man yrkar på en utredning av detta ärende. Jag tror att denna utredning kommer att resultera i att man fastslår nödvändigheten av mellaninstanser och även andra sådana än de nuvarande domkapitlen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Oscar Olsson m. fl.

Herr **Fahlander:** Herr talman! Jag har i stort sett blivit förekommen av herr Ericson. Jag har varit inne på samma tankegång som han. Jag vill reagera mot den synpunkt som herr Bergh framförde, då han sade, att man har utgått från att domkapitlen a priori äro olämpliga för behandlingen av dessa skolärenden. Jag skulle vilja säga att vissa personer tvärtom ha utgått från att de a priori äro lämpliga därför. I och med att, såsom herr Ericson nämnde, skolväsendet numera i kommunerna överförts till den borgerliga myndigheten, äro domkapitlen faktiskt bara en kvardröjande instans från en tidpunkt, när man inte riktigt visste vad man skulle sätta i stället.

Jag vill starkt understryka behovet av en mellaninstans för att inte utvecklingen i byråkratisk riktning skall fortsätta. Vi behöva inte någon mellaninstans för stiftet, utan för länen. Vår anknytning till länen i skolfrågor och ekonomiska ting sker genom landstingen. Jag anser det naturligare att landstingsområdet blir det distrikt, inom vilket en mellaninstans finns. Vi skulle alltså i landstingens förvaltningsutskott få för bygdens skolväsen verkligt intresserade, som inte bara formellt behandlade vissa reglementsfrågor och klagomål som domkapitlen nu handlägga.

I många fall förekommer nu egentligen en dubblering av arbetet. Statens inspektör har att syssla med det mesta av de praktiska göromålen, utredningar och dylikt. Många ärenden gå till honom och vidare till domkapitlet och skolöverstyrelsen. Andra ärenden gå till domkapitlet och remitteras till skolöverstyrelsen. I ett sådant ärende som tillsättande av en folkskolinspektör skall domkapitlet avgiva yttrande. Statens inspektör känner ju bäst till sökandena, och skolöverstyrelsen har att tillämpa de vanliga reglerna för givande av förord. Man förstår därför inte, varför domkapitlet, som överhuvud taget torde sakna kännedom om de sökande till befattningen, skall behöva göra upp förslag och skicka in det till skolöverstyrelsen, som i sin tur kanske skall behöva ändra förslaget, innan det skickas till Kungl. Maj:t. Det är många sådana saker som göra, att man undrar, om det verkligen är nödvändigt att handlägga frågorna på detta invecklade och tidsödande sätt.

Många reglementsfrågor ha blivit liggande hos domkapitlen i månadtal, in-

Ang. domkapitlens befattning med folkskoleärenden. (Forts.)
nan de gått till skolöverstyrelsen för sanktion, och skoldistrikten ha under tiden fått vänta. Man frågar sig, om det är nödvändigt. En instans, där skolfrågorna behandlades objektivt och med hänsyn till bygdernas behov och det således inte bara vore fråga om en formell handläggning, skulle vara av stort värde för de olika länen. Dit skulle man kunna vända sig och få besked, därest mellaninstanserna finge en sammansättning av sådan kvalitet, att de kunde handlägga skolfrågor icke enbart av den natur, som domkapitlen behandla. De skulle faktiskt och reellt kunna bistå skoldistrikten med råd i olika angelägenheter och befria skolöverstyrelsen, som troligen redan nu har alltför mycket arbete, från att handlägga en del mindre arbetsuppgifter, som denna distriktsstyrelse inom länen mycket väl kunde taga hand om.

Det är inte på det sättet som herr Bergh sade, att man har att välja mellan avslag på motionen och bifall till statsutskottets förslag, ty motionen innebär ett slopande av domkapitlen. Reservationen innebär en utredning, som prövar alla möjligheter och framkomliga vägar för skapande av en verkligt modern mellaninstans mellan skoldistrikten och skolöverstyrelsen och med verkliga arbetsuppgifter. Dit sikta alla skolmän, tror jag, och jag vill gärna snart se den tanken förverkligad. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Oscar Olsson m. fl. vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 154 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Oscar Olsson m. fl. vid punkten anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard,* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;
Nej — 70.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Mom. III.

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. IV.

Ang. rekryteringen av lärarpersonal till avlägset belägna orter.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *L. Svedberg* m. fl. (I: 50) och den andra inom andra kammaren av herr *E. O. Åkerström* m. fl. (II: 92), hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att tillgodose avlägsna bygder med för undervisningen i folkskolan utbildade fullt kompetenta lärarkrafter och att därvid måtte tagas hänsyn till de i motionerna framförda synpunkterna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 50 och II: 92 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Nässtrom, Ivar Persson* och *Åkerström*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande motionerna I: 50 och II: 92 bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Under denna punkt behandlas ett par motioner — den ena väckt i första kammaren och den andra i andra kammaren — som gälla rekryteringen av lärarpersonalen i avlägset belägna orter. Med herr interpellantens medgivande skall jag be att få besvara en interpellation som berör just dessa ting.

Ledamoten av denna kammare, herr Wiklund har med kammarens tillstånd frågat mig, *för det första*, huruvida jag har för avsikt att låta verkställa en i årets åttonde huvudtitel förebådad utredning rörande möjligheterna att förbättra lärartillgången i de nordligaste gränsorterna i så god tid, att ett förslag till avhjälpande av lärarbristen i Norrbottens finnbygder skulle kunna föreläggas årets riksdag, samt, *för det andra*, om så icke kan ske, när ett förslag i ämnet enligt min åsikt kan vara att emotse.

Som svar på interpellantens frågor kan jag meddela, att jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, som lämnades den 16 februari i år, tillkallat fem sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet verkställa skyndsam utredning och avgiva förslag rörande elevintagningen vid folkskoleseminarierna under de närmaste åren jämte därav föranledda organisationsändringar m. m.

I direktiven för denna utredning erinras om att skolöverstyrelsen i sitt förslag beträffande intagningen av elever vid folkskoleseminarierna läsåret 1945/46 även berört frågan om rekryteringen av lärarbefattningar vid skolor i Norrbottens läns finskspråkiga distrikt. Överstyrelsen anförde nämligen, att hos överstyrelsen gjorts framställning om åtgärder för att tillgodose behovet av kompetenta sökande till ifrågavarande slag av tjänster. Överstyrelsen, som vore väl medveten om att svårigheter yppat sig vid tillsättande av folkskollärarbefattningar i finnbygden och att dessa svårigheter måhända komme att stegras under den närmaste tiden, hade tagit under övervägande olika åtgärder för att öka lärartillgången vid finnbygdsskolorna. Därvid hade överstyrelsen, som i ärendet inhämtat yttranden från seminariekollegierna i Umeå och Luleå, funnit sig böra avvisa tanken på företrädesrätt vid nämnda seminarier för finskspråkiga inträdessökande. En utväg, som däremot borde prövas, vore enligt överstyrelsens åsikt att göra de s. k. finnbygdsstipendierna vid seminarierna mera eftersökta. Överstyrelsen hade därför i annat sammanhang hemställt, att dessa stipendiebelopp skulle fördubblas samt att viss ändring skulle vidtagas i föreskrifterna för stipendierna. Överstyrelsen ansåge emellertid, att denna åtgärd icke ensam kunde åstadkomma någon varaktig förbättring av rekryteringsmöjligheterna. Härför fordrades

Ang. rekryteringen av lärarpersonal till avlägset belägna orter. (Forts.)
mera effektiva åtgärder. Överstyrelsen ville framhålla önskvärdheten av att en utredning i denna fråga verkställdes.

För egen del har jag funnit, att den av överstyrelsen begärda utredningen rörande tillgodoseendet av lärarbehovet för de finskspråkiga orterna i norra Sverige kan naturligt infogas i de sakkunnigas arbetsprogram. I direktiven för de sakkunniga beröres denna fråga på följande sätt: »Vid utredningsarbetet bör beaktas nödvändigheten av att även Norrbottens finnbygder tillföras tillräckligt många och väl kvalificerade lärarkrafter. Jag erinrar om att Kungl. Maj:t tidigare i sådant syfte med anledning av skolöverstyrelsens nyssnämnda hemställan på min föredragning för riksdagen framlagt förslag om bland annat en väsentlig förhöjning av de s. k. finnbygdsstipendierna för blivande folkskollärare. Jag delar emellertid överstyrelsens uppfattning, att en sådan åtgärd icke är till fyllest. Ej heller kan den väntas giva omedelbara resultat. Därför synas även andra utvägar böra prövas, exempelvis ett återinförande — eventuellt för begränsad tid — av de förut utgående numera avskaffade språktilläggen. Jag förutsätter vidare, att de sakkunniga vid övervägande av åtgärder i detta hänseende uppmärksamma, att förevarande fråga i själva verket allenast är en del av det större spörsmålet, huru en rekrytering av lärarpersonal vid avlägset belägna orter i allmänhet skall kunna säkerställas. En tilltagande brist på folkskollärare måste nämligen förväntas komma att i första hand drabba de på dylika orter belägna skolorna av lägre skolformer.»

Beträffande tidpunkten för utredningens slutförande säges i direktiven, att de sakkunnigas arbete bör bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag i ämnet må kunna i god tid föreläggas 1946 års riksdag.

Jag vill till sist understryka — vilket även torde framgå av mitt i statsverkspropositionen gjorda uttalande — att jag fäster stor vikt vid att också de mindre och avlägsnare orternas skolor tillförsäkras goda lärarkrafter. Det är i själva verket just på sådana platser, där goda pedagoger särskilt väl behövas. Jag vill därför uttala en livlig förhoppning, att det skall visa sig möjligt att utan alltför stor tidsutdräkt finna lämpliga utvägar för att nå detta mål.

Härmed anser jag mig ha besvarat den av herr Wiklund framställda interpellationen.

Herr **Nässström:** Herr talman! Tillsammans med två andra ledamöter av utskottet har jag avgivit en reservation på denna punkt. Vi förmenade att genom denna reservation skulle den föreliggande frågan uppmärksammas. Det är ju på det sättet, att det inte bara är de norrbottniska finnbygderna som beröras av detta spörsmål, utan det har praktiskt taget avseende på alla våra skoldistrikt. Det har ju varit så, att lärare med relativt höga betyg alltid sökt sig till städer och tätorter, under det att andra fått söka sig till skolor på andra håll. Efter ecklesiastikministerns redogörelse anser jag, att det inte finns någon anledning att närmare ingå på dessa förhållanden. Vi hoppas och tro att utredningen skall medföra att förhållandena ändras till det bättre. Med anledning av ecklesiastikministerns redogörelse har jag intet yrkande.

Herr **Wiklund:** Herr talman! Jag ber att till chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt stora tack för det positiva svar han har givit på min interpellation, och jag ber också att få tacka för att jag fått tillfälle att dagen före få taga del av det svar han i dag lämnat.

Skälet varför jag framställde min interpellation var att jag önskade en förbättring av tillgången på kompetenta lärarkraften i vissa delar av Norrbotten, särskilt i Luleå stifts finnbyggd.

Ang. rekryteringen av lärarpersonal till avlägset belägna orter. (Forts.)

Svaret var glädjande ur flera synpunkter. För det första är det tacknämligt att särskilda sakkunniga ha tillsatts, som bl. a. skola framlägga förslag, huru en rekrytering av lärarpersonal i avlägset belägna orter i allmänhet skall kunna säkerställas. En tilltagande brist på folkskollärare måste nämligen, säger statsrådet, förväntas komma att i första hand drabba de på dylika orter belägna skolorna av lägre skolformer. För det andra är det glädjande att de sakkunnigas arbete enligt direktiven skall bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag i ärendet må kunna i god tid föreläggas 1946 års riksdag. Statsrådet är positivt inställd även i detta avseendet, att han fäster stor vikt vid att också de mindre och avlägsnare orternas skolor tillförsäkras goda lärarkrafter. Likaså är det glädjande, att statsrådet anser att det är just på sådana platser goda pedagoger särskilt väl behövas, ävensom att han uttalade den förhoppningen, att det skall visa sig möjligt att utan alltför stor tidsutdräkt finna lämpliga utvägar för att nå detta mål.

Jag ber, herr talman, att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ännu en gång få framföra mitt tack för den positiva inställning han haft till min interpellation.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande moment hemställt.

Punkterna 155—167.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta behandlingen av föreliggande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 268—270.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 373, av herr *Anderson, Axel Ivar,* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter; och

nr 374, av herr *Herlitz,* i samma ämne.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.03 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 april eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m.

Punkten 168.

Under punkten 176 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 900 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *N. Holmberg* (I: 96) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Holmberg* m. fl. (II: 99), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anslag till lokaler för skolbarnsbespisning i folkskolorna måtte kunna utgå även i fall, när sådana lokaler inreddes i redan förefintliga byggnader eller i byggnader, som uppfördes särskilt för detta ändamål;

dels en inom andra kammaren av herr *N. A. Larsson* i Östersund m. fl. väckt motion (II: 56), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att bidrag till byggandet av lokaler för barnbespisning skulle utgå efter enahanda grunder som lokaler för folkskoleundervisningen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Friggeråker* m. fl. (I: 254) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Larsson* i Luttra m. fl. (II: 380), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning och förslag rörande sådan ändring av gällande grunder för statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet, att bidragen komme att avvägas efter skatteunderlaget i kommunerna i huvudsaklig överensstämmelse med kommunalskatteberedningens förslag;

dels en inom andra kammaren av herrar *K. G. Viklund* och *E. O. Åkerström* väckt motion (II: 140), vari hemställts,

1:o) att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, punkt 176, rörande Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om översyn samt sådan ändring av gällande grunder för statsbidrag till skolbyggnader, att ekonomiskt svaga skoldistrikt bereddes ett mera effektivt statligt stöd än hittills vid uppförande av skollokaler, samt

2:o) att i avvaktan på resultatet av en utredning av denna fråga riksdagen måtte överlämna åt Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av engångsbelopp till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m. (Forts.)

icke förmådde att uppföra nödiga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter nu föreskrivna grunder;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *U. R. Jacobson* i Vilhelmina och *G. Skoglund* i Umeå väckt motion (II: 168), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande de nuvarande bestämmelserna om statsbidrag för uppförande av folkskolbyggnader.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 900 000 kronor;

b) att motionerna I: 96 och II: 99, II: 56, I: 254 och II: 380, II: 140 samt II: 168 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Viklund* och *Åkerström*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionen II: 140 under punkten 2 framställda yrkandet och alltså hemställa,

a) att riksdagen — — — 1 900 000 kronor;

b) att riksdagen, med bifall till motionen II: 140 punkten 2, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av engångsbelopp till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter icke förmådde uppföra behövliga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter för närvarande gällande grunder;

c) att motionerna I: 96 och II: 99, II: 56, I: 254 och II: 380, II: 140 punkten 1 samt II: 168 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Holmberg:** Herr talman! I en motion nr I: 96 har jag yrkat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anslag till lokaler för skolbarnsbespisning i folkskolorna skall kunna utgå även i fall, när sådana lokaler inredas i redan förefintliga byggnader eller i byggnader, som uppföras särskilt för detta ändamål. Utskottet, som avstyrker motionen, upplyser välvilligt, att de gällande bestämmelserna inte lägga hinder i vägen för beviljande av bidrag i den ordning som jag har föreslagit. Om utskottet hade läst min motion lika noga som jag har läst bestämmelserna, skulle utskottet veta, att detta inte är alldeles obekant för mig. Jag har nämligen i motionen framhållit, att medan det förhåller sig på det sättet, att bestämmelserna inte innebära något formellt hinder att ge sådant bidrag till lokaler, som inredas i redan förefintliga byggnader eller i särskilt för detta ändamål uppförda byggnader, så har i alla fall praxis blivit, att statsbidrag beviljas endast för lokaler, som inrymmas i nyuppförda skolhus.

Jag har från en hel rad kommuner erfarit, att de inte, såsom man hade tänkt sig, kunna ordna med skolbarnsbespisning, förrän de någon gång i framtiden bygga ny skola. Deras begäran om bidrag till inredande av lokal härför i redan befintlig byggnad eller bidrag till uppförande av särskild byggnad, i vilken sådan lokal skulle inrymmas, har avvisats med förklaring, att bidrag inte lämnas i sådana fall. Skolöverstyrelsen bekräftar, att det ligger till på det sättet. Överstyrelsen säger sig ha haft som praxis att icke bevilja ansökningar, som gälla bidrag för dylika ändamål. Denna praxis, som främst drabbar landsbygdskommunerna, har jag velat komma åt, och jag önskade, att riksdagen genom att bifalla min motion skulle rikta sig emot den. Då det ligger till på det sättet, bör det vara tämligen klart, att man inte kan, såsom utskottet här har gjort, avfärda motionen genom att i strid mot det faktiska

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m. (Forts.)
förhållandet påstå, att motionärens önskemål tillgodoses av gällande bestämmelser. Så är det inte, och så blir det inte, så länge dessa bestämmelser ge möjlighet till nuvarande praxis.

Jag kan inte föreställa mig, att riksdagen är med om att dess beslut om statsbidrag till lokaler för anordnande av skolbarnsbespisning skall tillämpas på det sätt som nu sker, men detta är sannerligen varken det enda eller det första fall, i vilket man måste konstatera, att riksdagens beslut i praktiken genomföras — jag vill inte säga saboteras, fastän det kanske skulle vara berättigat i ett fall som detta — på ett sådant sätt, att de få en helt annan innebörd än vad riksdagen egentligen har avsett. Enligt min uppfattning bör riksdagen äntligen reagera emot detta sätt att nonchalera folkrepresentationen och dess vilja, och det kan vara lika lämpligt att göra det i detta fall som i något annat.

Jag vill därför, herr talman, yrka, att riksdagen måtte bifalla motionen nr 96 i första kammaren.

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag kan mycket väl förstå, att den föregående talaren har blivit indignerad över en praxis som — om hans uppgifter äro riktiga, vilket jag tar för givet — står i strid med de bestämmelser, som vila på ett riksdagsbeslut av år 1944. Vad jag däremot inte kan förstå är hans yrkande, ty detta innebär, att riksdagen i år skall fatta ett beslut, som riksdagen fattade redan förra året. Det tycker jag inte är den riktiga vägen att komma till rätta med denna sak.

Den föregående talaren önskade, att riksdagen skulle reagera mot att man i praxis inte har rättat sig efter givna bestämmelser och riksdagens däri uttryckta vilja. Denna sak kan jag gärna vara med om, och därför tillåter jag mig att till herr statsrådet och chefen för ecklesiasikdepartementet, som jag ser är närvarande här, rikta en påminnelse om att riksdagen i fjol fattade ett sådant beslut. Jag hoppas, att herr Andrén behjärtar detta påpekande. Även om statsutskottet inte har uttalat en sådan förvissning, har det helt säkert varit utskottets mening, att riksdagens önskan härvidlag skulle uppfyllas. Om det alltså befinnes, att skolöverstyrelsen fortfarande tillämpar en författningsstridig praxis genom att inte bevilja bidrag till sådana barnbespisningslokaler, som äro inrymda i redan förut befintliga byggnader, hoppas jag, att herr statsrådet ser till, att denna sak blir rättad. Jag tror, att det kan vara tillräckligt, att en sådan förhoppning uttalas här i kammaren.

Jag kan, som jag redan har sagt, inte finna det riktigt, att vår önskan om rättelse tar sig uttryck i att vi upprepa ett beslut, som vi redan ha fattat vid föregående riksdag, och på denna grund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till en reservation vid punkten 168, återgiven på s. 222 i utskottsutlåtandet.

I denna reservation, som är avgiven av herrar Viklund och Åkerström och som grundar sig på en motion, yrkas, att riksdagen måtte »bemyndiga Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av engångsbelopp till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter icke förmå uppföra behövliga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter för närvarande gällande grunder».

Orsaken till motionen är säkerligen, att i övre Norrland, framför allt i Norrbotten, finnes ett mycket stort antal kommuner, som äro alldeles särskilt skattetyngda. Jag vill erinra om, att i Norrbottens län skatten i samtliga

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m. (Forts.)

landskommuner är med ett enda undantag så hög, att skatteutjämningsbidrag utgår. Det torde nog vara riktigt, såsom motionärerna framhålla, att det för så hårt skattebelastade kommuner, som det här är fråga om — beskattningen, således nettobeskattningen efter erhållande av skatteutjämningsbidrag, kan ju gå upp till 17, 18 och ända till 20 kronor — är förenat med ganska stora svårigheter att åstadkomma vad staten på detta område fordrar av kommunerna. Från denna utgångspunkt hade det varit rimligt, att utskottet ställt sig mera välvilligt till denna framställning från representanter framför allt för Norrbotten och Västerbotten.

Nu säges det, att det pågår en utredning, men när den avslutas, vet man inte, åtminstone vet inte jag det, och det kan tänkas, att den tidpunkt, då dessa kommuner komma att bli hjälpta, kan ligga ganska långt fram i tiden.

Jag skall inskränka mig till detta. Jag förstår, att det inte finnes några möjligheter, att motionen skall bifallas, eftersom den samlat endast två reservanter i andra kammaren, men jag har i alla fall som en röst från övre Norrland velat framföra dessa synpunkter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Den siste talaren har ju förbisett, att statsutskottet ställt sig synnerligen sympatiskt till motionen II: 140. Utskottet har tillmötesgått den i så stor utsträckning, att jag blev en smula förvånad, då reservation avgavs till förmån för det i motionen framställda andra yrkandet. Utskottet säger tydligt ifrån, att utskottet har tagit reda på att utredningen sannolikt är klar i mitten av året och att därefter de svårigheter, som med fog ha framhållits av motionärerna, komma att undanröjas. Naturligtvis förbiser inte utskottet, att det skulle kunna utgå något bidrag redan i år, om motionen bifölles, men representanterna för vår nordligaste landsända få väl ändå medge, att det skulle se ganska konstigt ut, om riksdagen under pågående utredning, som är färdig inom de närmaste månaderna, skulle fatta beslut, utan att ta hänsyn till vad utredningen kommer att ge för resultat.

Här har verkligen, herr talman, statsutskottet varit så tillmötesgående, synes det mig, att man med skäl skulle kunna betrakta motionen i allt väsentligt som bifallen. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Det är inte alldeles riktigt, när herr Pauli säger, att jag vill, att riksdagen skall fatta samma beslut i år som i fjol. Riksdagsbeslutet i fjol säger nämligen inte uttryckligen ifrån, att ifrågavarande bidrag skall utgå till inrättande av lokaler för barnbespisning i redan befintliga byggnader eller i byggnader som uppföras särskilt för detta ändamål, och det är på grund av att riksdagen inte klart sagt ifrån detta, som man kunnat utforma gällande praxis.

Jag vill alltså ha ett sådant förtydligande av det tidigare riksdagbeslutet som omöjliggör den mot beslutets verkliga innebörd stridande praxis som nu förekommer. Det borde kanske tydligare än vad fallet är ha kunnat sägas ut i motionen.

Om nu herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet skulle vilja vara så vänlig och svara på herr Paulis fråga om sin redobogenhet att sörja för att den nuvarande praxis ersättes med en praxis, som litet bättre svarar emot vad riksdagen avsett, så kanske man skulle kunna bringa hela saken ur världen med en gång, och jag skulle kunna låta mitt yrkande falla. Tills vidare och till dess herr statsrådet har yttrat sig i frågan, vill jag emellertid låta det stå.

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Jag kan självfallet inte på stående fot lämna någon redogörelse för de gällande bestämmelserna, men jag kan lova en så generös tolkning som gärna är tänkbar, i förhoppning om att kunna tillfredsställa riksdagens förut uttalade önskemål. Mer än så kan jag inte lova. Men jag tycker, att herr Holmberg borde vara till freds därmed.

Herr **Andersson, Jones Erik:** Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av herr Hages yrkande här, vari han ansluter sig till reservationen av herrar Viklund och Åkerström. I denna begäres, att Kungl. Maj:t i varje fall skall kunna bevilja fortsatta »statsbidrag i form av engångsbelopp till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft» o. s. v. Det borde väl inte kunna undgå herr Hage, att utskottet i sitt utlåtande uttalar, att det är överlämnat åt en kommitté att utreda detta ärende. Jag kan som ledamot av denna kommitté verifiera vad utskottet säger, nämligen att kommittén tagit upp denna fråga som sin första arbetsuppgift och arbetar på den under högtryck samt mycket snart kommer att avgiva särutlåtande just i denna del. Jag tycker, att herr Hage bör kunna vara tillfredsställd med denna upplysning.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Sedan herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har avgivit en försäkran om en så generös tolkning som möjligt av riksdagens tidigare beslut och de därav framgångna bestämmelserna, skulle jag kunna återta mitt yrkande, ty en generös tolkning kan i detta fall inte gärna betyda någonting annat än att man skall tolka bestämmelserna så som riksdagen avsett att de skola tolkas. Riksdagens mening i detta fall understrykes ytterligare, därest utskottets yttrande här i andra stycket på s. 142 tas in i riksdagens skrivelse. Där säger utskottet nämligen, att enligt utskottets mening gällande bestämmelser innebära, att statsbidrag skall kunna utgå även till barnbespisningslokaler i sådana byggnader, varom det är fråga i motionen.

Jag kan alltså, herr talman, återta mitt yrkande beträffande bifall till motionen och vara nöjd med vad som förekommit i saken.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag har litet svårt att förstå, när herr Oscar Olsson säger, att då frågan är under övervägande, så bör man inte taga upp den i en reservation eller i ett yrkande i kammaren. Ty övervägande är inte detsamma som bifall. Ingen vet, vad resultatet av utredningen blir och hur frågan slutligen avgöres i riksdagen.

Sedan kommer det till en sak, som jag framhöll i mitt förra anförande, nämligen att några av de kommuner det här är fråga om äro så *speciellt* skattetyngda, att man för att tillgodose dem kunde ha anledning att göra ett undantag från den vanliga regeln. Gällde det kommuner, som vore mindre skattetyngda än dessa, skulle man kunna låta sig nöja med, att det pågår utredning i frågan. Men i en del av dessa kommuner är skattetungan överhuvud taget sådan, att man kräver, att denna sak avgöres så fort som möjligt. Visserligen är regeln i riksdagen den, att när en sak är under utredning, skall man inte göra något yrkande. Men det finnes vissa undantagsfall, och detta är ett sådant.

Herr **Andersson, Jones Erik:** Herr talman! Då herr Hage envisas med att fortfarande uppträda som en tvivlande Tomas, vill jag säga honom rent ut, att hans önskemål i fråga om de små och fattiga kommunerna är just vad som kommer att tillgodoses genom det förslag, som kommittén kommer att framlägga.

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 169 och 170.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 171.

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herr *E. Jansson* i Örebro m. fl. väckt motion (II: 396), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetandet av proposition till innevarande års riksdag med förslag om tillhandahållandet av fri undervisningsmateriel till folk- och fortsättningsskolornas elever på grundval av 1937 års skolmaterielsakkunnigas förslag;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson* (I: 159) och den andra inom andra kammaren av herr *Hj. R. Nilson* i Spånstad m. fl. (II: 248), vari hemställts, att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor, att fördelas enligt skolöverstyrelsens i ärendet framlagda förslag.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 159 och II: 248 ävensom med avslag å motionen II: 396, till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Som utskottet i sitt utlåtande framhåller vid behandlingen av motionen nr 396 i andra kammaren, beslöt 1942 års riksdag att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående införande av fri undervisningsmateriel i folkskolor och fortsättningsskolor. Nu ha tre år gått utan att regeringen visat minsta ansats till att vilja taga hänsyn till de önskemål, som riksdagen framförde år 1942, och detta trots att frågan för länge sedan är utredd genom sakkunniga, vilka också ha framlagt ett konkret förslag i saken. Med anledning därav har min partivän herr Erik Jansson i Örebro i andra kammaren motionerat om att riksdagen skulle begära den önskade propositionen i år. Utskottet, som avstyrker motionen, anser inte, att man skall tillspetsa beslutet av år 1942 på det av herr Jansson önskade sättet.

Jag är för min del inte någon principiell motståndare till att man i vissa situationer visar tålamod och beskedlighet. Bäggedera kunna under vissa givna förhållanden vara på sin plats. Men nog är det att gå till överdrift i fråga om tålmodighet och beskedlighet gent emot dem som hålla tillbaka reformer, som sedan länge äro så mogna som denna om införande av fri skolmateriel i folkskolor och fortsättningsskolor, när man menar, att det skulle vara att tillspetsa beslutet, om man efter tre år skulle anhålla, att det äntligen verkställdes. Jag

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
kan för min del inte finna det, och jag har litet svårt att föreställa mig, att riksdagen fattar ett beslut sådant som detta av år 1942, för att Kungl. Maj:t sedan skall sätta sig på det. Mig förefaller det, som om riksdagen, när den fattat beslutet, också menat, att det skulle verkställas, innan det hunnit växa för mycket mossa över det, och om regeringen dröjer alltför länge med att sätta i verket en hemställan från riksdagen av detta slag, anser jag det vara fullt befogat att man, såsom herr Jansson har yrkat, genom ett beslut att begära proposition i frågan redan i år säger ifrån, att man inte är villig att vänta hur länge som helst.

Herr talman! Jag ber att med hänvisning till vad jag har anfört få yrka bifall till motionen nr II: 396.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag kan försäkra den siste talaren, att det är åtskilliga i statsutskottet som äro lika angelägna som han och motionären att få riksdagens beslut av år 1942 satt i verket. Det är således inte bristande vilja, som föranlett utskottet att avstyrka motionen, utan det är de svårigheter som föreligga att få till stånd ett ikraftträdande, innan Kungl. Maj:t har berett ärendet, och den — som den siste talaren också påpekade — ovanliga hemställan om proposition till innevarande års riksdag. Utskottet har inte ansett, att det finnes framkomliga vägar för önskemålets realiserande i år, och i det fallet är jag överens med utskottet. Jag hoppas i likhet med den siste talaren, att det ganska snart skall bli möjligt att få detta riksdagens gamla önskemål tillgodosett — önskemålet från riksdagens sida är nog betydligt äldre än från 1942 års riksdag.

Jag måste således, trots sympatierna för saken, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Linderot:** Herr talman! Denna motion har dubbel betydelse. För det första har motionen den konkreta betydelsen, att man vill ha beslut rörande den fria undervisningsmaterielen. För det andra vill man genom motionen tala om för regeringen, att regeringen inte kan göra precis som den vill, när riksdagen en gång har uttalat sin mening i en viss fråga. Jag har begärt ordet, herr talman, för att understryka just denna sida av saken. Jag tycker inte, att statsutskottet skulle ha godkänt, att man i tre år håller på och utreder en sådan här sak fullkomligt i onödan och så det fjärde året förklarar, att det behöves en överarbetning av vad skolöverstyrelsens sakkunniga ha sagt, eller hur nu formuleringen är. Och utskottets talesman, herr Oscar Olsson, som någon i dag har talat om som en stor optimist, han sjunker här ned i den djupaste pessimism, när han tror, att det är omöjligt att genomföra denna mycket begränsade materiella reform. Hur skall man då kunna tänka sig att få de vittomfattande reformer genomförda, för vilka herr Olsson tidigare i dag har talat? Får regeringen hålla på år efter år och »överarbeta» ganska enkla och självklara ting, för vilken överarbetning man egentligen inte behöver ha mer än en räknemaskin till förfogande, och finner sig riksdagen i detta, då måste det gå åtskilliga generationer, innan ens en skugga av herr Olssons övriga reformprojekt blir genomförd. Det är som sagt detta andra syfte med motionen, som jag har velat understryka. Även om alla förklara sig välvilligt inställda, tycker jag inte, att det är riktigt, att man med denna förklaring får lov att strunta i att göra det, till vilket man är välvilligt inställd.

Ja, herr talman, det är inte nödvändigt att orda mera i saken. Jag tror inte, att någon ändring kommer att ske. När de främsta reformatorerna äro nöjda, har man väl inte så mycket att hoppas av någon annan i kammaren, men jag har inte kunnat låta punkten klubbas utan att säga dessa enkla meningar om

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
förhållandet mellan regeringen och riksdagen. Riksdagens auktoritet blir ju med en sådan förhalningsteknik i någon mån skamfilad. Jag ber därför att få instämma i herr Holmbergs yrkande om bifall till herr Janssons motion.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Man har nog i statsutskottet fått vara med om att svälja värre saker än ett uppskov på tre år med verkställandet av ett av riksdagen fattat principbeslut. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att när beslutet år 1942 fattades, var det egentligen i form av ett principbeslut som man kom fram till seger i kammaren. Frågan om den fria skolmaterielen har jag diskuterat här i kammaren sedan årtionden tillbaka, och jag har varit med om de första motionerna och genomdrivandet av beslut om utredning i hithörande ämnen. Det är alltså en mycket gammal fråga, och jag kan ge herr Linderot rätt i att det inte gör saken mycket bättre. Men om herr Linderot varit med i statsutskottet och sett hur svårt det var just på denna punkt att driva igenom en anslagshöjning med bara 100 000 kronor, skulle herr Linderot kanske inte ha tagit så här glatt överlägset på den ståndpunkt jag på grund av förhållandena nödgats vara med om i utskottet i den stora frågan. Jag kommer — liksom säkerligen många andra inom statsutskottet — att vid första lägliga tillfälle biträda talesmännen för denna sak, när det gäller att få principbeslutet omsatt i verkligheten.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Med anledning av vad herr Linderot anförde ber jag att få framhålla, att här är det fråga inte bara om riksdagens auktoritet utan överhuvud taget om statsmakternas auktoritet och om den sakliga innebörden av de beslut statsmakterna fatta. Jag vill erinra om att skolöverstyrelsen framlagt ett förslag i denna fråga. Över detta förslag ha yttranden avgivits av statskontoret, styrelsen för Svenska stadsförbundet, styrelsen för Svenska landskommunernas förbund och centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening. Dessa ha inte kunnat ena sig ens om principerna för lösning av den här frågan. Under sådana förhållanden har regeringen ansett, att frågan inte för närvarande är mogen för sin lösning. Det är inte bara av vikt, *att* ett beslut blir fattat, utan det har även sin betydelse, *vad* som blir beslutat. Med hänsyn härtill finner jag det fullt berättigat att frågans avgörande uppskjutes, tills ett klokt och vettigt beslut kan fattas.

Herr **Pauli:** Herr talman! Det förefaller mig som om man här diskuterade två skilda saker och som om herr Linderot något blandade ihop dessa båda saker.

Den ena är den stora frågan om fri skolmateriel överhuvud taget. Den har ju ännu inte kommit fram till sin lösning, och den kommunistiska motionen är alltså menad såsom en liten manande pisksnärt åt Kungl. Maj:t att redan vid innevarande års riksdag framlägga ett förslag i denna stora och vittomfattande fråga. Utskottet säger ifrån, att det inte vill vara med om ett uttalande i den tonen, att riksdagen skulle ålägga Kungl. Maj:t att vid årets riksdag framlägga en proposition i ärendet, och jag tycker inte heller att ett sådant yrkande är lämpligt.

Den andra frågan, som utskottet under denna punkt tagit upp till behandling, är en fråga som i fjol diskuterades med stor iver i kamrarna, nämligen om grunderna för underhålls- och materielbidrag till skolorna. Den gången beslöt riksdagen, att man skulle försöka få fram en ordning, som bättre tillgodosåg de svagare skolformerna. Här har Kungl. Maj:t gjort sitt bästa så till vida, att Kungl. Maj:t anbefallt en utredning. Denna utredning, som verkställts av skolöverstyrelsen, har emellertid mötts med så divergerande kritik

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
från olika håll, att det varit omöjligt att få någon rätsida på saken utan en ny överarbetning. Jag tycker inte att Kungl. Maj:t kan lastas för den sakens skull.

Inom statsutskottet har man nu sökt fundera ut något sätt, på vilket man skulle kunna provisoriskt tillmötesgå de önskemål, som vid fjolårets riksdag uttalades om att man i avvaktan på utredningens resultat skulle kunna hjälpa de folk- och småskolor av lägre form än A och B1, som äro i särskilt behov av hjälp. Utskottet har sökt lösa denna fråga på så sätt, att under anslaget, som för ändamålet höjes till 1 miljon kronor, anvisas en till beloppet maximerad delpost å 100 000 kronor, att i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare bestämmande disponeras till bidrag till anskaffande av undervisningsmateriel för folk- och småskolor av lägre form än A och B1 i gällande undervisningsplan. Vi ge alltså här Kungl. Maj:t en fullmakt att röra sig med detta anslag efter bästa förstånd för att tillse att riksdagens önskan blir uppfylld. Vi ha inte velat binda departementschefen med några närmare anvisningar. Det är inte så lätt för ett utskott att fundera ut sådant i en så invecklad situation, som denna anslagsfråga befinner sig i. Men vi ha det förtroendet för vederbörande departementschef, att han skall kunna använda dessa 100 000 kronor, som stå till förfogande, på det lämpligaste och för ifrågavarande skolor ändamålsenligaste sättet.

Jag anser inte, att man i detta fall kan rikta någon rimlig kritik vare sig mot departementschefen eller mot statsutskottet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Sedan kammaren hört ecklesiastikministerns förklaring av dröjsmålet med den önskade propositionen, tycker jag att kammaren, om den inte varit det förut, borde vara benägen att bifalla den nu debatterade motionen. Vad är det ecklesiastikministern säger? Om jag förstått honom rätt, ligger det så till, att ett förslag utarbetats av skolöverstyrelsen. Över detta förslag ha olika organisationer och instanser fått yttra sig. De ha haft olika meningar om hur det av riksdagen fattade principbeslutet om fri skolmateriel skulle utformas, och därför kan man inte nu framlägga något förslag, utan frågan får ligga till sig. Detta är såvitt jag förstår en alldeles ny princip för bedömandet av vad regeringen skall föreslå och inte föreslå. Det har väl mycket sällan hänt, att yttrandena över ett förslag varit enhälliga. Det brukar väl vara rätt skiljaktiga och ofta rätt skarpt skiljaktiga uppfattningar hos dem som yttra sig. Men hittills har denna omständighet inte hindrat Kungl. Maj:t från att i enlighet med sin uppfattning utforma en proposition, och har inte heller hindrat riksdagen från att besluta i enlighet med den propositionen, eventuellt med erforderliga ändringar. Jag kan faktiskt inte uppfatta saken på annat sätt än att den nuvarande regeringen helt enkelt inte vill effektuera riksdagens hemställan. Man vill inte komma fram med något förslag, och då tillgriper man närmast till hands liggande förevändning, som i detta fall har fått bli den bristande enhetligheten i yttrandena över det av skolöverstyrelsen utarbetade förslaget om införande av fri skolmateriel.

Herr **Wagnsson:** Herr talman! Beklagligtvis har denna diskussion — kanske delvis beroende på statsutskottet — blivit något förvirrad. Här talas nämligen om materielanslag i två olika bemärkelser. Å ena sidan ha vi ett förslag framställt i en kommunistisk motion om fri skolmateriel till alla elever i folkskolorna. Å andra sidan ha vi ett förslag avseende grunderna för inventarie- och materielanslag åt olika skolformer. Riksdagen ifrågasatte i fjol, om man inte skulle kunna differentiera detta anslag till A-skolor och B-skolor. Det är

Anslag till byggnadsarbeten för folkskolor m. m. (Forts.)

om det senare anslaget som meningarna gått starkt isär under remissförfarandet. Det är alltså, såvitt jag förstår, om det anslaget som herr statsrådet talar. Herrar Linderot och Holmberg tala om en annan sak, nämligen den fria undervisningsmaterielen till barnen i folkskolan. Då jag medverkat till det uttalande som från riksdagens sida förut gjorts rörande den fria skolmaterielen, är det ju alldeles påtagligt att jag har samma intresse som de två kommunistiska talarna för att denna fråga snarast möjligt skall föreläggas riksdagen. Men jag måste säga mig — och det är ännu större skäl därtill i dag än då motionen väcktes, eftersom tiden ytterligare skridit fram — att det är ganska orimligt om riksdagen skulle gå till väga så, att den i enlighet med yrkande i kommunistmotionerna begärde att förslag skulle föreläggas årets riksdag.

Jag tillåter mig — samtidigt som jag tillstyrker statsutskottets förslag — hemställa till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att han vidtager förberedande åtgärder i denna fråga, så att den kan bli föremål för prövning vid nästa års riksdag.

Häri instämde herr *Elowsson, Nils.*

Herr **Linderot:** Herr talman! Ja, jag har bara att inkassera vad herr Wagnsson här har medgivit, nämligen att rimliga skäl för vår ståndpunkt i varje fall förelåge då motionen väcktes.

Till statsrådet Andrén vill jag säga, att vår lilla kontrovers tydligen i själva verket hänger i luften. Jag fattade honom så, att han talade om just det som för oss är huvudproblemet, nämligen frågan om den fria undervisningsmaterielen för folkskolans alla barn. I verkligheten har han talat om en helt annan sak, som också riktigt nog är inkapslad i utskottets utlåtande under denna punkt.

Med denna förklaring rörande det missförstånd, som faktiskt förefunnits i debatten, vidhåller jag det yrkande som jag tidigare ställt om bifall till vår motion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen II: 396; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 172—178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179.

Anslag till centralisering av fortsättningsskolväsendet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Fortsättningsskolor: Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson* m. fl. (I: 161) och den andra inom andra kammaren av herr *H. R. Nilson* i Spånstad (II: 250), vari hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att bestämmelserna i kungl. kungörelsen 1944: 391 skulle utsträckas att gälla även barn i folkskolans högre klasser, företrädesvis i 7:e klassen;

dels ock de under punkten 154 här ovan omförmälda motionerna I: 160, av herr *G. Sundelin* m. fl. och II: 203, av herr *G. Fröderberg* m. fl., i vilka, såvitt

Anslag till centralisering av fortsättningsskolväsendet. (Forts.)
nu var i fråga, hemställts, att elever i folkskolans sjunde årskurs, som hade längre skolvägar, skulle erhålla samma ekonomiska bidrag (kilometerpengar), som redan stadgats för elever i fortsättningsskolan.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte till Fortsättningsskolor: Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 161 och II: 250 samt I: 160 och II: 203, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *Ivar Persson,* som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Persson, Ivar:** Herr talman! Under denna punkt redovisas en motion som jag och några andra kammarledamöter väckt. Motionen hör delvis under punkten 166. Det är de statliga bidragen till självskjutsar för skolbarn som det är fråga om. Detta system har försöksvis införts för några år sedan vid fortsättningsskolorna. Men man har hittills inte velat taga definitiv ståndpunkt till om experimentet bör fortsättas mer än år från år, och i överensstämmelse därmed har man inte heller, såsom utskottet påpekat, velat utbygga systemet till den egentliga folkskolan. Nu förhåller det sig emellertid så, att samtliga, som haft med dessa självskjutsar att göra, funnit, att systemet slagit mycket väl ut. I varje fall är det åtskilliga, som ställde sig mycket skeptiska då systemet försöksvis infördes, men som senare förklarat sig fullt tillfredsställda med detsamma.

Vad jag i motionen påyrkat är att detta system skulle utbyggas till sjunde klassen i folkskolan. Barnen i denna klass äro i samma ålder som många av dem som gå i fortsättningsskolan, och jag kan därför inte finna, att den synpunkten att skolbarnen inte skulle orka med självskjutsar skulle behöva hindra att man på detta sätt bygger ut ett system som visat sig gynnsamt. Det torde komma att bli nödvändigt att centralisera sjundeklasserna i skolorna, om vi skola få tillräcklig nytta av det sjunde skolåret. Man måste ju säga, att vid exempelvis B2-skolor har det sjunde skolåret mycket svårt att komma till sin rätt. Det skulle då vara fördelaktigt, om man, såsom påyrkats i andra motioner, kan centralisera sjundeklasserna. Men då behöver man i större utsträckning använda självskjutsar för barnen. Vi måste säkerligen begagna oss av alla tänkbara transportsätt, om vi skola kunna utnyttja det högsta stadiet i vår folkskola ordentligt överallt, även där det är förhållandevis gles bebyggelse. Jag är därför för min del övertygad om att det nu några år försöksvis använda systemet med självskjutsar måste byggas ut till det högre folkskolestadiet, först och främst till sjunde klassen. Man bör sålunda närmare undersöka möjligheterna och vidtaga åtgärder för att på sätt i motionen föreslagits få systemet ytterligare prövat.

Eftersom jag blivit ensam reservant, finner jag det, herr talman, föga lönt att framställa något yrkande om bifall till motionen. Men jag vill i stället rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han måtte taga frågan under övervägande och så snart som möjligt föreslå lämpliga åtgärder.

I herr Ivar Perssons yttrande instämde herrar *Lodenius, Sundelin* och *Näsgård.*

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 180—183.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 184.

Lades till handlingarna.

Punkten 185.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 186.

Anslag till utbildning av lärare vid folkhögskolor.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 4 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *S. G. Wahlund* m. fl. (I: 162) och den andra inom andra kammaren av herr *H. R. Nilson* i Spånstad (II: 247), vari hemställts, 1:o) att riksdagen måtte anslå 11 000 kronor för anordnande under hösten innevarande år av en fortbildningskurs i sociala och socialpolitiska frågor för lärare i samhällsämnen vid landets folkhögskolor, administrerad av Centralförbundet för socialt arbete och Svenska folkhögskolans lärarförening och utformad efter program, som Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen bemyndigades att fastställa, samt 2:o) att riksdagen likaledes måtte anslå 10 000 kronor att användas för föreläsnings- och undervisningsverksamhet vid landets folkhögskolor av till skolorna icke knutna lärare, bedriven i stort sett som i motionen sagts och anordnad av organ, som Kungl. Maj:t funne lämpligt att härtill utse.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Liksom departementschefen och motionärerna har även utskottet funnit en förstärkning av upplysningsverksamheten i sociala och socialpolitiska frågor vara välbehövlig och anser liksom de, att folkhögskolornas möjligheter härvid böra utnyttjas. Utskottet får därför tillstyrka, att ett anslag anvisas för anordnande av en kurs i dylika frågor för folkhögskollärare. Beträffande anslagets storlek ansluter sig utskottet till skolöverstyrelsens av departementschefen förordade förslag om anvisande av 4 500 kronor för ändamålet och anser sig icke böra biträda det i motionerna I: 162 och II: 247 framställda yrkandet om en höjning av detta belopp till 11 000 kronor. Utskottet kan icke heller biträda det i nämnda motioner framställda förslaget om anvisande av 10 000 kronor att användas till bekostande vid folkhögskolorna av en särskild föreläsningsverksamhet enligt i motionerna förordade riktlinjer. Folkhögskolorna torde icke, även om statsmedel icke nu anvisas för ändamålet, vara utan möjligheter att anlita utomstående lärarkrafter. Dessutom förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t tillvaratager de erfarenheter, som vinnas av den planerade fortbildningskursen, och föreslår den ytterligare medelsanvisning, som kan befinnas påkallad i syfte att få till stånd en ökad upplysningsverksamhet inom ifrågavarande område.

Med vad sålunda anförts torde ifrågavarande motioner få anses besvarade.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 4 500 kronor;

b) att motionerna I: 162 och II: 247 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.»

Anslag till utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson, Ivar Persson, Wallentheim, Malmborg* i Skövde, *Viklund* och *Onsjö*, fru *Alvén* samt herr *Hoppe* ansett, att utskottet bort, i anslutning till vad i motionerna I: 162 och II: 247 yrkats, tillstyrka beviljandet av 11 000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 4 500 kronor till en fortbildningskurs i sociala och socialpolitiska frågor samt alltså hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 162 och II: 247, till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 11 000 kronor.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Vid denna punkt i utskottets utlåtande föreslås anvisande av medel till en utbildningskurs för folkhögskollärare. Det är här inte fråga om något ömmande för folkhögskollärarna. Anslaget är emellertid alldeles för litet för det avsedda ändamålet. De som äro intresserade för vilken roll folkhögskolorna spela när det gäller våra kommunala förhållanden och socialpolitiken kunna slå upp s. 163 i utskottets utlåtande. Man ser där ganska snabbt vad det är fråga om, liksom man får en god inblick i hur pass viktig frågan är. Det är Centralförbundet för socialt arbete och Svenska folkhögskolans lärarförening som i en gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t framställt de förslag, som nu upptagits i de vid punkten redovisade motionerna. Motiveringen är socialpolitikens starka utveckling, som har ställt vår kommunala självstyrelse på hårda prov. Det påpekas också, hurusom det ofta omvittnats, att betydelsefulla reformer försenats eller förfuskats vid genomförandet på grund av lokala myndigheters bristande intresse och förmåga liksom — vilket är ganska viktigt — på grund av frånvaron av en vaken och upplyst opinion. Det har också från folkbildningshåll klagats över att det är litet betänkligt med återväxten i fråga om intresset för de kommunala ärendena. Det är alltså från många håll som det påvisats, att om vi vilja ha den upplysta opinion som är nödvändig för att vår socialpolitik på kommunal grund skall kunna ordentligt tillgodoses, så måste det göras något för ökad upplysning. Det har sagts — och det är något som är synnerligen beaktansvärt och som följer av vad jag förut varit inne på — att den kommunala demokratien kräver upplysning och insikt i samhällsfrågorna hos en bred allmänhet, om en tillfredsställande rekrytering av förtroendeposterna skall kunna äga rum och nödvändig kontroll över såväl dessa posters innehavare som även tjänstemännen skall kunna utövas. Jag finner således att de frågor som i motionen ha tagits upp till behandling verkligen äro för vår kommunal- och socialpolitik livsviktiga frågor. Detta har ju inte precis motsagts från skolöverstyrelsen och departementschefens sida, men som jag antydde i början har man ställt ett alldeles för otillräckligt anslag till förfogande.

Det har gjorts en uträkning över vad en sådan utbildningskurs, omfattande en tid av två veckor, skulle kosta i fråga om föreläsningar och i fråga om resestipendier för folkhögskollärarna, och man har kommit till den dock ganska blygsamma summan av 10 000 kronor. Tycka inte herrarna, att det ändamål, för vilket dessa 10 000 kronor äro begärda, är så pass behjärtansvärt att det vore orätt att snåla på den summan med risk att vad man vill ha fram inte kan åstadkommas?

Motionärerna ha dessutom begärt 10 000 kronor för att möjliggöra för särskilda experter att hålla föreläsningar vid folkhögskolorna. Denna begäran ha reservanterna i år inte vågat gå med på. De anse liksom skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t, att det första kravet, nämligen det på denna kurs för folkhögskollärare, är det viktigaste. Alla, särskilt alla på landsbygden, veta vilken betydelse folkhögskollärarna ha, då det gäller elevernas uppfostran i med-

Anslag till utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

borgerliga ämnen, men folkhögskollärarna ha själva sagt ifrån, att de inte känna sig tillräckligt kompetenta för att meddela denna undervisning, och att de begripa att den är så viktig att de gärna vilja arbeta för att göra sig mera kompetenta än de nu äro. Det är därför som Svenska folkhögskolans lärarförening har varit angelägen att få vara med om denna framställning i detta ärende.

Jag är alldeles övertygad om att det här gäller en för vår social- och kommunalpolitik synnerligen viktig och aktuell fråga, och då jag anser, att det skulle vara mycket olyckligt, om den åtgärd, som här är ifrågasatt, förfuskades genom — ja, vi kunna ju säga, för att vara vänliga — en sådan sparsamhet som Kungl. Maj:t och statsutskottet föreslår, ber jag att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Lindén*.

Herr **Pauli:** Herr talman! Det är tydligt att utskottet icke har saknat förståelse för detta ämne, eftersom utskottet tillstyrkt överstyrelsens och Kungl. Maj:ts förslag att göra början till en sådan kurs med det anslag av 4 500 kronor, som riksdagen skulle ge tillåtelse att man använde speciellt för en kurs i samhällsfrågor vid folkhögskolorna. Reservanterna, och bland dem herr Oscar Olsson, äro emellertid missnöjda med att utskottet inte har höjt det av skolöverstyrelsen föreslagna anslaget.

Det ställes i motioner många olika anspråk på statsutskottet, och utskottet har, som kammaren utan tvivel observerat, i åtskilliga fall också gått med på vissa höjningar av anslag, trots de besvärliga tiderna. Men i detta fall har majoriteten inom utskottet ansett, att eftersom det här gäller ett alldeles nytt anslag, kunde det vara lämpligt att först sätta i gång med en sådan kurs och låta de därunder inhämtade erfarenheterna om hur det hela tar sig ut, avgöra, om man i fortsättningen skall höja anslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wahlund:** Herr talman! Det förhåller sig så, som herr Pauli säger, att motionen blivit mycket väl behandlad i utskottet beträffande motiveringen. Som motionär borde jag då kanske här följa herr Wagnssons anvisning från förmiddagen och enbart vara tillfredsställd, ta av hatten och bocka. Jag gör det gärna, men jag måste i likhet med herr Oscar Olsson säga, att ett anslag av 4 500 kronor är alldeles för litet för en sådan här sak.

Det kan visserligen tyckas, herr talman, som om det inte vore någon mening med att ta upp kammarens tid med diskussioner om de små penningsummor, som det här gäller, men den fråga, vi ha att avgöra, är, som också herr Oscar Olsson antydde, av ganska viktig principiell innebörd. Vi veta ju alla, hur hastigt socialpolitiken utvecklats, hur nya socialvårdsformer kommit till och hur andra radikalt omgestaltats, och vi ha under denna process kunnat märka — det har sagts alldeles nyss i denna debatt — att till och med de centrala statsorganen kunna bedriva en förhalningspolitik, men än mer förmärker man en sådan hos de lokala organen. Där är det faktiskt så, att socialpolitiken visar en eftersläpning och att den faktiska tillämpningen av de sociala reformerna ute i bygderna inte helt motsvarar lagstiftarnas intentioner.

Man har i detta sammanhang talat om att den kommunala självstyrelsen befinner sig i en kris. Det talet är överdrivet, men det ligger något i det. Det är nämligen så, att okunnigheten om sociala ting är stor hos den stora allmänheten; det blir då ingen vaksam opinion, och till och med de förtro-

Anslag till utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

endevalda ha ganska stora brister i sitt sociala vetande. Detta är mänskligt, men det är en så allvarlig sak, att man måste göra något åt den.

Vi ha inom Centralförbundet för socialt arbete diskuterat denna sak ingående, och vi ha kommit till det resultatet — och alla äro överens därom — att den utvidgade sociala verksamheten måste följas av en intensifierad upplysningsverksamhet om den sociala lagstiftningen. Det är klart att vi därvid i första hand tänka på folkhögskolan. Det är ju från folkhögskolan som tusen och åter tusen av de kommunala förtroendemännen ha utgått. I folkhögskolan utbildas man icke till en viss yrkesverksamhet utan därifrån går man vanligen tillbaka till sin tidigare miljö och här verkar man med sina kunskaper inom det kommunala livet och i övrigt.

Vi ha inom Centralförbundet för socialt arbete i denna fråga satt oss i förbindelse med folkhögskollärarnas förening, och där har man själv konstaterat, att det brister i kunskaper på det sociala området hos folkhögskollärarna. Väl beror detta delvis på universitetsundervisningen — det skall jag gärna deklarera såsom professor i ett ämne, som ligger socialpolitiken nära. Vad är då att göra? Jo, man skall naturligtvis kalla in folkhögskollärarna till en kurs och efterutbilda dem i aktuell socialpolitik. Den saken är man såväl i propositionen som i utskottet med om, men man säger: »4 500 kronor få tills vidare räcka» eller, som herr Pauli sade här nyss: »Låt oss först pröva med detta belopp!» Jag är ledsen att behöva säga herr Pauli, att den kurs, varom här är fråga, inte kan anordnas för 4 500 kronor, eller jag bör kanske hellre uttrycka saken så, att jag som ordförande i Centralförbundet för socialt arbete inte kan ta ansvaret för anordnandet av en social efterutbildningskurs för 4 500 kronor. Jag försäkrar att det inte är något misshumör, som dikterar vad jag säger. Jag har på det allvarligaste talat med mina medhjälpare om denna sak och sagt dem: »Försök göra en kurs för 4 500 kronor!» Men de ha svarat: »Det går inte! Enbart de fasta kostnaderna för kursen belöpa sig till ungefär 4 500 kronor.»

»Nå», säger man inom utskottsmajoriteten, »låt oss minska på programmet för kursen.» Detta program skulle omfatta — jag läser upp det här — socialpolitikens uppgift, socialpolitikens idé och motivering, socialpolitikens aktuella utveckling, befolkningsfrågan och socialpolitiken, fattigvård, alkoholistvård, arbetslöshetsförsäkring, sysselsättningspolitik, sjukhusvård, bostadsfrågan och bostadspolitiken. Därefter skulle det hela avslutas med ett meningsutbyte angående folkhögskolans undervisning i dessa sociala och socialpolitiska frågor.

Jag kan icke se, vad man här skulle kunna skära ned, och i varje fall är det ogörligt att skära ned programmet låt oss säga med två tredjedelar eller något sådant, som resultatet väl skulle bli, om man ginge efter utskottsmajoritetens förslag. Det går helt enkelt inte att här göra några större nedskärningar. Och när enbart de fasta kostnaderna uppgå till ungefär de av utskottet förordade 4 500 kronorna, är det givetvis även omöjligt att spara genom att minska antalet deltagare i kursen. Det finns dock en möjlighet, om man vill spara, som icke uppmärksammats i utskottets utlåtande, nämligen den att helt enkelt betala dessa fasta kostnader, 4 500 kronor, och sedan säga till folkhögskollärarna: »Ni få själva bekosta Edra resor och Ert vivre.» Men jag tror inte heller den vägen är framkomlig. Var och en, som sysslat med sådana här kurser, vet, att det kanske går att få folk till dem men inte att få just det folk man vill ha dit, om man låter deltagarna betala resor och vivre själva.

Vi ha räknat med 50 deltagare vid den föreslagna kursen, och det blir ungefär en representant per folkhögskola. Vi hade tänkt oss, att denne repre-

Anslag till utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

sentant skulle vara just den lärare, som mest undervisar i sociala ämnen vid resp. folkhögskola. Men vill man verkligen få dessa lärare och just dessa lärare att sätta sig på skolbänken igen, att försaka 14 dagar av sin semester och kanske lämna barn och familj för att delta i kursen, lärer det bli nödvändigt att man betalar för resor och vivre. Detta är i all synnerhet rimligt, som det här — och det har betygats av alla — gäller ett viktigt statsintresse.

Då vi alltså icke kunna pröva den linje, som utskottet föreslår, återstår, såvitt jag kan se, bara en möjlighet, nämligen ett bifall till reservationen, och det ber jag, herr talman, nu att få yrka på.

I herr Wahlunds yttrande instämde herrar *Sten, Albert Andersson, Herlitz, Källman, Fahlander, Sundelin* och *Bror Nilsson.*

Herr **Pauli,** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag vill säga herr Wahlund att vi i utskottet ha visat oss väl medvetna om att det statsbidrag, vi förordat, icke täcker alla kostnader, så att om den saken behövde han inte ytterligare upplysa oss. Men vi ha haft den optimistiska föreställningen, att folkhögskolorna, även om de inte nu genast finge hela kostnaden täckt, skulle komma att ha vissa möjligheter att anlita utomstående lärarkrafter, såsom det säges i utlåtandet. Det är naturligtvis en rätt vag förhoppning, men jag undrar, om den inte kan vara i någon mån grundad.

Herr **Ström:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttrycka den uppfattningen, att om man beviljar ett så ringa anslag som 4 500 kronor för ett så ytterst viktigt och betydelsefullt ändamål, med en sådan omfattning som vi ha läst om och nu fått höra omtalas att detta ämne har, så kan man inte, på sätt utskottet tror, få några erfarenheter att bygga på, innan man går vidare, utan det är alldeles uppenbart, att om anslaget blir så ringa, kommer resultatet att bli ganska negativt. Då kan man riskera att, nästa gång det blir fråga om anslag till sådan kursverksamhet, denna negativa sida av saken kommer att påpekas, med påföljd att kanske alltsammans slopas. Vill man nå en verklig erfarenhet om denna sak, bör man ta till summan åtminstone så pass stor, att den bereder någon möjlighet att åstadkomma en kursverksamhet, som motsvarar de för densamma uppställda principerna.

Jag vill, herr talman, också framhålla, att kommunalmännen ha en alldeles särskild erfarenhet av denna frågas betydelse, enär, såsom redan tidigare har påpekats, svårigheterna äro stora att få sådana lagar, som beslutas av statsmakterna, kända och omsatta i praktiken; det tar mycket lång tid, och detta beror icke minst på den bristfälliga kunskap om lagarnas tillkomst och innebörd, som är rådande på många håll. Besluten bli på grund därav ofta bara beslut på papperet, och jag tycker, att det skulle vara mycket olyckligt, om vi skulle fortsätta på den vägen.

Jag ber därför, herr talman, att få hemställa till kammaren, då det gäller ett så — må jag säga — osedvanligt ringa belopp för en osedvanligt viktig sak, att inte pruta på de 10 000 kronorna, utan följa reservanternas förslag. Jag ber sålunda att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

Herr *Olsson, Oscar,* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 186, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkten 187.

Lades till handlingarna.

Punkterna 188—190.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 191.

Lades till handlingarna.

Punkterna 192—207.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 208.

Lades till handlingarna.

Punkten 209.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 210.

Lades till handlingarna.

Punkterna 211—214.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till elevstipendier vid vissa yrkesundervisningsanstalter.

Punkten 215.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1945/46 anvisa

a) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor;

Anslag till elevstipendier vid vissa yrkesundervisningsanstalter. (Forts.)

b) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor;

c) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

d) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid flygmekanikerskolan i Mölndal ett förslagsanslag av 140 000 kronor.

Herr **Söderkvist:** Herr talman! Sedan riksdagen år 1944 på grund av motioner i båda kamrarna uttalat sig för en översyn av grunderna för stipendier åt elever vid kommunala och enskilda yrkesskolor, anbefallde Kungl. Maj:t överstyrelsen för yrkesutbildning att verkställa utredning rörande ändrade grunder för stipendier åt dessa elever. Efter det att denna utredning verkställts, föreslog Kungl. Maj:t, att stipendiebeloppen skulle höjas i tredje behovsgraden från 45 till 75 kronor, i andra behovsgraden från 25 till 50 kronor och i första behovsgraden från 15 till 25 kronor. Detta förslag har nu av utskottet tillstyrkts.

I sin till Kungl. Maj:t avlämnade promemoria säger överstyrelsen: »Minimikostnaden för en inackorderad elev under kursvistelsen har — — — beräknats till 85 kronor per månad — kostnaderna för eventuella årliga resor ej medräknade — och därvid har överstyrelsen ändock förutsatt, att betingelserna för elevens vistelse vid skolan äro särskilt gynnsamma.» Härav framgår, att det föreliggande förslaget till stipendiebelopp ej till fullo täcker behovet ens i tredje behovsgraden. Då emellertid den föreslagna höjningen är så pass väsentlig, som den är, och statsutskottet är enigt i denna punkt, skall jag inte göra någon erinran beträffande stipendiebeloppens maximihöjd.

Däremot förefinnes en omständighet rörande stipendiernas fördelning, som det förefaller att utskottet ägnat alltför liten uppmärksamhet. Det händer nämligen mycket ofta, att en elev, som av vederbörande rektor föreslagits erhålla ett visst stipendium, antingen får detta väsentligt reducerat, eller rent av blir alldeles utan stipendium. Då jag anser, att överstyrelsen varit alltför hård i sin bedömning av målsmännens förmåga att hjälpa sina pojkar, ber jag att få anföra några exempel, som belysa denna min uppfattning.

En elev med 2 syskon under 16 år, vars fader hade en taxerad inkomst av 3 960 kronor med ett beskattningsbart belopp av 460 kronor, hade av rektor föreslagits att erhålla ett stipendium av 25 kronor per månad. Eleven bor och äter i hemmet, men måste för att kunna göra detta i resekostnader erlägga 34 kronor i månaden. Överstyrelsen förklarade, att han inte skulle erhålla något stipendium.

En annan elev hade likaledes två minderåriga syskon, faderns taxerade inkomst uppgick till 2 920 kronor, intet beskattningsbart belopp fanns. Eleven är helinackorderad i skolan för 60 kronor per månad. Rektor tillstyrkte i detta fall ett stipendiebelopp på samma summa. Överstyrelsen beviljade 30 kronor.

I ett tredje fall fanns det två minderåriga barn i familjen samt två invalider över 16 år. Fadern hade en taxerad inkomst av 3 820 kronor och det beskattningsbara beloppet var 390 kronor. Här beviljades ett stipendium på 25 kronor per månad.

Detta är några exempel ur högen från en enda skola, och när stipendiebehoven bedömas centralt av samma myndighet, torde skolornas erfarenheter i denna sak vara ganska likartade.

Anslag till elevstipendier vid vissa yrkesundervisningsanstalter. (Forts.)

Av vad jag anfört framgår, att det återstår för de målsmän, vilkas barn erhållit dessa enligt min mening alldeles otillräckliga stipendier, att ersätta skolan med ganska betydande belopp. Med sådana årsinkomster som dem, jag här nämnt, bör det vara klart, att det torde få anses omöjligt för målsmännen att binda sig för en månatlig utgift på mellan 50 och 35 kronor plus de nödvändiga utgifter, som inte äro medräknade i denna kalkyl. Följden har också blivit, att flera elever måst avbryta kursen av ekonomiska skäl.

Det är inte min mening att med detta på något sätt klandra överstyrelsens åtgärder, då jag inte känner till efter vilka principer den bedömer de olika fallen. Kanske räcka de tillgängliga anslagen inte till för en generösare fördelning. Men jag har velat fästa — i första hand — statsutskottets uppmärksamhet på saken. Det är orätt, att med utgångspunkt från t. ex. stipendiebeloppet i tredje behovsgraden en fattig pojke skall bibringas den uppfattningen, att han under sin utbildningstid kan få ett månatligt belopp på — som här föreslås — 75 kronor, men det, när hans ansökningshandlingar komma åter, visar sig, att han endast får tredjedelen av detta belopp eller inte får någonting alls. Detta kommer i sin ordning att resultera däri, att de centrala verkstadsskolorna endast kunna rekryteras från relativt välbärgade hem. Man får inte heller, som ibland sker, jämföra dessa skolor med de s. k. högre skolorna, där det kan vara möjligt för den studerande — även om det icke är önskvärt — att med tanke på relativt god plats efter avlagd examen låna behövliga medel för sina studier vid skolan. Verkstadsskolorna utbilda ju inte sina elever till annat än yrkesarbetare — en och annan kan måhända med tiden bli egen företagare — men under alla omständigheter är möjligheten till utkomst inom det valda yrket ofta mycket problematisk.

Då jag anser det synnerligen önskvärt, för att få den rätta rekryteringen vid de centrala verkstadsskolorna, att det blir en ändring i de av mig här påtalade förhållandena, har jag velat framhålla detta. Jag har intet yrkande.

Herr **Olsson, Oscar:** Jag är alldeles ense med den föregående talaren i de synpunkter han framhållit. Detta kanske också framgår vid en jämförelse mellan denna punkt och punkten 185, om man observerar hänvisningen till denna punkt. Utskottet har nämligen lämnat denna sista fråga, som låg talaren så varmt om hjärtat, öppen, och beträffande den första punkten har utskottet gjort detsamma. På s. 162 under punkten 185 säger utskottet: »Utskottet finner åtskilliga skäl tala för principen att helt obemedlade elever böra kunna få alla sina kostnader för genomgång av en folkhögskolekurs täckta genom stipendier — helt eller till väsentlig del av statsmedel.» Sedan kommer utskottets reservation: »Utskottet anser sig dock icke i detta sammanhang böra taga ställning till denna fråga, utan anser sig för närvarande böra godtaga de av skolöverstyrelsen föreslagna stipendiegrunderna att gälla för nästa budgetår.»

Den föregående talaren kan då fråga mig helt enkelt, varför jag inte, när jag deklarerar samstämmighet med honom, har reserverat mig på denna punkt, men jag vill fästa uppmärksamheten på att någon motion icke förelåg, och utskottet kunde icke förmås att begagna sin motionsrätt. Därför kunde vi inte gå längre än till ett skrivsätt, som innebar att frågan lämnades öppen och beslutet förklarades gälla endast för detta år. Till detta uttalande hänvisa vi på s. 187 i satsen: »Beträffande grunderna för stipendietilldelningen får utskottet hänvisa till vad utskottet under ovannämnda punkt 185:o) i motsvarande hänseende anfört.»

Vad den sista delen av anförandet beträffar, vill jag påpeka, att utskottet under punkt 185, till vilken vi under den föredragna punkten hänvisa, även

Anslag till elevstipendier vid vissa yrkesundervisningsanstalter. (Forts.)
säger: »Med anledning av vad departementschefen anfört rörande grunderna för stipendietilldelningen inom ramen för de för de särskilda behovsgraderna gällande högsta beloppen anser sig utskottet böra framhålla, att utskottet förutsätter, att ingen skärpning av de nu tillämpade fördelningsgrunderna kommer till stånd, utan att en effektiv förbättring av stipendieförmånerna i olika behovsgrader kommer de behövande eleverna till godo.» Där ha vi, såvitt jag förstår, nära nog i full utsträckning tillmötesgått det önskemål som den siste ärade talaren framställt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 216.

Lades till handlingarna.

Punkterna 217—220.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 221.

Lades till handlingarna.

Punkterna 222—231.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 232.

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 310 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att statsbidrag skulle utgå till instruktörer för nykterhetsupplysning med 51 000 kronor, till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. med 70 000 kronor och till uppehållande av internationella byråns i Lausanne för alkoholismens bekämpande verksamhet med 3 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. J. Bärg* m. fl. (I: 235) och den andra inom andra kammaren av herr *J. Nilson* i Eskilstuna m. fl. (II: 367), i vilka hemställts, att anslaget till instruktörer för nykterhetsupplysning måtte höjas till 64 500 kronor, att anslaget till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande måtte höjas till 100 000 kronor, att anslaget till internationella byrån i Lausanne för bekämpande av alkoholismen måtte höjas till 5 500 kronor och att följaktligen till bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande måtte anvisas ett anslag av tillhopa 355 500 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår innebär Kungl. Maj:ts förslag en höjning av förevarande anslag med 25 600 kronor, medan i motionerna I: 235 och II: 367 påyrkats en ökning härutöver med 45 500 kronor. Utskottet, som biträder Kungl. Maj:ts förslag till anslagsökning, har emellertid med hänsyn till vad i motionerna anförts blivit övertygat om önskvärdheten av att härutöver

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

ytterligare medel för vissa med anslaget avsedda ändamål ställas till förfogande. I sådant avseende får utskottet tillstyrka en sammanlagd anslagsökning med 11 000 kronor, att disponeras med 9 000 kronor till höjning av instruktörsarvodet till 5 500 kronor för år och med 2 000 kronor till höjning av bidraget till uppehållande av verksamheten vid den internationella byrån i Lausanne till alkoholismens bekämpande. Anslaget bör alltså för nästa budgetår uppföras med (310 000 + 9 000 + 2 000 =) 321 000 kronor.

Åberopande det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 321 000 kronor.»

Reservation hade anförts av herrar *Oscar Olsson, Emil Petersson* och *Malmborg* i Skövde, fru *Alvén* samt herr *Hoppe,* vilka ansett, att utskottet bort utöver vad utskottet föreslagit tillstyrka en ytterligare anslagsökning med 10 000 kronor, att användas till föreläsningsverksamhet, och alltså hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 331 000 kronor.

Herr **Olsson, Oscar:** Som kammarens ledamöter behagade finna, är en reservation antecknad vid denna punkt. Reservanterna äro icke otacksamma mot Kungl. Maj:t eller mot utskottet för de höjningar som ha gjorts. Utskottet har höjt anslaget med 11 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt. Men det är på en punkt, som jag anser, att utskottet borde ha höjt beloppet med 10 000 kronor. Det gäller det s. k. föreläsningsanslaget för nykterhetens befrämjande.

Detta anslag till föreläsningarna var 1939 uppe i 140 000 kronor. Så beskars det på grund av dyrtiden. Skolöverstyrelsen har för i år begärt 100 000 kronor. Kungl. Maj:t har icke ansett sig kunna höja denna post utöver det nuvarande beloppet 70 000 kronor.

Jag behöver inte fästa herrarnas uppmärksamhet speciellt på hur nödvändig nykterhetspropagandan här i landet just nu är, och jag skall inte heller upptaga tiden med att utveckla det. I det fallet torde det inte råda några skilda meningar. Emellertid är föreläsningsanslaget för innevarande år praktiskt taget slut för månadtal sedan. Det finns inte hos centralförbundet pengar för understöd åt dessa nykterhetsföreläsningar, som det här är fråga om, och jag tycker ändå inte att det går an att under tider som dessa ordna det så illa, när det gäller nykterhetspropagandan i landet.

Naturligtvis hade jag helst önskat att gå så långt som skolöverstyrelsen och således att begära en ökning på 30 000, men, herr talman, även min våghalsighet har sina gränser, och jag har följaktligen inte vågat att begära höjning med mer än den blygsamma summan av 10 000 kronor. Mitt föslag går således ut på en slutsumma av 331 000 mot utskottets 321 000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Bärg, Johan.*

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag förstår att kammaren inte tycker det är så roligt att höra dessa ständigt förekommande små orddueller mellan herr Oscar Olsson och mig. Emellertid är ju orsaken till dem från min sida inte något envist begär att säga emot herr Oscar Olsson, utan det är helt enkelt så, att ifrågavarande utskottsavdelnings representanter här i kammaren en-

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

dast äro tre och av dem är det, i regel herr Oscar Olsson och jag som mest deltagit i meningsutbytena på ifrågavarande punkter i avdelningen.

Jag vill också be kammaren vara övertygad om att de relativt få reservationerna och därav följande debatterna här i kammaren inte alls ge någon riktig bild av det utskottsarbete som ligger bakom. Det är ofantligt många fler punkter, där våra överläggningar ha utmynnat i förnuftiga kompromisser, än sådana, där det har blivit oövervinneliga motsättningar, som medföra dessa små sammanstötningar i kammaren.

Jag har tillåtit mig göra denna lilla ingress, eftersom det är min avsikt att i övrigt avfatta mitt yttrande mycket kort. Det gläder mig att höra, att herr Oscar Olsson och hans medreservanter icke äro otacksamma vare sig mot Kungl. Maj:t eller mot utskottet för de höjningar som ha företagits. Jag tycker också att det hade varit ganska märkvärdigt, om de hade förklarat sig vara otacksamma, med hänsyn till att Kungl. Maj:t höjt anslaget med 25 600 kronor och utskottet därefter lagt till ytterligare 11 000 kronor. Vi ha därvid särskilt behjärtat behovet av inspektörsarvoden och höjt vart och ett av dessa, och dessutom har utskottet ytterligare föreslagit en höjning med 2 000 kronor av bidraget till uppehållande av verksamheten vid den internationella byrån i Lausanne till alkoholismens bekämpande.

Naturligtvis hade vi kunnat tillmötesgå världsgodtemplarchefen ända till sista styvern, men han bör ju inte betraktas som någon fullständig diktator, även om han kan med tillfredsställelse konstatera, att han och hans meningsfränder år från år lyckas hissa upp detta anslag rätt betydligt utöver vad som är föreslaget i propositionerna. I grund och botten tror jag att han myser rätt belåtet i sitt skägg över vad utskottet här föreslagit, och jag ber, herr talman, att utan någon längre utläggning få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! Jag instämde nyss med herr Oscar Olsson och skulle således inte ha rättighet att yttra mig i denna fråga, men som motionär kanske jag kan påräkna något överseende.

Jag tyckte nästan att herr Pauli i sitt annars så sympatiska raljerande anförande ändå hade en viss benägenhet att ge denna fråga om anslag till upplysningsverksamhet en färg av att det här gällde något som hade mera personligt intresse för vissa kategorier av människor. Saken är väl i stället den, att hela denna rörelse arbetar i det allmännas tjänst, nedlägger ofantligt mycket arbete och har mycket bestyr och många gånger mycket bekymmer för att utföra en landsgagnande gärning, vars välsignelse kommer hela landet och allt folket till del. Det är således inte något som så att säga de enskilda företrädarna för denna rörelse ha någon personlig nytta av, utan de äro endast förvaltare av det lilla bidrag, som staten ger till verksamheten och som icke täcker kostnaderna, vilka i övrigt få bestridas på frivillighetens väg eller på annat sätt.

När jag som motionär i likhet med herr Oscar Olsson gärna är benägen att visa en tacksam uppsyn för den ökning som har skett, så är det med tanke på den allmänna folknyttan, men jag tycker att med den rikliga intäktskälla som rusdryckshanteringen är, måste vi ändå alla erkänna, att det bidrag, som av riksdagen ges i det avseende som nu föreligger, är en försvinnande liten slant. Jag tycker nog för min del, att riksdagen gjorde väl, om den följde reservanterna här. Det gäller inte något större belopp, men bland den mängd människor, som utföra och uppbära detta arbete, skulle nog ett bifall till reservationen betraktas som ett ökat erkännande åt den samhällsgagnande gärning som de utföra.

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att — även om vi inte ha någon utsikt till framgång — med denna motivering få ansluta mig till reservanternas hemställan.

I detta anförande instämde herr *Hage* och herr *Elowsson, Nils.*

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag vill bara säga, att jag också är litet förvånad över min ärade vän herr Bärg, ty han är en gammal raljör, han också, och jag trodde att han skulle förstå, att jag inte menade så blodigt allvar med mitt uttalande, att herr Oscar Olsson kände en personlig tillfredsställelse över höjningen av detta anslag. Jag trodde det var ganska genomskinligt vad jag menade.

Jag kan försäkra herr Bärg, att avdelningen icke har föreslagit denna höjning av 11 000 kronor ovanpå Kungl. Maj:ts höjning på 25 600 kronor utan att vara besjälad av en allvarlig övertygelse om vikten av detta anslag. Den har gjort det just för att ådagalägga denna sin mening. Jag har inte det minsta tvivel om att detta arbete sker i det allmännas tjänst och i folknyttans intresse, och några personliga synpunkter har jag inte blandat in annat än som ett litet kamratligt skämt.

Herr **Forslund:** Herr talman! Jag skulle också vilja understryka vad herr Bärg sade. Vi ha väl när det gäller spriten ett verkligt samhällsont att brottas med, och all den upplysningsverksamhet, som här kan utföras och få någon verkan, bör ju av den lagstiftande församlingen understödjas på effektivt sätt. Då synes det mig att det skulle bäst hedra denna kammare att den röstade för reservationen och sålunda det något högre anslaget. Det gäller ju inte alls något stort belopp.

Vi skola kanske inte slå an ömma strängar, men jag tror att man inte kan bara så där nonchalant tala om detta anslag som sådant utan att tänka sig in i allt det stora arbete, som här utföres för att söka komma till rätta med de missförhållanden det här gäller. Jag tror att en sådan syn på detta samhällsproblem så fullt och klart motiverar en höjning av detta anslag upp till det belopp som i reservationen yrkats, att jag för min del ber att få ansluta mig till reservationens yrkande.

I herr Forslunds yttrande instämde herrar *Schlyter, Björck, Sundelin* och *Jones Erik Andersson.*

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 232, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Anslag till undervisningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;
Nej — 56.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Enär alltså de avgivna rösterna befunnits lika delade, nedlade herr talmannen i kammarens därtill avsedda rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, varefter på anmodan av herr talmannen herr *Olsson, Oscar*, ur rösturnan upptog den ena av röstsedlarna, och befanns denna vara ja-sedeln.

Kammaren hade således fattat beslut i enlighet med ja-propositionen.

Punkten 233.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 234.

Lades till handlingarna.

Punkterna 235—242.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 243.

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1945/46 anvisa dels till Understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker ett reservationsanslag av 200 000 kronor, dels ock till Understöd för utgivande av Svenskt biografiskt lexikon ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, för budgetåret 1945/46 anvisa

a) till Understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker ett reservationsanslag av 190 000 kronor;

b) till Understöd för utgivande av Svenskt biografiskt lexikon ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Herr **Ström:** Herr talman! Jag har velat begagna detta tillfälle för att framställa en fråga till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet rörande de uppgifter, som ha varit synliga i en mycket uppmärksammad artikel av vår berömde forskare professor Martin P. Nilsson i en av stockholmstidningarna alldeles i dagarna. Enligt denna uppgift skulle statsmyndigheterna ha infört ett licensförfarande och en licensavgift för böcker och lärda verk, när dessa sändas till utlandet. Om dessa uppgifter äro riktiga — och de ha inte bestritts mer än i ett par detaljer — är det ju högeligen märkligt, att vi

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)
nu skola försvåra för litteraturens och vetenskapens män att på billigaste sätt korrespondera med den övriga världen. Man måste förstå vilka svårigheter som resa sig, om ett omständligt byråkratiskt licensförfarande skall äga rum och om det sedan skall kosta avsevärda summor att skicka böcker till utlandet. Jag vet att forskarna ha ett bytesförfarande. De skicka sina verk och få andra verk i stället, och vi veta också att författarna tillämpa samma metod för att kunna hjälpa kolleger i andra länder. Dessutom måste det ju vara en fördel för vårt land att få vår litteratur och vetenskap känd och eventuellt uppskattad i andra länder i så hög grad som det är möjligt, och man borde väl därför snarare försöka underlätta möjligheterna att sprida vår litteratur och få vår forskning känd.

Jag ber, herr talman, att få ställa den frågan till herr statsrådet, om det förhåller sig så, som professor Martin P. Nilsson har meddelat pressen och när i så fall detta förfarande började praktiseras — det måtte ha varit tämligen nyligen, sannolikt i slutet av förra året — vilka myndigheter som ha medverkat till ett sådant beslut och vad orsaken kan vara till detta. Det kan väl inte vara så att staten på detta sätt vill skaffa sig en ny inkomstkälla. Det får man väl anse vara uteslutet, och det skulle också, synes det mig, strida emot författningarna, då riksdagen icke har blivit i ärendet hörd.

Jag vore tacksam, om jag kunde få en upplysning av herr statsrådet.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Min ärade vän herr Fredrik Ström framställde härom dagen till mig en interpellation angående kulturens och naturens skönhetsvärden, som egentligen borde ha ställts till någon annan departementschef, och nu har herr Fredrik Ström till mig framställt en fråga, som i varje fall inte hör hemma under ecklesiastikdepartementet. Den har föranletts av en artikel av Martin P:son Nilsson, som förekom i pressen för någon tid sedan.

Jag vill inte taga kammarens tid i anspråk i detta sammanhang, men jag vill lämna herr Fredrik Ström den upplysningen, att handelskommissionen i går i Svenska Dagbladet gav en rad upplysningar om denna sak. Där kan alltså herr Fredrik Ström få alla de frågor besvarade, som han har framställt till mig.

Herr **Holmbäck:** Herr talman! Det ligger så till, att genom kungl. kungörelse den 30 december 1944 utsträcktes det gällande exportförbudet till att omfatta även den s. k. fria listan, som omfattar bland annat böcker. Enligt ett meddelande från statens handelskommission följande dag medgavs undantag från exportförbudet för tidningar, tidskrifter och modejournaler med eller utan bilagor. Sedan har genom en skrivelse från handelskommissionen den 12 januari 1945 ytterligare undantag medgivits för kataloger, affärscirkulär samt annat ej särskilt nämnt merkantilt tryck med svensk eller utländsk text och vidare genom kommissionens skrivelse till generaltullstyrelsen den 29 januari 1945 för böcker, tryckta, i korsbandsförsändelser till Danmark, Finland och Norge. Böcker få alltså sändas till dessa tre länder, såvida vikten icke överstiger tre kilogram, men om vikten är större eller böckerna icke äro adresserade till något av dessa tre länder, erfordras det licens, som måste sökas hos handelskommissionen, alltså ett mera omständligt förfarande.

Å ena sidan måste man säga sig, att genom att korsbandsförsändelser upp till tre kilogram äro tillåtna till dessa nordiska länder de värsta svårigheterna med exportförbudet äro undanröjda. Å andra sidan måste man anse att det är ganska onödigt, att svårigheter vid export av böcker skola föreligga,

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

då det gäller vissa andra länder, t. ex. Schweiz. Finns det något som helst skäl att lägga svårigheter i vägen för export till Schweiz av svenska böcker? Det lärdomshistoriska samfundet i Uppsala har ett flertal abonnenter i andra länder än de nordiska på sin årsskrift, och man måste då underkasta sig svårigheter för att få ut dessa böcker.

Det vore mycket önskligt, om man kunde låta böcker överhuvud taget bli fria. Och om vi nu ta hänsyn till förhållandet till Tyskland, är det också egendomligt att det upprätthålles ett exportförbud, då tyskarna via Danmark mycket väl kunna skaffa sig den litteratur från oss, som erfordras — om det nu skulle vara något intresse för oss att hindra dem därifrån.

Herr **Ström:** Herr talman! Jag har nu genom den ärade representanten från Uppsala erhållit en redogörelse för vad beslutet innebär i sina huvudgrunder. Men om själva anledningen och orsaken till ett sådant beslut, som måste te sig synnerligen egendomligt, står det, såvitt jag kan se, ingenting i handelskommissionens svar till Svenska Dagbladet med anledning av professor Martin P:son Nilssons artikel. Icke heller har jag kunnat finna att det existerar någonting där som förklarar vad upphovet är till detta egendomliga beslut. Jag förstår ju att det inte är ecklesiastikministern som är upphovet till detta — han skakar också nekande på huvudet. Handelskommissionen förklarar att den frånsäger sig ansvaret — den säger att det är oriktigt, att den skulle vara upphovet. Nu är inte handelsministern närvarande i kammaren, och jag kan då inte rikta dessa frågor till honom för att få klarhet i det märkliga förhållandet, att här har införts ett licensförfarande, om också med vissa undantag särskilt för de nordiska länderna, och att det har genomförts utan att man har någon klar bild av hur länge det skall räcka, vilken omfattning det i verkligheten har — ty det medges som sagt vissa undantag — och vad det kan bli för konsekvenser av ett så egendomligt beslut som att licensbelägga böcker. Allt detta måste man finna — i varje fall när man inte är insatt i frågorna — vara ganska egendomligt.

Jag kan, herr talman, såvitt jag förstår, inte komma längre i denna fråga här i kväll. Jag får väl försöka att få klarhet av handelsministern vid något annat tillfälle.

Herr **Undén:** Herr talman! Denna i och för sig mycket intressanta debatt kanske är ägnad att undanskymma vad det egentligen rör sig om i denna punkt av statsutskottets utlåtande. Statsutskottet har här på ett mycket beklagligt sätt underskridit ett av Kungl. Maj:t begärt anslag, nämligen för understöd till utgivande av tidskrifter, lärda verk, läroböcker etc. Och fastän utskottet har uttalat sin livliga uppskattning av anslaget och dess betydelse från vetenskaplig synpunkt och förklarat att starka skäl föreligga för den anslagshöjning, som Kungl. Maj:t har begärt, så fortsätter utskottet, utan någon som helst motivering, med att sänka det av Kungl. Maj:t begärda beloppet med 10 000 kronor. Jag fruktar att det verkliga skälet till denna sänkning helt enkelt är att detta stackars anslag har råkat bli ett slags kompensationsobjekt för några höjningar, som utskottet på andra punkter av huvudtiteln har företagit. Jag kan i varje fall inte finna det vara motiverat att gå under Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Då det inte finns någon reservation, är det givetvis utsiktslöst att här ställa något yrkande. Men jag vill uttala den övertygelsen, att anslaget nästa år kommer att behöva höjas ytterligare utöver vad Kungl. Maj:t i år har föreslagit.

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

Herr **Pauli:** Herr talman! Det är tydligt, som universitetskanslern nu sagt, att det för en utomstående kan vara svårt att förstå denna sänkning under vad Kungl. Maj:t har föreslagit, i synnerhet med den motivering som utskottet har avgivit. Utskottet understryker att anslaget är av stort värde för den vetenskapliga verksamheten och att därför starka skäl föreligga för en anslagshöjning. Men utskottet har inte velat höja anslaget så mycket som Kungl. Maj:t har föreslagit, utan har begränsat höjningen.

Nu skall jag emellertid röja vad som ligger bakom just siffran 190 000 kronor — jag tror inte att jag därmed kan anses begå någon svårare indiskretion. Det var nämligen så att man inom avdelningen först var starkt benägen för att sänka Kungl. Maj:ts förslag med 25 000 kronor, och i så fall hade detta på avdelningen blivit ett alternativ, som helt säkert hade medfört majoritet i statsutskottet för denna större sänkning. Då försökte vi och lyckades att arbeta ihop alternativen, så att sänkningen inskränktes till 10 000 kronor. Detta tror jag att anslaget har förtjänat på i jämförelse med vad som skulle blivit resultatet av majoritetsförslaget.

Det är alltså en mager förlikning, som här har gjorts, i stället för en eventuell fet process. Det kan ju alltid sägas att man kunde ha vågat försöket att slåss för Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet gent emot ett förslag om en ytterligare sänkt summa, men en viss erfarenhet från statsutskottets arbete förestavade i detta fall inslåendet på den försiktigare vägen.

För övrigt ber jag att fullkomligt få instämma i vad universitetskanslern sagt om det starka behov av medel, som här föreligger, och jag förutser också att man nästa år från regeringens sida skall behöva begära ännu mer. Det är nämligen så, att kostnaderna för framställande av vetenskapliga verk likaväl som av bokverk över huvud ha stigit kolossalt under de senare åren. Dessutom har man haft stora svårigheter att få till stånd den nödvändiga bytesverksamheten med utlandet — ju mindre man själv kan bidraga med, desto mindre får man i utbyte.

Under sådana förhållanden måste jag också, herr talman, ge min anslutning till den förvåning, som herr Fredrik Ström har uttalat inför det förhållandet, att man nu har belagt exporten av svenska böcker med en licensavgift, som inte funnits förut under kriget. Man vet inte vem som egentligen står bakom detta steg. Men vem det nu är, som har ställt till med denna anordning, måste det sägas till vederbörande, att nog förefaller det egendomligt att man just under vad som ser ut att vara krigets sista år i Europa skall behöva på detta sätt ytterligare försvåra det intellektuella och kulturella utbytet med utlandet. Jag vill på det bestämdaste understryka önskemålet om att man så snart som möjligt, och helst före krigets slut, om det skulle draga ut någon längre tid ännu, upphäver licensbeläggandet av bokexporten. Jag tycker att det är oriktigt att betrakta böcker som en handelsvara som alla andra. De borde dock ha en annan plats i ett kulturfolks medvetande.

Jag ber, herr talman, att med det nu sagda få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Undén:** Herr Pauli har här anfört en acceptabel förklaring till att han själv har gått med på en sänkning med 10 000 kronor för att undgå en sänkning med 25 000 kronor. Men hans argument utgör naturligtvis inte något försvar för de medlemmar av utskottet, som ville sänka anslaget med 25 000 kronor och därmed ha framtvingat sänkningen med 10 000 kronor.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Jag kan inte annat än i likhet med universitetskanslern djupt beklaga den sänkning, som här föreslås av det an-

Anslag till utgivande av tidskrifter m. m. (Forts.)

slag, som Kungl. Maj:t har begärt. Här lägga vi ut ganska stora pengar, men i många fall ändock alltför litet, för forskning och för vetenskap i detta land. Men när det gäller att se till, att resultaten av denna forskning kunna publiceras, då äro vi alltför snåla. Jag tror att detta är en djupt beklaglig politik, och jag kan inte annat än hoppas att statsutskottets andra avdelning, då denna fråga på nytt kommer dit, skall visa sig vara mer generös.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 244—258.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 259.

Om tillsättande av en ny skolutredning,

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *S. Linderot* och *N. Holmberg* (I: 164) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Holmberg* m. fl. (II: 232), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättandet av en ny skolutredning, som med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna skulle snarast möjligt framlägga förslag om det svenska skolväsendets framtida gestaltning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Utskottet förordar, att ifrågavarande anslag för nästa budgetår uppföres med av Kungl. Maj:t föreslaget belopp.

Utskottet kan icke tillstyrka bifall till det i motionerna I: 164 och II: 232 framställda yrkandet. I detta sammanhang vill emellertid utskottet, som anser det självfallet att 1940 års skolutredning bör få tillfälle att framlägga resultaten av sitt arbete, framhålla angelägenheten av att detta utredningsarbete i möjligaste mån påskyndas. Utskottet anser sig böra betona, att nödiga förbättringar av skolväsendet för närvarande kunna befaras bliva fördröjda i avvaktan på resultatet av skolutredningens arbete. Det synes utskottet därför önskvärt, att skoldistrikten utan avvaktan härpå vidtaga de förbättringar, som kunna befinnas befogade och möjliga att genomföra.

Utskottet hemställer förty,

a) att riksdagen må till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

b) att motionerna I: 164 och II: 232 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *Oscar Olsson, Wallentheim, Åkerström* och *Thapper*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Det är några reservanter som ha antecknat en blank reservation vid denna punkt. Vad det är fråga om i motionen är ju att riksdagen måtte hemställa om tillsättandet av en ny skolutredning, som snarast möjligt skulle framlägga förslag om det svenska skolväsendets framtida gestaltning. Utskottet svarar därpå, att det inte kan tillstyrka bifall till det framställda yrkandet, då skolutredningen bör få tillfälle att framlägga resultaten av sitt arbete, men fortsätter i detta sammanhang med att framhålla

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

»angelägenheten av att detta utredningsarbete i möjligaste mån påskyndas». Vidare anser sig utskottet böra betona, att »nödiga förbättringar av skolväsendet för närvarande kunna befaras bliva fördröjda i avvaktan på resultatet av skolutredningens arbete. Det synes utskottet därför önskvärt, att skoldistrikten utan avvaktan härpå vidtaga de förbättringar, som kunna befinnas befogade och möjliga att genomföra.»

Av den förut i dag förda skoldebatten framgår ganska tydligt, att jag ingenting har att anmärka på dessa tre sistnämnda synpunkter — när det gäller utredningsarbetets påskyndande i möjligaste mån lika litet som beträffande de båda därpå följande.

Det har under behandlingen av denna fråga kommit en handling på andra avdelningens bord, som gör reservationen så mycket mer berättigad — ett brev till Konungen från herr Gösta Bagge beträffande det resultat, till vilket skolutredningen nu har kommit. I diskussionen har det vid åtskilliga tillfällen på det förberedande stadiet framhållits, att man kanske inte skall klanka på att utredningen har blivit så långvarig — man har sagt att vi ha ju haft flera mycket längre utredningar här i Sverige, t. ex. processkommissionen. Ja, för allt i världen, sådana exempel kan man nog dra fram. Men jag tycker att det tyder på en nödfallsutväg att ta till sådana exempel. Om vi se på de näst föregående skolutredningarna, hade vi skolkommissionen av 1918, som var färdig år 1922 och vars resultat sedan bearbetades av nya sakkunniga 1924—1926. Beträffande den skolutredning, som det nu är fråga om, sade ju herr Bagge själv vid dess tillsättande, att den skulle vara överens med honom om » att ingen tid skulle försittas». Det har påpekats av herr Bagges företrädare som departementschef gång på gång i synnerligen starka vändningar, att han var mycket säker på att tiden skulle försittas. Det synes mig, som om han har fått rätt. En utredning som denna, som redan har tagit fyra och ett halvt år och som ännu inte har kommit fram till framläggandet av de positiva förslagen beträffande själva organisationen, den har verkligen arbetat ganska länge. Och det är så mycket bekymmersammare, som förre departementschefen i förra årets remissdebatt just i polemik mot herr Engberg ställde i utsikt, att redan i fjol skulle utredningen snart vara klar på de väsentliga punkterna. Jag har förut i dag varit inne på frågan om den engelska skolutredningen, som är minst lika omfattande vad dess arbete beträffar som den svenska, men som blev färdig på mindre än två år, icke bara med diskussionsprotokoll, som vi ha fått från vår skolutredning, utan med positiva förslag, som redan äro omsatta i engelsk lag. Jag kan således inte alls gå med på att utredningstakten har varit av den arten, att inga befogade anmärkningar därvidlag skulle kunna framställas.

Vad var det departementschefen i fjol i remissdebatten sade till svar på herr Engbergs klagomål i detta hänseende? Han sade: Betänkandet om folkskolan är färdigt fram på våren, detsamma gäller betänkandet om realskolan, och betänkandet om skolans inre arbete är på god väg.

Vad säger herr Gösta Bagge i sin skrivelse till Konungen av den 29 mars i år? Han säger, att nu ha i det närmaste dessa saker, som utlovades till våren 1944, blivit färdiga och gått till sättning — detta gäller alltså skolpliktstidens skolformer i Sverige och även de praktiska linjerna, som först nu i år således skulle — som uttrycket föll sig *i fjol* i remissdebatten — »föreligga färdiga i en promemoria, som torde bli slutbehandlad ganska snart av skolutredningen in pleno».

Jag skulle vilja säga att detta fördröjande ett helt år efter sedan vi i riksdagen fått besked om att det redan förra våren skulle föreligga färdigt, inte

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

är uppmuntrande, när man tar hänsyn till den takt i vilken utredningen har arbetat.

Sedan påpekas det i skrivelsen, att däremot är betänkandet om gymnasierna »ännu ej klart» — precis detsamma uttalades i fjol i remissdebatten, men det kom då i ett sådant sammanhang, att man inte kunde räkna ut att i år, även långt fram på riksdagen, skulle vi få reda på att det ännu återstår av utredningens arbetsområde frågorna rörande gymnasiet, flickskolan och fördelningen av olika utbildningsmöjligheter på skilda orter och landsdelar. I dessa stycken föreligga nämligen endast, får man nu veta, »vissa preliminära undersökningsresultat».

Det är naturligtvis roligt att man får läget preciserat, men det är inte roligt att så att säga ha blivit gödd med förhoppningar av helt annat slag ett helt år i förväg. Det är fullkomligt riktigt, som det heter i den skrivelse, som kom in på statsutskottsavdelningens bord under behandlingen av åttonde huvudtiteln, att skolutredningen sålunda »nått ett stadium av sitt arbete, då ett huvudparti av det komplex av frågor, som hänskjutits till dess behandling, nämligen skolpliktstidens skolformer, föreligger i det närmaste slutbehandlat». Jag vill naturligtvis inte komma med några insinuationer om hur länge det kan dröja, innan vi få se det. Jag litar emellertid på att vi få se den delen i tryck under de närmaste månaderna, trots den besvikelse som jag drabbades av när den inte blev färdig vid den tidpunkt, som ställdes i utsikt vid förra årets remissdebatt.

Nu skall jag visst inte förneka att det föreligger ett resultat, som naturligtvis är rätt glädjande och som kan bero på att utredningen har så att säga saktat farten. I fjol i remissdebatten fingo vi reda på att en åttaårig folkskola kunde på sin höjd vara riktpunkten för skolutredningen vad beträffar folkskoleorganisationen. I detta brev till Konungen få vi reda på att förslag om åttaårig folkskola nu kommer att framläggas, och det är ju bara roligt att utredningen i det fallet tycks ha kommit på andra tankar. Att döma av den intresserade tidningsdebatten i ärendet är det en sak till, som har förändrats sedan remissdebatten vid förra årets riksdag. Dåvarande departementschefen förklarade vid detta tillfälle, att folkskolan bör naturligt växa upp så att säga i jämbredd med realskolan, medan man nu av en framstående ledamot av skolutredningen får reda på att den enhetsskola, för vilken herr Engberg då gjorde sig till tolk med detta svar från den dåvarande departementschefen, det är i själva verket någonting, som dåvarande departementschefen har tänkt på hela tiden. Det är ju en utveckling, åtminstone i fråga om uttryckssättet, som enbart är tacknämlig.

Det är dessa saker som göra, att jag inte har kunnat anse det så utomordentligt självklart, att skolutredningen utan vidare skulle få fortsätta sitt utredningsarbete, till dess den blir färdig. Ty däri ligger ju också att det kan dra bra mycket längre ut på tiden än vi föreställa oss, på grund av de erfarenheter vi redan ha gjort, innan denna sak blir färdig. Om det här gäller en fråga, på vilken redan 1940 ingen tid borde försittas, så är en utredning som kommer att leda till positiva resultat först efter något årtionde — det skall ju nämligen bli en parlamentarisk kommitté efter den nuvarande utredningen — verkligen inte några hoppfulla utsikter för den undervisningsreform, som vi ha gått och längtat efter. Det har ju varit så, när det gällt de föregående skolreformerna, att utredningarna rörande dem i själva verket tagit så lång tid, att de ha varit föråldrade, när reformen genomfördes, och att man därför ögonblickligen har måst tillsätta en ny utredning. Och dessa utredningar före 1927 ha ändå inte tagit en sådan tid i anspråk som de nuvarande.

Det har varit på tal, när denna utredning diskuterades på det förberedande stadiet, att det möjligen skulle vara något att tänka på att, så fort som utred-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

ningen blivit färdig och innan någon ny tillsattes, låta riksdagen titta på dess resultat och få till stånd en principdiskussion. Man har invänt att detta skulle ytterligare försena frågan. Det är inte så säkert! Det kan hitta på att hända att en sådan principdiskussion, där svenska folkets representanter finge säga sin mening på grundval av det resultat, som då var färdigt, kunde bidraga till att påskynda en skolreform i stället för att försena den. Jag vill inte nu här direkt göra mig till talesman för en sådan synpunkt, ehuru det kan vara åtskilligt som talar för den. Men jag vill bestämt säga ifrån, att den propå, som åtföljer den av mig förut omnämnda skrivelsen, nämligen att Kungl. Maj:t skulle tillsätta en utredning rörande lärarutbildningen, har sina risker. Det är visserligen sant att det hela kan försenas, om lärarutbildningsutredningen också skall ta någon längre tid. Men, som även ordföranden för skolutredningen själv påpekar, det vore ju ändå av betydelse, när lärarutbildningen för den nya organisationen skall sättas i gång, om denna utredning visste, hur den nya organisationen skall se ut. Och skolutredningen går såsom något självfallet ut ifrån att organisationen skall se ut, som den har tänkt sig! Detta är inte alls självfallet för mig, och det finns en mycket stor och stark opinion i Sverige, som inte heller anser att detta är något självfallet. Men jag skulle vilja säga, att det finns möjligen en utväg ut ur detta fasthängande i den takt, i vilken utredningsarbetet hittills har bedrivits, och det är att man tar fasta på att först utreda skolpliktstidens skolformer, som skulle bli i huvudsak folkskolan och en därmed sammanhängande realskola — eller enligt en mycket allmänt utbredd opinion en nioårig skola, inneslutande både den nuvarande folkskolan och realskolan. Det är ju en mycket framkomlig och god väg att låta den saken bli föremål för en ny utredning, helst efter en principdiskussion, där riksdagen får vara med, men under alla förhållanden låta en kommitté taga hand om den saken. Ty här gäller det ju det grundläggande i fråga om vår skolorganisation. Sedan kan man låta skolutredningen, under det att den parlamentariska utredningen arbetar med grundvalarna för vår skolorganisation, sitta och resonera om det blivande gymnasiet. Ja, är det någon vidare mening med det? Nej, det tror jag inte, men det tror skolutredningen, och det skulle ju vara för att i någon mån tillmötesgå den, som man i så fall skulle kunna låta den få dryfta den saken och avsluta den så fort som möjligt.

Det är visst inte säkert, att gymnasiet kommer att läggas på det sätt, som skolutredningen föreställer sig och som för övrigt också motionärerna räkna med. Jag har ingenting att anmärka mot motionärernas uppdragande av sitt skolprogram. Det är ett modernt sådant i god överensstämmelse med den breda opposition, som har en stark opinion bakom sig här i landet. Men tiden har kanske ridit litet för fort för motionärerna liksom även för mig i det hänseendet. Jag har räknat med ett fyraårigt eller treårigt gymnasium, och det ha även motionärerna gjort.

Nu har man att räkna med en ganska utbredd opinion, särskilt i yngre akademiska kretsar, för att skolåldern skall sluta vid 18 år. Gymnasisterna skola således kunna övergå till universitetet vid 18 års ålder, såsom meningen är att de skola göra i England och som de ha gjort i Amerika under långa tider. Man har ansett att det är en synnerligen viktig sak, att ungdomarna få flytta från skolbänken och börja högskolestudier tillräckligt tidigt.

Då kunna vi kanske finna med vår fördel överensstämmande att gå den engelska vägen och bygga upp ett tvåårigt gymnasium med ämnesvalet begränsat till vad var och en av de blivande akademikerna eller högskolestudenterna direkt behöver för sina fortsatta studier. Eftersom den tanken åtminstone indirekt har fått ett så pass starkt stöd i till och med en inte alltför svag

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

opinion bland de yngre akademikerna, är detta någonting som mycket väl kan komma att bli ett slutresultat av arbetet på att skapa vår nya skolordning.

Men man kan inte vänta många år till med den saken, och jag har därför, herr talman, ansett det synnerligen viktigt att få fram några andra synpunkter på skolproblemen än dem, som hittills gjort sig gällande i skolutredningen. Det är ganska liten mening med en detaljerad skolutredning rörande alla möjliga frågor om kurser, betygssättning, anknytning o. s. v., som nödvändigt medför en ytterligare betydlig tidsutdräkt, när det mycket väl kan tänkas att resultaten aldrig komma till användning i verkliga livet, då en skolreform skall genomföras.

Jag kan inte, herr talman, framställa något annat yrkande än utskottet, ehuru jag, såsom tydligt torde ha framgått av vad jag sagt, inte precis är så belåten med den utformning, dess yttrande har fått.

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag begärde ordet medan jag ännu var i ovisshet om vilken avslutning herr Oscar Olsson tänkte ge sitt anförande och vilket yrkande han skulle framställa. Då han nu har anslutit sig till utskottets hemställan, behöver jag egentligen inte säga något vidare på den punkten, och jag skall i övrigt fatta mig mycket kort.

Herr Oscar Olsson har alltså förenat sig med utskottet i avstyrkandet av den föreliggande kommunistiska motionen, men han har samtidigt tillkännagett sin anslutning till tankarna i denna motion och har häftigt kritiserat både skolutredningens enligt vad han påstår alltför långsamma arbetstempo och dess arbetsprogram. Från hans utgångspunkter hade jag därför väntat ett annat yrkande, men det besparar oss kanske en del strid, att han nu ej framställde ett från utskottets kläm avvikande yrkande.

Statsutskottet har uttalat en önskan om att skolutredningens arbete skall i möjligaste mån påskyndas. Det är väl något som vi alla äro överens om; jag skulle tro att även skolutredningen vid det här laget gärna påskyndar sitt arbete så mycket den kan. Men vad vi, som utgöra utskottsmajoriteten, i motsats till motionärerna framhållit är, att vi icke anse att skolutredningens arbete bör avbrytas, utan att den bör få tillfälle att under fortsatt kontinuerligt arbete framlägga sina resultat. Motionärernas huvudyrkande är nämligen, att skolutredningens arbete skall avbrytas, att en helt ny skolutredning skall tillsättas och att den skall få direktiv som överensstämma med de tankar, som äro framställda i motionens långa motivering och som i stor utsträckning ha fått den föregående talarens anslutning.

Jag behöver inte uppta till bemötande den tanke, herr Oscar Olsson framkastade, nämligen att riksdagen skulle principbehandla hela denna sak innan den parlamentariska utredningen tillsättes. Riksdagen skulle i så fall få behandla saken två gånger. Då han inte direkt ville göra sig till talesman för en sådan ordning, hälsar jag detta med tillfredsställelse och slipper att närmare utveckla de starka skäl, som tala mot ett sådant högst egendomligt tillvägagångssätt.

Jag vill slutligen bara göra den anmärkningen, att herr Oscar Olssons skolprogram tydligen rider ganska fort. Han har nu hunnit fram till planer på en treårig realskola och ett tvåårigt gymnasium. Det blir inte mycket kvar av vår arma läroverksbildning på det sättet, och jag vet inte, hur han tänkt sig att universiteten skola kunna arbeta på en sådan basis — men det är kanske en sak som inte intresserar honom så värst mycket. Jag har dock alltid uppfattat honom såsom intresserad för kulturen i dess helhet och ej blott för vissa stadier av utbildningen, och jag vill verkligen säga till honom, att innan han går på i ullstrumporna på detta sätt, bör han nog tänka litet på hur vår universi-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

tets- och högskoleutbildning skall läggas för att ej behöva ta betydligt flera år i anspråk än nu. Han brukar inte uttala sig med någon glädje om s. k. preparandkurser, men det har från universitetens sida redan för rätt länge sedan framställts önskemål om att man, därest läroverkens bildningsmål sättes alltför lågt, måtte sörja för att de, som söka sig till universiteten, i annan ordning fylla på sina för universitetsstudier behövliga kunskaper.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Medan vi här i Sverige ha solat oss i den alltmer förbleknande glansen av det faktum, att vi en gång voro ett föregångsland i Europa på folkundervisningens område, har utvecklingen på andra håll gått förbi oss, och Sverige ligger numera tyvärr inte i täten, utan i kön, på skolväsendets område. Förhållandet har sedan länge framkallat en mycket skarp kritik från alla intresserade, vilken med åren vuxit i styrka och fått allt större anslutning.

Vi ha i vår motion i denna fråga sökt att positivt sammanfatta det väsentliga i kritiken, då vi ha sagt, att man såsom mål för sig måste sätta, att all skolundervisning såväl i folkskolorna som i övriga läroanstalter skall höjas till en nivå, som motsvarar den tekniska och övriga samhälleliga utvecklingen, och att man måste laga så att all undervisning, således även i de högre läroanstalterna, blir tillgänglig för alla efter vars och ens fallenhet och utan några som helst hinder av ekonomiska och geografiska förhållanden.

Jag tror inte att det är nödvändigt att i denna kammare, som bland sina ledamöter räknar så många framstående skolmän och sakkunniga på undervisningens område, anföra några bevis för att vårt skolväsen för närvarande på intet sätt motsvarar dessa krav, som man anser sig böra ställa på skolväsendet i ett i övrigt så högt utvecklat land som Sverige av i dag. Bristerna äro i många fall uppenbara. Inte minst talande är enligt min uppfattning det förhållandet, att det här i landet har blivit en stor och lönande industri att till medborgarna mot hög ersättning förmedla den kunskap, som skolan borde ge men som den tyvärr inte ger. Kunskapen har blivit en vara. Två stora kapitalistiska företag, NKI-skolan och Hermods korrespondensinstitut, sälja kunskap ungefär som andra sälja korv eller överrockar. Jag vill därmed icke ha på något sätt nedsatt deras verksamhet, ty den bjuder för närvarande många fattiga ungdomar i städerna och stora grupper av landsbygdens ungdom den enda möjligheten att få tillgång till de ofta rätt enkla kunskaper, som de behöva men som de på grund av vårt skolväsens efterblivenhet icke kunnat erhålla genom samhällets försorg. Men nog är det väl en skandal, att kunskapsbehövande och kunskapssökande ungdomar i detta land skola nödgas i så stor utsträckning som nu sker anlita dessa privata företag i stället för att erhålla kunskapen genom samhällets försorg inom det allmänna skolväsendet.

Även om man inte är överens med oss kommunister i dessa synpunkter, lär väl ingen vilja bestrida att det förhåller sig på det sättet, att vårt skolväsen är i behov av en mycket genomgripande och grundlig omgestaltning. Redan den debatt i skolfrågor, som förts här i dag, har ju mycket klart visat på detta förhållande, och det är därför ytterst beklagligt att man anser sig böra avslå den motion, i vilken vi krävt en ny utredning. Här pågår nu en utredning sedan fem år tillbaka, och man förklarar att man inte vill vara med om någon ny skolkommission, därför att denna utredning bör få avsluta sitt arbete. I och för sig skulle det väl inte finnas någonting att invända däremot, om man av denna utredning kunde förvänta ett godtagbart resultat. Men det är en ganska utbredd mening, att man av 1940 års skolutredning inte har att hoppas på

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

någonting som skulle kunna läggas till grund för den skolreform vi behöva här i landet. Därmed vill jag ej ha sagt någonting förklenande om de enskilda ledamöterna i denna utredning. De må vara hur utmärkta personer som helst, men resultatet av deras arbete hittills visar för det första, att de ha gripit sig an med uppgiften i galen ända, och för det andra, att de icke äro anhängare av en skolreformatorisk linje, som kan föra det svenska skolväsendet framåt.

Under sådana förhållanden kan man inte undgå att tycka, att det är slöseri både med papper och med tid att låta denna utredning fortsätta sitt arbete och producera den ena tjocka volymen efter den andra. Det bästa skulle nog vara, om utredningen fick följa samma väg som det i fjol avgångna statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och efter hans exempel lämna ifrån sig uppdraget.

Det är ju, såsom många gånger tidigare har framhållits, betecknande för utredningen att dess första betänkande gäller en detaljfråga, nämligen huruvida man skall ha enkel eller dubbel anknytning mellan folkskola och realskola, men förbigår frågan om hur folkskolan och realskolan skola organiseras i framtiden. Den saken tänker man väl nu försöka klara upp i de betänkanden, som väntas, medan man såsom herr Oscar Olsson här påpekade skjuter på framtiden frågan om det svenska gymnasiets organisation. Men hur kan man få den nödvändiga omorganisationen och vinna enhetlighet i skolväsendet, om man på det sättet skall hålla på att plocka med en bit här och en bit där, utan att göra klart för sig, hur det hela skall se ut?

Skolutredningen har ju nu för övrigt signalerat, att den har för avsikt att framlägga förslag om enhetsskola. Detta är rätt intressant. Det visar, att man har bytt om fot inom utredningen, ty tidigare var det inom den bara en enda röst som höjdes till förmån för enhetsskolan. Nu hjälper det väl emellertid knappast utredningen, att den har ändrat ståndpunkt i denna fråga, ty det gäller icke blott att skapa en enhetsskola, utan det är också en fråga om vilken funktion denna enhetsskola skall fylla och vad den skall vara inriktad på.

Då räcker det inte att som mål för enhetsskolan uppställa det, som skolutredningen enligt vad den själv meddelar har låtit vara sin främsta ledstjärna, nämligen att skolan skall meddela sina elever »kristendomens sanningar och bilder ur bibelns värld». Det är inte bristen på sådant som är det mest utmärkande för det svenska skolväsendet för närvarande. Jag tror att skolan meddelar »kristendomens sanningar och bilder ur bibelns värld» i så stor utsträckning, att det räcker och blir över till en väst, som man brukar säga. Däremot brister det i fråga om förmedlandet av konkret, nyttig kunskap sådan som ungdomen behöver för att kunna klara sig när den lämnar skolan och går ut i det praktiska livet. Och att skapa en sådan skola är tydligen den sittande utredningen inte inställd på.

Kritiken mot skolutredningens prestationer hittills har varit mycket skarp. 80 procent av alla dem, som yttrade sig vid remisssen av dess betänkande rörande den dubbla anknytningen, vände sig mot skolutredningens förslag, mot hela uppläggningen av dess arbete och mot de tankar som lågo bakom, i den mån man i detta betänkande kunde spåra sådana.

De omdömen, som från annat håll uttalats, ha ej varit så värst milda. Jag skall tillåta mig att påminna kammaren om bara ett par, mycket typiska sådana. Det socialdemokratiska ungdomsförbundets organ, Frihet, konstaterade beträffande skolutredningen, att »ett program, en skolreformatorisk linje lyser på ett uppseendeväckande sätt med sin frånvaro». Och i Aftontidningen skrev rektor Alva Myrdal, som jag för min del betraktar såsom en av de mera framträdande förkämparna för det svenska skolväsendets reformering, följande: »Var-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)
efter remissyttrandena strömma in, blir det befriande klart, att kommittén inte kommer att sätta sin prägel på en stor 40-talets skolreform. Så obetydlig blir i själva verket dess insats, och så kraftig är kritiken mot arbetets själva uppläggning, att man troligen har att vänta att denna borgerliga kommission, där det enda storslagna är kostnaderna, kommer att avvecklas.»

Tyvärr ha rektor Myrdals förväntningar i det stycket som det nu ser ut knappast några utsikter att bli infriade. Hon hade tydligen inte räknat med att 1940 års skolutredning i statsutskottet skulle finna försvarare, vilka tack vare den disciplin, som samlingsregeringen ännu är i stånd att piska in hos respektive partier, kunna mobilisera det mod och den beslutsamhet som kräves för att rycka fram och rädda 1940 års skolutredning från det öde, som rättvisligen borde ha drabbat den.

Jag vill inte på något sätt försöka vara spåman — men jag måste ändå säga att jag nog skulle bli åtskilligt förundrad, om det, när denna utredning så småningom blir färdig med sitt arbete — kanske någon gång i slutet på innevarande decennium —, ej skulle visa sig att vad den har presterat är absolut odugligt såsom grundval för en reform av svenskt skolväsen och att vad man då måste göra blir att tillsätta en ny skolutredning. Jag väntar ingen annan utveckling; jag skulle bli förvånad, om inte saken kommer att få denna gång.

Under sådana förhållanden kan jag icke se annat än att det vore bättre att man redan nu tillsatte denna nya skolutredning och inte förlorade flera år på att låta den nuvarande bli färdig med vad den har att göra. Vi i det kommunistiska partiet anse oss med den motion, vi framlagt, ha tagit ett stort initiativ. Vi mena inte att motionen, även om den är ganska utförlig, säger allting som kan och bör sägas, när hela det svenska undervisningsväsendet ligger i stöpsleven. Vi föreställa oss inte heller, att inte åtskilliga av de synpunkter, som vi ha anfört i motionen, skulle kunna göras till föremål för en kritisk granskning. Det är alldeles klart, att i olika punkter också andra meningar än våra kunna ha fog för sig, särskilt kanske då det gäller de rent pedagogiska och metodiska frågorna — bäggedera kunna ju alltid vara föremål för diskussion. Därför ha vi inte avsett, att denna motion i skolfrågan skall betraktas såsom ett i alla detaljer färdigt förslag. Den är snarare ett försök att ge ett programutkast, innehållande en grundläggande skolreformatorisk linje, som sedan kan vidare utarbetas och utföras, men som redan nu i sina grunddrag skall kunna ge stadga och perspektiv åt statsmakternas arbete på detta område. Statsutskottet till trots tänker jag nu inte ge upp strävan att vinna riksdagens anslutning för detta program.

Av de skäl som jag har anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till vår motion nr 164.

Herr statsrådet **Andrén:** Herr talman! Det är självklart icke min mening att vid denna sena timme ingå på en kritik av det lätt skisserade skolprogram, som först herr Oscar Olsson och nu senast herr Holmberg ha presterat.

Men på en punkt måste jag ge herr Holmberg rätt. Jag är rädd för att vårt land i folkbildningshänseende inte längre ligger i täten bland världens nationer. Däremot är naturligtvis herr Holmberg upprörande orättvis, när han påstår, att vi ligga i kön. Så illa är det verkligen inte. Men säkert är, att hela vår bildningsfråga, och ej minst vår skolfråga, kräver en grundlig översyn, och det är ju den uppgiften skolutredningen har sig förelagd.

Jag är fullständigt ense med statsutskottet, när det på förevarande punkt säger, att det anser det *självfallet* att 1940 års skolutredning bör få tillfälle att framlägga resultaten av sitt arbete. Det vore ju ett betänkligt både ekono-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

miskt och intellektuellt slöseri att icke låta en kommitté, som i alla fall kostat ganska mycket pengar och utfört ett stort arbete och som dessutom består av några av våra bästa skolmän, få fullfölja sitt arbete.

Här har nu framkommit en hel del kritik mot detta arbete. Jag skulle vilja be er, mina damer och herrar, att spara omdömena om denna kommitté, till dess arbetsresultatet blivit synligt i hela dess vidd.

Herr Oscar Olsson klagade framför allt över den tidsutdräkt som denna utredning fört med sig, och samma klagomål hördes även från herr Holmbergs sida. Det vore lätt att peka på att våra äldre skolutredningar också tagit en mycket rundlig tid på sig, ehuru deras uppgifter ofta varit mera begränsade och ehuru de dessutom haft tillfälle att arbeta efter mycket mera bestämda direktiv. Den gamla skolkommissionen tillsattes sålunda i december 1918 och avslutade sitt arbete först i april 1923 — för att nu bara taga ett enda exempel från vårt land.

Herr Oscar Olsson drog även fram ett engelskt exempel och pekade på den nyligen avslutade engelska utredningen. I ett tidigare anförande här i afton insinuerade herr Oscar Olsson att jag inte kände till denna senaste engelska skolutredning. Jag känner till den bland annat genom de intressanta artiklar, som herr Oscar Olsson skrivit om den i Morgon-Tidningen, men jag har även haft andra anledningar att befatta mig med denna utredning. Herr Oscar Olsson tycks emellertid tydligen känna ganska litet till det engelska utredningsväsendet överhuvud taget. Om herr Oscar Olsson hade känt till Englands utredningskommissioner, skulle herr Oscar Olsson vetat, att de arbeta med helt andra metoder och i ett helt annat tempo än våra svenska utredningar. Man kan inte annat än förvåna sig över i vilken snabb takt engelska utredningar bli färdiga även med mycket svåra problem. Det sammanhänger med arbetsmetoderna, men också med att man på många punkter nöjer sig med att klart ange principerna utan att gå in så mycket i detaljerna.

Alldeles särskilt kritisk var herr Holmberg. När jag hörde herr Holmberg tala, erinrade jag mig en stor engelsk borgerlig politiker — jag hoppas att herr Holmberg förlåter mig denna jämförelse — nämligen Gladstone. Gladstone förde på slutet av 70-talet en mycket ettrig och hetsig kampanj mot turkarna. Han ville driva turkarna ut ur Europa, »*bag and baggage*», såsom han uttryckte sig. Ja, det betyder inte »Bagge och hela hans bagage», men det var i alla fall denna lilla ordlek som gjorde, att jag kom att tänka på Gladstone. Tydligen vill herr Holmberg ha bort herr Bagge och hela hans skolutredning från den svenska skolpolitiken snarast möjligt. Jag får säga, att det är på ganska lättfärdiga grunder han framför detta sitt önskemål. Det kan ju ändå hända att våra främsta skolmän inte på alla punkter skulle ta miste, när de yttra sig i pedagogiska frågor. Det kan ju i alla fall finnas några skäl att höra deras mening. Jag skulle tro att även herr Holmberg skulle kunna ha någonting att lära av vad de prestera. För övrigt ha vi väl allesammans inte kunnat undgå att observera att denna utredning redan i hög grad stimulerat den svenska skoldiskussionen. Det vore mycket att säga om denna skoldiskussion. Den har, som vi hört även i dag, onekligen många originella inslag. Det är bara en liten observation som jag skulle vilja göra i detta sammanhang, och det är en fixering av begreppet originalitet. Originalitet behöver inte med nödvändighet innebära att man tänker annorlunda, att man tänker på annat sätt än denna skolutredning. Originalitet betyder här liksom på nästan alla andra områden, att man tänker för sig själv, att man tänker självständigt. — Hur som helst med denna sak. Den skolutredning, som nu är verksam, har djärvt gripit sig an inte bara med de skolorganisatoriska frågorna, utan också med de stora sociala frågor, som äro förknippade med hela vårt skolväsen.

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)
Och jag tror det är för tidigt att fälla domen över det resultat, som denna kommitté håller på att arbeta fram. Jag tror vi böra spara domen till dess arbetet är färdigt. Det kan tänkas, att herr Oscar Olsson och många med honom bli överraskade över de resultat, som då framläggas, och kanhända få anledning att se mindre kritiskt på det arbete, som de nu med en viss skärpa fördöma.

Herr **Karlsson, Gustaf:** Herr talman! När jag tar till orda i denna debatt är det endast för att rikta en vädjan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Vi lekmän, som på grund av olika omständigheter komma i tillfälle att sysslа med framför allt vår folkskola, äro kanske just nu en liten smula förbryllade. För yttrande har skickats ut en handling, byggd på skolutredningens förslag, varigenom man ville inhämta uppfattningarna just rörande anslutningsformerna från folkskolan till den högre skolformen, och detta utan att man vet, hur den svenska folkskolan skall se ut. Det vill en fullfjädrad skolfux till för att kunna ge ett vederhäftigt svar på en sådan framställning. Det är därför en angelägen uppgift att man så snart som möjligt får fram ett förslag på riksdagens bord, som klart och tydligt visar, hur den svenska folkskolan skall se ut. Den svenska folkskolan är väl ändå den viktigaste skolformen i detta land. Det är i alla fall där som flertalet svenska medborgare får hämta sin undervisning, och det är en angelägen uppgift, säger jag, att vi så snart som möjligt få veta, hur den svenska folkskolan skall se ut.

Jag skall med hänsyn till den sena timmen inte tillåta mig att ingå på repliker, som jag annars tänkt göra i anledning av ett par anföranden som hållits, utan jag nöjer mig med denna vädjan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och har i övrigt intet yrkande.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag ber att få instämma helt och hållet med herr Gustaf Karlsson i hans sista uttalande, och jag skulle, ifall jag trodde att det hade någon verkan, vilja instämma i hans varma vädjan till departementschefen och även till skolutredningen — men framför allt departementschefen — att taga denna fråga i beaktande.

Den omständigheten är allt för mycket förbisedd att om den svenska folkskolan skall vänta till dess skolutredningen, men den takt den hittills hållit, blir färdig, komma de kanske redan mycket svårbotliga skavanker, som uppstått under den gångna utredningstiden, att bliva ohjälpliga för lång tid framåt. Jag vill i detta sammanhang säga att herr Karlssons här framförda synpunkt står ganska bra i överensstämmelse med den antydan jag gjorde om en klyvning av den nuvarande skolutredningen på det sättet, att man omedelbart satte till utredningen just för folkskolan och åldersstadiet i samband med folkskolan, d. v. s. den nuvarande mellanskolan, så att den saken blev uppklarad. Den är alldeles givet den viktigaste skolan. Den högre, lärda skolan får finna sig i att söka de former som den behöver för den högre undervisningen utan att göra anspråk på att använda folkskolan och mellanskolan såsom medel, vilkas egentliga uppgifter skola uppoffras för denna högre undervisnings behov. Den saken tycker jag är synnerligen naturlig.

Beträffande statsrådets uttalande om min okunnighet i fråga om det engelska utredningsväsendet vill jag säga, att han därvidlag har rätt. Jag har inga djupgående kunskaper om det engelska utredningsväsendets metoder och arbetstakt, men jag har mycket väl reda på att det är helt andra metoder — bl. a. med hänsyn till vad som är det huvudsakliga i en utredning — och en helt annan arbetstakt i engelskt utredningssystem än i svenskt. De-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

partementschefen tycktes med den tillspetsning han gav uttalandet emellertid på något sätt vilja framhäva att den svenska, jag skall kanske säga den fosterländska utredningsmetoden och utredningstakten är någonting att särskilt sätta värde på i jämförelse med den anglosaxiska. Jag kan inte finna det. Jag anser tvärtom, att det vore till synnerligen stor fördel, om vårt utredningsväsen hade mindre tycke av vad det nu är och mera av det praktiska tillvägagångssätt, som med så utomordentligt goda resultat är karakteristiskt för de anglosaxiska länderna. Kanske det är på samma sätt med det anglosaxiska skolväsendet jämfört med det tysk-svenska. Man skulle kanske därför kunna fundera på att taga litet mera hänsyn till de anglosaxiska principerna än de tysk-svenska, vilka senare ju äro ganska mycket sammanfallande.

Jag begärde egentligen ordet för att ge en liten replik till herr Pauli, som var allvarligt bekymrad över hur det skulle gå med den svenska skolorganisationen, om de synpunkter för vilka jag är representant vunne beaktande. Det skulle minsann inte bli mycket för universitet och högskolor att bygga på, om vi finge en nioårig medborgarskola upp till sexton år och på den ett tvåårigt gymnasium. Till grund för det amerikanska högskoleväsendet ligger en grundskola upp till adertonårsåldern. Och en skola upp till adertonårsåldern, inberäknat gymnasiet, kommer att ligga och ligger i stor utsträckning till grundval för det engelska universitetsväsendet. Jag förstår inte att man verkligen på allvar vill göra gällande, att engelsk och amerikansk högre kultur — vetenskap, konst, teknik o. s. v. — skulle vara så avsevärt underlägsen tysk och svensk högre kultur, att det är ett avskräckande exempel för oss här i Sverige att draga fram deras skolorganisation, Man får väl ändå försöka att hålla huvudet något så när kallt och inte måla upp de rysliga faror som hota, om vi skulle taga någon hänsyn till erfarenheter från dessa länder.

Jag vill i detta sammanhang även fästa uppmärksamheten på en sak, som alldeles kommit bort i skolutredningens senare diskussioner, nämligen Stockholms stads folkskoledirektions uttalande rörande den enhetsskola eller medborgarskola, som här mötts med så stor misstro. Stockholms stads folkskoledirektion har med anslutning av alla grupper och partier i Stockholms stadsfullmäktige uttalat sig direkt för en sådan skolform. Jag kan från mina synpunkter ha en och annan anmärkning, dock inte någon principiell, emot detta uttalande. Det går kanske ändå inte att negligera de synpunkter, som Sveriges största stad med ett synnerligen gott och rikt utrustat skolväsen lägger fram i denna skoldiskussion. Här uttalas farhågor och invändningar, ofta med ett direkt och — det är svårt att tro annat — medvetet förbiseende av de mycket goda sakskäl, som framläggas från det andra hållet.

Jag har i mitt första anförande sagt vad jag har att säga gentemot de synpunkter i fråga om skolutredningens arbetstakt och resultat och sätt att lägga upp frågan, som ecklesiastikministern var inne på, och jag skall inte upprepa detta.

Herr **Sjödahl:** Herr talman! Det får nog betraktas såsom något mycket ovanligt, att ett riksdagens utskott i sitt yttrande över anslag till kommittéer gör ett så kraftigt, nästan fränt uttalande om en pågående utredning som nu skett. På detta svarar nuvarande ecklesiastikministern, att det vore rimligt att man avvaktade vad skolutredningen överhuvud taget har att i alla avseenden presentera för den svenska riksdagen och det svenska folket. Denna anmärkning kan vara mycket riktig, och jag skall för min del innehålla ett slutomdöme i denna fråga, som inte kan fällas i detta nu, men om omdömena

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)
blivit skarpa på många håll och om omdömet i statsutskottets utlåtande blivit nästan fränt, beror det ju i hög grad på skolutredningen själv och det sätt, varpå den lagt upp sitt arbete. Jag vill erinra om att man skickat ut till allmän remiss frågan om på vilket sätt den högre skolans anknytning skulle ske. Alla förstå ju, att detta ändå i det stora hela är en detalj i reformarbetet på skolväsendets område. Sedan har det vuxit upp en mycket häftig, nästan hetsig diskussion om denna anknytningsfråga, varigenom diskussionen i vissa avseenden kanske berikats men i andra avseenden uppenbarligen snedvridits.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att när skolöverstyrelsens folkskoleavdelning anmodades att yttra sig i denna fråga avsade den sig yttranderätten, därför att den ansåg, att den inte kunde yttra sig över denna detalj, när man inte visste hur skolorganisationen i stort var tänkt. Det är rätt ovanligt, att ett ämbetsverk och en av dess viktigaste avdelningar på detta sätt säger, att det saknar utgångspunkt för att bedöma den föreliggande frågan. Det är sällan en kritik av denna art kommit till uttryck från ett kungligt ämbetsverk gentemot en Kungl. Maj:ts utredning.

Det har sagts, att vi här inte böra göra några jämförelser med den engelska skolkommitténs förslag, ty den avger principbetänkanden. Det hade varit synnerligen lyckligt, om man lagt upp denna sak så, att på riksdagens bord lagts ett principuttalande om hur man i stort tänkt sig hela denna fråga löst i stället för att man som nu bundit sig för den ena eller den andra linjen på ett visst mycket begränsat område utan att förslaget i stort har kommit inför riksdagen. Denna engelska metod har ju tillämpats i viss utsträckning även hos oss. Vi komma ihåg, att vi haft att taga principiell ställning till vissa ting för att de sedermera skulle kunna utarbetas utförligare. Jag tror att man även här borde ha tillämpat den metoden. Vad jag saknar och vad många med mig saknat, som yttrat sig om förslaget till anknytning, är att vi inte — och jag instämmer därvid helt och fullt mer herr Gustaf Karlsson — fått ens en skiss över hur man tänker sig folkskolan uppbyggd, och det är och förblir ju ett faktum, att där går den stora massan av ungdomen. En skolreform kan här i landet inte läggas fram till diskussion utan att man vet hur man i stort tänker sig folkskolan organiserad. Det hade varit lyckligt, om ett förslag i det avseendet först utarbetats och framlagts.

Till vad herr Gustaf Karlsson sagt skulle jag vilja tillägga, att förutom den rätt svaga, på många håll otillåtligt svaga folkskolan, framstår här ytterligare en brist, nämligen avsaknaden av en yrkesutbildning för den stora massan av det svenska folket. Det är ändå rätt få som ägna sig åt de fria yrkena och utbilda sig till dem. För det stora flertalet kräves en yrkesutbildning. Jag hoppas att även denna sak kommer fram i den Baggeska skolutredningens förslag, men även denna sak är svår att bedöma, innan frågan i hela sin vidd bragts till allmänhetens bedömande i utrett skick.

Jag vill med detta inte säga, att jag skulle vilje se herr Bagge borta från vår skolpolitiska diskussion. Hans mjuka röst är värd att få höras, och hans ofta mycket goda synpunkter äro värda att diskuteras, men det skulle vara lyckligt, om i det »Baggeska bagaget», för att använda statsrådet Andréns skämt, hade funnits åtskilligt mer än vad som i varje fall hittills bjudits. Men, herr talman, även om det varit rätt litet och åtskilligt ofullkomligt som hittills framkommit, har det ändå uppenbarligen varit tillräckligt mycket för att den kommunistiska motionen skulle därur hämta sina väsentligaste argument. Det finns som bekant i den hittills verkställda utredningen om vårt skolväsens organisation och anknytning två fack, där man bjuder å ena sidan ett — och där står läroverksfolket — och å andra sidan ett annat —

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

och där står folkskolefolket. De kommunistiska motionärerna ha mycket flitigt och läraktigt och med en intensitet som är värd allt beröm länsat det ena av dessa fack. Mera originella äro de inte.

Jag vill, herr talman, till slut endast understryka en sak, som statsutskottet berört, nämligen frågan om önskvärdheten av att skoldistrikten utan avvaktande av utredningens slutförande vidtaga de förbättringar, som kunna anses befogade och möjliga att genomföra. Det skulle vara förmånligt, om den förbättringsverksamhet, som man visat stort intresse för både i stad och på landsbygd och den försöksverksamhet i inte minst organisatoriskt avseende, som man på sina håll bedriver, kunde få fortgå och experimentellt visa den ena eller den andra organisationsformens företräden eller nackdelar. Jag vill varmt understryka denna del av statsutskottets uttalande.

Herr **Bergh, Ragnar:** Herr talman! Herr Sjödahl företräder den meningen, att statsutskottets utlåtande skulle vara osedvanligt fränt. Det beror ju på hur man läser. Jag har för min del svårt att finna, att så är fallet. Snarare är denna skrivart att uppfatta såsom en polemik mot de långtgående yrkanden, som diskussionsledes framställdes, när den nu föreliggande motionen behandlades inom avdelningen. Utskottet betonar, att utredningen givetvis bör få tillfälle att framlägga sitt slutbetänkande. Utskottet uttalar önskvärdheten av att detta arbete i möjligaste mån påskyndas. Jag kan inte finna, att däri ligger någon kritik. Skrivarten är som jag sade i någon mån beroende på den diskussion, som fördes inom avdelningen, och man försökte med denna formulering fånga in så mycket därav som möjligt för att utskottets utlåtande om möjligt skulle bli enhälligt. Det misslyckades ju emellertid. — Det var en liten kort replik till herr Sjödahl.

Om jag sedan, herr talman, skulle yttra några ord med anledning av diskussionen i övrigt, skulle jag vilja säga om 1940 års skolutredning, att dess inte minsta förtjänst är att den satte i gång den vid dess tillkomst avsomnade skoldebatten här i landet. Att denna debatt praktiskt taget hade upphört känner var och en till. Ett bevis för att så var fallet finna vi också däri att kritiken varit ganska yrvaken.

Jag har närmast begärt ordet för att ge till känna såsom min mening, att det hade varit ganska sakligt grundat, om de kritiker, som här tagit rätt starka ord i sin mun, i stället funnit lämpligt att ålägga sig någon självbesinning. När man exempelvis ser hur denna kritik undan för undan ändrat ansikte, blir man sannerligen inte imponerad. När utredningsdirektiven framlades någon gång under år 1940, framhölls det från då såsom ganska auktoritativt ansett skolhåll eller i varje fall från framskjuten plats inom vår skolvärld, att man var inne på alldeles felaktiga vägar. Vad som behövdes vore icke en total översyn av vårt skolväsen, icke en ombyggnad från grunden, utan i stället partiella reformer. Nu ropar man lika ivrigt på en total ommöblering av hela vårt skolväsende. Att man så småningom kommit till denna insikt är kanske att betrakta såsom en frukt av den skoldiskussion, som denna utredning satte i gång. Att man på detta sätt kommit till bättre insikt är i och för sig glädjande, men det ger icke kritiken anledning att framträda med stora åthävvor, då den på detta sätt funnit sig böra lära om.

Samtidigt har jag av denna kritik, både den som förts fram här i dag och den som tidigare förekommit i pressen, fått det intrycket, att man till en del rör sig i önsketänkandets värld och till en del kritiserat för kritikens egen skull. Jag vill dock medgiva, att det även kan finnas sakliga intressen.

Jag kan inte frigöra mig från det intrycket, att man, när man såsom herr Holmberg konstaterar, att vi varit efterblivna här i landet när det gällt vårt

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)
skolväsen, kanske känt sig en smula generad över att det råkar vara ett högerinitiativ som åstadkommit 1940 års utredning. I hela denna debatt har från kritikens sida ännu icke sagts ett enda ord av erkännande över att utredningen satts i gång, utan man har det intrycket, att just den omständigheten, att herr Bagge såsom ecklesiastikminister satt den i gång, varit kritikerna en nagel i ögat. När man på detta sätt icke kunnat följa en fast och konsekvent linje i kritiken, förefaller det mig som om man bort ålägga sig någon självbesinning och taga munnen något mindre full.

Alldeles uppenbart innebär det våldsamma överdrifter, när man här gör gällande att denna kommitté skulle ha arbetat mycket långsamt. Det har redan sagts några ord om hur lång tid tidigare skolkommittéer ha använt. Vi hade folkundervisningskommittén, som sysslade med folkskolan och fortsättningsskolan. Den arbetade i åtta år. Dess resultat blev så småningom 1919 års undervisningsplan. Vi hade sedan skolkommissionen och dess efterträdare. De bägge utredningarna arbetade i sammanlagt sex och ett halvt år, och deras resultat blev 1927 års läroverksreform. Vi hade vidare 1927 års skolsakkunniga, som arbetade i tre och ett halvt år och vilkas arbete hade till resultat de undervisningsplaner för läroverken och de kommunala mellanskolorna, som följde efter 1927 års läroverksorganisation. Det gör sammanlagt en utredningstid av aderton år. Jag har då inte nämnt den tid som åtgick till förarbetena till 1918 års riksdagsbeslut om de praktiska ungdomsskolorna. Jämför man nu de arbetsuppgifter, som dessa utredningar hade, med vad 1940 års skolutredning haft att syssla med, är det ju tydligt att sistnämnda skolutredning sammanlagt haft mera omfattande och betungande arbetsuppgifter att brottas med. När denna kommitté har hållit på hittills i fyra och ett halvt år, är man ändå färdig att klandra den för långsamhet i arbetet. Man måste finna den kritiken i högsta grad överdriven och ganska orättvis.

När man skall bedöma den arbetstakt, som använts, har man som nyss sagts att räkna med vad denna kommitté har gjort. I den framställning till Konungen, som herr Oscar Olsson till en del har citerat, är detta redovisat. Utredningen har redan gjort förarbetena till reformen av vår hjälpklassundervisning och förarbetena till ordnandet av skolhälsovården och till inrättandet av ett psykologisktpedagogiskt institut. Utom de tre betänkanden, som tidigare avlämnats, meddelas i skrivelsen, att i manuskript föreligger en allmän plan för skolsystemets uppbyggnad med detaljerade förslag till organisation, kurs- och timplaner för de olika linjer, som motsvara den nuvarande folkskolan och fortsättningsskolan, praktiska mellanskolan och allmänna realskolan. Man har vidare ägnat sig åt frågan om skolans inre arbete, och resultatet av denna undersökning föreligger också i manuskript, liksom fallet är med utredningar och förslag rörande betygssättning och metoder för lärjungarnas fördelning på olika linjer. Man har sysslat med socialpedagogiska frågor, och resultatet föreligger till en del i manuskript och man väntar det i tryck om några månader. Det är vad som redan har gjorts jämte en del förarbeten som röra gymnasiet, flickskolan o. s. v. Om man alltså tar i betraktande det arbete som uträttats under den tid utredningen arbetat, är det svårt att förstå, hur någon kan komma med sådana påståenden som att arbetstakten har varit långsam.

Jag har vidare av denna diskussion blivit ännu mera övertygad än tidigare om att utredningen bör fortsätta, innan den behandling efter politiskt-principiella linjer, som man efterlyst, kommer till stånd. Herr Oscar Olsson talade — kanske på grund av felsägning — om en sextonårig grundskola. Han menade kanske att lärjungarna skulle undervisas där tills de blivit sexton år gamla. Han talade också om gymnasielinjer på två år därefter. Motionären herr Holmberg sade att man börjat i galen ända och att han inte tror att skolutredningen

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

är anhängare av en skolreformatorisk linje, att den ändrat ståndpunkt och att man inte kan påräkna godtagbara resultat från utredningen o. s. v. När man hör sådana uttalanden och omdömen som de här återgivna, frågar man: vad bygger vederbörande alla dessa omdömen på? I vår förvaltning ha vi till praxis att man, när stora och omfattande reformer skola genomföras, samlar material och bearbetar det och ur fackmässiga och andra synpunkter bedömer, hur man skall bära sig åt. Det är inte för ro skull man ser till att detta material föreligger, innan den allmänna diskussionen kommer till stånd. Den diskussion, som här förts i dag, ger såvitt jag kunnat begripa ytterligare belägg för önskvärdheten av att det finns något faktiskt att ta på, innan diskussionen släpps lös, så att det inte skall behöva talas lika mycket i luften som hittills.

Man begär att en ny utredning skall tillsättas. Gentemot det vill jag sätta några frågetecken. Det har såsom motiv härför anförts, att man vill ha en snabbare utredning. Hur skall man kunna räkna med det? Man har vidare hoppats på att man skall erhålla ett bättre resultat. Vad vet man därom? Vi ha en expertkommitté, som sysslar med rent fackmässiga ting i ömsesidig samverkan med opinionen. Ha motionärerna några andra mer kompetenta att insätta i denna kommitté? När man hör så floskulösa ting som — vilket sagts här i dag — att man skulle ta bort betygssättningen i folkskolorna och skolorna överhuvud taget och att man skulle ta bort läxläsningen i skolan, kommer man i varje fall till den insikten att åt de herrar, som föreslagit detta, kan det inte gärna vara värt att anförtro den ifrågasatta nya utredningen. Av de få nya ting som jag hittat i de varmt reklamerade direktiv för en framtida utredning, som motionären herr Holmberg har utställt till allmänt beskådande, är faktiskt förslaget att lärjungarna på de högre skolstadierna skulle ha avlöning, det enda som kan tänkas vara en praktisk realitet. Jag föreställde mig till en början att också förslagen att slopa terminsbetygen och läxläsningen voro nya, men jag har funnit att jag i den delen får tillerkänna herr Oscar Olsson en viss prioritet. I det avseendet var det sålunda inga nyheter.

Vad skolutredningen har framlagt är delar av ett helt. Det ena hänger ihop med det andra, och man kan svårligen bedöma detaljerna, förrän det hela blivit framlagt som ett samlat arbetsresultat. När man dessutom inte framlägger några i varje fall övertygande skäl för att en annan utredning skulle komma till ett snabbare och bättre resultat, förefaller det mig ligga ganska mycket i vad statsrådet Andrén anförde, när han sade att man skulle avvakta utredningsresultatet innan man dömde. Det tillhör väl också praxis här i landet, att man inte dömer ens en brottsling förrän man fått honom inför skranket. Det man hittills fått från skolutredningen berättigar inte till något helhetsomdöme, ty hittills är det endast fragment av ett helt som kommit. Jag måste säga som statsrådet: »Dröj med domen, tills man fått se resultatet!»

Till slut vill jag alltså sammanfattningsvis framhålla, att den kritik, som framförts tidigare och i dag upprepats, ingalunda är av den imponerande beskaffenhet, att skolutredningen bör känna sig på något sätt tillplattad av den, utan det förefaller snarare, såsom jag redan påpekat, som om denna kritik varit väl högröstad och att det finns anledning för kritikerna att ålägga sig någon självbesinning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Linderot:** Herr talman! Då herr Bergh säger att den uppfattningen, att skolan exempelvis inte bör arbeta med hemläxor som system, är floskulös, kunde det inbjuda till en diskussion om skolans metoder överhuvud taget. Jag vill emellertid bara ge en kort replik.

Det är naturligtvis väldigt bekvämt för en skollärare att ge eleverna läxor,

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)
som de skola sitta hemma och knoga med, och sedan förhöra dem på vad de ha lärt sig. Det är naturligtvis bekvämt för läraren, men jag tror inte att det är en förnuftig ståndpunkt i fråga om hur barn skola undervisas, och jag tror inte heller att det systemet uthärdar någon närmare kritik. Det borde hellre vara så, att barnen skulle komma till skolan och förhöra läraren på vad han kan för att på det sättet tillägna sig de kunskaper han kan ge dem. Det heter ju »undervisning», och det är väl meningen att läraren skall undervisa och inte bara höra efter vad barnen ha lyckats att lära sig själva i hemmet.

Jag vill emellertid, herr talman, inte gå in på en diskussion om hela detta problem. Det är inte uteslutande av hänsyn till den sena timmen, utan det är framför allt därför att statsutskottet nu faktiskt har avböjt och på sätt och vis förhindrat en realdiskussion av detta ämne. Den motion, som jag och herr Holmberg ha väckt och som ju den här diskussionen gäller, avsåg — det var kanske naivt att förutsätta det — att få en realdebatt om en skolpolitisk grundlinje här i landet. Man är nämligen i allmänhet överens om att det måste genomföras en ny skolpolitik, och vi ville med denna motion så att säga åstadkomma en plattform för en sådan realdebatt. Då statsutskottet emellertid har avböjt en diskussion med hänvisning till den pågående utredningen, tror jag heller inte att det lönar sig att anordna en »surrogatdebatt», som det i så fall skulle bli, om vi i nuvarande läge skulle söka att diskutera realfrågorna. Det kan i det fallet räcka med vad herr Holmberg, min medmotionär, redan har anfört.

Jag vill emellertid behandla ytterligare några synpunkter i den debatt som vi nu föra. Man har gjort gällande — och det var särskilt statsrådet Andrén, som gjorde sig till tolk för den meningen — att den nuvarande skolutredningen inte kan dömas och avskedas därför att den ännu inte är färdig. Statsutskottet tycks i varje fall rent formellt sett vara av samma mening. Man kan inte yttra sig och framför allt inte fälla något slutgiltigt omdöme om ett arbete förrän det är färdigt. Detta låter riktigt i och för sig. Men låt mig anföra ett exempel! Antag att jag uppdrar åt någon att på min villatomt — som jag tyvärr inte har men som jag förutsätter att jag har — göra en skön rosenrabatt. Vederbörande arbetar, och jag tittar på arbetet. Det fortskrider, och jag ser, att han håller på och sätter potatis eller brännässlor. Då är det klart att jag avbryter det arbetet och säger: »Jag vill ha rosor här och inte potatis och brännnässlor!» Nu har skolutredningen redan redovisat vissa delar av sitt arbete, och det är ganska uppenbart att när det hela kommer, blir det väl av ungefär samma karaktär som delarna, och vi anse att det finns grundad anledning att antaga, att man måste kassera skolutredningens slutgiltiga förslag såsom grundval för en reform av folkundervisningen här i landet.

Det är ett mycket stort framsteg att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i denna debatt har erkänt, att Sverige är efterblivet på folkundervisningens område. Det befriar i varje fall oss från att i detta stycke bli betraktade såsom demonstrationspolitiker. Vi syssla i vår motion allvarligt med att söka lyfta upp det efterbliva folkundervisningsväsendet här i landet på ett högre plan. Ett skäl till att vi inte tro så mycket på att detta kommer att ske genom den nuvarande skolutredningen är att denna i huvudsak består av pedagoger, av högre skolmän — kanske uteslutande sådana; jag erinrar mig nu inte så noga utredningens personella sammansättning. Jag tror att detta är ett grundläggande fel. Det går inte att lämna till gamla erfarna pedagoger att ensamma utreda sådana här problem, ty de äro fångna i sina föreställningar om vad som hittills ansetts vara rätt och riktigt. Det är alldeles klart, att jag för min del gärna ser, att åtskilliga skolmän äro med i en utredning rörande vårt undervisningsväsen. De höra givetvis dit. Jag tror att ett par, tre ledamöter av den här kammaren, som äro skolmän, skulle vara alldeles utomordent-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

ligt väl skickade för detta arbete. Men det får inte uteslutande vara skolmän, ty hur det är, så äro de i alla fall mer bundna vid gängse föreställningar än lekmän. Redan ur den synpunkten finns det en viss anledning att misströsta om skolutredningens resultat. Lika väl som det inte skall vara för mycket bönder i jordbruksutskottet, skall det inte vara för mycket skolmän i en skolutredning.

Jag har alltså inte begärt ordet för att gå in i någon realdebatt om de problem, som vår motion behandlar. Men jag har velat dels inkassera det erkännande som ecklesiastikministern givit, att vårt undervisningsväsen är efterblivet, och dels har jag velat med ytterligare ett par ord motivera det tillbörliga i att vår motion hade bifallits och att man alltså fått en ny skolutredning. Jag är emellertid också på det klara med att något bifall till motionen inte är att påräkna. Men för framtiden tror jag säkerligen att vårt initiativ genom denna motion ändå kommer att betyda ett visst plus i strävandena att få ett bättre undervisningsväsen i vårt land.

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag vill i likhet med herr Bergh understryka, att man inte får uppfatta utskottets uttalande som något särskilt fränt omdöme om skolutredningens arbete, utan endast som en helt naturlig önskan att detta arbete så snart som möjligt skall leda till positivt resultat. Jag tillade tidigare, att jag är övertygad, att skolutredningens ledamöter själva i hög grad dela denna önskan. Jag har alltså velat bidraga till att undanröja ett eventuellt missförstånd i fråga om vad statsutskottet kan ha menat med detta uttalande.

Jag vill till herr Sjödahl säga, att jag liksom han har den uppfattningen, att vi borde ha betydligt mera och bättre ordnad yrkesutbildning här i landet. Men det finns för närvarande en viss benägenhet i skoldebatten att draga ett streck över allt som hittills gjorts, som om vi hade försummat allt möjligt och först nu stode vid ett vägskäl, där det gällde att ta nya och friska tag. Jag vill dock erinra om att detta område, yrkesundervisningen, ingalunda har varit försummat. Riksdagen har t. ex. förra året inrättat en ny skolöverstyrelse för yrkesutbildningen, och vi som ha med yrkesutbildningen att göra i utskottsarbetet försöka på allt sätt att befrämja utvecklingen på det området.

Till herr Oscar Olsson vill jag säga, att jag inte alls kände mig övertygad, när han bemötte mitt bekymmer för att en efter hans recept i högsta grad stympad läroverksutbildning skulle bli ett alltför svagt underlag för universitets- och annan högskoleutbildning. Han hänvisade till det engelska undervisningsväsendet, som om det nya engelska systemet, hos vilket även jag finner stora och beaktansvärda förtjänster, vore identiskt med hans program, vilket för övrigt rätt ofta ändrar gestalt.

Herr Linderot följde inte riktigt sin vällovliga föresats att inte ge sig in på någon realdiskussion. Han började ju med att diskutera läxsystemet. På den punkten gjorde han sig skyldig till en svartmålning av det nuvarande och förutvarande systemet. Han sade att lärarna böra undervisa och inte bara ge och förhöra läxor. Men jag försäkrar herr Linderot, att det är en allmänt förekommande företeelse, att lärarna verkligen undervisa och inte bara säga »så och så långt ha ni». Jag kan inte svara för alla lärare i det fallet, men åtminstone är det min erfarenhet från de skolor, jag har haft att göra med, att där förekommer verklig undervisning och inte bara läxförhör. Eljest tror jag verkligen resultaten skulle bli allt för dåliga.

För övrigt ber jag herr Linderot, att han ursäktar mig och inte misstänker några dåliga avsikter från min sida, när jag ett ögonblick hänvisar till en myc-

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

ket intressant rysk roman, som jag läste för många år sedan och som skildrade skolförhållandena i Ryssland på 1920-talet. Liksom man där på byggnadsväsendets område velat visa sitt revolutionära nit genom att till en början något ensidigt bygga i s. k. funkisstil, när denna blev modern, hade man i skolorna med stor energi och med efterliknande av amerikanska uppfostringsideal i stor utsträckning infört den s. k. Daltonmetoden, som bygger på långt driven självverksamhet hos eleverna. Då inträffar det lustiga, berättar författaren i denna självbiografiska roman, att skoleleverna inte alls tyckte om detta. De tyckte — för att använda herr Linderots ord »bekvämt» — att det gamla systemet med läxor att lära och återge var bekvämare. Nu skulle i stället var och en sitta för sig själv och genomtränga lärostoffet. De fingo för sig att den Dalton, som systemet var uppkallat efter, var en engelsk lord, och därför ropades i skolan varje dag: »Ned med lord Dalton!» Till sist blev det en stor demonstration. Eleverna gjorde en halmdocka, som skulle föreställa »lord Dalton», och hissade upp den och hängde den högtidligen för att visa sitt missnöje med den nya metoden. Jag har velat göra denna lilla erinran om att man kan se på den här saken ur olika synpunkter. Om jag inte är fel underrättad, har man sedermera i Ryssland funnit, att man bör tillämpa dessa ur många synpunkter värdefulla undervisningsmetoder med en viss moderation, och man har åstadkommit en medelväg mellan det gamla och det nya systemet.

Det var ganska intressant att höra att herr Linderot i erkännandet, att allt i vårt skolväsen inte är som det bör vara, med tillfredsställelse hämtade ett stöd för den tanken, att hans och herr Holmbergs motion ingalunda är att betrakta blott som en demonstration, utan att de verkligen ha någonting att slåss för med denna motion. Men jag kan inte tillbakahålla en liten misstanke, att det i alla fall varit ett visst demonstrationssyfte med motionen, ty det hade väl varit litet för mycket begärt av riksdagens första kammare, att den på fri hand skulle ge sig in på en realdebatt om de många detaljfrågor, som denna motion behandlar.

Slutligen antecknade jag några ord om herr Linderots mycket vackra bild, som han åberopade såsom skäl för att man skulle ingripa i skolutredningens arbete. Han tänkte sig att någon fått i uppdrag av en villaägare, med vilken herr Linderot i tanken identifierade sig själv, att göra en skön rosenrabatt, men att vederbörande fattat sitt uppdrag så galet, att han i stället började odla potatis och brännässlor. De senare äro dock — i förbigående sagt — användbara vid påsktiden: man lagar då en förträfflig soppa av nässlor; även potatis är en nyttig sak. Jag undrar likväl, om man på grundval av vad som har kommit fram rättvisligen kan fälla det omdömet om skolutredningens arbete, att det bara blir potatis och brännässlor. Det kan ju hända att i de utredningshäften, som vi ännu inte fått, kommer att finnas en rosenbukett som även kan tillfredsställa herr Linderots pedagogiska skönhetssinne. Därför tycker jag vi kunna vara överens om att i likhet med utskottet ställa oss avvaktande. Jag anser alltså att det finns goda skäl att bifalla utskottets hemställan.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Linderot**, som yttrade: Herr talman! För att inte bli missförstådd, framför allt inte av några lärare, vill jag förtydliga vad jag sade rörande hemläxorna. Jag har naturligtvis icke avsett att beskylla vårt lands lärarkår för att inte undervisa, utan jag har bara givit en retoriskt tillspetsad replik till herr Bergh, som påstår, att de som kritisera hemläxesystemet äro floskulösa.

Det var det hela, men jag har ansett mig böra betona detta, för att jag, som i denna fråga söker representera de moderna lärarna i vårt land, inte skall få

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

även dessa till motståndare på grund av någon förment ovederhäftighet. Mitt yttrande hade självfallet inte den innebörd det fick i herr Paulis tolkning.

Herr **Arrhén:** Herr talman! Jag begärde ordet bland annat därför, att en av de föregående talarna här sagt, att utskottet skulle ha uttalat sig fränt gentemot skolutredningen i sitt utlåtande. Jag kan inte finna, när jag läser utskottets utlåtande, att det finns några mera märkliga uttalanden i den riktningen. Ordalagen äro av den art, som man ganska ofta får se i dylika sammanhang, motiverade också därmed, att en utredning av denna art med naturnödvändighet måste sträcka sig över en ganska lång tidrymd. Herr Bergh har därvid givit en tidsstatistik, som är oemotsäglig och som slår ned alla de anmärkningar beträffande den nu arbetande skolutredningens påstådda långa arbetstid, som här framförts.

Det har även av herr Oscar Olsson sagts, att vi skulle här i landet ha behov av engelsk mentalitet och engelska arbetsmetoder, som skulle ersätta de tyska. Jag vill, herr talman, ställa den frågan, vem i vår svenska riksdag det är, som i politiskt avseende mera representerar engelsk mentalitet än skolutredningens här av många så förkättrade ordförande. Vem är det, som mödat sig om att på vår svenska stam inplantera vissa engelska arbetsmetoder, om inte just han? Jag kan erinra om det förslag, som förelåg, när högerns befolkningsmotion framlades år 1935. Där föreslogs en speciell arbetsmetod, som var lånad från England, men som naturligtvis den svenska riksdagen icke antog, därför att den i allmänhet är benägen att arbeta och tänka just tyskt.

Jag skulle även vilja påpeka en annan sak, när det gäller att karakterisera den nu sittande skolutredningens arbetsmetoder. Den har verkligen mödat sig om den nära kontakten med allmänheten. Den lön man nu får för dessa strävanden, som även tagit sig uttryck i ett av de betänkanden, som nyligen kommit från skolutredningen, är att den beskylles för snart sagt motsatsen.

Bland de påståenden, som här utan den ringaste tillstymmelse till bevis kastats fram, möter man också uttalandet, att skolutredningen inte skulle ha intresserat sig för yrkesutbildningen. Det borde dock vara allmänt känt, att ett av de viktigare resultaten av skolutredningens arbete just är organiserandet av den centrala överstyrelsen för denna yrkesutbildning och att man särskilt vinnlagt sig om att vidare utveckla denna för vår ungdom betydelsefulla skolform.

Det är nog i själva verket så, som statsrådet Andrén i sitt anförande också ville framhålla, att man tidigare under 30-talet inte hade några linjer alls, när det gällde att föra en skoldiskussion, men att man först nu börjar få det. Därför finner jag, herr talman, det inte vara ett överord, om man karakteriserar den kritik, vilken här i dag gjort sig hörd, som »*viel Geschrei und wenig Wolle*».

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens yttrande rörande ett uttalande, som jag gjorde beträffande anglosaxiska utredningsmetoder och svenska, ber jag till förebyggande av varje missförstånd att få säga, att när jag talade om de tyska och svenska metoderna, var det med avseende på tysk och svensk skola. Annars är jag mycket medveten om och uppskattar mycket högt herr Bagges så att säga anglosaxiska inställning på andra områden.

Eftersom jag nödgats taga ordet, vill jag komplettera ett föregående yttrande. Det gäller den tidrymd som skolutredningen tycks behöva för framtiden. I brevet till Konungen står rörande utredningens socialpedagogiska

Om tillsättande av en ny skolutredning. (Forts.)

delegation, att denna har vissa delar av sitt förslag färdiga, men att i fråga om vissa andra undersökningar alltjämt pågå. Sedan kommer emellertid det intressanta. Det står nämligen, att delegationen i fråga om skolbarnsbespisning, förskola och skolbad avvaktar material, insamlat av 1941 års befolkningsutredning.

Jag undrar, om våra utredningar arbeta med vattentäta skott mellan sig, så att det inte finns någon kommunikation mellan dem, utan de få sitta och avvakta saker och ting, som man vet äro förefintliga på annat håll.

Det var endast i förbigående jag tog upp denna komplettering till mitt uttalande rörande de farhågor, som kunna grundas på det material, som finns i detta brev till Konungen från skolutredningens ordförande.

Herr **Lindén:** Herr talman! Beträffande den fråga, som herr Oscar Olsson nu berörde, vill jag meddela, att det inom befolkningsutredningens socialpedagogiska delegation väckte inte ringa förvåning, när man av ordalagen i skolutredningens skrivelse fann att 1941 års befolkningsutredning skulle *insamla* uppgifter åt skolutredningen. Ordalydelsen måste bero på ett misstag. 1941 års befolkningsutredning har träffat en överenskommelse med skolutredningen, som innebär, att den socialpedagogiska delegationen inom befolkningsutredningen skall verkställa utredning om vissa socialpedagogiska ting, bland annat frågan om skolbarnsbespisning och skolbad. Frågan om förskolan utredes ju inom en annan delegation inom befolkningsutredningen. Sedan det betänkande, som utarbetats av den socialpedagogiska delegationen, föreligger i tryck — det kommer att tryckas genom befolkningsutredningens försorg — kommer det emellertid självfallet att ställas till skolutredningens förfogande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 260—265.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 266.

Lades till handlingarna.

Punkten 267.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.
Lades till handlingarna.

Punkterna 6—14.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.
Lades till handlingarna.

Punkterna 16—18.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.
Lades till handlingarna.

Punkterna 20—25.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.
Lades till handlingarna.

Punkterna 27—30.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.
Lades till handlingarna.

Punkterna 32 och 33.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.
Lades till handlingarna.

Punkterna 35—37.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.
Lades till handlingarna.

Punkten 39.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 40.
Lades till handlingarna.

Punkten 41.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkterna 43—60.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.

Punkten 61.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 190 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle anslaget disponeras så, att därav bland annat utginge till understöd åt nykterhetsnämnder 165 000 kronor och till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen 13 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Bärg* m. fl. (I: 234), och den andra inom andra kammaren av herr *J. Nilson* i Eskilstuna m. fl. (II: 368), däri hemställts, att riksdagen ville under förevarande anslag beräkna till understöd åt nykterhetsnämnderna 250 000 kronor och till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen 28 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 234 och II: 368, till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 190 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Bäckström, Gustaf Karlsson, Berling, Wiklund, Eriksson* i Stockholm och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottets bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 234 och II: 368, till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 290 000 kronor.

Herr **Bäckström:** Herr talman! Under utskottsbehandlingen av den föredragna punkten har förelegat motion, väckt av herr Bärg m. fl., för vilken vi reservanter haft stora sympatier. Vad som där framhålles liksom vissa angivna synpunkter som framkommit i socialstyrelsens anslagsäskande till Kungl. Maj:t synes mig vara värt att beakta.

Socialstyrelsen har föreslagit en höjning av posten för understöd till nykterhetsnämnder från 165 000 kronor till 250 000 kronor, d. v. s. med 85 000 kronor, och tillika för övervakning enligt alkoholistlagen en höjning med 15 000 kronor från 13 000 till 28 000 kronor, således en ökning för båda dessa ändamål med sammanlagt 100 000 kronor. Dessa socialstyrelsens förslag ha upptagits av motionärerna, och vi reservanter ha anslutit oss till en total höjning av Kungl. Maj:ts anslagsäskande från 190 000 till 290 000 kronor. Då jag anser socialstyrelsen vara det organ som bäst känner till förhållandena rörande denna verksamhet, skall jag be att här få citera en del av styrelsens yttrande:

»Understöd åt nykterhetsnämnd utginge enligt gällande bestämmelser i efterskott med intill tre fjärdedelar av nykterhetsnämndens utgifter under näst-

Anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

föregående kalenderår, dock högst 1 000 kronor eller, då särskilda omständigheter därtill föranledde, högst 1 500 kronor. Under budgetåret 1943/44 hade för ändamålet disponerats ett belopp av 125 000 kronor. Ansökningar om understöd hade under våren 1944 inkommit från 917 nykterhetsnämnder. Motsvarande antal hade åren 1941, 1942 och 1943 varit respektive 743, 780 och 873. Det sammanlagda ansökningsbeloppet hade utgjort omkring 214 000 kronor. De sökande nykterhetsnämnderna hade dock, med hänsyn till sina utgifter under år 1943 och i enlighet med nyss återgivna bestämmelser, kunnat göra anspråk på ett avsevärt högre belopp, men åtskilliga nämnder hade, i vetskap om att de tillgängliga medlen icke vore tillräckliga, själva begränsat sina anspråk. Det för budgetåret 1944/45 anvisade beloppet, som avsåge ersättning till nykterhetsnämnderna under år 1945, uppginge till 165 000 kronor. Även denna summa vore uppenbarligen otillräcklig. Antalet sökande nykterhetsnämnder under år 1946 syntes kunna uppskattas till inemot 1 000 och anslagsbehovet till omkring 250 000 kronor.»

Utskottet säger i sitt utlåtande: »Utskottet vill icke förneka, att goda skäl kunna anföras för ökat understöd åt nykterhetsnämnderna och högre bidrag till övervakning.» Utskottet anser emellertid, att man bör avvakta följderna av den ökning av anslaget med 40 000 kronor, som skedde förra året — tidigare har anslaget varit 125 000 kronor till understöd åt nykterhetsnämnderna och 13 000 kronor till bidrag för övervakning enligt alkoholistlagen — liksom att man bör avvakta resultatet av de heltidsanställda ombudsmännens verksamhet.

Denna höjning av anslaget är emellertid inte tillräcklig. Den som känner till nykterhetsnämndernas verksamhet vet, att nämnderna skulle kunna uträtta betydligt mera i fråga om upplysningsverksamhet, om de hade större anslag. Enligt den gällande författningen äro nämnderna under viss förutsättning berättigade till 1 000 kronor i statsbidrag, men det visar sig, att ingen nykterhetsnämnd ännu fått uppbära mer än 500 kronor. Man hänvisar till att kommunerna som sådana böra bidraga till denna verksamhet. Det förekommer givetvis att kommuner lämna anslag och kanske ett gott anslag, men det finns också kommuner, där det inte lämnas större bidrag än att det är diskussion i kommunalfullmäktige, huruvida nykterhetsnämnden skall få bidrag till portokostnader. Det beror således här på vilket intresse kommunen har för denna verksamhet.

Denna verksamhet bör inte vara beroende av kommunala anslag, utan till den skall utgå statsanslag, om nykterhetsnämnderna skola kunna uträtta något och om verksamheten i upplysningssyfte skall kunna fullföljas. Det bör vara en mycket angelägen sak för statsmakterna att lämna erforderliga medel för denna verksamhet. Vi känna alla till hur det är med nykterhetstillståndet i vårt land. Jag tror knappast det kan höjas någon röst för att man skall minska på detta anslag, utan tvärtom bör man vara litet frikostig. Det är väl använda pengar.

Det skulle vara en hel del att säga i denna fråga. I motionen ha anförts vissa rent av skrämmande exempel på vad som tilldragit sig på vissa orter på grund av bristerna med avseende på upplysningsverksamheten och övervakningen. Det är av denna anledning vi reservanter anse oss vara fullt berättigade att ställa det anspråket på statsmakterna, att ett tillräckligt anslag skall utgå till denna verksamhet. Jag anser därför, att socialstyrelsens anslagsäskande, då ju socialstyrelsen väl känner till förhållandena i de olika nykterhetsnämnderna, borde kunna biträdas av riksdagen.

På grund av den sena timmen skall jag inte fortsätta längre. Jag vill emellertid nämna — vilket kanske är känt av kammarens ledamöter — att andra

Anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)
kammaren på förmiddagen med stor majoritet beslutat bifalla reservationen. Jag hoppas, att denna kammare skall följa medkammaren i detta beslut.

Med anledning av vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Häri instämde herr *Karlsson, Gustaf.*

Herr **Nilsson, Bernhard:** Herr talman! Jag vill endast påpeka vad jag tror den föregående ärade talaren nämnde något om i början av sitt anförande, nämligen att fjolårets riksdag ju beslöt en väsentlig höjning av statsanslaget för detta ändamål. Bland annat beslöts även inrättande av ombudsmannabefattningar vid länsnykterhetsnämnderna, och man har räknat med att dessa tjänstemän skulle kunna utföra ett väsentligt arbete, som skulle effektivisera arbetet på detta område.

Majoriteten inom utskottet har ansett, att man inte, innan man hunnit få någon erfarenhet av detta arbete, borde höja anslaget utöver vad Kungl. Maj:t föreslår.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! Alla äro vi nog överens om att nykterhetsnämnderna utföra ett mycket värdefullt arbete, och det är synnerligen önskvärt, att detta arbete effektiviseras i den mån det är möjligt. Bland dem som syssla med kommunala angelägenheter är jag säker på att det finns många som äro villiga att vittna om att det alltid varit besvärligt att få lämpligt folk i nykterhetsnämnderna. Arbetet där är mycket otacksamt på mångahanda sätt, och mycket litet pris erhålla de människor, som syssla med den nykterhetsvårdande verksamheten. I allmänhet äro kommunerna ganska njugga när det gäller att ge någon ersättning till ledamöterna, av vilka särskilt ordföranden har mycket arbete. Detta är framför allt förhållandet på landsbygden och i småstäderna, vilket i sin mån gör svårigheten större att få lämpligt folk att driva denna verksamhet.

Jag förstår kommunernas ovilja, många gånger avoghet, när det gäller att tillgodose kravet på att få lämpligt folk och att få ett effektivt arbete i gång. Det ligger så nära till hands att resonera på det sättet, att när staten tar hela intäkten av rusdryckshanteringen och däri har en mycket givande skattekälla, borde det vara en enkel rättfärdighetssak att staten också övertoge åtminstone de direkta kostnader, som följa med strävandet att i görligaste grad läka de sår, som denna trafik förorsakar samhällslivet. Det är inte nog med att kommunerna få lämna betydliga tillskott till själva nykterhetsnämndsverksamheten, utan i de många fall, där interneringar ske, äro ju kommunerna nödsakade att taga hand om familjemedlemmar och i görligaste mån sörja för deras välfärd. Jag har från många håll hört stort missnöje uttalas över detta, och jag tycker, att detta missnöje är mycket befogat. Visserligen är det nödvändigt att spara på statsmedel, men att på detta sätt överlåta åt kommunerna att bära en utgiftsbörda, som staten rätteligen borde bära ensam, anser jag inte vara riktigt. Jag tycker knappast det är värdigt att göra på det sättet.

Den motion, som här är avgiven, ansluter sig till det äskande socialstyrelsen gjort, och det vill förefalla mig, som om det vore synnerligen berättigat att detta följdes. Som en av de föregående talarna sade — det var herr Bäckström — har andra kammaren känt sig övertygad om det berättigade i detta krav, och jag delar andra kammarens uppfattning om det påkallade i att följa reservationen. Jag tror att man inte allenast gör en gagnelig sak, utan man handlar rättfärdigt gentemot kommunerna, om man på detta sätt i någon större mån — inte i fullständig mån, det är inte ifrågasatt — än för närva-

Anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

rande är fallet överlåter åt staten att bära de kostnader, som följa med den sorts inkomstbringande verksamhet, som rusdryckshanteringen utgör.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Wagnsson* och herr *Karlsson, Gottfrid.*

Herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Det är inte mycket för mig att säga i denna fråga.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att femte huvudtiteln ju har den speciella karaktären, att ett stort antal anslag automatiskt växa på grund av gällande författningar; därjämte finnas självfallet anslag, där man mera godtyckligt kan avväga, hur mycket man vill anslå till varje särskilt ändamål. De automatiska utgiftsökningarna kan man vid uppgörandet av budgetberäkningarna praktiskt taget inte göra någonting åt, utan femte huvudtiteln sväller för varje år med mycket stora belopp. Ur allmän budgetsynpunkt är det inte möjligt att behandla femte huvudtiteln på annat sätt än andra huvudtitlar. Vid budgetarbetet uppgöras vissa regler för hur man skall hantera anslagsposter av olika karaktär. Då det gäller vissa anslag är man följaktligen, om jag så får säga, i princip överens om att inga ökningar få ske, såvida det inte är oundgängligen nödvändigt.

Anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. tillhör den sorten, där summorna under alla omständigheter måste bestämmas efter mer eller mindre godtyckliga grunder; det tillhör de poster, där jag för min del ej har ansett mig kunna i budgetarbetet driva den ståndpunkten, att anslagsbeloppet för närvarande ovillkorligen måste ökas.

Naturligtvis är detta ingen polemik i sak mot reservanternas eller motionärernas ståndpunkt. En sådan sakpolemik är det ju mycket svårt att föra. Men propositionens förslag ingår i den allmänna avvägningen av de hundratals utgiftsposter, som äro uppförda på femte huvudtiteln, och det är klart som dagen att vi från regeringens sida måste hålla på att de uppgjorda budgetplanerna i möjligaste mån bli respekterade.

För min del vågar jag därför hemställa, att kammaren måtte följa statsutskottets majoritet.

Herr **Wiklund:** Herr talman! Skälet till att jag reserverat mig på denna punkt har varit, att jag funnit att nykterhetsnämndernas arbete ej kan effektiviseras på grund av att hittills ett allför knappt anslag utgått. Ser man på detta förhållnade, eller rättare missförhållande, med öppna ögon tror jag inte man kan komma till annat resultat än att här måste en ytterligare kraftinsats göras för att stärka nykterhetsnämndernas strävanden att skapa ett bättre nykterhetstillstånd i landet. Detta är en stor social fråga, som också har en utomordentligt känslig och mänsklig sida. Man kan nog inte komma ifrån att det finns förhållanden som göra att nykterhetsnämnderna, därest de hade mera pengar till sitt förfogande, skulle kunna åstadkomma ett betydligt bättre resultat och på det sättet också skaffa sig ökat anseende och större respekt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Jonsson:** Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande av herr Bernhard Nilsson, där han erinrade om att fjolårets riksdag beslutade om tillsättandet av särskilda helt avlönade ombudsmän inom länsnykterhetsnämnderna. Jag vill i det hänseendet som min mening framhålla, att resultatet av dessa ombudsmäns, liksom också de halvtidsanställda ombuds-

Anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)
männens, verksamhet torde bli en effektivisering av nykterhetsnämndernas arbete. Därmed måste givetvis också kostnaderna bli högre.

Jag vill i det sammanhanget erinra om att de förebyggande uppgifterna allt mer trätt i förgrunden i och med effektiviseringen av nykterhetsnämndernas arbete under de senaste åren. Ju mer man börjar syssla med denna förebyggande verksamhet, desto mera tidsödande och därmed också dyrbarare blir nykterhetsnämndernas arbete.

Om man också tar hänsyn till det rent alkoholistvårdande arbete, som nykterhetsnämnderna på senare år tagit itu med, följa även med en effektivisering av den delen av deras arbete ökade kostnader och stegrade krav på insatser från såväl ledamöternas som tjänstemännens sida. Jag vill erinra om att våra alkoholistanstalter äro överbelagda. Att det dock är möjligt att bereda ett så stort antal alkoholister vård har sin förklaring i att man tillämpar ett system med försökspermitteringar, sedan vederbörande varit på anstalten under någon månad. Men just dessa ganska talrika försökspermitteringar av å alkoholistanstalt intagna personer ställa stora krav på nykterhetsnämnderna, som måste handha övervakningen av de permitterade med ty åtföljande kostnader.

Jag vill därför starkt understryka nödvändigheten av ökade bidrag till nykterhetsnämndernas verksamhet.

Den förste talaren, herr Bäckström, har påpekat, att riksdagen utalat den principen, att staten skulle svara för tre fjärdedelar av de kostnader, nykterhetsnämnderna ha för sitt arbete. Jag skall be att få exemplifiera, hur det i verkligheten för närvarande är, genom att nämna ett par siffror från min hemsocken, där jag är ordförande i nykterhetsnämnden. Inkomst- och utgiftsstaten håller sig mellan 900 och 1 000 kronor per år, men i statsbidrag få vi endast 250 kronor. Detta torde ungefär visa proportionen mellan kommunernas och statens insatser, när det gäller den praktiska nykterhetsvården.

Jag vill på den punkten erinra om att jag under cirka $1^1/_2$ år hade tillfälle att tjänstgöra som ombudsman för länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län. När jag besökte nykterhetsnämnderna och tog del av deras räkenskaper, fann jag att de i allmänhet hade en mycket låg omslutning, som inte alls stod i rimlig proportion till det arbete, de borde utföra och utförde. När jag då sade till de ledande kommunala representanterna, att det inte är riktigt att nykterhetsnämnderna ekonomiskt skola svältfödas på detta sätt, att det krävts mycket arbete, men ges för litet pengar till deras verksamhet, svarade nästan alla ungefär följande: »Ja, det gäller kanske inte så stora belopp i förhållande till den allmänna budget kommunerna ha, men vi tycka att när staten tar in hundratals millioner kronor årligen på rusdryckshanteringen och kommunerna icke få någonting av dessa inkomster, bör det också vara statens uppgift att bekosta åtgärderna för att motverka spritmissbruket och att söka komma till rätta med de följdverkningar, som alkoholkonsumtionen medför.»

Med anförande av dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bäckström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 61, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;
Nej — 51.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Lades till handlingarna.

Punkten 71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkten 73.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 74.

Anslag till avlönande av hemvårdarinnor.

Med förmälan, att utskottet icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) medgiva, att under kalenderåret 1946 statsbidrag finge utgå för högst 1 500 heltidsanställda eller ett däremot svarande antal deltidsantällda hemvårdarinnor,

b) till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 960 000 kronor.

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Jag har inte för avsikt att göra något yrkande, men jag har velat begagna tillfället att påtala ett förhållande, som jag tror kan ha ett visst intresse.

Anslag till avlönande av hemvårdarinnor. (Forts.)

I ett av socialstyrelsen utfärdat häfte med råd och anvisningar till hemhjälpsnämnderna finns intaget ett förslag till taxa för uttagande av avgifter, där hemvårdarinnas tjänst tages i anspråk av personer i gynnsammare ekonomiska omständigheter. Frånsett att de i förslaget upptagna betalningsbestämmelserna äro tämligen invecklade, ha betalningsklasserna utformats på ett sådant sätt, att tillämpningen av dem på många orter gör regeln om kostnadsfri hemhjälp åt obemedlade och mindre bemedlade ganska illusorisk.

Det har därför förekommit, att hemhjälpsnämnderna sett sig föranlåtna att fastställa andra betalningsgrunder, som i olika avseenden avvika från socialstyrelsens normalförslag. Man har sålunda ändrat på normalförslagets minimigräns i fråga om den inkomst, som berättigar till fri hjälp av hemvårdarinna, man har nöjt sig med färre avgiftsklasser och föreslagit andra dagavgifter och man har kanske också i andra avseenden företagit en del förenklingar.

Hemhjälpsnämnderna ha ansett sig vara i sin goda rätt, då socialstyrelsens förslag endast betecknats såsom ett normalförslag, såsom råd och anvisningar, och då man inom nämnderna ansett sig vara mera kapabel att bedöma vad som för vederbörande ort varit lämpligt och möjligt med hänsyn till inkomstförhållanden och levnadskostnader. I varje fall ha också de av hemhjälpsnämnderna föreslagna taxorna godkänts av vederbörande hemhjälpsstyrelse.

När socialstyrelsen sedan haft att handlägga framställningar om statsbidrag från sådana hemhjälpsnämnder, har styrelsen emellertid resolverat, att statsbidrag skall utgå under förutsättning att hittills gällande grunder för uttagande av ersättning för lämnad hemhjälp upphörde att äga tillämpning och ersattes av grunder, uppgjorda i anslutning till socialstyrelsens normalförslag. Man har med andra ord ställt som villkor för statsbidrag, att taxan för hemhjälpen beslutas i enlighet med socialstyrelsens förslag. Vad som rublicerats som råd och anvisningar har således i själva verket kommit att bli någonting som måste lända till ovillkorlig efterföljd.

Det förefaller mig ganska naturligt, att en dylik schablon ej kan vara lämplig överallt, och jag vet att denna föreskrift har fört med sig, att vederbörande hemhjälpsnämnd antingen har fått avstå från statsbidrag eller också har tvingats att tillämpa bestämmelser, som göra det omöjligt att i enlighet med författningens anda förmedla kostnadsfri hemhjälp till sådana som borde ha rätt därtill.

Jag har velat föra fram saken och uttalar den förhoppningen, att vederbörande departementschef skall ha tillfälle att ägna den någon uppmärksamhet. För min del finner jag det vara ganska självklart, att socialstyrelsens normalförslag får vara vad det utger sig för, nämligen råd och anvisningar, alltså ett exempel på hur en avgiftstaxa kan byggas upp och en anvisning om vilka omständigheter som därvid böra tagas i betraktande, men att avvikelser från detsamma, vilkas ändamålsenlighet ju alltid prövas av hemhjälpsstyrelsen, icke skola få utgöra hinder för erhållande av statsbidrag.

I herr Elon Anderssons yttrande instämde herr *Anderberg*.

Herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att meddela att de klagomål, jag nu hör, aldrig ha framförts till mig i socialdepartementet. Även om det finns en normaltaxa, förefaller det mig alldeles självklart att den skall kunna tillämpas med all nödig smidighet.

Jag vågar inte på rak arm säga, huruvida besvärsrätt finnes i detta fall; i en del av de nya förordningarna har man ju låtit vederbörande ämbetsverk vara både första och sista instans. Men det skulle mycket förvåna mig, om det inte i fall som dessa föreligger besvärsrätt i socialdepartementet. Om man är miss-

Anslag till avlönande av hemvårdarinnor. (Forts.)

nöjd, bör man alltså begagna sig härav. Därmed är ju inte sagt, att socialstyrelsen kommer att desavueras, men saken kan i varje fall bli föremål för prövning även i en annan instans.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 75.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77 och 78.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Punkterna 80—90.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 91.

Lades till handlingarna.

Punkterna 92—102.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 103.

Lades till handlingarna.

Punkterna 104 och 105.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 106.

Lades till handlingarna.

Punkterna 107—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Anslag till ambulatorisk behandling m. m. av tuberkulospatienter.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna de grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, som av departementschefen förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1945, dels ock till Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

Anslag till ambulatorisk behandling m. m. av tuberkulospatienter. (Forts.)

Enligt de av departementschefen förordade grunderna skulle statens bidrag till förevarande ändamål beräknas till hälften av kostnaderna för behandlingen och i anledning därav erforderliga resor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. (I: 129) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Pettersson* i Dahl m. fl. (II: 382), vari hemställts, att riksdagen ville besluta sådana grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, att staten bestrede hela resekostnaden och två tredjedelar av behandlingskostnaden.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 129 och II: 382,

a) godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1945 förordade grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, att tillämpas från och med den 1 juli 1945,

b) till Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Gränebo, Heiding, Törnkvist, Danielsson, Pettersson* i Dahl, *Viklund* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 129 och II: 382,

a) godkänna av reservanterna förordade grunder för statsbidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter, att tillämpas från och med den 1 juli 1945,

b) till Bidrag till ambulatorisk behandling m. m. av vissa tuberkulospatienter för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kronor.

Herr **förste vice talmannen:** Herr talman! Den nu föredragna punkten innehåller förslag om att obemedlade och mindre bemedlade tuberkulospatienter skola beredas lättnader genom statsbidrag för ambulatorisk efterbehandling vid tuberkulossjukhus och centraldispensärer med flera anstalter. Den vård det gäller avser kvävgasbehandling, eller, som det också kallas, pneumothoraxbehandling.

Utskottet har emellertid inte kunnat enas om grunderna för bidragets utgående. Utskottets majoritet har föreslagit, att bidrag skulle lämnas med 50 procent av kostnaden för resorna och för själva behandlingen. Däremot hemställes i en vid utskottets utlåtande fogad reservation, att statsbidrag skall utgå med hela kostnaden för resorna samt två tredjedelar av kostnaderna för behandlingen.

Reservanterna ha därvid i anslutning till avlämnade motioner tillstyrkt ett förslag, som framlagts av medicinalstyrelsen. Den har haft i uppdrag att utreda frågan och ansett, att statsbidrag till tuberkulospatienter för denna efterbehandling, som för dem blir ganska kostsam, borde utgå med största delen av patienternas samtliga kostnader. Enligt den statistik, som är upprättad, behövs sådan efterbehandling för hälften av dem, som varit intagna på tuberkulossjukanstalter, och efterbehandlingen får fortgå i medeltal omkring tre år. Det rör sig alltså om en ganska betydande kostnad för dessa patienter. Riksdagen har ju tidigare begärt utredning i saken, och medicinalstyrelsen har nu ansett, att staten borde lämna bidrag till detta ändamål. Medicinalstyrelsen sä-

Anslag till ambulatorisk behandling m. m. av tuberkulospatienter. (Forts.)
ger, att den finner det mindre tilltalande, att ifrågavarande kostnader skola gäldas av fattigvården, och anser sig böra tillstyrka att icke endast obemedlade utan även mindre bemedlade komma i åtnjutande av statsbidrag för ändamålet.

Kungl. Maj:t och även utskottets majoritet ha emellertid ansett, att huvudmannen skulle betala hälften av kostnaderna. Ja, i viss utsträckning skulle ju då bidrag erhållas även i form av fattigvård. Detta är kanske mindre tilltalande. Dessa patienter äro naturligtvis inte starka efter den tid då de vårdats på anstalten, och när de sedan behöva efterbehandling under i medeltal en tid av tre år, kan det vara berättigat att de erhålla statsbidrag. Det är kanske inte så mycket därom meningsskiljaktligheter ha förefunnits, utan fastmer i fråga om vem som skall gälda kostnaderna. Emellertid synes det mera tilltalande, om stödet lämnas i form av statsbidrag än om det i viss mån skall ha formen av fattigvårdsbidrag.

Dessutom gäller det ju här ett ändamål, som staten tidigare behjärtat, nämligen kampen mot en förhärjande folksjukdom. Jag anser att det även från den synpunkten kan vara berättigat, om staten också här i någon mån visar sig generös i kampen mot denna folksjukdom.

Genom att staten åtar sig större delen av kostnaderna, blir bördan mera lika fördelad mellan kommunerna. Saken har alltså även en skatteutjämnande innebörd.

Det är av dessa skäl reservanterna ej ha ansett sig böra biträda det förslag, som utskottets majoritet stannat för, och jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande i denna punkt fogade reservationen. Jag vill dessutom upplysa kammarens ledamöter om att andra kammaren har bifallit reservationen.

Herr **Nilsson, Bernhard:** Herr talman! Förste vice talmannen har redogjort för detta ärende, och jag behöver alltså inte gå in på den saken, utan ber endast att få påpeka vad utskottet sagt. Utskottsmajoriten framhåller i sin motivering, att den s. k. hälftenprincipen i fråga om statsbidrag tillämpas på en hel del andra områden och att man ej heller i det nu föreliggande fallet velat bryta den principen.

Jag kan ju tillägga, att Jönköpings läns landsting betalar hela kostnaden för kvävgasbehandling för alla, som behöva sådan, oavsett förmögenhetsställning. För landstingen är detta en ganska liten fråga, och jag menar att ifall staten betalar halva kostnaden för behandlingen och för resorna, skulle landstingen kunna åtaga sig den andra delen utan att det behöver kännas nämnvärt betungande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Bäcklund.*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Anslag till ambulatorisk behandling m. m. av tuberkulospatienter. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 116, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;
Nej — 50.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 117—119.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 120.

Lades till handlingarna.

Punkterna 121—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

Punkterna 164—171.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 172.

Lades till handlingarna.

Punkten 173.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 174.

Lades till handlingarna.

Punkterna 175—178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179.

Lades till handlingarna.

Punkterna 180—188.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 189.

Lades till handlingarna.

Punkterna 190—195.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 196.

Lades till handlingarna.

Punkten 197.

Anslag till utlandssvenskarnas förening.

Med förmälan, att Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag icke givit utskottet anledning till erinran, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 80 000 kronor.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Sedan utskottets utlåtande avgivits, har upplysning vunnits, att en kungl. proposition berörande denna punkt är att förvänta. Med anledning härav hemställer jag, herr talman, att denna punkt måtte återförvisas till utskottet. Samma yrkande har framställts i andra kammaren.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten annat yrkande ej förekommit, än att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 198—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 207.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Anslag till vattendomstolarna.

I denna punkt hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 148 framlagda förslag,

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

a) godkänna under punkten införd personalförteckning för vattendomstolarna;

b) godkända under punkten införd personalförteckning för vattendomstolarna, att tillämpas under budgetåret 1945/46;

c) till Vattendomstolarna: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 464 800 kronor;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att för tillfällig förstärkning av personalen vid vattendomstolarna under budgetåret 1944/45 jämväl såvitt anginge annan personal än s. k. särskild vattenrättsingenjör överskrida det för sagda budgetår uppförda anslaget till avlöningar till icke-ordinarie personal med 15 000 kronor;

II. att motionerna I: 317 och II: 495 ej måtte av riksdagen bifallas.

I de likalydande motionerna I: 317, av herrar *N. Gärde* och *I. Pauli*, samt II: 495, av herr *A. Lindqvist*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om erforderliga åtgärder för en förflyttning till Göteborg av kansliet för Västerbygdens vattendomstol.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Pauli* ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 317 och II: 495 och att utskottet alltså bort hemställa,

I. att riksdagen — — — 15 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 317 och II: 495, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om erforderliga åtgärder för en förflyttning till Göteborg av kansliet för Västerbygdens vattendomstol.

Herr **Gärde:** Herr talman! Vid denna punkt har utskottet till behandling upptagit frågan om förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol. Rörande denna fråga har här i kammaren av herr Pauli och mig väckts en motion, vari påyrkats att denna vattendomstol skulle förflyttas från sin nuvarande förläggningsort Vänersborg till Göteborg. Utskottet har emellertid inte ansett sig böra tillstyrka denna vår hemställan.

Såsom utskottet framhåller i sitt utlåtande, är frågan om förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol en gammal fråga, som vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Då vattendomstolarna år 1918 inrättades, uppfördes de på extra stat. Detta gällde i främsta rummet vattendomstolarnas ordförande, vattenrättsdomarna. Förhållandet var det, att till vattenrättsdomare förordnades häradshövdingar i domsagorna, och till vattenrättsdomare i Västerbygdens vattendomstol förordnades häradshövdingen i Nordals, Sundals och Valbo domsaga, som hade sin kansliort i Vänersborg. Det var då naturligt, att även vattendomstolen förlades till Vänersborg. Sedermera företogs en överflyttning av vattendomstolarna och därmed också vattenrättsdomarna till ordinarie stat. Därvid uppkom även frågan om de olika domstolarnas — det är som bekant numera fyra — förläggningsorter. Med hänsyn till att personalen vid de tre sydliga domstolarna, Österbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar, i vissa hänseenden är gemensam — särskilt gäller detta vattenrättsingenjörerna — föreslogs år 1932, att alla dessa tre domstolar skulle förläggas till Stockholm. Emellertid ansåg man sig vid den tidpunkten inte böra genomföra en överflyttning av Västerbygdens vattendomstol till Stockholm med hänsyn till det då pågående stora målet om Vänerns reglering, för vars handläggning ju Vänersborg var lämpligare beläget. Frågan upptogs emellertid ånyo vid 1938 års riksdag, och Kungl. Maj:t hemställde då, att en förflyttning från Vänersborg till Göteborg skulle äga rum. Första kammaren biföll detta förslag, men andra kammaren föredrog i överensstämmelse med statsutskottets mening Vänersborg. Genom sammanjämkning av kamrarnas beslut kom frågan för den gången att förfalla, men

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

den förelades ånyo påföljande års riksdag, alltså 1939 års riksdag, därvid Kungl. Maj:t efter ny utredning fortfarande vidhöll Göteborg såsom förläggningsort. Denna gång gick emellertid riksdagen i överensstämmelse med statsutskottet på Vänersborg såsom förläggningsort.

Med hänsyn till den stora arbetsbelastningen vid vattendomstolarna igångsattes förra året en ny utredning angående vattendomstolarnas organisation. Denna utredning anförtroddes åt förre vattenrättsdomaren vid Söderbygdens vattendomstol, greve Hamilton. Vid utredningen uppkom även frågan om förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol. Vattenrättsdomaren vid denna vattendomstol framhöll till utredningsmannen, att han ansåg förläggningen till Vänersborg ur olika synpunkter olämplig för vattendomstolens arbete. Han klagade i första hand — jag kommer senare till den frågan — över att den nybyggnad, som vore planerad i Vänersborg för lantmäterikontoret därstädes och för vattendomstolen, ännu icke kommit till utförande och att större rumsutrymmen för domstolens räkning erfordrades än tidigare beräknats. Utredningsmannen framhöll för sin del följande synpunkter på frågan: »Då kommunikationerna till och från Vänersborg från olika delar av domstolens domsområde måste betecknas såsom dåliga, har domstolens förläggande till Vänersborg givetvis medfört såväl att domstolens ledamöter få använda onödigt mycken tid för resor som även att ökade kostnader uppstå för staten för resekostnader. Dessutom får jag erinra om att — — — det, då fråga är om mindre orter, erbjuder mycket stora svårigheter att mera tillfälligtvis erhålla biträde av kompetenta vattenbyggnadstekniska ingenjörer. Huvudanledning till att domstolens kansli ansetts skola fortfarande vara förlagt till Vänersborg — till vilken ort kansliet ursprungligen förlades med anledning därav att den förste innehavaren av befattningen såsom vattenrättsdomare vid Västerbygdens vattendomstol var bosatt därstädes — torde ha varit att man ansåg att staden icke borde berövas det skatteunderlag, som domstolens förläggande dit medförde. På grund av den senare utvecklingen inom staden torde emellertid detta förhållande numera sakna större betydelse.» Sedermera har vid ärendets beredning i justitiedepartementet vattenrättsdomaren beretts tillfälle att yttra sig och därvid vidhållit sina tidigare synpunkter på frågan. Han klagar — såsom han även tidigare gjort — över att det är mycket svårt att erhålla hjälp av tillfälliga arbetskrafter i Vänersborg och att kommunikationerna därifrån åt flera håll inom vattendomstolens jurisdiktionsområde äro dåliga och obekväma. Några bärande skäl för att vattendomstolen skall för framtiden kvarbliva i Vänersborg synas honom icke föreligga. Han framhåller vidare: »Göteborg såsom kansliort är ur alla synpunkter lämpligare: goda kommunikationer, bättre tillgång till lämpliga tillfälliga arbetskrafter — i vilket avseende jag beträffande ingenjörsfrågan särskilt tänker på möjligheten att erhålla hjälp av lärarkrafter vid Chalmers tekniska högskola eller ingenjörer i Göteborgs stads tjänst — efter den nya hovrättens inrättande i Göteborg lättillgängligt juridiskt bibliotek, vattendomstolens kansli lättare tillgängligt för advokater och konsulterande ingenjörer, som arbeta med vattenmål, och i icke ringa utsträckning bättre kommunikation med dessa m. m. Att nämnda förhållanden betyda en hel del för underlättande av arbetet vid domstolen torde icke kunna förnekas.» Jag tror att de synpunkter som vattenrättsdomaren sålunda framhållit inte kunna jävas av någon som är förtrogen med förhållandena i detta fall. Även vattenöverdomstolen har ansett att med hänsyn till de dåliga kommunikationerna mellan Vänersborg och olika delar av domstolens domsområde denna stad vore mindre lämplig som kansliort. Vattenöverdomstolen anför vidare följande: »Det skäl för kansliets bibehållande i Vänersborg, som torde ha tillmätts avgörande betydelse, nämligen att sta-

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

den icke borde berövas avsevärt skatteunderlag genom befattningshavarnas flyttning till annan ort, torde numera icke vara bärkraftigt. Vattenöverdomstolen vill särskilt understryka vad utredningmannen framhållit om de mycket stora svårigheterna att i mindre orter, såsom Vänersborg, mera tillfälligtvis erhålla biträde av kompetenta vattenbyggnadstekniska ingenjörer.» Även västra avdelningen av Sveriges advokatsamfund har gjort sig till talesman för förflyttning av domstolen från Vänersborg till Göteborg. Avdelningen har framhållit, att Vänersborg helt och hållet saknade förutsättningar såsom förläggningsort för vattendomstolen, medan alla omständigheter, som skäligen borde beaktas vid frågans bedömande, pekade på Göteborg såsom lämpligaste kansliort. Avdelningen har vidare framhållit, att frågan knappast hade något eget intresse för advokaterna, då dessa givetvis måste kräva betalning för den ökning i arbete och kostnad, som vattendomstolens olämpliga förläggning medförde, utan att det vore för den rättssökande allmänheten — som eljest skulle sakna förespråkare — som avdelningen förde talan i ärendet.

De skäl som tala mot en förläggning av vattendomstolen till Vänersborg äro sålunda de obekväma förbindelserna, rekryteringssvårigheter och ökade kostnader för de rättssökande. Man kan då fråga sig, vilka skäl som åberopats för ett bibehållande av Vänersborg såsom förläggningsort. Ett svar på den frågan får man genom att studera vad statsutskottet yttrade i sitt utlåtande i frågan vid 1939 års riksdag. Utskottet uttalade då, att även om en förläggning till Göteborg skulle från rättsvårdens synpunkt medföra vissa fördelar, dessa enligt utskottets uppfattning icke vore av den styrka att de motiverade en förflyttning från nuvarande förläggningsort med dess billigare levnadskostnader och geografiskt sett centrala läge inom domstolsområdet. Vad angår det centrala läget skall jag be att få omnämna vilka områden som höra under Västerbygdens vattendomstol. Vattendomstolarnas domsområden äro avgränsade med hänsyn till vattenområdena. Till Västerbygdens vattendomstol höra alla vattenområden som avbörda sitt vatten till Västerhavet ned till Lagan. Dit hör sålunda Hallands län med undantag av dess sydspets. Vidare hör dit en stor del av Småland, alltså delar av Jönköpings och Kronobergs län, samt Älvsborgs län, Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs län och Värmlands län och kanske några småbitar av angränsande län. Man kan inte säga, att Vänersborg i geografiskt hänseende intar en mera central plats inom detta område än Göteborg. Men framför allt är det ju inte den geografiska belägenheten som är huvudsaken, utan såsom kansliort bör väljas den ort, där de rättsvårdande synpunkterna bäst komma till sin rätt.

Departementschefen har även medgivit, att starka skäl tala för Göteborg såsom förläggningsort framför Vänersborg. Emellertid har frågan enligt departementschefens mening komplicerats av en annan omständighet, nämligen att det å statens vägnar träffats ett avtal med Vänersborgs stad, att vattendomstolens kansli skall inrymmas i samma byggnad som planerats för lantmäterikontoret i Vänersborg. Vänersborgs stad har nämligen erbjudit sig att till staten överlåta tomten för denna byggnad utan vederlag under förutsättning att Västerbygdens vattendomstol under minst 25 år kvarbliver i Vänersborg. Det är detta förhållande som uppkallat mig särskilt ur synpunkten av de allmänna rättegångsintressen, varom här är fråga. Det är ju uppenbart, att alla sakliga skäl tala för att Göteborg väljes såsom kansliort. Härför tala viktiga rättsvårdande intressen såväl ur allmänhetens synpunkt som ur statliga synpunkter. Jag anser då, att det inte är riktigt att sälja denna rättsvårdens förstfödslorätt för den grynvällning, som Vänersborgs stad i detta fall erbjudit, nämligen en tomt utan vederlag. Det hade enligt min mening varit riktigare, att staten betalat den tomt som den behöver för lantmäterikontoret och

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

förbehållit sig rätt att fritt och ur sakliga snpunkter bedöma, var Västerbygdens vattendomstol lämpligen bör förläggas.

Under debatten i frågan vid 1938 års riksdag uttalade dåvarande departementschefen, statsrådet Westman, att de olägenheter som en förläggning till Vänersborg skulle medföra säkert skulle komma att träda i dagen. Sedermera har ju, som jag förut nämnde, vattenrättsdomaren, som ju bäst känner till förhållandena, och vattenöverdomstolen klagat över vilka svårigheter det möter att få kvalificerad arbetskraft och vilka olägenheter för arbetet vid domstolen som förläggningen till Vänersborg medför. Det förefaller mig, som om denna frågas behandling i riksdagen utgör ett verkligt skolexempel på hur lokala synpunkter, energiskt framförda, kunna breda ut sig och förkväva de allmänna intressena. Utgången av denna fråga förefaller mig vara ett utslag av en verklig kråkvinkelspolitik. Ur principiell synpunkt gäller ju frågan inte bara Västerbygdens vattendomstols förläggning, utan den gäller, vilka synpunkter som överhuvud taget skola få vara avgörande, då det är fråga om att för våra domstolar utvälja de lämpligaste förläggningsorterna. Det är uppenbarligen riktigt, att den omständigheten, att en ort är liten eller har ringa folkmängd, inte bör utesluta att en domstol förlägges dit, om andra rättsvårdssynpunkter tala därför, men att förlägga en domstol till en liten plats endast därför att den är liten, såsom här är fallet, kan ju inte vara förenligt med rim och reson. Det förefaller mig, som en revision i denna fråga bör äga rum. Jag klandrar inte på något sätt departementschefen för den ståndpunkt han intagit, då han ju är bunden av tidigare beslut, utan det är enligt min mening riksdagen som begått ett uppenbart misstag och fattat ett beslut, som väl ur lokala synpunkter och med hänsyn till vissa politiska konstellationer kan ha sitt berättigande men som inte låter sig försvara ur rättsvårdens synpunkt.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Pauli och mig framförda motionen, vari hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om erforderliga åtgärder för en förflyttning till Göteborg av kansliet för Västerbygdens vattendomstol.

I detta anförande instämde herr *Johansson, Johan Bernhard.*

Herr **Johansson, Lennart:** Herr talman! Jag har en annan uppfattning än den föregående talaren rörande förläggningen av Västerbygdens vattendomstol. Domstolen är nog cenralast belägen inom sitt område där den ligger. Hela Värmlands län och Skaraborgs län ligga ju inom domstolsområdet, och därifrån ha ju de rättssökande lättare att komma till Vänersborg än till Göteborg. Om jag inte är alldeles fel underrättad, förekomma de flesta vattenregleringsföretagen i Värmland och Dalsland.

Det har ju vid flera tillfällen protesterats i riksdagen mot att institutioner i mindre städer och samhällen förflyttas till storstäderna. Här föreligger ett sådant fall, och jag anser att man inte bör förlägga Västerbygdens vattendomstol till Göteborg, då det inte föreligger så starka skäl för en sådan förläggning, som den förre talaren ville göra gällande. När frågan behandlades vid 1939 års riksdag, uttalade riksdagen, att även om en förläggning av domstolen till Göteborg skulle från rättsvårdens synpunkt medföra vissa fördelar, vore dessa dock inte av den styrka, att de motiverade en förflyttning från den nuvarande förläggningsorten.

Ja, herr talman, jag skall inte förlänga debatten mera vid denna sena timme, utan ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i denna fråga.

Herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Såsom herr Gärde nämnde, har denna fråga vid flera tidigare tillfällen varit föremål för behandling i riks-

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

dagen. Kungl. Maj:t har vid åtminstone två riksdagar framlagt förslag om att Västerbygdens vattendomstols kansli skulle förflyttas från Vänersborg till Göteborg, men riksdagen har vid båda tillfällena sagt nej. Det bör under sådana förhållanden inte vara ägnat att förvåna, att jag nu ej velat ånyo upptaga denna fråga.

Frågan har i viss mån aktualiserats genom den utredning angående förstärkning av vattendomstolarnas organisation, som igångsattes inom justitiedepartementet. Det uppdrag som lämnades åt utredningsmannen avsåg visserligen inte frågan om förflyttning av någon av vattendomstolarna, utan en utredning om behovet av ytterligare arbetskrafter vid vattendomstolarna. Men i samband med den utredningen kom en hemställan från vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol, där han begärde att frågan om en förflyttning återigen skulle upptagas. Utredningsmannen ansåg sig ej kunna förbigå denna sak med tystnad, utan delgav departementschefen sin uppfattning, som överensstämde med vattenrättsdomarens och som gick ut på att det ur alla synpunkter lämpligaste vore, att kansliet förflyttades till Göteborg. Sedermera inkom också, såsom herr Gärde nämnde, en framställning från advokatsamfundets avdelning i västra Sverige, där man även hemställde om en förflyttning av detta kansli.

När nu frågan ånyo tagits upp, ansåg jag att jag måste beröra den något i den föreliggande propositionen. Jag har också där angivit, att jag anser starka skäl tala för en förflyttning till Göteborg, men att jag med hänsyn till frågans läge ej ansett mig böra framställa förnyat förslag.

Sakligt måste jag för min del ge herr Gärde rätt i vad han här har anfört. Jag anser att de övervägande skälen tala för en förflyttning till Göteborg. Jag kan icke se detta såsom någon strid mellan landsbygd och stad eller mellan storstäderna och de smärre städerna. Det är de rent praktiska skälen, som för mig äro avgörande. Jag behöver inte upprepa, vad herr Gärde här har sagt. Jag vill minnas att jag talade för denna linje i riksdagen redan år 1938 och 1939, då frågan senast var uppe till behandling.

Men trots att jag alltså är övertygad om det lämpliga i att göra en förflyttning till Göteborg, har jag ej nu ansett mig kunna framställa förslag härom, och det ligger kanske i öppen dag för kammarens ledamöter, varför jag icke nu upptagit frågan på nytt.

Det är givet att Kungl. Maj:t, sedan riksdagen år 1939 tagit ställning, började vidtaga åtgärder för att definitivt ordna kansliets förläggningsfråga i Vänersborg. I början av år 1943 träffades ett avtal mellan Vänerborgs stad samt Kungl. Maj:t och kronan, enligt vilket staden på kronan överlät en tomt, där det skulle uppföras lantmäterikontor och lokaler för Västerbygdens vattendomstols kansli.

Det avtalet är så avfattat, att det i och för sig ej skulle hindra, att man ånyo upptog frågan till behandling. Däri stadgas nämligen, att staden överlåter tomten till kronan utan ersättning, under förutsättning att vattendomstolens kansli kvarbliver i Vänersborg under minst 25 år. Skulle kansliet före den tiden flyttas, har kronan att till staden utbetala en viss ersättning, motsvarande den tid som kan återstå av de 25 åren.

Men sedan har också Kungl. Maj:t vid förra årets riksdag på beredskapsstat begärt anslag för uppförande av byggnad för lantmäterikontoret och vattendomstolens kansli. När man har kommit så långt och när riksdagen två gånger tagit ställning så kraftigt som genom att avslå Kungl. Maj:ts förslag om förflyttning, måste man enligt min mening resignera, även om man i sak helt delar den uppfattningen att en förflyttning borde ske. Vi kunna inte fortsätta att kämpa i evighet om denna fråga, utan måste betrakta den som avgjord genom riksdagens klara ställningstagande. Jag har alltså för min del re-

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

signerat. Det går naturligtvis att bedriva verksamheten även i Vänersborg, fastän det enligt min mening skulle gå bättre i Göteborg.

Det är dessa skäl som gjort, att jag nu ej har framlagt något förslag i frågan.

Herr **Nilsson, Bernhard:** Herr talman! Beträffande själva denna förläggningsfråga ber jag för min del få deklarera, att i fall jag känt mig obunden av tidigare åtgärder och beslut, skulle jag ha röstat för att Västerbygdens vattendomstol förlades till Göteborg. Nu ha emellertid sådana dispositioner träffats om byggnadsfrågan i avtal med Vänersborgs stad, att jag inte anser att riksdagen för närvarande kan vidtaga en ändring på den punkten.

Såsom skäl både för en förflyttning av vattendomstolen till Göteborg och för dess kvarblivande i Vänersborg har anförts, att det skulle bli lättare för allmänheten att komma i förbindelse med vattendomstolen. I den mån jag varit i beröring med vattendomstolarnas verksamhet har jag funnit, att den personliga inställelsen inför vattendomstol som regel sker ute på den plats, målet gäller, men att förbindelse i övrigt med vattendomstolen sker i form av skriftväxling. Det kan ju hända att min uppfattning beror på att jag inte är tillräckligt inne i vattendomstolarnas arbetsformer, men jag undrar som sagt, om allmänhetens resor till förläggningsorten kunna spela någon roll i detta sammanhang. Å andra sidan har det naturligtvis sin betydelse, att vattendomstolen själv har goda kommunikationer till de olika delarna av sitt område.

Jag ber emellertid, herr talman, att som frågan nu ligger till få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Pauli:** Herr talman! Jag har dels skrivit på motionen och dels i utskottet varit med om att reservera mig mot utskottets beslut. Frågans läge har nu ganska tydligt belysts både genom herr statsrådets anförande och de argument, som framfördes av herr Gärde, samt senast genom det erkännande från herr Nilssons i Landeryd sida, att hade han känt sig obunden, skulle han röstat för överflyttning till Göteborg. När man alltså på detta sätt kan summera ihop mycket starka sakliga skäl för göteborgsförläggningen, och när däremot anföres detta tomtavtal, som efter år 1939 slutits mellan staten och Vänersborgs stad, men det samtidigt av justitieministern upplyses, att detta avtal ingalunda behöver vara något absolut hinder för att upptaga förläggningsfrågan till förnyad prövning, så måste jag såsom min mening uttala, att här stå å ena sidan de verkliga sakskälen och å andra sidan en viss stads önskningar att få behålla ett skatteobjekt — jag bortser då från talet om att Vänersborg är någon billigare ort.

Skola verkligen synpunkter av detta slag i det oändliga få stå hindrande i vägen för en förnuftig lösning av denna fråga? Det tycker jag vore ett fattigdomsbevis för de svenska statsmakterna. Man bör väl dock en smula gradera skälen, och även om jag inte vill använda herr Gärdes något kraftiga uttryck om kråkvinkelspolitik, måste jag dock säga, att en värdering av skälen i deras rätta rangordning otvivelaktigt ger vid handen, att de väga tyngst i vågskålen för en ny omprövning av frågan och en förläggning till Göteborg.

Jag ber härmed alltså att få vidhålla den ståndpunkt, som jag personligen intog, när denna fråga för några år sedan var föremål för riksdagens prövning, och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Björkman:** Herr talman! När man lyssnar till diskussionen och hör herr Pauli yttra sig i frågan, blir man litet förvånad över hur sakkunnig han är när det gäller att avgöra, var vattendomstolen skall ligga.

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

Man talar om att Göteborg i detta fall skulle vara mera centralt än Vänersborg. Jag vågar påstå, att det inte är förhållandet. Både Värmland och Dalsland tillhöra vattendomstolens område, och de betyda tillsammans en hel del, när man ser på vattendomstolens totala arbetsbörda. Värmlands län med sina många sjöar och älvar, där vattenregleringar förekomma ständigt och jämnt, torde vara ett av domstolens största arbetsområden.

Jag vill inte påstå, att en förläggning av vattendomstolen till Göteborg skulle medföra några större olägenheter för Värmlands vidkommande. Såsom herr Nilsson i Landeryd framhållit går det nämligen så till, att vattendomstolarna hålla sina sammanträden ute i bygderna. Domarna avkunnas ju i kanslierna, men dem får man protokoll över. Och när det gäller handlingarna behöver man kanske någon gång besöka vattendomstolen, men det torde vara mycket sällan. Några kostnader för allmänheten kan det alltså inte här bli tal om.

Jag anser nog också, att vad som ligger bakom detta är ett rent juristintresse och ingenting annat. Det är advokatsamfundets avdelning i västra Sverige, som har gjort en framställning och vattenrättsdomaren själv som anser, att det är bekvämare att bo i en storstad som Göteborg. Några bärande skäl för en förflyttning ha egentligen ej framförts. Det är bara så att juristerna kommit till den uppfattningen, att det vore trevligare att ha vattendomstolen i Göteborg. Jag tror inte, att allmänheten har något intresse därav.

Dessutom vill jag framhålla en synpunkt, som anförts tidigare, nämligen att man skall tolerera att åtminstone någon institution förlägges till de mindre städerna och samhällena och att inte allt som finns skall behöva köras samman i storstäderna.

Jag hemställer alltså, att kammaren måtte besluta i enlighet med statsutskottets förslag.

Herr **Gärde:** Herr talman! Herr Björkman förebrådde herr Pauli, att han inte hade någon kännedom om dessa förhållanden. Jag vet inte, vilken erfarenhet herr Björkman å sin sida har. I varje fall vill jag säga, att jag själv har varit vattenrättsdomare i åtta år, och jag tror mig därför kunna bedöma dessa förhållanden ganska väl.

Med den kännedom jag har om förhålladena kan jag vitsorda, att vattenrättsdomarens av vattenöverdomstolen för övrigt bestyrkta uppgifter äro alldeles riktiga och omöjliga att jäva. Olägenheterna bestå icke så mycket i att allmänheten behöver ha tillgång till vattendomstolens kansli, utan mera i det förhållandet att vattendomstolens personalrekrytering försvåras och att domstolens resor komma att taga längre tid vid en förläggning i Vänersborg än om domstolen förlades till Göteborg. Förhållandet är dessutom, att i Vänersborg icke finnes någon advokat som är specialiserad på vattenrättsmål eller som överhuvud taget anlitas i mål vid Västerbygdens vattendomstol; de advokater, som där anlitas, äro bosatta i Göteborg eller Stockholm. Samma är förhållandet med ingenjörer, som parter i vattenmål behöva anlita; några sådana äro icke bosatta i Vänersborg, utan finnas i Göteborg och Stockholm. Parterna i ett vattenmål måste alltså, därest de behöva vända sig till antingen advokat eller tekniskt biträde ändå göra en resa till Göteborg, och dessutom tvingas de kanske göra ytterligare en resa till Vänersborg för att närmare ta reda på vad handlingarna i målet innehålla.

Härtill kommer som sagt svårigheten att rekrytera domstolens personal. Amanuenserna äro ju ej fast anställda, utan delvis halvtidsanställda, och under sådana förhållanden är det ytterst svårt att i Vänersborg besätta amanuenstjänsterna. I de andra förläggningsorterna — två av vattendomstolarna ligga ju i Stockholm och en i Umeå — har man tillgång till aspiranter i hovrätterna,

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

som sysselsättas i dessa befattningar och som efter några år kunna återgå till hovrätterna, då de anse att tjänstgöringen i vattendomstolen ej låter förena sig med deras hovrättstjänstgöring.

Jag måste ytterligare betona att det är att beklaga, att en fråga som rör rättsvården och den lämpligaste platsen för förläggning av en domstol skall få avgöras efter sådana synpunkter som om en stad skall ha ett större eller mindre skatteunderlag. Mig förefaller det reellast att staten betalar för vad den behöver i fråga om tomtområden och annat till sina institutioner i stället för att ingå sådana överenskommelser som i detta fall, varigenom man binder statens egen prövning av frågan om den lämpligaste förläggningsorten. För staten kan det ju inte gälla något mera betydande ekonomiskt värde. Staten kan mycket väl betala denna tomt, som behövs för lantmäterikontoret, vilket ju ostridigt skall ligga i Vänersborg, i stället för att köpa sig fri från betalningsskyldigheten genom ett löfte att vattendomstolen under 25 års tid skall ligga i Vänersborg. Jag anser att detta skulle bättre överensstämma med ett riktigt betraktelsesätt i dessa frågor.

Herr **Pauli:** Herr talman! Endast ett par ord till herr Björkman. Han framförde två ganska enkla argument. Det ena var, att han ansåg att jag inte var sakkunnig, och det andra var, att vattenrättsdomaren tyckte att det var bekvämare att bo i Göteborg. Det sistnämnda tycktes han anse vara det enda bärande skälet för den opinion som på sina håll finns för en förflyttning av domstolen till Göteborg. Jag vill framhålla, att jag inte på något sätt presenterat mig såsom sakkunnig i den här frågan. Om herr Björkman hört på vad jag sagt, skulle han ha lagt märke till, att jag nöjde mig med att helt och hållet åberopa andra auktoriteter. Jag skall räkna upp dessa auktoriteter. De äro vattenrättsdomaren — som viserligen har diskvalificerats av herr Björkman därför att han nödvändigtvis vill bo i Göteborg, men som väl i alla fall kan tänkas besitta en viss sakkunskap — vidare Kungl. Maj:ts sakkunnige, som representerar icke blott formell utan även reell sakkunskap, vidare vattenöverdomstolen och västra avdelningen av advokatsamfundet, samt herr Gärde, som har egen erfarenhet på området, justitieministern och slutligen min bänkkamrat herr Bernhard Nilsson, som kanske inte är ren lekman i dessa frågor. Det är inte mig själv som jag åberopat, utan dessa sammanlagt sju auktoriteter Jag får be herr Björkman att diskvalificera dem och inte mig, om han nu skall argumentera med diskvalifikationer.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gärde* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Anslag till vattendomstolarna. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstat för ja-propositionen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kapitalinvesteringar i telegrafverkets fond för budgetåret 1945/46;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nyanskaffning av ånglok;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till landsstatshuset i Kalmar m. m.;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Kalmar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för stationsmästaren F. E. Pettersson från utgivande av visst skadeståndsbelopp;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förvaltning stående fastigheter i Degerfors köping; samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av lokaler för högsta domstolen och Svea hovrätt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Herr *Nilsson, Bror,* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m.

Motionen bordlades.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.31 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.

Stockholm 1945. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.

451674